

DĚJEPISNÁ PŘÍRUČKA

Křivčice - 10. 10. 1938
DĚJEPISNÁ PŘÍRUČKA

11-C-183

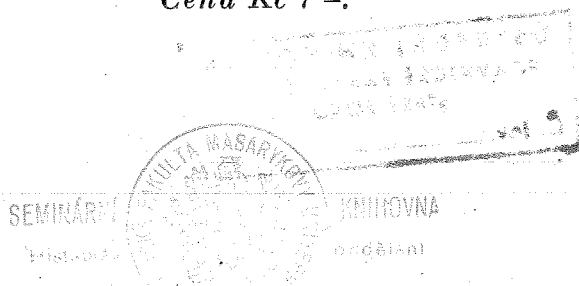
DĚJEPISNÁ PŘÍRUČKA

NAPSAL

PhDr. a ING. OTAKAR DORAZIL

V. vydání, 18.000 až 20.000

Cena Kč 7.-.

1938

VYDAL ČESKOSLOVENSKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ PRAHA VI.,

NEKLANOVA 47 n.

POMĚRY HOSPODÁŘSKÉ, POLITICKÉ A SOCIÁLNÍ

Egyptané.

Pravidelné zátopy Nilu umožňovaly Egyptanům intensivní vzdělávání půdy. Pěstovali obilí, luštěniny, datlovou palmu, vinnou révu. Chovali hovězí dobytek, ovce a kozy; koně přivešli do Egypta až Hyksové. Hlavním průmyslem Egyptanů bylo tkání látek, hrnčířství, zpracovávání kovů, výroba skla. Jak dokazují nalezené zbraně, klenoty, náramky, byli Egyptané zručnými řemeslníky. Byli pracovití, dbali čistoty a rádi se účastnili slavností. Platili daně naturalně; královské paláce byly skladištěm zásob. Postavení ženy bylo čestné. U velmožů bylo zvykem mnohoženství, u králů sňatky mezi sourozenci. Faraó byl vtěleným bohem, vládní třídou byli dvořané. Vojsko bylo pěší, teprve v 16. stol. př. Kr. užívá se válečných vozů a jízdy. Měli záhy i loďstvo.

Zahraniční obchod vyvíjel se ve styku s Nubií podél Nilu již ve 3. tisíciletí př. Kr., později obchodováno i s Araby a s Feniciány. Věššího rozvoje dosáhl v 2. tisíciletí, kdy Egypt zápasil o polit. i hospod. moc nad Syrií s mocnou říší Chetitů, ovládající Malou Asii. V době politického úpadku kolem r. 1000 př. Kr. ustávají i mezinár. styky obchodní. Obnovuje je teprve Necho II. v 7. stol. př. Kr. prostřednictvím Feniciánů a Řeků. Necho dal kopatí průplav z Nilu do Rudého moře a v jeho službách obepnul fenicií plavci Afriku. Alexandrie, založená Alexandrem Velikým, je od 3. st. př. Kr. střediskem světového obchodu.

Babyloňané.

Jako byl zdrojem blahobytu pro Egyptány Nil, tak byly jim Eufkrat a Tigris pro Babyloňany. Stoky a hráze podporovaly zavodňování širých krajů, které dávaly velkou úrodu obilí, luštěnin, datlí, vína a fíků. Z domácích zvířat znali Babyloňané ovce, kozy, osly, velbloudy a od poč. 2. tisíciletí př. Kr. i koně. Tkali a barvilí jemné látky, zpracovávali kovy, brousili drahé kameny, vyráběli vonné masti. Již v 3. tisíciletí př. Kr. měli rozsáhlý obchod. Platidlem byly plíšky drahého kovu, při koupi odvažované. Ukol bank zastávaly bohaté chrámy. Květ umělecký průmysl a hotoviny hlavně výrobky ze skla a kovu, hellice, náhrdelníky, náramky, prsteny, pečatní válečky. V čele země stál král jako náměstek boží. Vládlo mocné kněžstvo. Jádrem vojska byla těžká pěchota, později dvouspřežné vozy.

Feniciáné.

Sídlili v městech ovládaných bohatými rody kupeckými: v Tyru, Sidonu, Berytu, Byblu a j. Je to první národ, který se věnoval především plavectví. Osvojili si dovednosti Babyloňanů a Egyptanů: tkali a barvilí drahé látky, hotovili výrobky ze skla, hlíny, kovů. Vedli rozsáhlý obchod po celém Středomoří. Měli loď plachetní, hnané též vesly otroků. Kolem r. 800 př. Kr. zakládají osady: Karthago, Leptis, Panormus, Gaddir, Malaka a j. Karthago stává se v 6. stol. mocným státem obchodně kapitalistickým. Vládno v něm rodiny kupecké, lid má nepatrný vliv politický. Obec má placené žoldnéřstvo. Obchod vede s domácími i asijskými výrobky až do Sudanu. Okolo 470 př. Kr. paval se Hanno asi do končin dnešní Sierra Leone, po něm Himilko k průplavu la Manche. Hospodářské rozpětí Karthago bylo brzděno od r. 480 př. Kr. Řeky a od r. 264 př. Kr. Římany kteří po dlouhém odporu Karthago r. 146 vyvrátili.

Peršané.

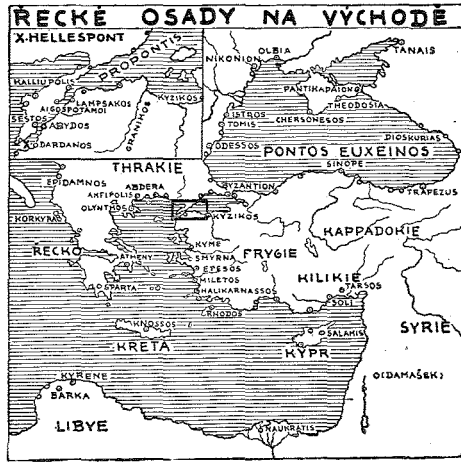
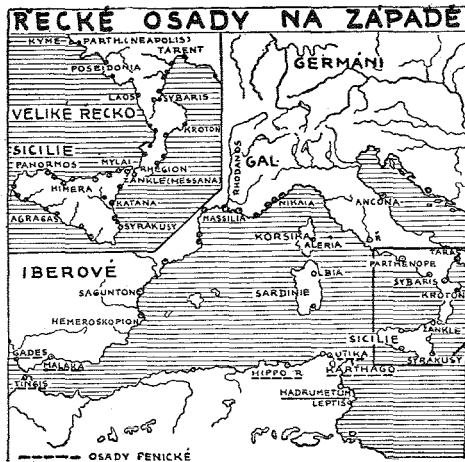
Peršané vytvořili obrovskou říši, jejíž státní zřízení znamená pokrok. Před nimi již Assyřané zbudovali veleříši podobného rozsahu a vymezili, ale udržovali ji jen krutostí nad podmaněnými národy. Říše Assyřanů byla zničena pádem Ninive 606 př. Kr.; ovládli ji Medové a po nich Peršané. Peršané připoutávali dobyté kraje vzornou správou, takže utiskovanému lidu jevili se osvoboditeli. Dareios rozdělil říši na 20 správních okrsků v čele se satrapy, nad nimiž bděl král, důvěrníci a dohlizitelé. Zavedl poštovní spojení z hl. města Sus do Sard. Důležitým střediskem kult. i hosp. zůstával stále Babylon. Dareios pečoval o obchod, hledal spojení s Indií řekou Indem, dal prokopati průplav z Nilu do Rudého moře. Podle vzoru Lydů razil minci (zlatý dareikos). Zavedl pevnou soustavu berní podle dávkosti katastru. Jeho státní vojsko se skládalo z 10 tisíc „nesmrtelných“ a z posádek v důležitých městech, v době váleek svolával milici. Ve vojsku byli většinou lukostřelci, jádrem vycvičená jízda. Poddání Feniciáné a maloasijské Řekové stavěli válečné loďstvo. V boji s Řeky říše perská politicky podlehla, ale hospodářsky zůstalo jejím národům i dále postavení velmi významné.

Byla ty první světová říše v dějinách lidstva, která obsáhla nejen kraje asijské, nýbrž i záp. břehy Černého moře a Makedonii.

Řekové.

S počátku byli více pastýři než rolníky. Pěstovali obilí, vlnu, olivu, znali hrnčířství a kovářství. Brzo všiml si plavectví a od konce 8. stol. př. Kr. konali námořní výpravy a založili mnoho osad, jako na západě Tarent, Sybaris, Possidonii, Neapolis, Syrakusy, Massilii (Marseille), na východě Byzantion, Sinope, Trapezus, Odessos (Varna), Theodosii, v Egyptě Naukratis, v Libyi Kyrene. V 7. stol. př. Kr. byla řemesla ještě v počátek a pro místní potřebu; průmyslové výrobky dováželi cizí kupci z Lydie a Fenicie. V 6. stol. průmysl vzrůstal; v Milétě tkání a barvení látek a zpracování kovů, v Korintě a v Athénách dílny na zboží kovové, zvláště železné, a zboží hrnčířské, v Sybaris byla průmyslová základna pro itál. kolonie. Milét byl až do váleek perských největším řeckým městem. Platidlem byl talent stříbra (26 kg), který se dělil na 60 min, mina na 100 drachem. Základem míry byla stopa = 30 cm, a medimnos = 2 krychle, každá a-írané 1 stopy.

V čele obcí byli původně králové, jejichž moc od 8. stol. př. Kr. upadala a nastoupila vláda aristokracie. Ve Spartě tvoří vládní sbor 7 členů: dva králové (vojenství) a 5 eforů (správců). Vedle nich gerusia (rada) a apella (shromáždění občanů aspoň 30letých, volici geronty a hlasující o válce a změně zákonů). V Athénách byl volen na rok sbor devíti archontů: archon (správa), král (nábož.), polemarch (vojen.) a 6 thesmothetů (soudců). Rozvojem průmyslu a obchodu rostl polit. vliv majetných a ústava se měnila v timokratickou (vládu bohatých). Postavení drobného rolnictva bylo zhoršeno dovozem levného obilí, zadlužený rolník upadal do nevolnictví. Archon Solon zrušil r. 593 př. Kr. dluhy a osvobodil dlužníky. Rozdělil občanstvo podle výnosu polnosti (obilí, olej, víno) na 4 třídy; vyšší třída měla větší práva, také však větší povinnosti. V čele obce vedle úředníků byli: rada o 400 členech, areopag (soud, složený z vysloužilých archontů), ekklesia (shromáždění aspoň 20letých

občanů, rozhodující o změně zákonů a válce neb míru) a heliaja (vylosovaná lidová porota, k níž bylo lze se odvolati ze soudních rozsudků) Moc lidu (dennu) roste. Archon Kleistenes zvyšuje po čet členů rady na 500, počet heliastů na 5.000 (úřadují střídavě v 10 skupinách po 500 členech). Je zaveden ostrakismos, lidový soud střepinový, rozhodující o tom, který z politických soupeřů se má vzdáliti z vlasti. Demokratický režim ovládá i obec maloasijské, které v 6. stol. př. Kr. podléhá Lydim a Peršanům, zavádějícím tyranidum. Bój Řeků s Peršany končí se však (448) osvobozením maloasijských obcí a Athény stavějí se v čelo Řecka. Athénská ústava se demokratišuje, heliaja stává se úřadem soudním i dozorčím, působnost ekklesie je rozšířena.

V 5. stol. vzkvétají řecké obce i hospodářsky. Na pobřeží maloasijském vytvořila se čilá oblast průmyslová (Miletos), ve vlastním Řecku tvoří průmysl. oblast Korint, Aigina, Euboia, Athény, Thessalie, Boiotie a Pelopones má ráz zemědělský, v záp. části sev. a střed. Řecka s Arkadií převládá pastýřství. Po válkách s Peršany vzmáhá se v Řecku netušný blahobyt. V čele průmyslu stojí Athény, vzrostlé na město o 100.000 obyvatelích, pak Korint a Syrakusy. Rolnictví je v úpadku, neboť ze Sicílie, z Egypta a od Černého moře dovaželo se levně obilí. Průmyslový rozkvět pokračuje i za válek domácích ve 4. stol. a vznikají závody až se 120 dělníky (otroky), rozvíjí se peněžnictví. Zemědělské obce však upadají a jejich obyvatelé se žijí zoldněřstvím.

Filip Makedonský sjednocuje r. 338 př. Kr. Řecko politicky a Alexander Vel. dobývá říše perské. Ponechává tam dosavadní řády, jen vojenskou správu upravuje. Vládne mírně, zakládá četná města a tržní osady, zavádí jednotnou měnici. Alexandrovou smrtí dochází k politickému rozkladu říše, aie hospodářský rozvoj pokračuje. Střediskem obchodu a průmyslu jsou nové založená města: Alexandrie v Egyptě, Antiochie v Syrii, Ptolemais ve Fenicii, Seleukia nad Tigridem a Thessalonike v Makedonii. Všechny cesty obchodní se sbíhají v Alexandrii, která kolem r. 100 př. Kr. má 1/2 mil. obyv.; kvete tam výroba papýru, skla, mastí. Vedle Alexandrie roste obchodní význam Antiochie a Rhodu. Vlastní Řecko chudne, jen Korint a Athény udržují se na hospod. výši. zato Sparta upadá úplně.

Rimané.

Rimané dělili se na šlechtu (patricii), na svobodné rolníky a řemeslníky (plebs) a otroky (servi). Svobodní občané, upadli v poddanství,

nebo propuštění otroci, nazývali se klienty. V čele obce stál v prvních dobách král s výběrem šlechty (senátem). V důležitých věcech bylo svoláváno shromáždění šlechty podle rodů (comitia curiata) Po vypuzení etruské dynastie 510 př. Kr. změnil se Řím v aristokratickou republiku. V čelo postavili dva konsuly, kteří byli voleni na rok a střídali se v úřadě po měsíci. Vedle nich vládl senát. Ve vážné době jmenoval konsul na výzvu senátu diktátora.

V době 200 let získali i plebejové hlavní práva politická. Nejříve si vymohli 4 tribuny (ochránce), které volil vždy na rok sněm římského lidu (concilium plebis). Dále si vymohli, že zákony byly sepsány decemviry na 12 deskách (leges duodecim tabularum). Nato byli do počtu plnoprávních občanů zařazeni i klienti a obyvatelstvo venkovské a vytvořeno 21 okrsků (tribuí), jejichž občané se scházeli na sněmu tribuním (comitia tributa). Ústava vyvinula se tak, že šlechtické shromáždění kuriátní řešilo jen věci náboženské a rodové a na sněm tribuním přišla moc zákonodárná. V době, kdy bylo třeba rozmožniti vojsko, bylo občanstvo rozděleno podle majetku na 5 tříd, z nichž každá stavěla určitý počet vojenských setní (centurií). Centurie dostaly pak právo rozhodovat ve vážné době o míru a válce a o volbě vojenských tribunů s mocí konsulskou. Poslední vývojové stadium bylo, že sněm kuriátní pozbýl veškeré faktické moci, sněm centuriátní volil úředníky a rozhodoval o odvolání z rozsudků soudních (lex Valeria de provocacione) a sněm tribuním splýnul se shromážděním plebejským, které nabývalo tak moci zákonodárné.

Nejvyššími úředníky, ročně volenými, byli: konsulové, praetori (soudci), aedilové (správcové města), quaestori (pokladníci) a censori, kteří pořizovali soupis majetku občanů a později získali i právo doplňovati senát, díti nad mravy a kontrolovati státní hospodářství, čímž stali se velmi významným činitelem. Přesto, že plebejové dosáhli v 3. stol. př. Kr. přístupu ke všem úřadům a hlavních práv občanských, lišila se římská ústava od řecké demokracie, neboť sněm plebejský i centuriátní rozhodovaly pouze o věcech zásadních a jinak vládl senát, který se skládal z 300 členů doživotně volených, většinou vysloužilých úředníků. O nejvyšší úřady mohli se fakticky ucházeti jen lidé majetní, neboť byly bezplatné; málo kdy dostal se do senátu „nový člověk“ (homo novus). V 3. stol. př. Kr. vyvinul se tak zvláštní stav senátorský a nový druh šlechty (optimates).

Rimané byli lidé pracovití, žijící se rolnictvím a řemeslem. Žili prostě a předměty denní potřeby vyráběli si v prvních dobách doma; přepychové

zboží dodávali jim Řekové a Etruskové. Platební jednotkou byl s počátku kus dobytka, při čemž jeden kus skotu rovnal se 10 kusům ovcí. Až do 4. stol. př. Kr. neměli Řimané peněz. Prvým penězem byl měděný as. Teprve r. 268 byla zavedena stříbrná měna (denarius = 4 sestercie). Zemědělství bylo základem hosp. života i v době, kdy polit. moc Říma se rozvíjela; průmysl a obchod byl stále nepatrný. V době, kdy Řím získával nové provincie, mocní jednotlivci rychle bohatli. Správu provincií měli na rok voleni praetorové, později prokonsulové. Všechny nepřímé důchody z provincií a tamější státní podniky byly pronajímány společeněm bohatců (publicanům), nebo nejmajetnějším občanům (equites). Senátoři se nesméli účastniti těchto obchodů, ale kupovali si levně státní pozemky a zakládali rozsáhlé latifundie, obdělávané otroky. Vzrůst latifundií měl za následek úpadek stavu rolnického, neboť malý rolník nemohl soutěžit s konkurencí velko-statku, zadlužoval se a rozmožňoval proletariát.

Za těchto poměrů bylo třeba nutně oprav. Směřovali k nim bratři Gracchové návrhem zákona, aby nikdo neměl v užívání více než určitý rozsah obecních polností a aby stáť zřizoval menší statky selské a zakládal občanské kolonie i mimo Itálii. Agrární reforma byla přijata, ale její provádění bylo liknavé a nedostatečné, a proto proti straně senátorské se organizovala opozice strany lidové (populárové) a schylovalo se k obč. bojům.

Jedním z prvních vůdců strany lidové byl Marius, který jako konsul zavedl dvacetiletou placenou službu vojenskou a poskytl tím nemajetným občanům trvalého zaopatření. Tak krisi bylo částečně odpoženo, ale vzrostl příšrně vliv vojevůdců v řízení věci státních. Vnitřní nesnáze se zvětšovaly. R. 88 př. Kr. bylo uděleno plné právo občanské všem t. zv. „spojencům“ v Itálii, které ho dosud neměly a proto se vzbouřily. To byla přehra domácích válek. V zápase Marius contra Sulla byla poražena strana populárů a Sulla, jsa diktátorem, zničil načas moc censorů, omezil moc tribunů a stanovil samočinné doplňování senátu. Hospodářská situace se horšila, počet proletariátu stále rostl a docházelo k úpadku celého politického života. Poněvadž své politické právo mohl každý občan uplatňovati pouze osobně v Římě (nebylo volení poslanců, jako je dnes), rozhodoval na římském sněmu římský proletariát, který za chléb a zábavu (panem et circensibus) hlasoval pro cokoliv. Senát ztrácel poněkud moc, čehož využívali ctižádostiví jednotlivci, kteří si zjednali přízeň vojska a proletariátu.

R. 60 př. Kr. vytvořili Pompejus, Crassus a Caesar první triumvirát a poslední z nich stal se diktátorem. Caesar zavedl opět pořádek, upravil soudnictví, zlepšil správu provincií, dával půdu zchudlým občanům. Věnoval také pozornost otázkám hospodářským, razil zlatou měnici (aureus = 100 sestercii), opravil kalendář. Přivřezenci republiky ho zavraždili, ale Antonius, Lepidus a Octavianus utvořili druhý triumvirát a porazili republikány. R. 29 před Kr. stal se Octavian (Augustus) vládcem říše, republika zašla.

Bylo to v době, kdy v Římě hromadila se chudina, kdy provincie hynuly vykořisťováním a veškerý právní řád mizel. Augustus soustředil ve své ruce nejvyšší úřady a zavedl opět právní a majetkovou bezpečnost. Senátu ponechal správu většiny provincií a lidovým shromážděním jejich práva, ale pod pláštěm republikánských forem stal se skutečným vládcem říše. Reorganizoval stáť vojsko, udržoval lodstvo, zřídil osobní stráž. Obec venkovské učinil samosprávním, odstranil zlořády ve správě provincií. Stavěl silnice, zřídil stáť poštu. (Soukromníci jí nesměli užívat.)

Západ říše měl stále ráz zemědělský, východ průmyslový. Řecko hospodářsky upadlo, jen Korint si zachoval obchodní význam, v obcích maloasijských a syrských se rozvíjel však průmysl velmi intenzivně. Střediskem obchodu s Indií byla Alexandrie; Egypt byl také obilní zásobárnou Říma. Vedle Alexandrie vzrostl význam Antiochie, k níž směřovala i pozemní cesta z Číny.

Obchod rostl se vzrůstem říše a nabýváním nových provincií za nástupu Augustových. Teprve Hadrian upustil od dalších výbojů a věnoval se zcela organizaci říše, zakládal nová města (Hadri-anopolis), stavěl silnice a vodovody. Zavedl reformy ve správě, v soudnictví, ve financích i v zlojnosti, úředníkům vyměřil pevné platy a žádal, aby byli průnickými vzděláni. Směřoval k soustředění moci, k absolutní monarchii.

Je jisto, že prvých 200 let monarchie bylo dobou klidného vývoje, ale ve 3. stol. po Kr. hlásí se již hospodářský úpadek. S počátkem monarchie parcelovaly se velkostatky a pronajímaly drobným zemědělcům, ale později pohltily opět malé rolnictvo, které upadlo do dluhů a do poddanství. Také městské obce zchudly pod tíhou veřejných břemen. I administrativy státní zmocnila se desorganizace, což vedlo Diokletiana k rozdělení říše na 4 díly a k vnitřním reformám, jimiž ztratil senát poslední zbytky práva. Konstantin zavedl byrokratickou soustavu vládní a všechno obyvatelstvo podrobil daní pozemkové a výdělkové nebo daní z hlavy. Základem měny se stal zlatý solidus.

Ale úpadek se nedal zdržeti. Kraje byly vyliďňovány válkami a epidemiemi. V 4. stol. po Kr. vtrhli do Evropy Hunové, kteří tlačili před sebou kmeny germánské. Římané přijímali již předtím do vojska Germány, kteří znenáhla ovládli říši a zmocnili se jí bez velkých obtíží.

Východ Evropy do r. 1000. Svět islamu.

Císař Konstantin učinil r. 326 svým sídlem Byzantion, zvané odtud Konstantinopolí (Cařihrad), které brzy předčilo významem Řím. Východ říše římské byl hospodářsky pokročilejší a udržela se tam bohatá obchodní a průmyslová města, jako byla Alexandrie, Antiochie a Solun i tehdy, kdy říše západofirmská byla vyvrácena Germány.

Říše východofirmská (byzantská) byla pokračovatelkou tradic staré říše římské. Moc panovnická byla despotická a opírala se o byrokracii a vojsko. Cařihradské mince (byzantiny) stavějí se základem světového obchodu, který vedl Řekové a Sýrové a jehož středem byl v Cařihradě. Císař Justinian si byl vědom, co znamená pro stát hosp. úpadek širokých vrstev a proto pečoval o jejich hmotný blahobyt, ujímal se drobného rolnictva, staral se o rozvoj průmyslu. Z Kokandu přinesli tehdy dva mnicňové v dutých holích bource morušové (hedvábníky) a Justinian založil státní továrny na hedvábi, které se až do té doby přiváželo z Číny přes Syrii. Poněvadž říše byla v nepřátelství s Persií, hledal Justinian nové obch. spojení s Čínou a Indií přes Habeš. V této činnosti pokračovali i jeho nástupcové. V 8. stol. po Kr. snažili se byzantští císařové zesílit říši správními reformami a reorganizací vojska. Byl vydán i zemědělský zákon pro ochranu svobodného rolnictva a obcového vlastnictví půdy.

V tomto směru mohly být Byzanci vzorem hospodářské poměry v blízké říši islamské, kde kalifové dbali hospodářského rozkvětu drobného rolnictva a kde bohatci neukládali peníze v pozemcích, ale v obchodě. Říši arabskou vedly nejdůležitější obchodní cesty mezi Evropon, Indií a Čínou; spojení se západní Evropou zprostředkovala města syrská, s říši byzantskou černomořský Trapezunt. Arabský průmysl byl velmi pokročilý, zvláště tkalcovský (damašek, mušelin, baldachýn, koberec, sofa jsou názvy arabskými, stejně jako káva, thé, šafrán, trafik, bazar, fond). V 8. stol. seznámili se Arabové i s výrobou papíru, kterou znali Číňané.

Čilý obchodní styk měla říše byzantská také se Slovany, sídlícími na východě Evropy. Právlasti Slovanů byly krajiny lesnaté a močálovité a jejich původním zaměstnáním byl lov zvěře (kozišiny) a ryb, sbírání medu a vosku. Záhy poznali primitivní zemědělství a chov dobytka. Platidlem byl skot, později plátno. Hotovili nástroje z dřeva, kamene, z kovu, měli trhy, zejména na otroky. Přicházeli k nim cizí obchodníci, zvláště židé a skandinávští Normané. Dnešním ruským úze-

mím vedla prastará „veliká cesta od Varjagů k Řekům“. Byla to vodní dráha ze zálivu Finského do jezera Laděžského, dále po řece Volchovu do jezera Ilmeňského, odtud po Lovati k Záp. Dvíně, od níž se přečázelo po suchu k hornímu Dněpru a po něm se plulo do Černého moře. Normanská knížata zmocnila se vlády v hlavních tržištích této obchodní cesty, na které vynikaly Kyjev, Smolensk, Velký Novgorod, a podnikala v 10. stol. obchodní výpravy do říše byzantské. Z tohoto obchodního ruchu těžila i říše bulharská, která za cara Symeona počátkem 10. stol. byla v mohutném hospodářském a kulturním rozvoji.

Západ Evropy do r. 1000.

Pádem říše západofranské byl urychlen i úpadek hospodářský v celé západní Evropě. Germánské dobyvatelé usazovali se na venkovských dvorcích, a města, Rimany založená, hynula. Obchod a průmysl skoro úplně ustal, peníze, zejména zlato, zmizely z oběhu a nastal přechod opět k hospodářství naturalnímu. V západních krajích vytvořily se rozsahlé velkostatky obdělávané nesvobodným lidem. Mezi velkostatkáři zaujali přední místo biskupové (církve nezakazovala otroctví). Každý panský dvůr vyráběl si vše, čeho potřeboval. Z měst udržely si obchodní význam jen Marseille a Narbonne, které měly styk s říší východofranskou. Obchod měli v ruce Židé a Sýřané, ale celkem byl nepatrný, neboť cesty nebyly bezpečné a také málokdo si mohl dopřát cizích výrobků. Franští králové žili z výnosu korunních statků a z regalů (ražení peněz, cel, soudních pokut). Dvůr cestoval od korunního statku k statku a stravoval nashromážděné zásobny. Teprve Karel Veliký dbal o povznesení hmotného blahobytu, upravoval hospodářství na svých statečích a zaváděl vinařství. Velkostatky pohltily skoro úplně drobné zeměděle. Půda byla vzdělávána buď otroky panských dvorů (dominikál) nebo ji vzdělávali poddani, usídlení ve vesnicích (rustikál).

V době Karla Velikého se obchod poněkud vzdmáhal; Karel upravuje cesty, staví mosty, dbá o bezpečnost. V Paříži počínají se konati trhy. Tam dovážejí své sukno Frizové a tam přichází též východní zboží ze sev. Itálie, kde hlavními překládacími stanicemi na Pádu staly se Ferrara a Pavie. Platidlem byla tehdy stříbrná libra o 20 solidech, jeden solidus (Schilling) rovnal se 12 denarům. Pokrok, který nastal v době Karlově byl tedy značný, ale další rozvoj zaražen vnitřními nepokoji a rozpadem franské říše na říši západofranskou a východofranskou. V říši západofranské (Francii) zmohla se moc velkých lenníků, král byl pánem jen podle jména. V zemi nebylo také společného vědomí národního. I hospodářské poměry byly různé na jihu, kde pěstovalo se víno, oliva a kde se nacházely staré osady římské, a na severu, kde kraj byl pln lesů a obyvatelstvo žilo hlavně ve dvorech a vesnicích.

Také východofranská říše (Německo) skládala se v 10. stol. z velkých vévodství (bavorského, švábského, franského, saského a později i lotrinského) a moc krále, který byl vévodou volen, nebyla značná. Ale za vlády Oty I. se poměry mění a král omezuje moc vévodů. Opírá se o církev, které uděluje privilegia a úřady. Kancelář královskou správu arcibiskup mohučský. Král obsazuje stolce biskupské a jmenuje opaty (investitura). Vojskoncek moc tvoří družiny ministeriálů (úředníků) a vojenské družiny velmožů. Kolem panovníka tvoří se kruh říšských knížat, kteří na dvorských a říšských sjezdech rozhodují s králem o důležitých otázkách. Prestíž i moc králova vzrůstá, když Oto I. zasahuje do sporů v Itálii, zmocňuje se královské koruny longobardské a přijímá korunu císařskou (962). Tak vstupuje říše východofranská do popředí dějin Evropy.

Její význam stoupá i hospodářsky. Drobný zemědělec zachoval si v říši východofranské svobodu a z doby římské udržela se v Porýní a v Podunají důležitá městská tržiště, jako byly Mohuč,

Kolín, Trevír, Štrasburk, Augšpurska a Řezno, v nichž pěstovala se i řemesla. Tam byla také stará sídla biskupská; též z nových sídel biskupských vznikaly městské tržištní osady, na př. Magdeburk, Brémy. Pro pohraniční obchod se slovanskými kmeny bylo důležité zvláště Řezno a Magdeburk, kde západní zboží bylo vyměňováno hlavně za kožišiny a otroky. Z Čech byly vyváženy také koně, med, vosk a obilí, do Čech přiváženy průmyslové výrobky a zvláště sůl. Prážské trhy na otroky byly v 10. stol. pověstné, jak dokládá arabský zeměpísece Ibrahim Ibn Jakub, španělský žid, který přišel do Čech za obchodem.

XI. století.

Německo bylo v 11. stol. ještě zemí zcela agrární; mýtily se lesy, vznikaly nové vesnice. Ale také města rostou a řemeslníci stávají se odborníky, kteří pracují již pro cizí potřebu, pro trh. Města získávají privilegia, samosprávu, řemeslníci sdružují se v cechy, které mají své řády, rozvíjí se obchod, zejména s plátnem a suknem. Vedoucí postavení získávají města nizozemská, která zásobují sukem celou střední Evropu, a německá města na Rýně, Labi a Dunaji, jejichž kupci směřují hlavně na východ, zajíždějí však také na trhy severoitalské a získávají styk s Levantou. Obchodnictvo tvoří ve městě patriciát; města sdružují se v gildy, které vymáhají různá práva a celní úlevy. Panovníci podporují vzrůst měst, neboť jim přináší užitek, a města stávají se tak králi oporou proti knížatům, jejichž moc vzrostla zejména za sporu o investituru.

Ve Francii vyvíjejí se poměry podobně. Králové brali v ochranu města a nižší šlechtu proti moci velkých lenníků. Lennici byli tam králi povinni pouze vojenskou službou a příspěvkem na věno jeho dcery. Každý sedlák byl v této době poddan některé vrchnosti a králova moc zasahovala jen výjimečně do místních poměrů. Všude vládlo pěstní právo. Právě v 11. stol. zrodila se ve Francii myšlenka Božího míru, „Treuga Dei“, aby aspoň od čtvrtka do neděle byl slabší chráněn před moci silnějšího. Znenáhla se postavení krále zesilovalo, k čemuž přispívalo to, že Kapeťovci vládli dědičně.

V Anglii udal se velký převrat příchodem Viléma Dobyvatele. Normané vytvořili vrstvu vládnoucí zvlou anglosaskému a král, považující se za majitele veškeré půdy, držel na uzdě své lenníky. Místo branné pomoci přijímal od manů peníze (štitné) a najímal si vojsko námezdní. Tím se stalo, že moc krále anglického byla v této době značnější, než kdekoli jinde.

XII. století.

Život v Evropě byl v této době prostý; také šlechta žila v seelském ozduší. Do těchto poměrů pronikly koncem 11. stol. zprávy o pohádkovém lesku východního světa arabského, odkud se dováželo přepychové zboží, a šlechta, jakmile dozvěděl pověsť o králově výpravě, vrhá se lačně na východ, jako kdysi Germánie na Řím.

V Palestině vznikají státy křižácké a řády, které se ihned ujímají zámořského obchodu. S nimi závodí Benátky, Janov a Pisa, které zakládají na Kypru a na ostrovech řeckých a maloasijských koloniální panství. Řekové, kteří měli dosud v rukou obchod se Sýrií, jsou zatlačeni do pozadí. Závodění se účastní činně i Marseille a Barcelona. Španěly byly tehdy zemí neobyčejně hospodářsky zdatnou; kordovští vládcové dbali o zavodňování kraje, zavedli pěstování cukrové třtiny, dali i jiných plodin východu. Pověsti o tomto blahobytu země přispívaly ke křižovým výpravám, které směřují také přes Pyreneje.

Křižové výpravy měly velký vliv na zvýšení kulturní i hosp. úrovně Evropy. Křižáci poznali na východě lepší způsob života i nový řemeslný průmysl, a to vše uplatňovali doma. Rostl přepych v šatstvu, nosila se drahá sukna, pásky, závoje, vlečky, zobechevalo nošení prádla, použi-

valo se voňavek. To platilo ovšem pouze o vrstvě panské, neboť obecný lid žil dále tak, jako dříve. Největší hospodářský zisk ze styků s východem odnášeli si Vlachové; severoitalská obchodní města stala se ve 12. stol. republikami, které neuznávaly císaře za pána ani podle jména a s nimiž byl Fridrich Barbarossa nucen sváděti urputný boj.

V říši byzantské došlo v této době k významným změnám. Za vlády Komnenovců získala svrchovanou moc velkostatská města, která za stavení vojska byla osvobozena od daní. Poněvadž i vyšší duchovenstvo získávalo rozsáhlé immunity (vynětí z moci král. úředníků), nesl drobný zemědělský lid celou tíhu státních břemen. Křižácké války byly urychlily hosp. úpadek, neboť obchod i v samém Řecku ovládli Vlachové, zatím co sídla pověstného hedvábnického průmyslu, Theby a Korint, byla zničena nájezdy jiohitalských Normanů. Při 4. výpravě křižové přiměli Benátčané křižáky k dobytí Cařihradu, aby se zbavili soupeře, a získali pak největší podíl kořisti, ovládnuvše obchodní přístav i státy křižácké.

Ve 12. stol. přestal i hospodářský rozvoj Ruska, když Kumáni (Plavci) přerušili (obsazením jižních stepí) spojení Rusi s Byzancí. Hospodářsky zkvětala dále jen republika Velkého Novgorodu, který zakládal na severu Ruska četné obchodní osady a svázal po Volze obilí a kožišiny, aby je vyměňoval za sukno, plátno, kovové zboží, víno a sůl, dodávané pobaltským obchodem.

XIII. století.

13. století je hospodářskou hranicí dvou věků, neboť rozvoj měst, řemesel a obchodu změnil podmínky hospodářského života a způsobil, že hospodářství naturalní bylo vystřídáno peněžním. Také ve směru politickém došlo zesílením moci šlechty k významnému obratu.

Říše římsko-německá. V první polovici století svedl císař Fridrich II. boj s papežem a těžiště své moci přesunul do království sicilsko-neapolského, které drželi Hohenštoufové od 1194. Byl to první křesťanský stát, kde veškerá moc a práva země byla soustředěna v rukou panovníka, který se opíral o byrokracii, vybíral dosud neobvyklé nepřímé daně z převodů majetkových a tržních, zaváděl monopoly a byl předním obchodníkem své země; značné zdroje příjmů mu umožňovaly vydržovati silné vojsko zoldnéřské i rozsáhlé loďstvo válečné.

Německá šlechta, ponechaná v této době bez přímého dozoru panovníka, získávala značná privilegia. Německo se rozpadlo na drobné statečky, které staly se dědičným majetkem knížecích rodů. Vládní moc přešla do rukou říšských stavů, volba krále stala se výsadou kurfiřtů. Stavové přiznali králi málo skutečných práv a tím, že byl nucen se dožadovati berní, vyvinulo se zřízení stavovské. Šlechta odvykla venkovskému životu, bydřila na hradech nebo u dvora a pronajímala větší část dominikálu za peněžní úrok. Rolnictvo se uvolnilo, seelské obce dostaly samosprávu, otroctví zmizelo. Západ Německa byl přelidněn a proto nastalo stěhování na východ a kolonisace v Čechách, v Polsku, v Uhrách, v Srbsku, kde širé kraje byly vyhlédnuty řádem Tatarů. Německá města rostla, domáhala se hlasu na říšských sněmech. Každé z nich tvořilo hospodářskou jednotku a uzavíralo se cly. K velkému obchodnímu rozvoji došlo zejména v městech jiohnečských, jako v Curychu, Basileji, Štrasburku, Augšpursku, Norimberku a Frankfurtu, která byla v čílem styku s Itálií.

V severoitalských městech květl průmysl, podporovaný kapitalismem. V Benátkách a Janově vyrábělo se hedvábi, v Miláně zbraně, ve Florencii jemná sukna. Tam razily se 1252 první zlaté peníze (floreusy), v Benátkách dukáty (dux = domje). Zaváděly se směnky, vznikaly obchodní doje. Lombardi půjčovali na zástavy (lombard), byly otvírány první veřejné zastavárny. Židé věnovali se lichvě, neboť vznikem gild byly vytlačeni z obchodu. Z trhů italských šel hlavní obchodní proud s počátku na trhy šampaňské do

Francie, později do měst jiohnečských přes průsmyk Sv. Gottharda. Styk s východem stále vzrůstal, ale Pisa, zhabená panství na Sardinii a poražená Janovany, ustupovala do pozadí. Janované jako spojenci Palaiologovců získali při obnovení říše byzantské zvláštní výhody v Cařihradě a v Černém a Azovském moři, odkud se vedl obchod s Persií a přes Turkestan i s Čínou. Janované ovládli též Rivieru, Korsiku, Sardinii a byli ve styku s Barcelonou. Benátčané drželi část Recka a řecké ostrovy. Byli hlavně ve styku s Alexandrií, kam dováželi sultánům přes papežské protesty otroky a dříví na stavbu lodí. V této době podnikl Benátčan Marco Polo cestu k džingischánovi Kublajovi do Číny (viz mapka str. 104). Koncem století obrátily Benátky zřetel k obchodu s Nizozemcem, který vedly po moři kolem Španěl a Francie.

Města nizozemská (flanderská) získala tehdy skoro republikánskou nezávislost a obchodovala hlavně s Anglií; Brügge stalo se tržištěm světového významu. Severoněmecká města pobaltská, jako Lubeck, Stralsund, Gdansk, Riga a Reval utvořila obchodní spolek „Hansu“, který se stal mohutným činitelem hospodářským a v 14. stol. sdružoval asi 90 měst. Hansa obchodovala s Anglií a se zeměmi skandinávskými, vykořisťovala lesy a doly švédské, vyvážela slanečky, byla ve styku s Vel. Novgorodem a nalezla pomocníky v řádech Mečových a Němečských rytířů, které opanovaly jihových. břehy Baltu. Hansa pronikla i na trh benátský.

V Anglii v 13. stol. moc královská upadla, r. 1215 byla vydána Magna Charta Libertatum. Dávky povolovala Veliká rada, skládající se ze šlechty, zemanstva a zástupců Londýna. To byl počátek anglického parlamentarismu. Parlament dělil se později na komoru lordů a komoru nižší a stával se institucí zákonodárnou. Anglie byla tehdy státem převážně zemědělským; nebylo tam velkých měst, nebylo loďstva. Obchod měli v rukou Nizozemci a Hansa. Vyvážela se hlavně vlna, dovážely se tovary a víno.

Ve Francii moc panovnická naopak zesílila. Králové zaváděli správu byrokratickou a úřednická místa šveřovali legistům, vzdělaným právníkům ze tříd měšťanských. Tehdy vznikly nejvyšší soudy královské, zvané parlamenty, a účetní dvory, kontrolující činnost krajských královských pokladníků. Potreba peněz a vojska nutily krále svolávat šlechtu na sněm provinciální a říšský (états généraux), což znamenalo počátek zřízení stavovského. Moc papežská podlehla vlivu francouzskému (zajetí avignonské) a král využil toho k zrušení řádu templářského (1312), který měl účast na obchodu a peněžnictví a byl ve Francii předním věřitelem koruny.

XIV. století.

Říše česká. V 14. stol. vstupuje do popředí evropského zájmu říše česká a její panovník Karel Lucemburský stává se i císařem německým. Hospodářské a sociální poměry Německa nalezly v Čechách již v 13. stol. značnou odezvu: vznikají tu města, pohraniční hvozdy jsou kolonizovány, země bohatne dolováním a Kutná Hora stává se druhým městem v království. Karel IV. dbal o správu země, podporoval zemědělství a zaváděl zejména vinařství. V neklidných poměrech po vymření Přemyslovců vzrostl velmi vliv šlechty a stav panský stal se uzavřenou skupinou, rozhodující často o osudech země. I za Karla IV. zachovávala si šlechta polit. význam a k ní přistupovalo duchovenstvo, které neobyčejně zbohatlo. Mezi drobným lidem, vysokou šlechtou a duchovenstvem zesilovaly se sociální protivy, jejichž ohlas vidíme pak v bouřích husitských.

V Uhrách přiznal Ondřej II. již 1222 „zlatou bullou“ šlechtě velká privilegia, dokonce i právo na odpor. Anjouovci zavědli v zemi pokrokový způsob hospodaření, zakládali města, podporovali průmysl, obchod. Uhry měly tehdy dobrou minci (uherské dukáty), vyráběly zbraně, vlněné

zboží, hospodářské náčiny; fcešle i obchod byly většinou v rukou Němců. Moc šlechty vzrůstala; Uhry byly z prvních zemí, kde se počala selská prorbaha lidu.

Králové *Polska* napodobují Anjouovce v jejich péči o zesílení hospodářského ruchu. Polsko stalo se zemí s velkým průvozním obchodem, jehož střediskem byl Lvov. Ze Lvova šly důležité cesty do Uher a do Slezska (na Krakov a Vratislav). Polsko stává se obilnicí Evropy: obilí vyváží se do Francie, Anglie a dokonce i do Cařihradu.

Poměry v *Německu* na západě Evropy byly v 14. stol. dosti neutěšené. V Německu bojovala města s panstvem i mezi sebou, moc královská byla slabá. Francie a Anglie počaly tehdy svou válku stoletou, již hospodářský život velmi trpěl a proti sociálnímu útisku propukaly selské bouře.

Italie byla sice v této době rozdrobena, ale správe státní a hospod. otázkám byla věnována velká pozornost. Benátky ovládly značnou část jadranského pobřeží, zatím co Janov poklel ztrátou černomořských osad a vnitřními spory.

XV. století.

Západ Evropy. V 15. stol. moc koruny v západních zemích Evropy zesiluje, zatím co ve střední Evropě vzrůstá moc šlechty. Francouzský král byl první mocnár v Evropě s pravidelnou berní „z hlavy“ poddaného (taille), takže mu bylo možno vydržovati stále vojsko, zejména těžkou jízdu. Zaváděl placenou službu dvorskou i vojenskou a vázal tím šlechtu. Pragmatickou sankcí 1438 získal právo obsazovati beneficia církevní a tím vliv na duchovenstvo. I hospodářský země rozkvétala. Také v Anglii byla moc koruny koncem 15. stol. značně zpevněna. V Itálii byl církevní stát obnoven a papežové doby renesancovní jsou velkou moc světskou i finanční.

V *českých zemích* husitskými válkami vzrostl význam měst a rytířstva, obohacených zabráním církevních statků. Hospodářsky bylo třeba zemi znovu zříditi a navázati zejména přerušeny obchodní styk s cizinou. To dařilo se za vlády Jiříkovy, kdy země opět vzkvétala. Za Jagellovců moc šlechty velmi zesílila, ale i města udržela si své postavení jako třetí stav.

V *Polsku* moc šlechty neobyčejně vzrostla. Když Turci opanovali Cařihrad 1453 a Černé moře, upadl průvozní obchod Polskem, čímž města velmi utrpěla. Panstvo scházelo se na zemských sněmích, které vysílaly delegáty na sněm říšský. Usnesení říšského sněmu muselo být jednohlasné (liberum veto), což mělo za následek, že nebylo lze dosáti reformem. Šlechta nabyla sice

svrchované moci, hospodářský stav země byl však neutěšený.

Portugalsko. K hospodářské soutěži hlásí se nové státy na poloostrově pyrenejském. Je to především Portugalsko. To přeneslo zápas s islámem na půdu africkou, 1415 dobylo Ceuty, pak Tangeru. Jindřich Plavec pořádal objevné cesty do Afriky, Portugalci obsadili ostrovy Azorské a pronikli do Senegambie. Snažili se najít spojení s Indií kolem Afriky, aby se styk s východem vymanol z rukou tureckých a r. 1486 dosáhl Bartolomeo Diaz již mysu Afrik (Dobré naděje).

Španělsko. V 15. stol. byly spojeny Aragonie a Kastilie v národní stát španělský a královská moc rostla, opírajíc se o města a duchovenstvo. Španělé získali ostrovy kanárské a 1492 podnikli v jejich službách Janovan Kristof Kolumbns cestu na západ. Přistál na San Salvadoru v souostroví bahamském a domýšlel se, že dosáhl Zadní Indie; nevěděl, že objevil nový díl světa. Dalšími cestami dosáhl jiných ostrovů středoamerických a dotkl se i pevniny jihoamerické.

Mezi Španěly a Portugalci začal se zápas o zámořské osady, který snažil se zmírnit papež Alexander r. 1493 stanovením zájmové čáry, která měla být hranicí kolonizační politiky obou států. Portugalce Cabral přistál u břehů brazilských, Janovan Gabotto u Labradoru (v anglických službách). Amerigo Vespucci popsal nové země a objevený díl světa je podle něho označován jako „země Amerigova“ (Amerika). Výprava Fernanda de Magalhães podnikla 1519–21 v službách španělské vlády první cestu kolem země. Životu hospodářskému otevřely se nové obzory.

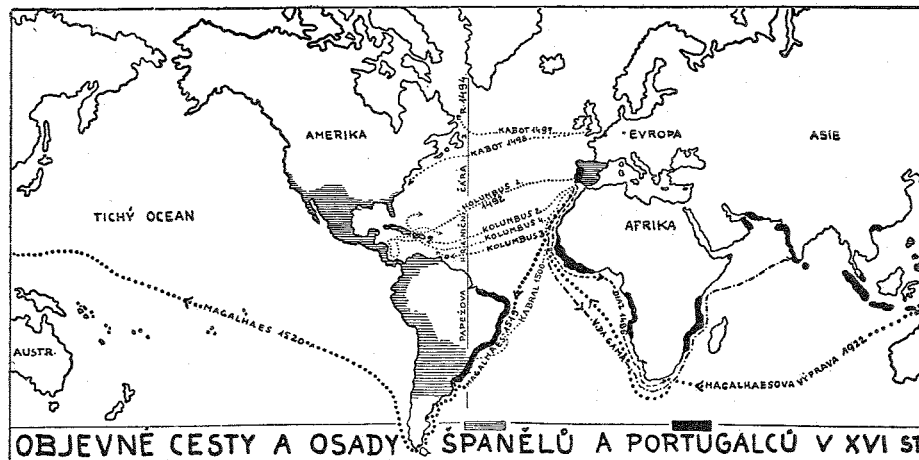
XVI. století.

Španělsko zabralo v prvých 30 letech v Novém světě jen ostrovy Antilské, kde zavedlo hlavní dolování stříbra; poněvadž domácí Indianti těžké práce nesnášeli, konali ji černí otroci z Afriky, které přiváželi Janované. Teprve 1521 objevil Cortez Mexiko a Kalifornii (Nové Španělsko), r. 1532 dostal se Pizarro do Chile (Nová Kastilie). Z Ameriky vyváželo se hlavně stříbro, jehož cena v Evropě tím značně klesla. Z Evropy dovážely se do Ameriky oděv a zbraně. Východiskem amerického obchodu byla Sevilla. V Seville, v Granadě a v Segovii rozkvétalo soukenictví, v Toledu zbrojířství, v Cordově kožený průmysl. Ale brzo přihlásil se úpadek; většina Španělů chtěla jen do úřadů, k stavu kněžskému a do světa za dobrodružstvím, pracovních sil nebezpečně ubylo. Dobývání stříbra v Novém světě počaly financovati holandské a německé firmy, které zmocnily se i dovozu zboží a jeho rozprodeje v Evropě. Dvůr potřeboval peněz, zastavoval statky a povoloval účast cizím kapitalistům v domácích podnikcích, takže španělské stříbro plynulo do ciziny.

Portugalci vytvořili si zatím námořní panství ve vodách indických; obsadili pobřeží malabarské v Přední Indii, Ceylon, ostrovy Molucké a Sundské, r. 1516 navázali styky s Čínou, 1542 s Japonskem. Hlavní jejich přístavy tam byly Goa v Přední Indii, Malakka v Zadní Indii. Střediskem tohoto obchodu doma byl Lisabon, který se stával světovou obchodní metropolí. Ale i v Portugalsku větší část zisku ze zámořského obchodu plynula brzo do rukou kapitalistů holand. a němec.

V *Nizozemí* stály v popředí Antverpy, které prohlásily svobodu obchodní. Tam vznikla bursa, vyvíjel se kurs a spekulace s papíry. Tam sjednávaly se státní půjčky, zejména s korunou španělskou. Význam Antverp klesl teprve bojem států nizozemských za svobodu, kdy do popředí vstupují holandský Amsterodam a Rotterdam. Svobodné státy nizozemské navazují úzký obchodní styk s Anglií.

V *Anglii* byla v 16. stol. moc koruny zesílena a pozornost obrácena k hospodářským otázkám. Podporován chov ovcí, vydan zákaz vyvážeti vlnu; počíná domácí průmysl textilní, který se rozvíjí zejména za vlády Alžběty. R. 1580 vykonal Drake cestu kolem světa, 1584 založena osada

Virginie v Sev. Americe (brzo zanikla), r. 1603 navázán přímý styk s Indií.

Francie jde stejným směrem. Jindřich IV. pečuje o zemědělství, průmysl a obchod. Zavádí celní ochranu domácího průmyslu; podporuje hedvábnictví a průmysl textilní, upravuje cesty, zřizuje vodní dráhy. Obchodním i peněžním střediskem je Lyon. Francie neměla dosud loďstva a zakládá prve obchodní společnosti. V r. 1608 počíná franc. kolonizace v Sev. Americe, kde Francouzové obsazují Nový Foundland, Akadii a po řeci Sv. Vavřince (zárodek Kanady).

Italie byla stále hospodářsky významná. V popředí stály Benátky, které měly velký průmysl textilní a přepychový. Tam založeny první státní banky, tam vznikly prve periodické noviny (gazetta), které informovaly vyšší třídy o domácích i zahraničních událostech. Benátky nebyly již hlavní obchodní mocí světovou, ale byly stále první námořní velmocí v Středozezemním moři. Obchodovaly zejména se Syrií, kde hl. tržištěm byl Halep (Aleppo). Mezi Splitem a Cařihradem vytvořila se pozemní obchodní cesta, z níž těžila i města dalmatská, zejména Dubrovnik. Obchod s Alexandrií upadl, neboť Portugalci uzavřeli Rudé moře tím, že opanovali Indický oceán. V Janově kvetlo hedvábnictví a byly velké loděnice; Janované měli ve svých rukou dovoz otroků do Ameriky.

Německo bylo v popředí hospodářského života Evropy. Politicky bylo rozervané, ale hospodářsky silné. Hansa upadala a ustupovala konkurenci anglické a nizozemské, zato však jihoněmecká města účastnila se obchodu indického i amerického a jejich kupci dojížděli na trhy sevillské a lisabonské. Vyvíjel se kapitalismus. V Augšpurku rostl bankovní dům Fuggerů, Welsérů, v Norimberce vznikly první velké slevárny, zbrojířské dílny, vyráběly se prve kapesní hodinky. Vzrostl papírnický průmysl, související s rybnázezem knihtisků. Hromadění kapitálu v rukou jednotlivců způsobovalo však vršení sociální a dělnictvo domáhalo se stávkami lepšího postavení. Šlechta se přepychem zadlužila a zaměstnávala se proto zemědělským průmyslem, hlavně pivovarovstvím. Utláčovala sedláky robotami i berněmi a sedláci se marně bouřili. Byla to doba rušného života hospodářského a napětí sociálního.

V *Čechách* věnovala se šlechta též zemědělskému hospodaření. V té době vynikal Jáchymov těžebním stříbra a ražením stříbrných tolarů. Za Ferdinanda I. se moc panovnícká zpevňuje. Mimořádná pomoc stavů mění se v pravidelnou berní, král organizuje královskou komoru, tajnou radu dvorskou. Po odboji 1547 byla města krutě po-

trestána a pozbyla politického významu. Jednoty stavovské jsou zakázány.

Rusko proniklo v této době do Sibíře a také jižní pustá pole severně Krymu byla kolonizována. Za Ivana Hrozného došlo k pozemkovému převratu: car bral statky bojarům a dával je „lidem služebným“, povinným vojenskou službou. Sedláci byli upoutáni k půdě služebných statkářů, čímž vznikl počátek selské poroby. Rusko vedlo obchod s Anglií přes Archangelsk.

XVII. století.

Nizozemí. Hospodářský význam Itale ustupoval, její místo zabírala Anglie a Nizozemí. Republika Spoj. států nizozemských stala se přední průmyslovou i námořní mocí. V zemi rozvíjel se průmysl textilní, broušení skla a drahokamů. Jeho středisko bylo v Amsterodamu. Za války třicetileté měli Holanďané 16.000 lodí, třikrát více než všechny ostatní státy západoevropské dohromady. Byly v čílem styku s přístavy baltickými (Gdansk) i středozezemními (Livorno, Smyrna). Kolem r. 1600 Nizozem. východoindická společnost vytlačila Portugalce z ostrovů Moluckých a učinila Jávu střediskem svého obchodu, 1640 dobyli Holanďané Malakku, později Ceylonu. Tím přešel do jejich rukou i vývoz čínské čaje, porcelánu a hedvábní. Pronikli i dále. R. 1643 objevil Abel Tasman zemi po něm nazvanou a Nový Zéland. R. 1651 založili Holanďané v Kapsku vojenskou osadu, aby si zajistili cestu do Indie. Obrátili zřetel i do Severní Ameriky, kde 1614 založili na řece Hudsonu osadu Nový Amsterodam.

Anglie obnovila amer. kolonii Virginii, založila Maryland. R. 1630 vznikl Boston a jiné pobřežní osady, kde se usadili puritánští vystěhovalci. Cromwell byl si vědom významu hospodářských otázek a dovolil přivážeti do Anglie cizím lodím jen plodiny a zboží jejich země, což vedlo k válce s Holanďany. Cromwell odňal také Španělům ostrov Jamaiku. Tuto politiku sledovali i Stuartovci a získali v sev. Africe Tanger, v Indii Bombaj od Holanďanů a jejich osady v Sev. Americe; tehdy změnil Nový Amsterodam své jméno na New York.

Francie se také účastnila hospodářského ruchu. Richelieu zřizoval koloniální společnosti, upevnil franc. postavení v Kanadě a získal Francii některé ostrovy Antilské (1635 Guadeloupe a Martinique). Za Ludvíka XIV. řídil hospodářskou politiku Colbert, který zakládal manufaktury, podporoval řemeslný i umělecký průmysl, stavěl průplavy, rušil vnitřní cla a buďoval společnou celní hranici proti cizině (merkantilism = ochra-

náštvi, snaha po soběstačnosti). Cechovní řády byly jednotně upraveny, vydán obchodní zákoník. V této době získala Francie v Americe území dolního toku Mississippi (Louisianu) a v Africe Senegambii. Východoindická společnost získala Francii ostrovy Réunion a Isle de France (Mauritius), v Indii Pondichéry, Západoeindická spravovala franc. Antilly a připojila k nim 1697 záp. část ostrova San Domingo (Haiti). Hosp. rozvoj a finanční i voj. reformy (stále vojensky) učinily z Ludvíka XIV. nejmocnějšího panovníka v Evropě.

Švédsko. V sev. a vých. Evropě mělo převahu Švédsko, které od války třicetileté bylo vojensky velmoci. Převahou Švédska trpělo především Polsko. Polská šlechta měla „zlatou svobodu“, o všem rozhodoval sněm, kde poslové měli právo véta. Měšťané nesměli držet pozemky a obchod měst byl podkopán tím, že šlechta sama vyvážela své obilí, z něhož cel neplatila. Selský lid byl poroben. Války se Švédskem znamenaly pro Polsko tožé co pro Německo válka třicetiletá. Gdansk jako hlavní přístav pro vývoz obilí do záp. Evropy upadl, na světový trh přicházeli obilí ruské.

Habsburské země vyčerpaly ve válku třicetiletou a válkami s Turky. Rytířský a zemanský stav skoro úplně vymizely, šlechta zřizovala ohromné fideikomisy a tísnila sedláky stále většími robotami, což vedlo k selským bouřím. Domačí obchod byl zasažen různými přírážkami, poplatky a cly. Podle cizích vzorů byly sice založeny obchodní společnosti pro styky s cizinou, ale neosvědčily se.

Ríše osmanská byla v 16. stol. státem velmi sporádickým, kvetoucím i hospodářsky, neboť vláda všímala si drobného zeměděle. V 17. stol. hospodářsky rozkvěti již upadl. Obchod dostal se do rukou Řeků, fanariotů. R. 1615 byla podepsána první konsulační smlouva rak.-turecká.

V Anglii vznikla 1688 revoluce (velká), vlády se ujal Vilém III. Byl vydán zákon „o právech“, podle něhož parlament povoloval daně, byla stanovena nedotknutelnost poslanců. Anglie stála tehdy s Holanďany proti Francii, která chtěla získat španělské dědictví. Anglický průmysl potřeboval ze Španěl jemnou vlnu a hedvábí, anglické lodě obstarávaly v té době i dovoz otroků z Afriky do Ameriky. Anglii záleželo na tom, aby španělské země nepřišly do rukou Francie, která byla také nebezpečná pro britskou kolonizaci v Americe. Proto šla Anglie v boji o španělské dědictví po boku Rakouska a r. 1704 zabrala Gibraltar. Mírem v Utrechtě 1713 podržela Anglie Gibraltar, ostrov Minorka a v Americe zabrala franc. Akadii a Nový Foundland i kraj u zálivu Hudsonova.

XVIII. století.

V Rusku nastoupili po bouřích samozvanecích 1613 Romanovci. S počátku zasedali říšský sněm, v němž byly zastoupeny všechny třídy kromě sedláků. Třída lidí služebných měnila se ve stav, služební statky se dědí, selská morba tím ztuzena. Panovníci povolávají do Ruska cizí řemeslníky, pomýšlejí na zřízení obchodního loďstva. Daří se to Petru Velikému. Zmocnil se vých. pobřeží Baltického moře a soutěžil s Polskem ve vývozu obilí do záp. Evropy, takže ruský vývoz převyšil dovoz. Zavedl reformy vojenské a finanční, daň z hlavy na obyv. městské i selské, zřídil stálé vojsko, vybudoval loďstvo. Rozmohlo se obcové vlastnictví půdy; obec ručila vrchnostem za povinné daně státní i vrchnostenské dávky. Města získala samosprávu. Práv. zakládala manufaktury, podporoval hornictví na Urále, pečoval o vodní cesty. Pro správu státu zavedl kollegia, jakási ministerstva, zemí rozdělil na gubernie. Moc panovnícké reformami značně zesílila. Po jeho smrti ovládla státní správu opět šlechta. Kateřina II. chtěla sice nevolnictví zrušit, ale právě za její vlády dosáhla poroba lidu vrcholu. Také v oblastní samosprávě byla šlechta rozhodujícím činitelem. Moc Ruska vzrostla tehdy úpadkem a rozdělením Polska a získáním krajů až k Černému moři.

Prusko v 18. stol. mohutnělo. Mělo stálou armádu, pevnou správu byrokratickou. Průstí králové podporovali průmysl a chránili jej cly, přijímali do služeb emigranty z cizích zemí. Budovali nové průplavy; hlavním územím obchodní cesty mezi Hamburgem a Vratislaví stal se Berlín. Byl zveleben přístav štetínský. Zřizovány hospodářské společnosti a zaváděny nové rostliny (jetel, zemělka).

Rakousko vedlo též hosp. politiku v duchu merkantilismu. Terst a Rjeke prohlášeny svobodnými přístavy, z Vidně přes Semmering k moři vystavěna silnice. Šlechta zakládala manufaktury, i v Čechách zakládány průmysl soukenický, bavlnářský, sklárny. Za Marie Terezie došlo k důležitým reformám centralistickým zřízením společného nejvyššího úřadu správního a soudního pro země české a rakouské ve Vidni. Také zákoníky jednotně upravovány. Země uherské tím nedotčeny, tedy je to náběh k dualismu. Byrokratická omezená moc šlechty. Vláda věnovala péči průmyslu a obchodu, rakouské a české země spojen ve společné celní území. Zavedeny jednotné míry a váhy, tabákový monopol, od 1762 vydávány banocetle (papír. peníze). Za Josefa II. byl ráz vlády plně kabinetní; Josef nesvolával sněmy, omezil městskou samosprávu úřednickými magistráty, prohlásil zásadu občanské rovnosti před zákonem, zrušil osobní nevolnictví. Navrhl též reformu pozemkové daně ve prospěch sedláka, ale ta později odvolána.

Ve Francii poč. 18. stol. velký hosp. rozvoj. Skot John Law založil akciovou banku a koloniální společnost a zemí zachvátila spekulativní horuška, po které následoval však hospodářský úpadek. V zemí ozývaly se hlasy proti merkantilismu, fysiokraté žádali upravení poddanských poměrů a zrušení feudálních řádů, volnou konkurenci v obchodním podnikání, zrušení celních hranic států. V koloniální politice měla Francie úspěch. V Indii po rozpadnutí moci velkých mogulů v Delhi rozšířila vliv z pobřežních míst do vnitrozemí a v Americe šířila z Louisiany své panství v povodí řeky Mississippi až k Velkým jezerům, aby se dostala ke svým kanadským osadám. Tu však e srazila s Anglií.

Anglie věnovala kolonizačním otázkám značnou pozornost. Viděla, že anglickým osadám v Americe má být zabráněn postup na západ a viděla též konkurenci francouzskou v Indii. Vznikl boj. Britské loďstvo zvítězilo nad francouzským a Angličané obsadili francouzské državy v Indii. R. 1763 zjednan v Paříži mír, Anglie získala v Americe Kanadu, Floridu (tu postoupili Angličanům Španělé, kteří dostali od Francie Louisianu). Francie ztratila také Senegambii v Africe a všechny osady v Indii kromě Pondichéry.

Amerika. Ale anglické panství v Americe se záhy nato zborilo: r. 1776 prohlásilo 13 anglických osad na půdě americké samostatnost. Vznikla válka, v níž Spojeným obcím pomáhalo Francie a Španělsko. R. 1782 uznala Anglie nezávislost Spojených států. Mírem ve Versailles postoupili Angličané Španělsku ostrov Minorka a Floridu, Francii osadu Senegalskou. Anglie se odsokodnila rozšířením svého panství v Indii a kolonizováním Nového Zélandu, Austrálie a Kanady. Bohatství Anglie v té době vzrostlo, neboť došlo k velkému rozvoji domácího průmyslu, zejména železářského a bavlnářského.

Francie. Koncem 18. stol. zhroutil se ve Francii vládní systém, založený na absolutismu a na výsadách šlechty a duchovenstva. Měšťanstvo, třetí stav, přihlásilo se o politická práva a král, jsa tísněn finanční krizí, svolal 1789 stávkový sněm, který změnil se v Národní shromáždění, zrušil feudální řády, usnesl se na konstituci, zbral církevní jmění. R. 1792 byla prohlášena republika a padla hlava královna. Vládu získal národní konvent a výbor veřejného blaha, od 1795 direktorium a Rada pěti set. Francie postavila se proti celé Evropě a nalezla vůdce v Napoleonovi, který 1799 provedl státní převrat a stal se prvním konsulem a r. 1804 císařem.

XIX. století.

Francie do 1815. Francie změnila se opět v monarchii, konstituční jen podle jména. Nad nepřátele vítězila. Vzdurovala jen Anglie, která zabrala část francouzských kolonií, nizozemské Kapsko a Ceylon, ale mírem v Amiensu 1802 vrátila Francii a jejím spojencům odňaté osady, kromě hol. Ceylonu a španěl. ostrova Trinidadu. Napoleon hodlal obnovit franc. koloniální politiku a získal od Španělska vých. část ostrova San Domingo (Haiti) a amer. Louisianu a opevňoval také indické državy. Jeho koloniální politika neměla však valných úspěchů. R. 1804 vypukla v záp. části San Dominga vzpoura černochů proti Francouzům a prohlášena republika Haiti; východní část San Dominga byla 1809 obsazena opět Španělskem a 1822 prohlášena tam republika Dominická. Louisianu prodal Napoleon Spojeným státům. Napoleon snažil se Anglii zeslabit kontinentálním systémem, zakazujícím obchod s Anglií, ale jeho porážka změnila i hospodářskou situaci.

Vídeňský kongres 1815 uspořádal znovu mapu Evropy. Anglie získala Kapsko a jiné kolonie. Ve Francii byla nastolena stará monarchie s náterem konstitučním. Všude se ozývala reakce. Ve Španělsku a v Neapolsku zvítězily načas ústavní snahy, ale Metternich vedl velmoci k intervencím, které potlačovaly svobodomyšlná hnutí. Velmoci snažily se zakročovat v Jižní Americe, kde španělské osady prohlásily nezávislost, ale prezident Spojených států Monroe zabránil intervencím prohlášením zásady: „Amerika Američanům“. Ve Spoj. státech vznikla v téže době i snaha zbavit se černochů a došlo k založení černoské republiky Liberie v Africe (1822) s hl. městem Monrovia, pojmenovaným podle pres. Monroe.

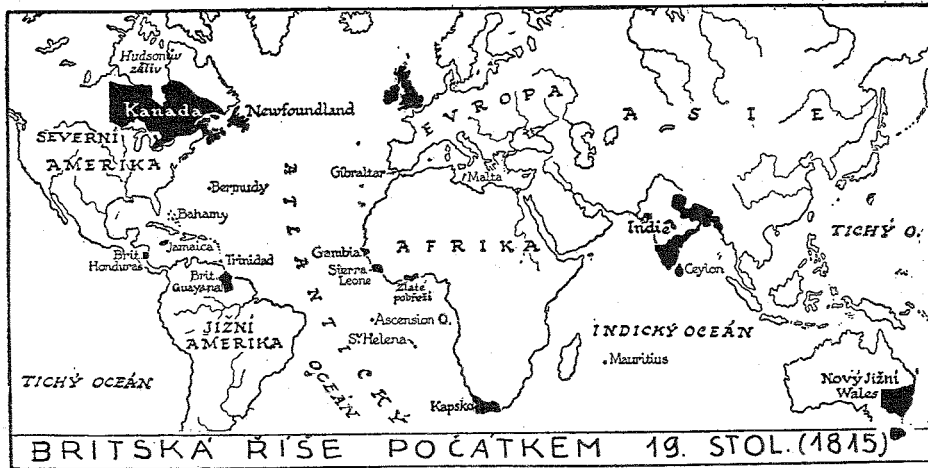
Francie po 1830. Liberální duch Velké revoluce nedal se však v Evropě potlačit a r. 1830 propukla v Paříži opět revoluce, která vedla ke změně na trůně a k vládě měšťanstva. Zrodilo se hnutí socialistické (Saint Simon a Louis Blanc), které žádalo, aby stát převzal továrny do své správy a zajistil dělníkům stálou práci. R. 1848 propukla nová revoluce a prohlášena po druhé republika. Ne-trvala dlouho, neboť 1851 státním převratem stal se prezident Napoleon Bonaparte císařem. Věnoval pozornost problémům hospodářským: stavbě železnic, usplavnění řek, zakládání peněžních ústavů, rozšíření Paříže. Francie pokračovala v kolonizační politice. Již 1830 dobyla Alžír, 1842 získala protektorát nad Tahiti a Marquézami v Oceánii, 1853 opanovala N. Kaledonii v Oceánii a v Africe ovládala postupně pobřežní kraje Guiney, Pobřeží slonoviny, Gabun, 1857 ve spolku s Anglií zakročila v Číně a získala hosp. výhody, 1862 dobyla Končičiny, 1869 byl za přispění francouzského kapitálu otevřen průplav Suezský. — V koloniální politice pokračovala také třetí republika, zřízená 1870. R. 1874 získala Francie protektorát nad Annamem, 1881 nad Tunisem, 1882 nad Madagaskarem. R. 1883 získala v Africe Obok a přilehlé Somalisko, 1886 v Zadní Indii Tonkin, 1893 protektorát nad Laosem tamtéž, 1895 anektovány Madagaskar. Zatím ovládla Francie africké vnitrozemí v Nigéru, kolem jezera Čadského a na středním Kongu. Pronikla do Sudanu, ale tam narazila na odpor britský. Spor urovnán 1898 ve Fašodě, kde stanovena sfera vlivu francouzského a anglického. R. 1904 uznala Francie angl. protektorát v Egyptě a mohla za to rozšířit svůj vliv v Maroku, kde prohlásila 1912 protektorát, ovšem po těžkém diplomatickém souboji s Německem, ježmu nucena přenechat část své državy konžské.

Anglie přestála 19. stol. bez velkých politických otřesů a revolucí. Anglický parlament byl institucí tradiční a respektovanou, ale zastupoval pouze šlechtu a měšťanstvo starých měst a většina národa byla bez politických práv. Časem vznikla nová průmyslová střediska a umožnil se počet dělnictva. Dělnictvo trpělo zejména obilními zákony, kterými se omezoval p-rivoz obilí, aby cena domácího obilí byla udržena na své

výši. Anglie řešila sociální konflikty smírně. Roku 1832 byl vydán nový volební řád, kterým se dostali i měšťané nových měst do parlamentu, ne však dělnictvo. Počet dělnictva rostl s rozvojem techniky: 1825 byla postavena první železnice a 1840 počalo pravidelné paroplavební spojení s Amerikou. Zvedaly se hlasy pro svobodu obchodní a tržní, r. 1846 byla zrušena cla obilní. Anglie rozšířila zámořská panství a starší osady získaly samosprávu (r. 1840 Kanada). R. 1839 opanován N. Zéland. R. 1842 vynutila si Anglie přístup do pěti čínských přístavů a obsadila Honkong. Panství Anglie v Indii mohutnělo, 1857 byla potlačena domačí vzpoura, zrušena Vých. ind. společnost a jmenován mistokrál. R. 1874 prohlášeny ostrovy Fidži v Oceánii korunní provincií. Na půdě Asie srazil se Anglie s Ruskem v boji o vliv v Persii a v Afganistanu, ale 1887 dosaženo dohody. V r. 1882 získala Anglie vliv v Egyptě. R. 1890 dohodla se za Helgoland s Německem o vých. Africe. R. 1899 domluvila sferu svých zájmů s Francií v Sudanu. R. 1899 vznikla burská válka, 1902 Anglie republiky opanovala. R. 1901 vytvořeno dominium z Austrálie, 1907 z N. Zélandu, 1910 dominium jihoafrické. Zatím snažila se Anglie vyřešit i domačí otázky sociální; r. 1867 bylo rozšířeno právo volební i na dělnictvo. R. 1865 založil Marx v Londýně mezinárodní sdružení dělnické, které však r. 1874 zaniklo a dělnické hnutí soustředilo se v odborových spolcích (trade unions). Největších úspěchů nabývalo dělnické hnutí v Austrálii a na Novém Zélandě, kde zákonodárství bylo upraveno podle jeho požadavků. Poměr k Irsku změnila Anglie až po světové válce r. 1922, kdy Irsko prohlášeno státem samostatným, který je jen v personální unii s Vel. Británií.

V Rakousku trvaly poč. 19. stol. výsady šlechty, třebaž sněm neměl již politického významu. Roku 1811 zažil stát bankrot a teprve po skončení války napoleonských začalo nové hospodářské snažení. R. 1824 vznikla první dráha koňská z Lince do Čes. Budějovic, r. 1830 paroplavba na Dunaji, 1833 založen Lloyd v Terstu; železniční spojení Vídeň-Praha bylo docíleno 1845. Na stavovských sněmích vznikla liberální opozice, 1848 propukla revoluce v Uhrách a v severní Itálii a hnutí pro svobodu se rozšířovalo i v českých zemích a v Rakousích. Metternich odstoupil, císař složil ústavní slib. Ve Vidni sešel se říšský sněm ústavodárný, který zrušil poddanství. Po revoluci ve Vidni byl přeložen sněm do Kroměříže. Po porážce ital. odboje a uherské revoluce nastává návrat k absolutismu. Ten se bortí až porážkami v severní Itálii, a 1861 vydána únorová ústava. Po válce prusko-rakouské 1866 vytlačeno Rakousko ze svazku německého, 1867 vyrovnává se s Uhry (dualism). R. 1871 slibuje císař vyrovnání s Čechy, ale nedodrží slibu. Roste národnostní i sociální hnutí. R. 1907 zavedeno všeobecné právo hlasovací. Pokrok hosp. byl značný a podporován rozvojem dopravnictví. Železniční politika státní nebyla šťastná: od r. 1841 soustřeďoval stát železnice ve svých rukou, r. 1854 je prodal za poloviční cenu a garantoval další podnikání; tím promrhal za 30 let přes půl miliardy korun. R. 1881 vykupoval opět železnice a doplňoval jejich síť. R. 1900 rozhodnuto budovatí průplav dunajsko-oderský a spojení Dunaje s Vltavou, ale obrovský projekt neuskutečen.

Německo bylo poč. 19. stol. svazem 30 států v čele s Rakouskem. Národní citění roste, proráží snaha o celní jednotu. R. 1848 propuklo hnutí republikánské a sešel se parlament frankfurtský, který chtěl semknouti Německo v pevnější útvar. Ale jeho snaha se rozbila o soupeřství Rakouska s Pruskem. Teprve 1866 padl starý spolek, v čelo nového jen Severoněmeckého spolku vstupuje Prusko a je svolán říšský sněm, volený obecným rovným právem hlasovacím; se státy jiho-něm. utvořena 1834 celní unie. Po válce něm.-franc. r. 1871 založeno německé císařství jako stát spolkový s říšským sněmem a spolkovou radou. Císařství německé účastnilo se kolonizační

politiky v Africe a získalo Jihozáp. a Vých. Afriku, Togo a Kamerun, v Oceánii sev. vých. část Nové Guinee, ostrovy Bismarckovy, Salamounovy, Karoliny, Marshalovy, Mariany a j. R. 1875 vznikla v Německu jednotná soc. demokratická strana, která žádala na státu ochranné zákony sociální; r. 1883 zavedeno nemocenské a úrazové pojištění, 1890 pojištění starobní. Německá soc. demokracie stála v čele druhé internacionály, kterou rozbila až světová válka.

Italie snažila se v první pol. 19. stol. setřásti několikrát cizovládu a absolutistický režim, ale revol. hnutí r. 1820, 1830 a 1848 byla potlačena a teprve r. 1861 vznikl nár. stát italský, k němuž 1866 připojeno i území Benátek, 1870 Řím. Itálie účastnila se i politiky koloniální a 1882 podnikla válku s Habeši. R. 1889 přičleno Itálii území při Rudém moři (Erytrea) a protektorát nad Habeši. R. 1896 vznikla nová válka, v níž Itálové byli poraženi a ztratila úplnou nezávislost Habeše.

V Rusku za Alexandra I. byly náběhy k politickým reformám, které však neuskutečnily, a také ústava, daná Polsku, odvolána. Země byla v cílem obchodním styku s Anglií, která byla hlavním odběratelem ruského obilí. R. 1861 nabyl v Rusku sedláci osobní svobody, provedena reforma místní samosprávy, rostl domácí průmysl. Panství Ruska proniklo v Asii až na Kamčatku a do Asie střední. R. 1891 započato se stavbou sibiřské železnice. Vládní absolutismus potlačoval v Rusku každý projev svobody, což způsobilo organisaci hnutí nihilistického. Po prohrané válce s Japonskem 1905 povoluje car konstituci a svolává dumu, kterou však záhy opět rozpouští.

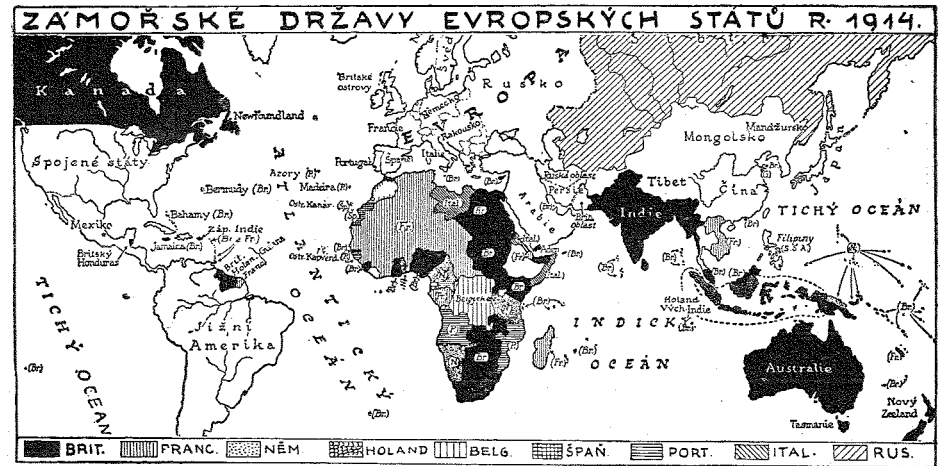
Na Balkáně došlo v 19. stol. k velkým událostem. Z panství tureckého vymaňovali se nejdříve Řekové, pak za pomoci Ruska Srbové a Bulhaři a současně Rumuni, a vznikla řada národních monarchií, které žily dále vlastním politickým životem a snažily se o hospodářskou soběstačnost.

Soutěž hospodářská a politická. 19. stol. se nazývá stoletím techniky. V tomto období byla zbudována mohutná síť železniční, obrovské tunely, velkolepé mosty železné a železobetonové, vytvořeny průplavy spojující velká moře a započato s velkolepými stavbami vodními. R. 1866 spojen kabelem nový svět s Evropou, 1876 vznikla telefonní síť, 1897 bezdrátová telegrafie. To vše má velký význam hospodářský. Největšími technickými podniky hospodářského rázu byly otevření průplavu Suezského 1869, postavení první dráhy pacifické ve Spoj. státech amerických také 1869, zřízení telegrafní sítě napříč Austrálií 1872 a dostavění sibiřské dráhy 1903. Dopravní prostředky podporují obrovský rozmach průmyslu,

kteřý nutil státy k hledání nových odbytišť. V letech sedmdesátých zvítězily zásady svobodné tržby a uvolnění celních přehrad, ale v dalších letech objevily se zase snahy ochranné, zejména zemědělské kruhy žádaly zvýšení cel na zemědělské výrobky. Největším státem průmyslovým se stalo Německo, kde vzrostl zejména průmysl železářský, textilní a chemický, dále Anglie s průmyslem železářským, textilním a stavbou lodí. Silná byla též průmyslová oblast v sev. Francii, Belgii, Itálii a Rakousku, kde zejména v českých zemích se průmysl velmi rozvinul.

Hospodářská politika ovládala svět a hospodářské soutěžení vyvolávalo námořní zbrojení a zesilovalo nepřátelství v politice. Velcí sešikovaly se do dvou bloků: r. 1879 byl vytvořen spolek Německa s Rakouskem, k němuž 1883 přistoupila Itálie, r. 1891 sblížila se Francie s Ruskem, začátkem 20. stol. připojila se k nim Anglie. Tak se stala „trojdohoda“ protivahou „trojspolku“. Německo počíná „tlak na východ“, aby hospodářsky ovládlo země turecké a získalo volnou obchodní cestu přes Bagdad a Perský záliv do Indie. To jest již předeheur události přístich, které hluboce zasáhly do dějin 20. století.

Nové zemědělské plodiny. V 19. stol. zdomácněly ve světě některé rostliny, bez nichž bychom si dnešní život těžko představili a které předtím byly mnohem vzácnější. Byly to především brambory. Brambory pocházejí z Peru a Chile, kde je poznali první španělští dobyvatelé Již. Ameriky. R. 1558 byly přivezeny do Španěl, 1585 do Anglie, v 16. stol. se pěstovaly jen jako zvláštnost v zahradách; r. 1616 byly předloženy po první na královskou tabuli v Paříži. Zásluhou o jejich rozšíření v Německu si získal Bedřich Veliký, který je nařídil sázet, a poněvadž lidé viděli v bramborách potravu nebezpečnou zdraví (protože okusili horní plody natě), dával bramborové pole chránit vojskem. Do Čech přinesli brambory za válek pruských Prusáci, zvaní „Brambory“ a od nich dostali i své české jméno. Teprve bída a neúrody v době napoleonských válek překonaly předsudky proti bramborům a počátkem 19. století nabývá jejich pěstování velikých rozměrů, zejména v krajích méně úrodných; brambor stává se „chlebem lidu“. — V 19. stol. se rozšířilo v našich krajích též pěstování cukrovky. Evropa poznala nejdříve cukr z cukrové třtiny. Třtina byla původně plodinou indickou, v 6. stol. byla přenesena do Syrie, v 8. stol. do Egypta, ve 12. stol. do Evropy přes Sicílii a Benátky. Cukr byl tehdy požívatinou neobvyčejně drahou, i když 1498 dosáhli Portugalci přímé spojení s Indií kolem Afriky. Po objevení Ameriky byla cukrová třtina přenesena do

tropické Ameriky, kde v 16. stol. došlo k velké produkci cukrové třtiny a Amerika stala se hlavním zásobitelem Evropy. Když Napoleon prohlásil kontinentální systém, ztěžoval tím i dovoz cukrové třtiny a Evropa našla si pak novou plodinu k výrobě cukru: cukrovou řepu, jejíž pěstování od r. 1820 se silně rozmohlo. — V tomto století zobeceňuje se i požívání kávy. Káva byla původně plodinou, která divoce roste. Habeši a byla domorodci užívána jako vzrušující prostředek, jenž zahání spánek. Arabští kupci přenesli ji počátkem 16. stol. do Adenu a Mekky, odkud se rozšířila do Syrie a Egypta. Prvé zprávy o kávě zachoval jistý německý lékař, který ji pil 1573 v syrském Aleppu. R. 1624 byla přivezena do Benátek, kde 1645 byla zřízena první kavárna. Teprve koncem 17. stol. zdomácněje káva ve vznesených rodinách, které ji mohly zaplatiti. Ve Francii byla zřízena prvá kavárna v Marseille 1659, v Paříži 1670. Při dvoře francouzském zdomácněla za Ludvíka XIV. zásluhou tureckého vyslanec. R. 1680 přimísila po první k černé kávě jistá franc. hraběnka mléko, aby káva „tolik neškodila“. R. 1683 zřízena první kavárna ve Vídni, 1721 v Berlíně. V polovině 18. stol. se požívání kávy rozšířilo po celé Evropě, ale do širších vrstev dostala se teprve ve století 19. — Tabák je amerického původu, Indiáni jej používali jako narkotika. Poč. 16. stol. byl přivezen do Španěl a Portugalska, r. 1560 dovezl jej francouzský vyslanec z Lisabonu do Paříže, 1586 angl. lodníci do Anglie. Jedním z prvních kuřáků v Anglii byl slavný námořník a politik Raleigh z doby Alžbětiny. Když po první uviděl londýnský sluha svého pána kouřit, poplašil celý dům zpravou, že „pán hoří zevnitř“ a spěchal polevat ho vodou. Koncem 16. stol. používali tabáku ve Francii pro uklidnění bolesti při bolení zubů a tabák rozdílil za tím účelem lékař vojákům. Pomocné vojsko anglické, které přitáhlo 1620 do Čech, přineslo k nám tabák, jenž byl pak hojně používán mezi vojny ve válce třicetileté. Kouření nebylo však zjevem obecným a ještě do r. 1848 bylo ve většině měst na veřejné ulici zakázáno.

XX. století.

Největší událostí 20. stol. byla světová válka. Podnět k ní byl dán na Balkáně, kam směřovala politika rakouská a ruská a kde vzájemně se střetly politické a hospodářské zájmy obou říší. Rakousko snažilo se dostat pod svoji moc Srbsko, chráněné Ruskem. Poměr Rakouska a Srbska byl přirozeně rakouskou anexí Bosny a Hercegoviny r. 1908. Rusko snažilo se získati Cařihrad a vy-

puďiti „chorého muže“ (Turecko) z Evropy. Moc Turecka byla velmi ztencena válkou s balkánskými státy, které 1912 zvítězily a omezily evropské panství Turecka na nevelké území. R. 1911 obsadila Itálie tureckou Libyi (Tripolsko a Cyrenaika) a Rhodos s přilehlými ostrovy (Dodekanesos). V soupeřství trojspolku a trojdohody stávklo se Turecko na stranu trojspolku, neboť největším jeho nepřítelem bylo Rusko. Napětí mezi oběma spolky velmoci propuklo v r. 1914, kdy vražda rakouského následníka v Sarajevu byla Německu vhodnou záminkou, aby přimělo Rakousko k válce, z níž vznikl světový požár.

Vylíčení války i územní změny, jež přivodila, najde čtenář na jiném místě (str. 82). Data jsou uvedena v chronologickém přehledu. Jsou připojeny i fotografie několika významných osobností této doby. Vítězstvím Dohody zvítězil princip svobody malých národů a demokracie. Na půdě Evropy vznikla řada nových republik: velká monarchie ruská, německá a rakouská se zřítily. Nové státy zabezpečovaly svoji existenci politikou i hospodářskou, Rusko počalo stavěti svůj veřejný život na základech komunistických.

Ve 20. stol. došlo k velikému rozvoji dopravy, která pro mnohé země otevřela nové pracovní možnosti a vrátila je do sítě hospodářské politiky světové. Silniční síť stává se velmi důležitou vzhledem ke zvýšené dopravě motorovými vozidly. Neobvyčejně se rozšířila síť železniční, která měří přes 1¹/₂ mil. km, z čehož připadá na Ameriku 1¹/₂, na Evropu 1¹/₂, na Asii 1¹/₁₀, na Afriku 3%, na Austrálii 3%. Suchozemská světová síť telegrafní odhaduje se na 3,000,000 km, kabelová síť mořská na 620,000 km, většinou v rukou britských. Nejhušší je kabelová síť z Evropy do Sev. Ameriky (17 kabelů); z Kanady jde kabel do Austrálie a odtud do Již. Afriky; nejvíce kabelů leží ve hloubce asi 3500 m. Také rozvoj bezdrátové telegrafie byl důležitou složkou v hospodářském podnikání. Vzduchoplovba znamená nového činitele a ve svět. válce dospěla k velkému zdokonalení. Od 1923 jsou v provozu vzdušné sítě ve střední a západní Evropě a východiský v Londýně a v Paříži a s několika uzly, z nichž jedním je Praha. Pravidelné vzdušné spojení docílila Francie i s Marokem a záp. Afrikou a projektuje je také přes Saharu. Pravidelná letecká spojení jsou již docílena na všech pevninách vyjma Afriku. Velké hospodářské důležitosti jsou projekty železničního spojení Kapského města a Káhyry, spojení Káhyry a Kalkuty a prodloužení tohoto spoje až do Číny, dráha napříč Saharou. Již před válkou se téměř uskutečnil projekt dráhy balto-indické (Petrohrad—Kalkuta), nedokončený jen v Afga-

Mustafa Kemal,
pres. tur. rep. (*1880)

Alexander I.,
král Sjednotitel (†1934)

Benito Mussolini,
min. pres. ital. (*1883)

Jos. Pilsudski,
pol. min. pres. (†1935)

Lenin (Uljanov)
vůdce bolš. rev. (†1924)

Josef Stalin (Džugašvili)
gen. sekr. kom. str. (*1879)

nistanu. Panamerické hnutí usiluje již od konce min. stol. o vybudování železničního spoje New York - Buenos Aires, z něhož přes 2/3 jsou hotovy. Bylo doclelo podtunelování vodních toků v Hamburku, v Londýně, v New Yorku, projektováno tunelové spojení Francie a Anglie, podtunelováno Bosporu atd. Po válce byly v Evropě velké toky mezinárodněny, neboť bylo seznáno, jak obrovským významem hospodářský má říční doprava. Obrovským činem bylo prokopání šíje Panamské, které dokončeno 1914.

Dopravou se zeměkoule zmenšuje, státy se k sobě přibližují. Na traticích střední a západní Evropy, kde jezdí expresní vlaky, je dnes doprava 12krát rychlejší než před 100 lety, u dopravy námořní je zrychlení trojnásobné. Dopravní vzdálenost Velké Británie a Kanady byla v roce 1840 40 dnů, v roce 1914 pouze 10 dnů. Doprava do Jižní Afriky trvala 90 dnů, pak 21 dnů, do Austrálie 160, pak 42 dny. Na Nový Zéland bylo třeba 190 dnů, pak 48, do Indie 160, pak 25 dnů. Z těchto čísel je zřejmo, jak se země britské říše za 80 let přiblížily k Anglii: Kanada, Již. Afrika, Austrálie a N. Zéland o 75 %, Indie dokonce o 85 %, díky Suezskému průplavu. Dnes Kanadám potřebuje na cestu do Londýna právě tolik dnů (10) jako před 150 lety potřeboval

občan z Edinburka k cestě poštovním vozem do Londýna. Toto dopravní ovládnutí světa vede k velkým důsledkům hospodářským i kulturním. Dopravními prostředky se stalo, že se myslí světověji, že hnutí, které vzniká na určitém konci světa, má svoji odezvu na konci druhém. Vzdálený svět byl vtažen do světové historie a počal se hlásiti o své místo ve světové politice.

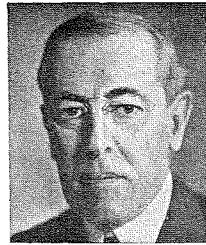
Světová válka změnila úplně hospodář. poměry světa. Evropa dělí se hospodářsky na Evropu dvojit: průmyslovou a zemědělskou. Průmyslovou Evropou rozumíme země, které leží v čáře tažené ze Stockholmu přes Gdansk, Krakov, Budapešť, Florencii, Barcelonu a podle Pyrenejí a mořem kolem Francie Anglie až do Bergenu a Stokholmu. V této oblasti jsou všechny velké uhelné doly Evropy, velký průmysl železářský, chemický, textilní, velké peněžní trhy, větší část obyv. žije ve městech. Co je mimo tento okruh, je zemědělská Evropa, v níž až 80 % obyvatelstva žije na venkově. České země tvoří střed mezi oběma oblastmi, neboť jsou zeměmi průmyslovými i zemědělskými.

Před světovou válkou dodávaly země podunajské a Rusko své obilí zemím západ., hl. Francii Anglii, Belgii a Německu. Ve světové válce byla Francie a Anglie odříznuta od zemí podunajských a Ruska a počala objednávat obilí z Kanady, ze Spoj. států amerických, Argentiny a Austrálie, kde nabízenou vysokou cenou byli lidé podněcováni obdělávat dosud nevyužitou půdu, takže za 4 roky se osevni plochy zvětšily o tolik, jako dříve za 40 let, na př. produkce pšenice vzrostla o množství, rovnající se sklizni celé západní a střední Evropy. Po světové válce státy podunajské nenašly již pro své obilí bývalá odbytiště, neboť nemohly soutěžit s levným obilím kanadským a argentinským, které bylo získáno nízkými náklady za použití nejmodernějších zemědělských strojů. Nemožností vývozu zemědělských výrobků trpí všechny podunajské státy. Obilní produkce v Kanadě, Spoj. státech amerických, Argentíně, v Chile a v Austrálii se zvýšila tak značně, že i tam hromadily se zásoby, které nebylo možno prodati. Tak vznikla zemědělská krize světová.

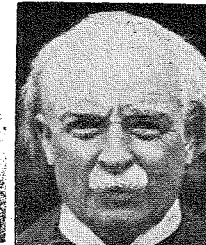
K ní přidružila se krize průmyslová, která zachvátla též celý svět. Americký průmysl byl již před válkou značný, ale nestačil krýtí potřebu vnitřního trhu a měl slabý vývoz. Ve světové válce však silnou poptávkou neobyčejně vzrostl a po světové válce vytlačoval i evropský průmysl z Kanady, Argentiny a Austrálie, kde dříve tento nalezal značná odbytiště. Touto průmyslovou krizí byla postižena i naše republika, která ztratila hlavně svá odbytiště na východě.

Krise zemědělská a průmyslová byla konečně zvýšena i krizí peněžní. Francie stala se bankéřem Evropy a půjčovala na krátkou dobu své zlato i Anglii. Anglie půjčovala je opět na delší dobu Německu a Německo se značně finančně uplatňovalo v Rusku. Francie, seznávajíc, že její peníze tímto způsobem posílají Německo a Rusko, odvolala 1931 své krátkodobé úvěry z Anglie, čímž Anglii ubylo zlato a byla nucena sáhnouti ke zrušení zlaté měny, které vedlo ke snížení ceny anglické libry a zasáhlo celé světové hospodářství, jež spočívalo na anglické libře jako neměnitel se peněz, podloženou zlatou zásobou.

Všechny tyto krize vedly k otřesení průmyslu a ke vzrůstu nezaměstnanosti, která zachvátla celou Evropu i Ameriku a která není jediné ve Svazu sovětů, kde nebyl dosud vyvinutý průmysl a je od r. 1928 budován pozoruhodným hospodářským plánem první pětiletky. Evropa překonala krizi poválečnou - a nyní jedná se o překonání dnešní krize. Cíle se dosáhne tehdy, když státy sníží své náklady, zejména na zbrojení, když se dohodnou o hospodářské spolupráci, aby si zbytečně nekonkurovaly, a když budou hledati nová odbytiště svých výrobků, která mohou být nalezena v Indii, Číně, Japonsku. V Indii, Japonsku i v Argentíně se za světové války, kdy Evropa byla vyřazena jako dodavatel, vyvinulo mnoho nových odvětví průmyslových, jejich produkce nekryje však zdaleka spotřebu těchto zemí.

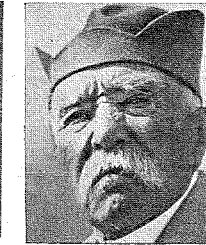
Woodrow Wilson,
pres. USA. (†1924)

Lloyd George,
angl. státník (*1863)

Aristide Briand,
zahr. min. fr. (†1932)

Georges Clemenceau,
franc. státník (†1929)

Pavel Hindenburg,
pres. něm. rep. (†1934)

Engelbert Dolfuss
rak. kancléř (†1934).

Z dějin moderní české politiky.

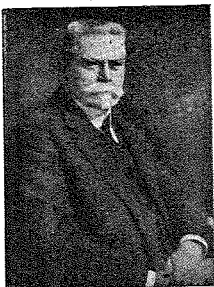
Moderní české hnutí politické počíná se v první pol. 19. stol. Bylo spojeno s probuzením národním, které se objevilo již před hnutím politickým. Zásady Velké franc. revoluce pronikaly do celé Evropy a vznikalo hnutí liberální, žádající základní práva občanská, zákonodárné sněmy a svobodnou ústavu. Na českém sněmu ozývaly se již 1845 opoziční hlasy (K. kníže Auersperg a Fr. hr. Deym), žádající, aby vláda byla sněmu odpovědná. V české veřejnosti působil již od tohoto roku žurnalistický zejména K. Havlíček.

Když v r. 1848 došla zpráva o úspěchu pařížské revoluce, sešlo se v Praze 11. března v sále Svato-václavských lázní shromáždění lidu, z něhož byla na návrh Dr. Braunera podána panovníkovi petice, v které vedle liberálních požadavků byl žádán jednotný sněm a nejvyšší úřady pro země koruny české a rovnoprávnost češtiny s němčinou. V druhé petici, podané 28. března, bylo žádáno i odpovědné ministerstvo pro země koruny české. Císař povolil kabinetním listem z 8. dubna zřízení nejvyššího správního úřadu pro král. české a český sněm zákonodárný; správcem gubernie byl jmenován hr. Lev Thun, příznivec čes. hnutí. V Praze ustavil se Nár. výbor (Palacký, Brauner, hr. V. Deym a Fr. L. Rieger) a konaly přípravy k svolá-

ni sněmu. Když vídeňská vláda se rozhodla, aby i rakouské země se zúčastnily voleb do frankfurtského parlamentu, určeného pro celé Německo, odmítli to Palacký 11. dubna rázně prohlášením, že Čechové do frankfurtského parlamentu voliti nebudou. Hr. Lev Thun zřídil se svolením dvora hlavně z členů Národního výboru prozatímní vládu v Čechách a urychloval přípravy k svolání českého sněmu zákonodárného. Koncem května sešel se v Praze slovanský sjezd (Safařík). Dne 12. června došlo k bouřím svatodušním, které potlačil hr. Windischgrätz, zvláštní česká ústava i český sněm nebyl pak uskutečněn, Národní výbor byl rozpuštěn.

V červenci 1848 sešel se ve Vídni ústavodárný sněm pro všechny země rakouské a Čechové se dostavili do Vídně (v čele Palacký, Rieger, Brauner, Strobach, Pinkas) a podporovali vládu. Dne 7. září uzákonil sněm zrušení poddanství. Dne 6. října došlo ve Vídni k povstání a sněm přeložen do Kroměříže. Tam usilovali Čechové o ústavu federalistickou, aby hlavním skupinám zemí byla zajištěna autonomie ve věcech vnitřních, a stavěli se proti snahám centralistickým, které chtěly veškeru moc soustředit ve vídeňském parlamentu a v společných úřadech. V této době potlačovala vláda revoluci v Uhrách, které žádaly úplné samostatnosti. Slovinci nalezli již na uherském sněmu v roce 1847 vůdce v Lud. Stúrovi a po revolučním prohlášení samostatnosti Uher žádali po peštské vládě povolení zvláštního slovenského sněmu, který by vedle sněmu peštského řešil své vnitřní záležitosti. Peštská vláda odpověděla na to persekucí a vůdcové Slováků (Štúr, Hurbán, Hodža a Daxner) prchli za hranice; Slovinci ocitli se tak na straně vídeňské vlády proti vládě peštské, domýšlejíce se, že jim vymůže rovnoprávnost s Maďary. Vídeňská vláda však, sotva potřela revoluci v Uhrách, postavila se proti liberálním snahám vůbec; dne 7. března 1849 byl kroměřížský sněm bodáky rozehnán a vláda sama prohlásila (oktrojovala) ústavu konservativnější, nežli si přál sněm. I tato ústava byla však brzo odvolána a v letech padesátých došlo opět k vládě absolutistické. V čele ministerstva stál od 1848/52 kníže Felix Schwarzenberg, 1852/59 hr. K. Buol-Schauenstein. - Roku 1859 byl propuštěn polic. min. Bach (podle něhož se říká „Bachův absolutismus“) a jeho místo zaujal min. Goluchowski a od 1860 min. Schmerling. Deset let absolutismu vedlo k bankrotu vnitřnímu i zahraničnímu a proto se v únoru 1861 panovník rozhodl, že vydá ústavu, která po svém původci se jmenuje Schmerlingovou. Ve Vídni měla se scházeti říšská rada, kterou oběsily zemské sněmy, volené podle kurií: velkostatkářské, městské, obch. komor a venkova. Maďaři odřekli hned s počátkem účast na společné říšské radě a neobeslali ji. Čechové přišli do Vídně, ale tvořili v celkovém počtu 203 poslanců jen hrstku 26 lidí, neboť sněm český i moravský měly většinu německou, jež byla získána tak, že německým městům bylo dáno právo volit více poslanců nežli městům českým a českému venkovu: v Liberci na příklad byli voleni jeden poslanec na 6.000 obyv., v Novém městě pražském jeden poslanec na 32.000 obyv. Ve Vídni seznali Čechové brzo, že jejich hlasů není dbáno, a 1863 opustili parlament a nastoupili cestu „pasivní opoziční“, na níž vytrvali 16 let; ze sněmu však neodšli, neboť 1861 nabyli na čes. sněmu většiny. V Čechách a na Moravě dochází tehdy k vnitřní práci politické a osvětové (1862 založen Sokol) a k probouzení nár. uvědomění v širokých vrstvách.

Nešťastná válka s Pruskem vedla ministra Beusta k tomu, aby se dohodl s předáky Maďarů, kteří od počátku stáli proti Vídni nesmířitelně. Když tato politika narazila na tuhou odpor většiny českého i moravského sněmu, která žádala vyrovnání i s čes. zeměmi, rozpuštěl Beust oba sněmy a roztržkou Čechů a velkostatkářů způsobil, že Čechové pozbyli sněmovní většiny a opustili 1867 i zemské sněmy. Na čes. i mor. sněmě byly přesto vykonány volby do říšské rady, která přijala vyrovnání s Uhry a ústavu dualistickou, jež byla prohlášena 21. prosince 1867. Tím stáť rozdělen na dvě části: v rakouské měli vládnouti Němci, v uherské Ma-

KAREL KRAMÁŘ

ALOIS RAŠÍN

EDUARD BENEŠ

MILAN R. ŠTEFÁNIK

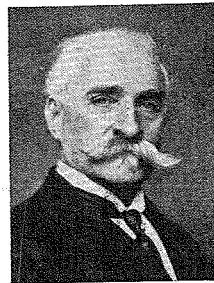
VLASTIMIL TUŠAR

ANTONÍN ŠVEHLA

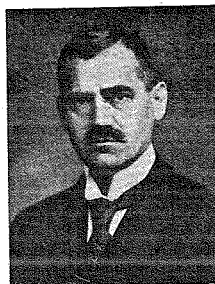
VÁCLAV KLOPÁČ

FRANTIŠEK TOMÁŠEK

FRANTIŠEK UDRŽAL

JAN ČERNÝ

MRG. JAN BRAHEŘ

VAVRO ŠROBÁŘ

daři. Slováci marně domáhali se svých práv a 1875 rozpuštěna i Matice Slovenská a zavřeny slovenské střední školy.

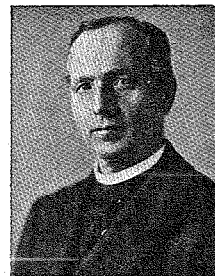
Když 1870 došlo k napětí mezi Francií a Pruskem a Rakousko pomýšlelo na odplatu za Hradec Králové, počal min. Taaffe a Potocký jednati o vyrovnání s Čechy, aby vnitřní poměry byly uklidněny pro případ zápletky zahraniční; tehdy rozpustil český sněm s německou většinou a přičinil se o to, aby Čechové s historickou šlechtou ovládli sněm. Další jednání mezi vládou a Čechy bylo sice přerušeno, ale 1871 pod dojmem vítězství Němců proti Francii a pod dojmem zpráv o prohlášení francouzské republiky byl pověřen min. Hohenwarth (a Schaffle) novým jednáním. Tehdy se stali po prvé ministři i dva Čechové Kar. Habětinek (spravedlnost) a Jos. Jireček (vyučování). Císař reskriptem z 12. září prohlásil, že „maje v paměti státoprávní postavení koruny české a jsa si vědom slávy a moci, které mu a předkům koruna tato propůjčila, uznává rád práva tohoto království a je hotov toto uznání obnoviti přísahou korunovační“. Na prohlášení vlády odpověděl český sněm články zvanými fundamentálkami, jimiž se zajišťovala společná správa zemí koruny české a rozšiřovalo zákonodárné právo českého sněmu. Proti tomuto vykonávání vznikl odpor se strany Němců a jednání znovu přerušeno, císařský slib neplněn. Hohenwarth odstoupil.

Tehdy rozhodla se vláda postavit říšskou radu na půdu na říšských sněmch nezávislou, to jest zavéstí přímé volby do parlamentu. Aby nový volební řád byl říšskou radou přijat, rozpustil Auersperg ty zemské sněmy, na nichž měli autonomistické většinu, a způsobil, že všude zvítězily strany centralistické, vládní. I v Čechách octl se Čechové v menšině a proto odešli ze sněmu. Zemské sněmy provedly pak rychle volby do říšské rady a v dubnu 1873 odhlasovány v říšské radě přímé volby a zvýšen počet poslanců na 351. Města, poněvadž byla většinou německá, měla voliti jednoho poslance na 33.000 obyv., venkov, poněvadž byl český, 1 poslance na 125.000 obyv.

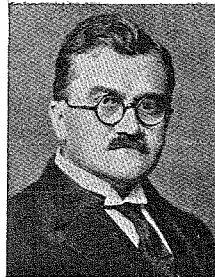
Čechové si poznamenali uvědomovali slabost svých prostředků a nespřávnost pasivní oposice, neboť ve Vídni se rozhodovalo bez nich proti nim. Někteří poslanci, zvaní Mladočeši, počali se již 1862 za vedení Sladkovského a bratří Grégrů odlišovati v názorech od starší generace Staročechů, kterou vedl Palacký a Rieger, ale teprve 1874 nastala roztržka a 7 poslanců, vedených J. Grégrem, dostavilo se na český sněm a přerušilo tak pasivní oposici. Staročeši jich následovali až 1878. R. 1879 vstoupilo české poselstvo i na říšskou radu a domluvílo se s vládou Taaffovou, do níž min. jmenován Moravan Staročech Dr. Pražák. Na Moravě našlo mladočeské hnutí odezvu ve straně „lidové“, vedené Dr. A. Stránským. R. 1880 byla vydána tak zv. nařízení Stremayrova, jimiž bylo stanoveno, že v ceplých Čechách má úrad v jednání se stranou užívati jazyka strany, t. j. že úřady i v německých krajích v Čechách, způsobilo to velké rozhořčení v čes. veřejnosti; českému sněmu bylo předloženo 1600 petičí protipunktačních a Staročeši ve volbách 1891 úplně smeteni s politického jeviště. Tak odstraněna byla strana, s kterou byl spojen po třicet let veškerý český život, nejen politický, ale i hospod. a kult. Tehdy odešel do ústraní i Rieger.

IVAN DÉRER

ANDREJ HLINKA

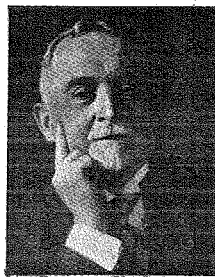
KAREL ENGLIŠ

JAN MALYPETR

FRANT. ŠOUKUP

MOŘIC HRUBAN

Národ svezil vedení politiky Mladočechům. R. 1890 dohodli se Mladočeši s nově ustavenou stranou realistů, v jejímž čele stál Masaryk, Kaizl a Kramář. Realisté združovali proti planému radikalismu nutnost kulturní práce a sociálních reforem, chtěli politiku demokratickou, protiradikální a protiklerikální. Kaizl a Kramář setrvali v straně mladočeské, Masaryk r. 1893 vystoupil.

R. 1893 podal Taaffe říšské radě předlohu volešskou a něm. R. 1882 byla provedena prvá oprava voleb. řádu snížením danové meze, která opravňovala k volbě. Celkem však nepodařilo se Čechům získati okázalých výhod, museli „sbratiti drobty“, jak prolašovali radikální poslanci mladočestí o staročeské většině. A tak stalo se, že kdyz sjednali r. 1890 Staročeši s Němci úmluvu zvanou punktače, kterou za určité ústupky s německé strany uznali do jisté míry „uzavřené německé území“ musjí jednati s Čechy česky. R. 1882 byla univerzita v Praze, dosud česko-německá, rozdělena na

lební opravy, podle níž měl míti ve zvláštní kurii volební právo každý, kdo sloužil u vojska nebo uměl číst a psát. Jeho návrh byl však zavržen, poněvadž konservativci ho považovali za příliš radikální a dělnické strany a čeští poslanci žádali naopak všeobecné, rovné a tajné hlasovací právo. Taaffe vzdal se tehdy po 14leté vládě ministerského předsednictví a k změně volebního řádu došlo až v roce 1896 za vlády Badeniho, kdy vytvořena pátá kurie a počet poslanců zvýšen o 72.

Zavedením „všeobecné kurie“ volební obdržela v parlamentě zastoupení i soc. demokracie. Hnutí soc. demokratické v Čechách se datuje od r. 1878. Pevně byla strana soc. dem. organizována v Rakousku r. 1888 a čes. soc. dem. šla společně s rak. soc. dem. proti státoprávnímu programu českému. Proto 1897 vytvořil Klofáč stranu národně-sociální, která vedle požadavků sociálních združňovala i čes. stanovisko národní. R. 1899 ustavily se jako samostatné strany strana agrární a strana radikálně státoprávní. V téže době vznikla také strana katolicko-národní.

R. 1897 byla vydána Badeniho nařízení, jimiž se zaváděl český vnitřní jazyk úřední ustanovením, že každé podání má se ve všech úředních výkonech vyříditi jazykem strany, která podání učinila. Proti Badeniho nařízení kladli Němci odpor a Badeni odstoupil. V Praze došlo k bouřím, byl vyhlášen výjimečný stav a zahájen proces Omladiny. Badeniho nařízení bylo Gautschem pozměněno a r. 1899 odvoláno. Za ministerstva Thunova byl min. financí Čech Dr. Kaizl, za ministerstva Korbroya ministrem historik A. Rezek. R. 1900 vznikla „česká strana lidová“ v čele s Masarykem; r. 1905 se nazvala „českou stranou pokrokovou“. Její moravské křídlo se později spojilo se Stránského „lidovou“ stranou ve stranu „lidovo-pokrokovou“; české křídlo trvalo jako strana pokroková (realisté).

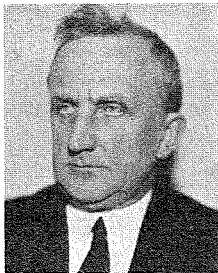
Ruská revoluce a svolání ruské dumy 1905 útkovalo i u nás a došlo k velkým projevům pro všeobecné právo hlasovací. R. 1906 byli za Becka ministři z Čechů Dr. Fořt (obchod) a Dr. Pacák (min. krajan), 1907 za Becka uskutečněno konečně všeobecné rovné hlasovací právo; nebylo však zcela spravedlivé, neboť jeden poslanec připadal na 41.000 Němců a 57.000 Čechů. V parlamentě mělo zasedati 233 poslanců něm. a 259 posl. slovaných; 107 Čechů, 82 Poláků, 33 Rusinů, 24 Slovinců, 13 Srbochorvatů. Ve volbách 1907 bylo zvoleno českými poslanci 28 agrárníků, 24 soc. demokratů, 23 Mladočechů a Staročechů, 17 posl. katolických, 9 min. soc. a státoprávníků, 4 poslanci lidové strany moravské, dva pokrokoví (realisté) a jeden poslanec samostatný.

Česká delegace stala se v parlamentě složkou, kterou nebylo lze přeházet. Její většina vstoupila do vládní koalice a vyslala do vlády jako své zástupce Dr. Fiedlera (min. obchodu) a Fráška (min. krajan). R. 1908 byla Rakouskem enektována Bosna a Hercegovina a vláda snažila se skandálními procesy proti domácím Srbům a Chorvatům ponižiti Srbsko. Masaryk odkryl v delegacích nečestné prostředky, jichž užívala vláda proti obzobalováním „velezrádcům“. V Praze se konal všelsovanský sjezd, došlo k bouřím proti bursáckým provokacím a nad Prahou vyhlášeno stanné právo. V Bjenorthově ministerstvu zasedali z Čechů Dr. F. Záček a Dr. Bráf. Na říšské radě byla založena Slovanská jednota, v níž spojily se všechny čes. kluby. Jihoslované i poslanci nár. ruské (125 posl.). R. 1910 odmítl Jednotný klub českých posl. přistoupení k vládní většině a Masaryk napadal zahr. ministra Aehrenthala pro předávané dokumenty protisrbské. R. 1913 byl rozpuštěn český sněm, zrušena správní Čech a místo zem. výboru jmenována správní komise.

O polit. událostech za svět. války viz Chronologický přehled str. 261. Centralisační úsilí rak. vlády projevílo se 1915 i změnou titulu „království a země v říšské radě zastoupené“ ústavou zaručeného na „Rakousko“, provedenou císařským nařízením. Říšská rada nebyla svolávána. R. 1916 byl zastřelen min. předs. Stürgkh a zemřel Frant.

Milan Hodža

Kamil Krofta

Frant. Machník

Emil Franke

L. Czech

Jaromír Nečas

Josef. Čeští poslanci zřídili Český svaz za předs. Fr. Staňka a v Praze Národní výbor. V lednu 1917 vyslovili se čeští poslanci na přání zahr. min. Czernina proti prohlášení Dohody o osvobození Čechoslováků, ale 30. května, když sešla se po prvé za války říšská rada, prohlásilo se české poselstvo pod vlivem historického projevu spisovatelů pro přetvoření Rakouska v spolkový stát rovnoprávných nár. států a pro spojení historických zemí se Slovenskem. Dne 6. ledna 1918 konal se generální sněm poslanců českých zemí v Praze a 13. dubna národní přísaha, 13. července ustavil se nový revoluční Národní výbor za předsednictví Kramářova a místopředsednictví Švehlova a Klofáčova, 2. října prohlásil v parlamentě předseda Čes. svazu Fr. Staněk Českoslov. nár. radu v Paříži za nejvyšší orgán, oprávněný zastupovat čes. národ. 24. října odjela čes. delegace do Ženevy na porady s Benešem, 28. října uznal zahr. min. Andrassy, odpovídaje Wilsonovi, právo Čechoslováků rozhodnouti o své budoucnosti a v Praze došlo k převratu, v němž ujal se vlády nár. výbor (Švehla, Dr. Rašín, Dr. Soukup, Stříbrný, Dr. Šrobár). Dne 14. listopadu 1918 konala se první schůze revolučního Nár. shromáždění, v níž Habsburci byli sesazeni z trůnu a prvním prezidentem ČSR.

zvolen T. G. Masaryk. Po druhé zvolení byl 1920, po třetí 1927.

V čele rak. ministerstev od r. 1861 byli: 1861/5 arciv. Rainer, 1865/7 Belcredi, 1867 Beust, 1867/8 K. Auersperg, 1868/70 Taaffe, 1870 Hasner, 1870/1 Potocki, 1871 Hohenwarth, 1871 Holzgethan, 1871 až 1879 A. Auersperg, 1879 Stremayr, 1879/93 Taaffe, 1893/5 Windischgrätz, 1895 Kielmansegg, 1895/7 Badeni, 1897/8 Gautsch, 1898/9 Thun Hohenstein, 1899 Clary-Aldringen, 1900 Wittek, 1900/5 Körber, 1905/6 Gautsch, 1906 Hohenlohe, 1906/8 Beck, 1908/11 Bienert, 1911 Gautsch, 1911/16 Stürgkh, 1916/17 Körber, 1917 Clam-Martinić, 1917/18 Seidler, 1918 Hussarek, 1918 Lammasch.

Ministry zahraničí byli: 1867/71 Beust, 1871/9 Andrassy, 1879/81 Haymerle, 1881/95 Kálnoky, 1895/1906 Goluchowski, 1906/12 Aehrenthal, 1912 až 1915 Berchtold, 1915/17 Burian, 1917/18 Czernin, 1918 Burian, 1918 Andrassy.

Volby do českoslov. parlamentu konaly se 1920, 1925, 1929, 1935. V čele vlády 1918/19 byl Kramář, 1919/20 Tusar, 1920 II. Tusar, 1920/21 Černý, 1921/22 Beneš, 1922/25 Švehla, 1925/26 II. Švehla, 1926 II. Černý, 1926/29 III. Švehla, 1929 Udrzal, od 1929 II. Udrzal, od 1932 Malypetr, 1935 II. Malypetr a Hodža. Předsedou revoluc. Nár. shrom. byl Fr. Tomášek, předsedou poslan. sněmovny 1920-25 opět Tomášek, od 1925 Malypetr, od 1932 Staněk, 1935 Malypetr; předsedou senátu 1920 Dr. Cyril Horáček, 1920/24 Karel Prásek, 1925/26 Václav Donát, 1926 Václav Klofáč, 1926/29 Dr. Mořic Hruban, od 1929 Dr. Frant. Soukup.

Seznam důležitých politických událostí v prvních letech republiky viz v Chronologickém přehledu str. 264. Nejsilnějšími politickými stranami byla strana agrární (v čele Švehla, Udrzal, Dr. Hodža), soc.-dem. (Ant. Hampl, Tomášek, Bechyně, Dr. Déřer), nár. soc. (Václ. Klofáč, Ed. Beneš, Emil Franke), lidová (katolická) v čele s Mgs. Srámkem a nár. demokratická v čele s Dr. Kramářem. V národních demokraciích se r. 1918 soustředily: býv. strana svobodomyšlná (mladočeská), strana národní (staročeská), moravská lidovo-pokroková (Stránský), státopravně-pokroková (Hajn) a větší část čes. str. pokrokové (realistů). R. 1918 se ustavila strana živnostenská (R. Mlčoch a J. V. Najman).

R. 1920 se odštěpilo od sociální demokracie křídlo Modráčkovo a r. 1921 komunisté za vedení Dra Šmerala; Modráček se 1923 vrátil do strany soc. dem., ale část jeho přívrženců vstoupila do nár. demokracie (Hudec).

Ze strany lidové vystoupili 1921 poslanci slovenští a vytvořili za vedení Hlinky a Dr. Tisa slovenskou stranu ľudovou.

R. 1925 odloučila se od nár. demokracie větší část býv. příslušníků strany pokrokové a lidovo-pokrokové a utvořila stranu práce (v čele Dr. Jar. Stránský); téhož r. 1925 vznikly také nová strana pokroková za vedení Dr. In. Bláhy. Strana práce se 1929 rozešla a splýnula se stranou nár. soc.

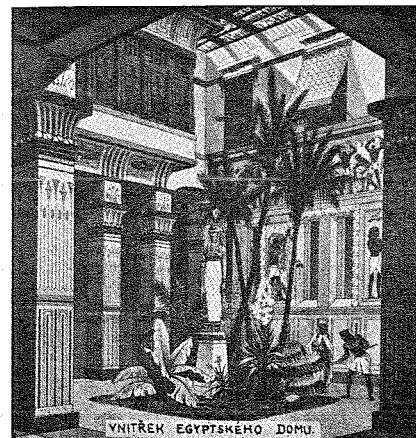
R. 1926 založil posl. Stříbrný stranu Slovan-ských socialistů a generál Gajda Národní obec fašistickou. R. 1929 nazvána strana Stříbrného Národní ligou.

Od r. 1926 byli ve vládě první zástupci něm. agrárníků a křesť. socialistů, od 1929 německých agrárníků a soc.-demokratů.

Podle posledních voleb do parlamentu z r. 1935 mají poslanci: republ. str. zemědělská (agrární) 45, soc. dem. 38, nár. soc. 28, lidové (katol.) 22, ľudovci 22, nár. sjednocení 17, živnost. 17, fašisté 6, což činí celkem 195 mandátů. Německé strany mají: Henlein 44, soc. dem. 11, křesť. soc. 6, zemědělců 5, celkem 66 mandátů. Maďari mají 9, komunisté 30 posl.

Vláda 1. ledna 1937: předs. Dr. Hodža, zahraničí Dr. Krofta, vnitřní Dr. Černý, finance Kalfus, školství Dr. Franke, spravedlnost Dr. Déřer, obchod Najman, železnice Bechyně, pošta Al. Tučný, zdravotnictví Dr. Czech, obrana Machník, soc. péče Ing. Nečas, zeměd. Zádina, unifikace Dr. Sránek, bez portefeuille Dr. Spina a Zajíček.

NÁBOŽENSTVÍ, VĚDA A UMĚNÍ

Egypt.

Téměř všichni národové na úsvitě dějin byli polytheisty. V Egyptě měl každý kraj vlastní božstvo. Po sjednocení říše nabyli největší vážnosti bohové Re a Amon, kteří se slučují v Amon-Re. Otcem bohů byl Ptah. Obecně byli ctěni Osiris s manželkou Isis a synem Horem, který zabil zlého strýce Setu. Bohové se vtělovali ve zvířata, Ptah v Apise, Amon v berana, Sobek v krokodýla. Označen slunečního boha Re byl chrobák (scarabaeus). Král Amenofis IV. (Echn-Aton) zaváděl úctu k jedinému bohu slunci = Atonu, ale již jeho nástupce Tutanch-Amon obnovil opět úctu Amona a jiných bohů.

Egyptané věřili v život posmrtný a mrtvoly balsamovali (mumie). Kněží byli strážci svatých a pěstovateli věd. Písmo obrázkové (hieroglyfické) existovalo již ve 4. tis. a skládalo se ze 24 znaků pro souhlásky. Později bylo písmo zjednodušeno (hieratické) a přizpůsobeno denní potřebě (demotické). Prvními liter. plody byly písně, modlitby, hymny, záznamy o králich, o slavnostech, stavbách, o vojen. výpravách. Ve vědě pěstovala se zejména aritmetika (rozměrování půdy), mechanika (stavitelství) a astronomie. Egyptský rok měl 365 dnů.

Ze stav. umění zachovaly se především pyramidy, vystavěné faraony staré říše (Chufu, Chafra, Menkaure) asi 2800 př. Kr. a chrámy v Karnaku a Luxoru, vzniklé v 16. a 15. stol. za vládců nové říše. Egyptské sochy, zpodobující vznešené osoby, mají strnulou polohu i výraz, jen sochařství z doby Echn-atonu činí výjimku. Za to sošky prostých lidí jsou plny života. Na stěnách hrodek byly vytvářeny reliéfy.

Mesopotamie.

V Babylonii vládla směs náboženských představ sumerských a semitských. Nejvyššími bohy byli Bel (pán) a Istar, přímo v Babyloně Marduk. Babyloňané věřili, že po smrti zbývá z člověka jen stín. Kněží byli vládnoucí třídou a mimo bohoslužbu předpovídali z hvězd budoucnost, vykládali sny, vedli školy. Již Sumerové měli ve 4. tis. klinové písmo slabičné, asi 400 znaků, ryté do tabulek. Jejich znaky přejala i Semité, kteří obsadili Mesopotamii; dnes jsou tudíž nalézány památky, psané stejným písmem, ale dvojnásobným jazykem. Prvními liter. plody byly modlitby, písně, pověsti a záznamy událostí. Byly zachovány i účetní záznamy, smlouvy, kvitance; z liter. pa-

mátek jsou zejména důležité legendy o původu světa a v eposu o Gilgamišovi zpráva o potopě světa. Zákoník Chammurapiho je první písemnou památkou pečlivého zákonodárství.

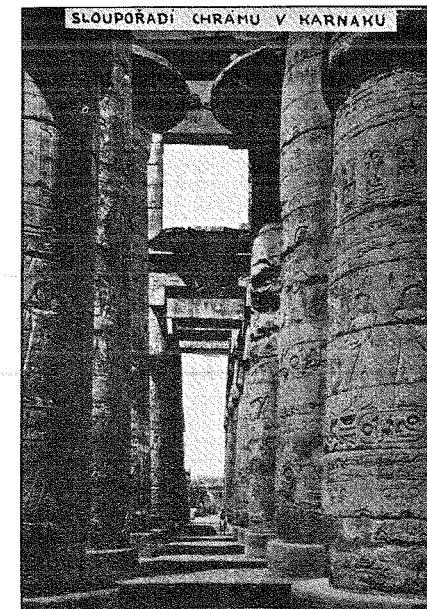
Z věd kvetla hlavně matematika a astronomie. Rok Babyloňanů měl 354 dnů. Od nich pochází rozdělení roku na týdny, dne na 24 hodin, hodiny na 60 minut; kruh rozdělili na 360 stupňů, dvojloket na 60 palců (soustava sexagesimální). Babyloňané stavěli hlavně paláce a chrámy se stupňovitými věžemi. Stavěli z cihel polévaných sklovinou, neboť kamene nebylo. Dovedli budovat hráze a stavby vodní a znali již v 3. tis. př. Kr. klenbu.

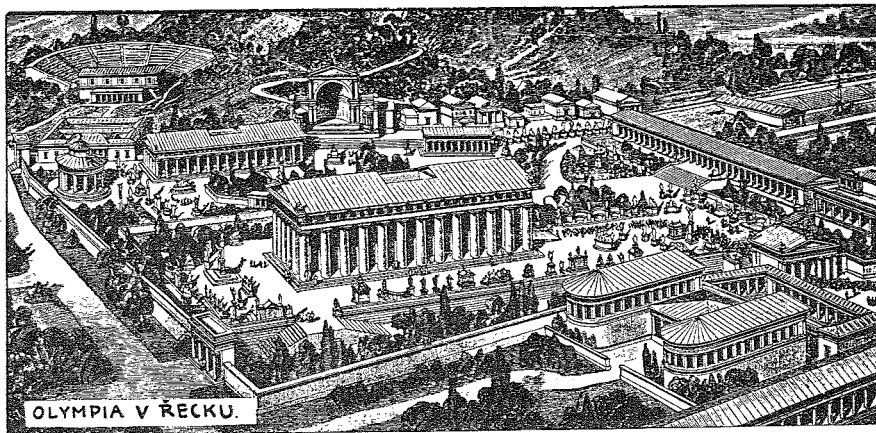
Vzdělanost babyloňskou osvojili si i Chetové, kteří v 15. stol. vytvořili mocnou říši v Malé Asii; jejich králové sebrali velké sbírky klinových tabulek. Písmo chetitské rozluštil náš univ. prof. Bedřich Hrozný.

Assyřané pokračovali v kulturní tradici Babyloňanů, zejména v stavitelství. Král Sargon vystavěl veliký palác v Chorsabadu a král Senacherib palác v Ninive. Chrámové stavby měly vedle paláců význam podřízený. Král Assurbanipal sebral v 7. stol. velikou knihovnu, asi 20.000 tabulek.

Králové chaldejští v říši novobabylonské věnovali velikou pozornost vědám. Za Nabukadnezara byl Babylon středem východní vzdělanosti. Tehdy byl pořízen seznam hvězd, určeno 7 planet, vypočítávána zatmění slunce a vědecky studována příroda. Nabukadnezar opevnil skvěle Babylon, zřídil tam visuté zahrady a postavil stupňovitý chrám boha Nabu („věž babyloňská“).

Peršané osvojili si kulturu babyloňskou. Užívali sice starého klinového písma, ale upraveného na 36 hlásek podle písma fenického. Darios ozdobil Susy a Persopolis nádhernými stavbami. Oficiálním náboženstvím perským byla nauka Zaratuštry, jejíž žil asi kolem r. 1000 a hlásal boj Ormuzda, boha dobra, s Ahrimanem, bohem zla. Člověk má pomáhati Ormuzdovi čistým životem a po smrti bude za to odměněn blažeností.

Feničané a Israelité.

Feničané neměli zvláštního smyslu pro vědy a umění, ale jako národ plavecký stali se šířiteli východní vzdělanosti. Neobyčejně významným činem kulturním bylo, že zjednodušili písmo na 22 znáček pro souhlásky, které od nich přejali Židé a později i Řekové, takže Feničané položili základ dnešní soustavy písma. Feničané upravili asi i pro Peršany písmo klínové; nejstarší památka v tomto směru je legenda z 15. stol. př. Kr., nalezená v poslední době. Ve stavebním umění se vyznali, jak dokazoval i chrám Jerusalemský, jimi postavený.

S Feničii sousedila Palestina; kulturní život obou zemí se prolínal. V kultu bohů vystupovala do popředí úcta kmenového judského boha Jahve. Mojžíš a později králové židovští usilovali o jeho výhradní kult s centrem v Jerusalemě. Židé přijali od Feničanů nejen jejich soustavu písma, ale uctívali i jejich bohy Melkarta, Aštoret a Molocha, nedbajíc hlasů svých židovských proroků, nadšených kazatelů a spisovatelů. U Israelitů vyspělo písemnictví k významným plodům. Nejdříve byly to písně a žalmy, později díla dějepisná, nazvaná podle hrdin knihou Mojžíšovou, Josuovou, knihami soudců a knihami královskými, které v 5. stol. př. Kr. byly sebrány ve sbírce zvané biblí.

Teprve babylonské zajetí učinilo u Židů monotheistů. Tam semkli se Židé v pevnou náboženskou obec a zachovali příkrou výlučnost vůči jiným národům i tehdy, když Kyros jim dovolil navrátit se do vlasti a Dareios jim poskytl značnou samosprávu za vedení velekněze a dovolil obnoviti chrám Jerusalemský. Židé, třebas jako obchodníci byli později rozptýleni po mnoha zemích, byli si vždy vědomi nábož. a kult. jednoty.

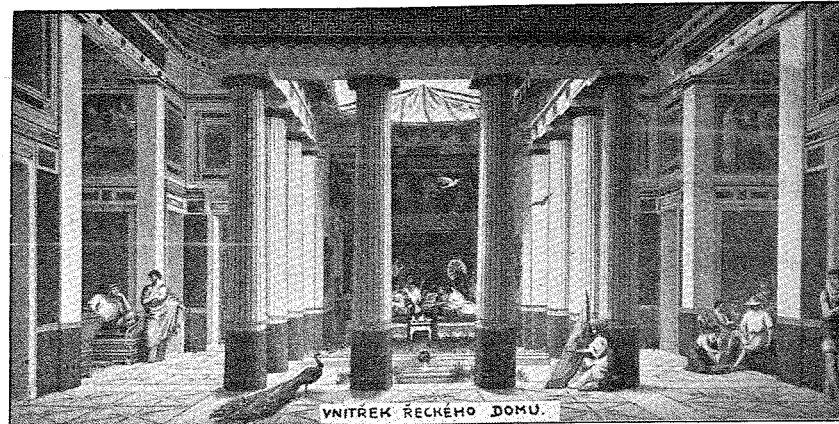
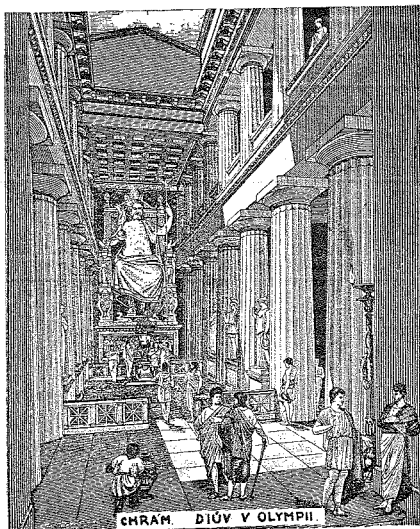
Řekové.

Řekové jako ostatní Indoevropané ctili síly přírodní, nad nimiž stál bůh nebes, stvořitel bohů i lidí. Řecké bohy vytvořila fantazie básníků; kněží nehráli nikdy velkou úlohu v řeckém životě. Nejpokročilejší byli Řekové maloasijské, jejichž hrdinné zpěvy sebral kolem r. 900 pěvec Homeros v báseň Ilias; Odyssea vznikla později. Své bohy představovali si Řekové v podobě lidské i s lidskými chybami. Byl to hlavně Zeus, Hera, Poseidon, Hades, Demeter, Apollon, Artemis, Athena, Afrodité, Ares, Hermes, Hefaistos, Dionysos. Mimo to věřili v nymfy, satyry, Erinye (bohyně pomsty), Moiry (bohyně osudu). Řekové nastavili s počátku chrámů a konali oběti pod širým nebem. Teprve od 8. stol. stavějí chrámy i sochy bohům a konají slavnosti, jako byly hry olympijské, pythické, istmické atd. Zejména slavný byl Apollonův chrám v Delphách, věštní kněžky Pythie.

Časem se mravní zásady Řeků zjemňovaly; byla odstraněna krvavá msta a zmírněna válečná krutost. S počátku věřili Řekové, že po smrti odchází člověk do bezútesné říše stínů, později mysleli, že člověk nalézá odplatu v Elysiu nebo trest v Tartaru. Významným básníkem v 8. stol. byl Hesiodos, v 7. stol. žil povídkář Aisopos, v 6. stol. básnička Sappo a učenci Thales a Pythagoras, který již hlásal, že země je koule.

Rozkvět vzdělanosti nastal v 5. st. př. Kr. Žili dramatikové Aischylos, Sofokles, Euripides, Aristofanes. Historická díla píše Herodotos a Thukydides. Mezi filozofy vyniká Anaxagoras, který učí, že svět se skládá z částí hmotné a částí duševní (dualismus) a Demokritos, který naopak tvrdí, že svět se skládá pouze z hmoty, kterou lze rozdělit na atomy (atomism). Filolaos učí, že země se pohybuje i se sluncem kolem ústředního ohně.

Výchova byla soukromá a vzdělávání byli pouze jinoši. Učili se čtení, psaní, počtům, zpěvu a hudbě a cvičili tělo v palaistrách. Dospělí mužové věnovali se cvikům na veřejných cvičištích (gymnasiích) a volným rozpravám o filosofii. V těch vynikli sofisté; jejich význam záležel

v tom, že odvrátili pozornost od nepraktického hloubání k otázkám denního života. Sofisté přičinili se o rozšíření a zobecnění vzdělání, ale jejich nauka o subjektivnosti lidského poznání působila škodlivě. Proti ní vystoupil Sokrates učením, že dobro lze poznati a že nutno je konati. Žák Sokratův Platon založil u sadu Akademie veřejnou školu filosofickou; od této doby jmenují se filosofické školy akademie.

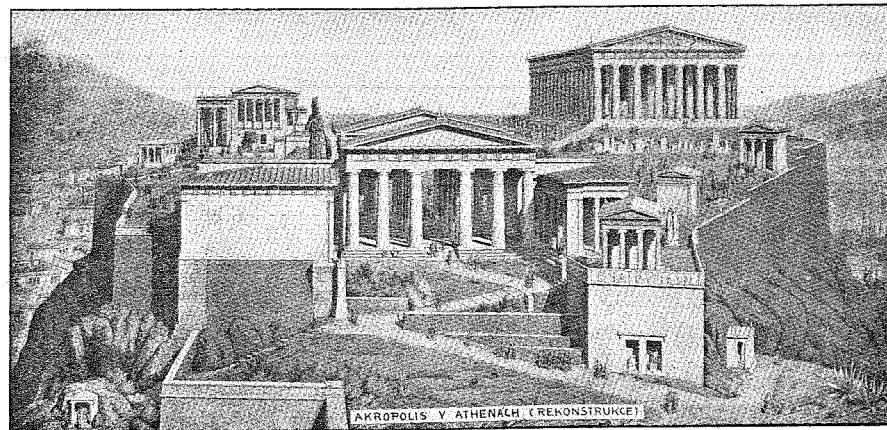
V 5. st. př. Kr. došlo i k velkému rozvoji umění. Chrámů jsou stavěny ve slohu dorském a ionckém. Za Perikla přestavěna Akropolis, postaveny chrám Parthenon a Erechtheion, zbudován Theseion v Athenách, Diův chrám v Olympii a j. Athény a Syrakusy měly prvá kamenná divadla. Piraeus byl vzorem moderního města s přímými ulicemi. V sochařství působí Feidias, Polykleitos a Myron, v malířství Apollodoros. Ve 4. stol. stavějí se ve dle chrámů hojně i stavby světské, hlavně divadla a náhroby. Vzniká nový styl korintský. Největšími sochaři té doby byli Skopas, Praxiteles a Lysippos. Malířství, které se dříve uplatňovalo zejména malbami na vázách a stěnách, uplatňuje se kresbami na dřevěných deskách. Malíř Apelles maluje podobizny.

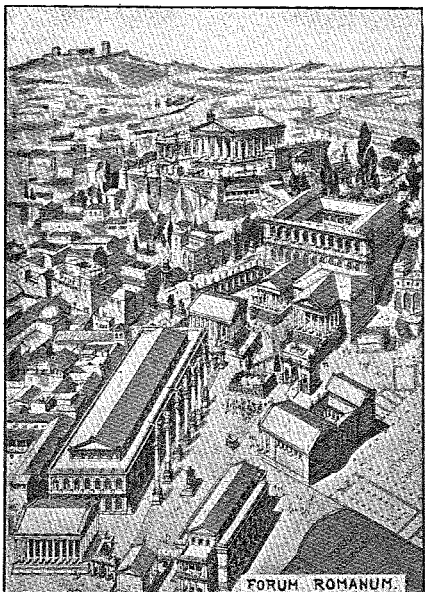
Když Alexander ovládl říši perskou, stává se řečtina úřední řečí celého východu a řecká vzdělanost proniká do vzdálených krajů Asie. Největším učencem starého věku je Aristoteles, který sebral vědecké poznatky a je rozšířil. Vedle něho největší vliv ve filosofii mají v 3. stol. Epikuros

a Zenon, zakladatel stoicismu. Slavnými rhetory byl Isokrates a Demosthenes.

Po smrti Alexandrově se jeho říše rozpadla, ale hellenská kultura se rozvíjí dále, zejména v Egyptě za vlády Ptolemaiovců. Ohniskem duševního snažení je od 3. stol. př. Kr. Alexandrie se slavnou knihovnou o 700.000 svitcích a se sbírkami, kde vědecky pracují nejslavnější učenci doby. Eratosthenes vypočetl obvod země, Aristarchos první prohlásil slunce za střed sluneční soustavy, Eukleides a Archimedes rozšířili vědomosti geometrické a fyzické; v lékařství se studuje lidské tělo, chirurgie se zdokonluje. Vedle Alexandrie stojí v čele vědeckého snažení Athény (filosofické školy) a Pergamon (slavná knihovna). Na východě jsou zakládána moderní města s přímými ulicemi, s parky, se stokami a vodovody. Stavějí se velké chrámy, vznikají nádherné královské paláce a různé veřejné stavby světské. I plastika a malířství se rozvíjejí. Hlavními sídly umění jsou Athény, Rhodos a Pergamon. Malíři hotoví veliké obrazy k ozdobě stěn, vzniká krajinářství, na podlahách se uplatňuje mozaika.

Alexandrie uchovává si primát ve vědě i v druhém a prvním stol. př. Kr., kdy Římané ovládli celé Středomoří. Tam působí Hipparchos (pořídil seznam hvězd, určil dobu oběhu Země kolem Slunce) a Heron (slavný matematik a fyzik). V prvním stol. př. Kr. je Alexandrie i východiskem filosofie řecko-židovské, kterou představuje Filon alexandrijský, jenž žádá mravní očistu člověka.

FORUM ROMANUM.

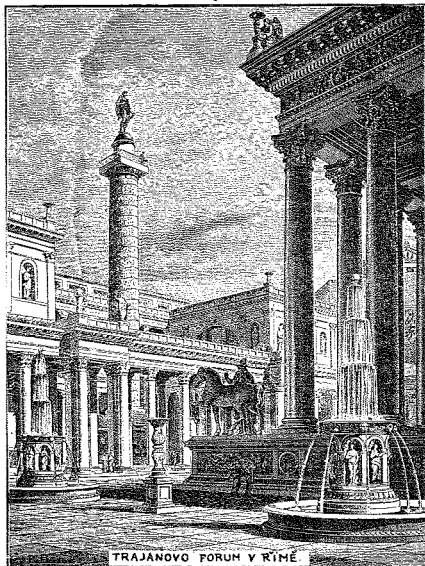
Jestliže řecká vzdělanost působila tak značně na země východní, působí v této době i východ na Řecko, kde zdomácnují některá východní božstva, jako Isis a Sarapis (Osiris-Apis) a představa o božích přízůsobuje se názorům východním. Řecká filosofie působí mocně na kulturu římskou. Vliv tento přestává působením křesťanství. Roku 391 po Kr. zničena byla slavná knihovna v Alexandrii. R. 529 po Kr. zavřel pak Justinian poslední filosofické školy athénské.

Římané.

Římané nepředstavovali si bohy jako lidi a nevyprávěli o nich báji. Věřili, že bohové, kterým člověk přináší oběti, ho chrání; mezi člověkem a bohem je právní poměr, který mají zachovávat obě strany. Hlavními bohy byli Jupiter, Mars, Quirinus, Saturnus, Faunus, Vulcanus, Neptunus, Janus, Juno, Vesta, Ceres, Diana. Brzo vznikly kněžské sbory: pontifikové, fetialové, augurové, haruspikové.

Římané byli lidé praktičtí a všimli si především potřeb denního života. Neměli smyslu pro výtvarná umění. Domy stavěli z dřeva; Řím byl ještě ve 4. stol. př. Kr. nevzhlednou vesnicí. Teprve pak byl oběhán hradbami, budovány klenuté stoky a silnice. V plastice byli učitelé Římanů Etruskové. Slavná socha kapitolinské víčice je z roku 296. Římané nejevili zájmu ani o básnictví a vědu. Nejstaršími liter. plody byly bohoslužebné zpěvy a úřední letopisy, vedené pontifiky. Rok počínal se březnem a po roku o 12 měsících následoval rok o 13 měsících; teprve od r. 153 př. Kr. počínali rok ledem.

Po válkách s Pyrrhem dochází k hojnějším stykům s Řeky. Římané seznamují se s známostí s řeckou literaturou a s mytologií. První dějepisné práce (Fabius Pictor) jsou psány řecky. Řeckové přicházejí do Říma jako soukromí učitelé bohatých rodin. Livius Andronicus počínal latinskou literaturu překladem Odysseye pro potřebu vyučovací, Naevius a Plautus zpracovávají v 2. stol. př. Kr. podle řeckých vzorů komedie a Ennius píše veršovanou kroniku (annalisté). Z věd se nejvíce věstují práva. Z filosofických názorů zdomácněl stoicismus. Stává se módou posilati jinochy do filosofických škol athénských a na Rhodos,

TRAJANOVO FORUM V ŘÍMĚ

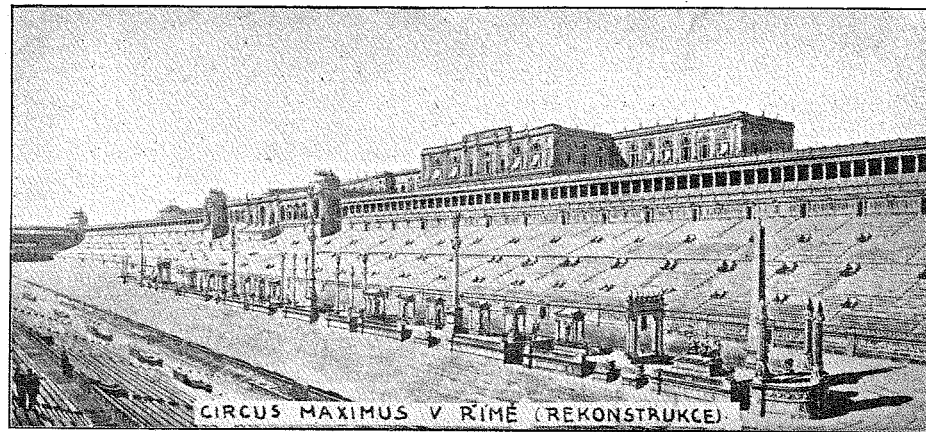
kde působili slavní rhetorové. Stykem s Řeky poznali Římané i jejich výtvarné umění a vojevůdčové odvázejí z dobytých měst řecké umělecké památky a zdobí si jimi přibytky. Samostatně umělecky tvoří Římané až později.

V domácí literatuře pěstuje se v 2. stol. př. Kr. zejména satira (Valerius Catullus). V 1. stol. jsou oblíbeny frašky (mimus). Nade vše vyniká řečnictví (Cicero) a dějepisectví, v jehož popředí stojí C. Sallustius Crispus, Sulla a Caesar. Duševní život římský podléhá v 1. stol. i vlivu východu; náhradou za náboženství je řecký epikureismus a stoicismus, pro méně vzdělané vrstvy magické kultury malosijské Kybely, iránského Mithry a egyptské Isidy.

Za doby Augustovy nastává pro literaturu zlatý věk. Žijí básníci Vergilius Maro, Horatius Flaccus, Ovidius Naso, dějepisec Titus Livius, zeměpisec Strabo. Za Augusta počíná se vyvíjeti i vlastní římská architektura, užívající klenby, které Řekové neznali. Vznikají velké chrámy (Pantheon), divadla, lázně (thermy), vodovody. Vitruvius Pollio vydává o stavitelství odborný spis. V době Augustové narodil se Ježíš Kristus (asi 4 roky př. Kr. podle našeho letopočtu), zakladatel náboženství, které později ovládlo celou říši.

V 1. a 2. stol. po Kr. dochází k velkému rozvoji stavebního umění. Vznikají amfiteatry (Colosseum), basiliky (budovy tržní a soudní), ohromné lázně (Caracalovy), vítězné sloupky (Trajanův) a oblouky (Titiv), mausolea (Hadrianovo) a rozsáhlá náměstí (fora) caesara. Zejména za Hadriana se mnoho stavi, také mimo Řím, na př. v Athénách. Tehdy vzrostla i syrská Palmyra a Heliopolis (Baalbek), alžírský Tingad a založen Hadrianopolis (Drinopol). Sochaři tvoří poprsí slavných mužů, malířství vyzdobuje stavby a tvoří podobizny na dřevě. V literatuře vyniká v 1. stol. po Kr. satira, jejímž mistrem je Valerius Martial. Díla dějepisná píše Plutarchos a zejména Cornelius Tacitus. V přírodních vědách vynikli C. Plinius a Cladius Ptolemaios. Po stránce mravní je zřejmý pokrok; stav otroků se zlepšil, život je prostší, válečná krutost se zmírnila, obecné vzdělání je větší. Ale obyvatelstvo zpohodlnělo, což je příznakem úpadku. Mezi stolky vyniká L. Annius Seneca a císař M. Aurelius.

Již v I. století mělo křesťanství své mučedníky

CIRCUS MAXIMUS V ŘÍMĚ (REKONSTRUKCE)

a jeho odpor k císařskému kultu budí později krutá pronásledování. Za Diocletiana tvořili křesťané $\frac{1}{10}$ obyvatelstva, za Konstantina stává se křesťanství již náboženstvím uznaným. Pokus Juliánův o jeho potlačení se nedaří. Zatím upadá i antická literatura, na výši udržuje se jen rhetorika. V 3. stol. hlásá Plotinos a Jamblichos filosofii novoplatonskou, ve 4. století vyniká ještě historik Ammianus Marcellinus. Rodí se nová kultura a vzniká literatura patristická (sv. otců). Obhajoby křesťanství píše Origenes, Jan Zlatoustý, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus. Pohanství je pronásledováno. Pohané žijí jen na vesnicích (pagus-vesnice, pagani = pohané). Římské umění rostlo ještě i v době politického a hospodářského úpadku, ale v katakombách vznikají už počátky umění nového, křesťanského.

Východ Evropy do roku 1000.

Po rozkladu říše římské udržovala se antická vzdělanost jen v říši byzantské. V Cařihradě vzniklo nové středisko kulturní. Říše východofřímská byla ovšem říší křesťanskou: křesťanství stalo se církví státní a císař nejvyšší hlavou církve (caesaropapismus). Významným činem Justinianovým bylo, že smířil ve svém Codexu požadavky římského práva s požadavky nové víry. Ozdobil Cařihrad velkými křesťanskými chrámy, jako je chrám Boží Moudrosti, vystavěný v novém slohu byzantském, který slučuje prvky řecko-orientální. Nádherné stavby chrámové vznikají i v Alexandrii, Antiochii, v Efezu a Solunu. V sochařství se uplatňuje reliéf, v malířství malba obrazů svatých.

Vítězství křesťanství neznamena však klidný vývoj náboženský. Již ve 4. stol. propukl vášnivý spor o učení Arioova, že Kristus není roven svému otci, poněvadž byl jím zplozen; v 5. stol. budí velký rozruch otázka, byl-li Kristus i v lidském vtělení bohem (monofysitism), či měl-li dvojitou odlišnou přirozenost, lidskou a božskou. Monofysité byli pronásledováni a prchali do krajín asijských.

Císař východofřímský snažil se zajistiti primát v církvi patriarchům cařihradským, což budilo nevolnost u biskupů římských (papežů), kteří již v 3. stol. dosahují vynikajícího postavení mezi biskupy západní církve. Do 8. stol. byli římská papežové potvrzování byzantským císařem a teprve tehdy se jim podařilo vymáhati se z moci Cařihradu. K tomu přispěl i zákaz ctíti obrazy svatých (ikonoklasmy), který vydali císařové byzantské poč. 8. stol., aby odvrátili lid od přílišného uctívání obrazů (ikonodulství).

Ctění obrazů bylo obnoveno r. 843, ale již dvacet let nato došlo k nové roztržce mezi církví východní a západní, když byzantský vladař Bardas sesadil nepohodlného cařihradského patriarchu

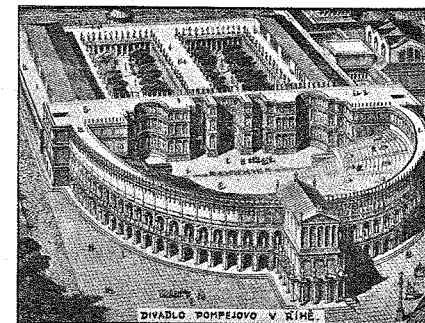
Ignatia a dosadil na jeho místo svého kancléře Fotia, který v několika dnech obdržel všechna svěcení, církvi pro tento úřad předepsaná. Fotius nebyl uznán římským papežem a prohlásil za to církev římskou za kacifskou, protože učí, že Duch svatý vychází z Otce i Syna, zatím co východ učí, že vychází pouze z Boha-Otce (spor o „filioque“). Spor tento byl odstraněn smírem až v r. 900.

Přímo před propuknutím tohoto sporu přišli z Cařihradu na Moravu vřozvěsti Konstantin a Method (863), kteří uváděli do našich krajů křesťanství liturgií slovanskou. Kostantin (Cyril) zemřel v Římě, kam se šel ospravedlnit z obvinění, že učí východní bludy, Method nabyl v Římě hodnosti arcibiskupa pannonského a vrátil se na Moravu. Slovanská liturgie byla povolena pro říši moravskou stejně, jako byla povolena od r. 880 i pro Chorvatsko.

Po smrti Methodově vyhnal Svatopluk jeho žáky ze země; uchýlili se do Bulharska, které brzo nato za doby Symeonovy dospělo vrcholu kulturního vývoje. Z Bulharska pronikla slovanská liturgie i na Rus, kde Vladimír Veliký zaváděl křesťanství. V jeho snahách pokračoval pak Jaroslav Moudrý, který vydal zákoník „Russkaja Pravda“, omezující krevní mstu a chránící soukromý majetek. Na Rusi uplatňuje se i chrámový sloh byzantský a Rusi zůstává nadále v kulturním styku s Cařihradem, zatím co české země se přiklonují k Římu, k západu.

Západ Evropy do roku 1000.

V západní části bývalé říše římské nebylo ústřední moci a církve zachovala si větší volnost v poměru k moci světské. Vzdělání živoří. I na západě rozvíjejí se vášnivý náboženský spor: Pe-

DIVADLO POMPEJOVO V ŘÍMĚ

Iagius tvrdí, že dobro konající člověk může již za své dobré činy dosáhnouti spasení, sv. Augustin hlásá, že bez smrti Kristovy nebyl by člověk vůbec spasen. Život společenský zesurověl. Germáni, kteří jsou vládnoucí vrstvou, zavedli svéprávní zvyklosti, místo svědeckého důkazu je rozhodčím boží soud. I náboženské poměry jsou zmatené; Germáni byli většinou ariáni. Církev působí klábou a jinými církevními tresty na velmože i surový lid a stává se vůdcem duševního života. Latina je stále společným jazykem vědy. Ve vědě vznikají jen encyklopedické snůšky (kompilace). Nejvýznamnější knihou je bible, kterou svatý Jeronym přeložil do latiny. Od 6. stol. zaveden letopočet od narození Kristova. V té době vzniká klášternictví; svatý Benedikt zakládá řeholi benediktinskou a kláštery pěstují snahy vědecké. V umění stavebním uplatňuje se sloh basilikový, v němž vytvořeny v Římě basiliky sv. Jana (lateránská), sv. Petra (vatikánská) a sv. Pavla („Za hradbami“).

Poměry církevní na západě se ustalují. Kolem r. 600 zaniká u Germánů ariánství, křesťanství proniká i do vzdáleného Irsku a Anglie, a papežové, kteří již předtím získali vládu v střední Itálii (patrimonium sv. Petra), stávají se skutečnými duchovní i světskou mocí. Poměry církevní byly ovšem stále neutušené. Duchovenstvo visigotské, francé a langobardské nemělo v 7. stol. vyššího rozhledu ani obětavosti a vymykalo se i vlivu papežovu. Mnohé biskupské stolce byly drženy dědičně, kněžské manželství bylo pravidlem. Křesťanství šířilo se sice i v krajích za Rýnem u Alemanů, ale pomalu. Nebylo pevně církevní organizace. Teprve svatý Bonifacius († 755) jako prvý metropolitá mohučský podporuje zřízení biskupství v Solnohradě, Řeznu, Pasově a připotává cirk. život v říši francé těsněji k Římu.

Ve francé říši vládli tehdy Karlovi jako majordomové Meroveovců. V 8. stol. sjednali spojevnictví s papežem; poslední Meroveovec byl vsazen do kláštera a Karlovi, kteří dosáhli trůnu, pomáhají papeži vymániti se z područí Cařihradu. Tehdy „se objevuje“ donace Konstantinova, listina, v níž prvý Konstantin odevzdal po přesídlení do Cařihradu moc nad střední Itálii papežovi a tím dal mu oprávnění k světské moci.

Karel Veliký, který byl r. 800 papežem korunován na císaře římského, snažil se zvzršíti trosky starověké vzdělanosti. Zakládá „dvorskou školu“, shromažďuje kolem sebe nejucnější muže, jeho přítel Einhard píše Karlu životopis. Rukopisy jsou prepisovány a zdobeny miniaturami. Karel chce vzbuditi v duchovenstvu zájem o vyšší vzdělání a nařizuje, aby při klášterech a při katedrálních kostelích byly zakládány školy. Jakýs takýs kulturní ruch se objevuje i za nástupců Karlových, kdy žije dějepisec Nithard a Jan Erigena.

V 9. stol. zbavilo se papežství závislosti na moci císařské a zrodila se myšlenka, že papež je nejv. světskou hlavou křesťanstva, kterou posiluje „nalez“ dekretály pseudoisidorových. V této době zanikla dočasně i hodnost císařská a papežství bylo by uplatnilo své snahy o primát v křesťanství, kdyby byly nenastaly v Římě a v celé Itálii zmatky, které byly posíleny útoky Saracénů. X. století bylo nejmůtnější dobou v dějinách evropské vzdělanosti, neboť západ Evropy trpěl útoky Normanů stejně jako jih Evropy útoky Saracénů.

Před rokem 1000 vstupují do popředí vládcové říše východofrancé (Germanie), kde zesílilo zatím národní vědomí německé a rozšířily se i snahy ucení; na půdě Německa existovalo 5 arcibiskupství, 30 biskupství a asi 300 klášterů. Ota I. zjednal pořádek doma i v Itálii a stal se císařem (962), zajišťuje si vliv i na volbu papeže. Za Oty II. dochází k sblížení s dvorem byzantským a východní kultura proniká i do střední Evropy, což jeví se zejména užíváním uměleckých předmětů. Jeho doba (renesance otónská) je dobou vzrůstu vzdělanosti v Itálii i v Německu, kdy je napodobována antická kultura. V čele učenců stah jsou arcibiskupové kolínský Bruno a magdeburský Adalbert. Vznikají latinské školy biskupské a kláš-

terní, Widukind Corveyský a Dětmar Merseburský píší kroniky. Oto III. je z nejkulturnějších zjevů své doby, snilek, jako byl náš Vojtěch. Oba podléhali reformnímu hnutí, které vyšlo z burgundského kláštera Cluny a žádalo mravní přísnost a rozmnožení práv církve.

V této době rozšiřuje se organizace církevní i na slovanské země v střední Evropě: v Praze bylo zřízeno r. 973 biskupství, které podléhalo arcibiskupství mohučskému, r. 1000 zřizuje Oto III. arcibiskupství v Hnězdně pro země polské. V téže době bylo zřízeno arcibiskupství a 10 biskupství pro země uherské.

Kultura buddhismu a islamu.

V době, kdy se ve východní Evropě rozvíjela kultura byzantská a v západní Evropě kultura románská, došlo i k velikému rozvoji kultury buddhismu a islamu.

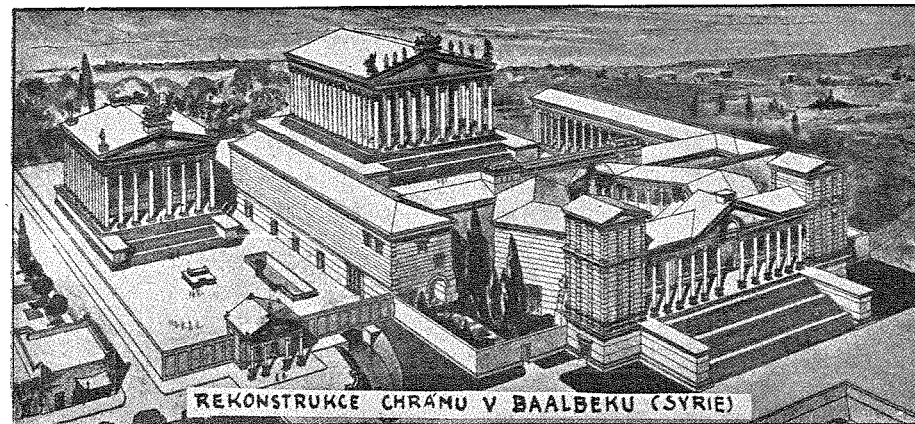
Budha žil sice v 6. stol. př. Kr., ale teprve ve 3. stol. př. Kr. Indie získána pro buddhismus a teprve v době Kristově rozvíjí se umění buddhistické, uplatňuje se ve stavbách mohutných chrámů. V 7. stol. po Kr. ovládl Indii opět brahmanismus, ale zato ucení Budhovo, smíšené s mnohobohžskou tradicí severních krajů indických, rozlévá se jako mocná vlna přes Nepal a Tibet do Turkestánu, Číny a Japonska a přes Ceylon a Birmu do Siamu, Kambodže a na neďaleké ostrovy Sundské, tvořící tak nejšílnější církevní organizaci světa, jejíž kultura zachovala se nám ve skvělých památkách stavebních. Od 7. stol. do 10. stol. prožívala Čína dobu klasicke; v 9. stol. vznikly nádherné chrámy buddhistické v Angkor Thomu v Kambodži a chrám Borobodoevský na Jávě, který bývá nazýván „asijským Parthenonem“.

Od 8. stol. po Kr. rozvíjela se i kultura islamu, zejména od nastolení Abbasovců (750), kteří z Bagdadu učinili střed své říše a z ní nejkulturnější stát světový. Arabie, kde se zrodil Mohamed, neměla vlastního umění. Země nekonečných pouští, nebohatá na přírodní krásy, nevedla mysl svých obyvatelů k představám, které jsou podmínkou umělecké tvorby. Ale kolik národů islam podmanil, tolik jich přispívalo vlastní kulturní silou k vytváření kultury islamu. Vyspělá kultura arabská za Abbasovců byla právě způsobena dočasnou převahou světového názoru perskošítského nad světovým názorem arabsko-sunnitským, který neznal vědy ani umění, spoléhaje pouze na znění koránu.

Bagdadská říše přejímá východní kulturu starověku. Z věd pěstuje zejména filologii, logiku, matematiku, medicínu, vědy přírodní, chemii, zeměpis a dějepis. Arabští vědci pracovníci sebrali a spořádali všechny tehdy známé starověké vědomosti a arabská filosofie stala se spojivým článkem myšlení antického s uceností středověkou. Kalif Mamun dal přeložiti do arabštiny i astronomické dílo Ptolemaiovo Almagest. Za chalifa Mansura byla v Bagdadě založena vys. škola, universita, která podávala ucelený názor světový. V 10. stol. vzniká velké zeměpisné a dějepisné dílo Masúduho. Arabšтина stala se státním jazykem a rozšířila se po všech krajích, které ovládl islam; islam pronikl i do nitra Afriky, na Zanzibar, a v Asii i do Indie a na ostrovy Sundské.

V 10. stol. kultura říše bagdadské již upadala spory Arabů s Peršany a drobením ústřední moci, ale květy této kultury nalézáme v islamských státech, které vznikly na půdě bývalé veleříše, jako ve Španělech, kde byla vytvořena říše kordovská, v Tunisu, kde vládli Aglabovci a v Egyptě za vlády Fatimovců.

Kultura islamu v Egyptě rozvíjela se zejména v 12. stol.; svědčí o ni ještě dnes stavba universitní mešity v Káhýře; nejdůležitějšími památkami pozdější stavební kultury jsou mešity sultána Hassana a Kaita-beje tamtéž. V Kairuanu, tehdejší hlav. městě říše tuniské, byla v 9. stol. vystavena nádherná mešita, k níž užito bylo značné množství ze zničeného římského Karthaga. Arabové dostali se v 9. stol. i na Sicílii a zalo-

REKONSTRUKCE CHRÁMU V BAALBEKU (SYRIE)

žili tam kulturu, která se vyvíjela tři staletí a teprve koncem 11. věku byla téměř úplně zničena Normany; částečnou její památkou jsou stavby v Palermu a Monrealu.

Nejvyšší stavby zachovaly se ovšem ve Španělech, jak svědčí slavná mešita v Kordově z 8. stol. Maurští filosofové se vymánili z náboženských názorů islamu a filosof Ibn Rožd (Averroes † 1198) je zakladatelem ucení pantheistického, podle něhož bůh sídlí ve světě a oduševňuje jej. Spisy arabských filosofů působily na vývoj vědy v západní Evropě v 12. a 13. stol. a zásluhou španělských Židů byly z arabštiny do latiny přeloženy i některé spisy Aristotelovy, které byly pak podkladem středověké křesťanské ucenosti. Ze slavných lékařů arabských je znám zejména Ibn Sina (Avicenna † 1037). Ve 12. až 14. stol. vznikly ve Španělech umělecké projevy maurské kultury, které dnes nacházíme v Granadě (Alhambra), v Seville (Alcazar) a jinde.

V 15. stol. ustoupil islam z poloostrova Pyrenejského, ale jeho kultura pokračuje v Asii ve slavných stavbách Velkých Mogulů (císaře Akbara a Džehána) v indické Delhi a Agře. V 16. století projaďruje se umění islamu zas na půdě evropské, zejména v stavbách Adrianopolu a Cařihradu.

XI. století.

V 11. století stává se Itálie opět středem evropského zájmu a mezinárodní politiky. Způsobil to především vzrůst moci papeže, hlavy církve. K rychlému vzestupu země přispívala ovšem i příznivá situace hospodářská, rozkvět městských komun. Jižní Itálie s důležitým městem Amalfi byla poč. 11. stol. ještě provincií říše byzantské a s ní v úzkém kulturním styku. Stejně Benátky byly ve spojení s kulturou východu, Pisané a Janované ve styku se španělskou kulturou maurskou. V Jižní Itálii a na Sicílii splývala kultura západní se zbytky kultury řecké a saracenské: v Salernu byla založena slavná škola lékařská podle arabských tradic. Podle vzoru arabských uplatňuje se i ve školství živel laický a dochází k svobodnému sdružování scholarů, z nichž první vzniklo v Bologni, základ první university křesťanské. Ve všech větších městech italských vznikají nové stavby chrámové v slohu románském, zejména v Benátkách, kde vystaven chrám sv. Marka, v Pise, v Miláně, v Parmě, Modeně, ve Florencii a jinde.

Změ severně Alp byly ovšem stále ještě v počátcích kulturního rozvoje, ale duševní život, veden jsa duchovenstvem, rostl a škol přibývalo. Školství se dělilo na dva stupně, na tak zv. trivium (latina, sloh, dialektika) a quadrivium (matematika, geometrie, astronomie a kostelní

hudba). V 11. stol. vznikají větší světové kroniky, jako Adama Bremského. Náš první historik Kosmas zaznamenal dávné pověsti i současné události až do své smrti (1125). K rozvoji kulturnímu přispívá bohatnutí měšťanstva, které počíná stavěti podle vzoru Itálie románské chrámy, z nichž nejslavnější jsou v Kolíně, ve Wormsu, ve Špyru, v Mohuči a v Treviru.

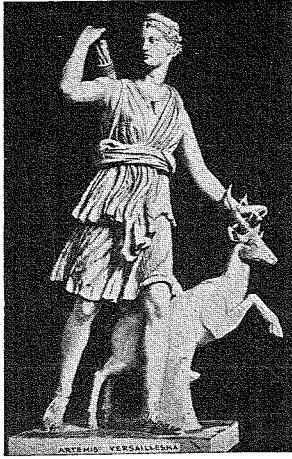
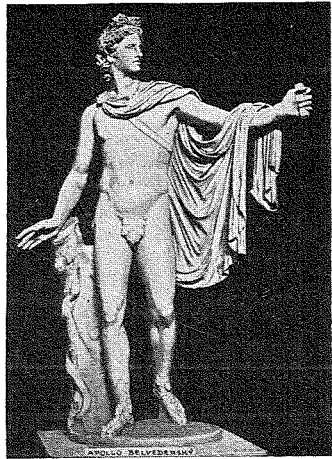
V 11. stol. ovládli reformní snahy, objevující se již v století předchozím, i nejvyšší církevní kruhy. V kolegiu kardinálů jsou kardinálové Humbert, Petr Damianský, Hildebrand, duchové smělí a energičtí. Tehdy vzniká přísný řád kartouzský. Duchovenstvo žije ukázněněji, také však sebevědoměji, a domáhá se privilegovaného postavení ve veřejném životě. Řím je neústupný v názorech a požadavech: r. 1054 dochází opět k rozluce církve západní a východní a cařihradský patriarcha Kerularios a papežský vyslanec kardinál Humbert stáhají se klábami. Císař byzantský jeví sice ochotu přiměti východní církve k uznání papežského primátu, žádal však, aby se papež postavil proti Normanům, kteří se zmocnili byzantského panství v jižní Itálii. Ale papež nechce tak učiniti a používá sám podpory Normanu v zápasě s německým Jindřichem IV., který nechtěl se vzdáti práva investitury.

Rehoř VII. vystupuje jako hlava všeho křesťanstva a nejvyšší kníže duchovní i světský a osobou si vrchní panství nad střední a jižní Itálii. V boji německého císaře a římského papeže užívá se po prvé nejen meče, ale i polemických traktátů, kterými se odpůrci snaží získati veřejné mínění. Spor na čas ustal 1122 konkordátem vorským, který znamenal „střední cestu“: církve jmenuje biskupy a opaty, ale král uděluje zvolenému světské statky. Císař vzdal se nároku na potvrzování papeže, zvoleného kolegiem kardinálů, a přiznal mu vládu v patrimoniu sv. Petra. Stavovské sebevědomí duchovenstva bylo těmito boji jen zesíleno.

XII. století.

12. stol. je ve znamení křížáckých výprav. Roku 1076 padl Jerusalem do rukou nevěřících, ale spor papežův s císařem oddálil boj o svatá místa. K prvé výpravě do Palestiny dochází teprve 1096, k druhé 1147, k třetí 1190, k čtvrté, která uvízla v Cařihradě, 1203. Tak po celé století byly křížácké výpravy nejvyšším zájmem Evropy.

Ještě v 11. stol. byla feudální společnost velmi drsných mravů; pánové bojovali vzájemně a bylo nutno zavěsti „Boží mir“, Treuga Dei, aby aspoň od čtvrtka do neděle byli pokojní občané chráněni před bezprávím. Výpravy křížové odvrátily mysl pánů od místních bojů a upjali ji k cili daleko na východ. Na poč. 12. stol. vzniká stav ry-

říšský jako mezinárodní organizace, evropské sdružení. Rytířem se nikdo nerodí, na rytíře je pasován teprve tehdy, osvědčí-li zdatnost. Rytíř nosí zvláštní zbroj, získává erb. Mravy se zjemňují, vzniká účta k dámám, počíná se rytířská poesie (trubaduri) a epické básnictví.

Křížové výpravy přispěly k značnému rozšíření duševního rozhledu. Evropanští křižáci seznali vzdělanost byzantskou a arabskou i tamější lepší způsob života. Po prvé vidí, co znamená čistota, a seznávají horké lázně; začínají užívat měkké postele místo tvrdé lavice, učí se ušlechtilějším hrám, jako hře v šachy; lov provádí se sokolem. Nadšení křížových výprav, pozdvižení ducha k bohu vede i ke vzniku nového stylu gotického, v němž byl vystaven první chrám v St. Denis v Paříži r. 1130 a po něm katedrály remešská, amienská, Notre Dame v Paříži a j. Vnitřek chrámu zdobí se sochami; směr naturalistický, který napodobí přírodu, projevuje se i v malířství.

V téže době, jako vznikl nový mrav rytířský a nové umění, počíná se na půdě Francie i nový směr vědeckého badání. V předchozí době zabývala se věda vlastně jen gramatickým výkladem starších spisů a teprve od konce 11. stol. ujmá se metoda scholastická, která chce rozumově zdůvodnit učení bible a svatých otců a vytvořit z něho ucelený světový názor. Scholastická věda se opírá o Aristotela a svým snažením zbystruje schopnost soustavně přemýšlet. Dochází ke sporu několika směrů: nominalismu, realismu a konceptualismu. Petr Lombardus sepsuje první soustavnou dogmatiku scholastickou. Nejučenějším mužem té doby je Petr Abaelard. Ze spisů Averšových proniká do evropské filosofie pantheismus. Albertus Magnus († 1280) pěstuje i přírodní vědy; byl pozorovatelem prvního řádu a kdyby vývoj přírodovědy šel cestou, již Albert započal, bylo by se došlo dříve k názorům nové doby. Soudobé badání scholastické shrnuje Tomáš Aquinský († 1274). Z významných filosofů je Roger Baco († 1294). Podle vzorů italských tvoří se i na půdě Francie, Anglie a ve Španělsku sdružení záku a vzniká tak universita v Paříži, v Oxfordu, v Cambridgi, v Salamance a j. Nové směry umělecké a vědecké přecházejí v 12. a 13. stol. z Francie do krajů porýnských, kde vznikají gotické chrámy ve Strasburce, v Kolíně, rodí se německá národní literatura, pěstovaná mine-sengry, a epické básnictví, v jehož čele stojí Walther z Vogelweide. Jazyk německý počíná zatlačovat latinu. Nejučenější historik 12. stol. je Ota, biskup trisinský. Světovou kroniku napsal Martin Opavský.

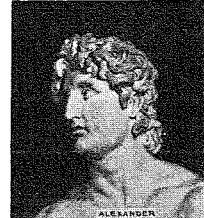
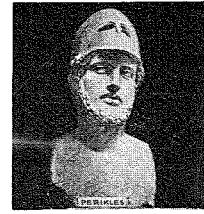
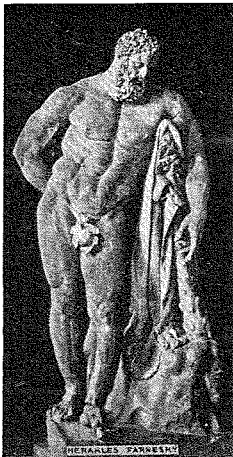
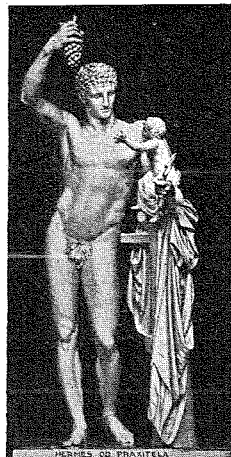
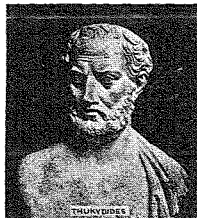
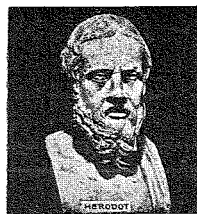
Nové názory svobodomyšlné vrcholily v Itálii, kde Arnold z Brescie, zák Abaelardův, snaží se

obnovit římskou republiku a hlásá, že papež nemá panovat jako světský kníže; byl utracen r. 1155. Papeži nastává opět boj s Hohenštaufy, jejichž moc rozšířila se 1194 i na kraje jihoitalské a sicilské. Za Innocence III. stojí církev na vrcholu moci, papež považuje se za lenního pána celého křesťanstva. V 12. stol. zobečňuje i kněžský celibát; do té doby se kněží pravidlem ženili. V čele reformního hnutí stojí v prvé pol. 12. stol. sv. Bernard z Clairvaux, zakladatel řádu cisterciáckého († 1153). Kněžstvo tvoří vlastní kastu, podléhající jen církevním úřadům, papežská kurie je velkou mocí finanční. R. 1215 na lateránském koncilu byla prohlášena církev za jediný ústav spásy, bez něhož nelze nalézt život věčný. Je zajímavé, že právě v této době nejvyššího vzepětí církevní moci objevují se i prvá hnutí kacířská, jako byli valdenští a albigenští, proti nimž užívala církev po prvé inkvizice a služby nových řádů františkánského a dominikánského.

XIII. století.

R. 1203 bylo na čtvrté výpravě křížové dobyto Cařihrad, dosazen tam latinský patriarcha a provedena církevní unie. Toto vítězství bylo římské církvi ztrpčováno nesnázní, které měl o něco později papež s císařem Fridrichem II. Císař si zařídil na Sicílii opěrný bod své moci a nepohodil se s papežem. Vytvořil kolem sebe kulturní ovzduší více východní než západní; ovládal skoro všechny jazyky středozemní oblasti, byl snášenlivý k muslimům i k židům, debatoval rád s učenými arabskými, a východní astrologie ho prý více zajímala než křesťanská věrouka. Papež stihl ho klatbou, protože se nevydal na výpravu křížovou, jak slíbil; Fridrich II. učinil to až 1228 (V. výprava křížová), dojednal s egyptským sultánem postoupení svatých míst a přijal v Jerusalemě korunu. Klatba byla s něho snata 1230, ale již 1239 byl jí stížen znovu a strana papežova (guelfové) i císařova (ghibellini) daly se do urputného boje, i publicistického, v němž Fridrich vyčítal papeži zsvětšilost a touhu po moci, papež prohlašoval Fridricha za Antikrista, kterého nutno zničit v zájmu křesťanství. Zatím 1244 padl Jerusalems znovu do rukou nevěřících, ale pro boj mezi císařem a papežem k nové evropské výpravě křížové nedošlo. Pouze francouzský král Ludvík IX. vyplul 1248 do Egypta, kde dobyl Damiettu, ale nakonec byl zajat a teprve po 5 letech vykoupen. Spor papežův s Hohenštaufy byl vyřízen, když 1268 poslední Hohenštaufovec Conradino zahynul v Neapoli rukou katovou.

R. 1270 vypravil se na VII. výpravu křížovou opět Ludvík IX., tentokrát do Tunisu, kde ze-

mřel. R. 1274 bylo provedeno na koncilu lyonském sjednocení církve západní a východní, když k tomu dali souhlas Palaiologovci, kteří předtím ovládli Cařihrad, ale tento papežův úspěch neměl dlouho praktického významu, neboť na dohodu se později zapomnělo. R. 1291 padl do rukou nevěřících Akkon, poslední zbytek křesťanského panství ve Svaté zemi. V Evropě mohutní síce ještě nové řády křížové, jako řád bratří mečových, který obsadil Livonsko, a řád rytířů německých, který si podrobil Prusko, ale řády tyto raději zakládají panství v Evropě, nežli by šly dobývat Svátou zemi. Perioda křížových výprav končí.

Nejkulturnější zemí 13. stol. byla Itálie. V této době pronikla sem i francouzská gotika a nalezla své rázné vyjádření jednak v stavbách chrámových v Miláně, v Sieně, ve Florencii a jinde, jednak v palácích světských, zejména v Benátkách, kde vystaven byl nový palác dožecí a řada paláců na Canale Grande. V malířství vyniká Toskanec Giotto. V popředí písemnictví je veliký Florentčan Dante Allighieri, jehož díla přispívají k vytvoření jednotné národní řeči vlášské.

Východ Evropy utrpěl počátkem 13. stol. neobyčejně útokem Tatarů. Naše země byly jim jen nepatrně dotčeny. U nás dochází v této době k úpravě poměru moci světské a duchovní; biskup Ondřej svedl s Přemyslem I. zápas o vymezení duchovenstva z moci světské a kněžstvo stalo se zne-náhla svéprávným stavem. Život církevní se rozvíjel. V lidových vrstvách působili františkáni a dominikáni. Také johanité a templáři nabývali u nás značného vlivu a statků. Vzniká domácí řád křížovníků s červenou hvězdou, založený blahosl. Anežkou, sestrou krále Václava I. Po celé 13. stol. stavělo se ještě síňem románským, ale vynikal již i sloh gotický a sloučoval se s románským ve sloh přechodný. V 13. století hlásí se národní uvědomění české (Dalimilova kronika). Za Václava II. vzdělanost vzrůstá, zlepšují se školy při pražských kostelích, pomýšlí se na zřízení vysokého učení v Praze, k čemuž ovšem ještě nedošlo. Hojně Čechů studuje na univerzitách vlášských a v Paříži a do země vnikají nové proudy kulturní.

XIV. století.

Počátkem 14. stol. rozvinul se zápas mezi francouzským králem a papežem o primát v křesťanství, v němž zvítězil Filip Šličný, který docílil, že nový papež Kliment V., rodem Jihofrancouz, přisedlil do Avignonu. R. 1312 zrušil papež na přání Filpovo i bohatý řád templářský, který byl hlavním věřitelem francouzské koruny; na templářích bylo vynuceno přiznání z kacířství a vel-

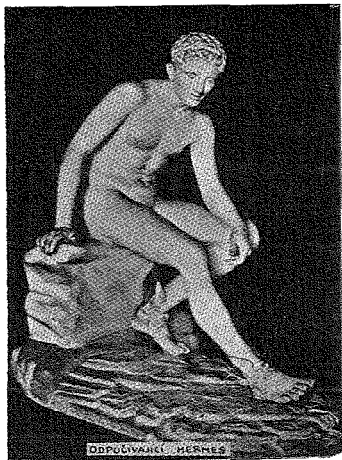
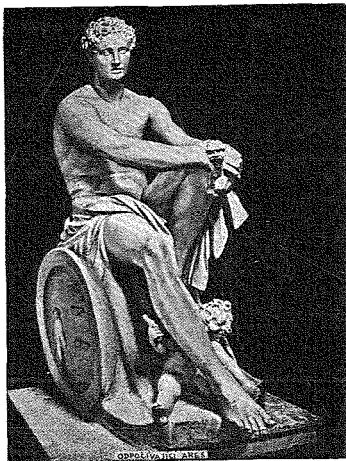
mistr a mnoho jiných členů řádu upáleno. Velmocenské touhy Francie se však rozplynuly, když země započala stoletou válku s Anglií.

O primát hlásí se opět Německo a korunu císařskou získává Ludvík Bavor. Když chtěl obnovit říšská práva v Itálii, popudil proti sobě avignonského papeže a došlo k novému zápasu mezi papežstvem a císařstvem. Papež dal Ludvíka do klatby, ale císař nalezl spojení v řádu františkánském a jednoho jeho člena učinil protipapežem. Oba tábory působili na veřejné mínění spisy; na straně císařské vynikl zejména slavný scholastik Vilém Occam a mistr Marsilius z Padovy, který hlásal, že kněžstvo nemá práva na světské panování.

V čelo kulturního ruchu stavějí se za Karla IV. země české. Karel cenil si velice vzdělání, sám poznal kulturu francouzskou a jeho dvůr byl především pod jejím vlivem. R. 1344 bylo zřízeno pražské arcibiskupství a prvním arcibiskupem se stal vzdělaný Arnošt z Pardubic. Mezi Karlovými rádci byl učený kancléř Jan ze Středy; z Karlova podnětu napsali latinsky kroniky Přibík Pulkava z Radenina a Vlach Jan Marignola. R. 1348 založil Karel v Praze vysoké učení, téhož roku založil i Nové město pražské a v něm několik kostelů a klášterů, jako Emauzský. Přes Vitavu byl postaven Kariův most. Na místě staré stavby sv. Víta na hradě pražském počal Matyáš z Arrasu stavět gotický chrám, v němž pokračoval Petr Parléř. Vytvořuje se i malířská škola za vedení Dětricha Pražského.

Ve 14. stol. vzrostl neobyčejně církevní centralismus. Avignonští papežové byli mužové většinou ctihodní, ale v jejich okolí se rozmohla rozmařilost. Avignon stal se tehdy prvním dvorem Evropy; tam hromadil se majetek, neboť za peníze bylo lze získati různá církevní obročí a dispense. V této době šíří se znalost Pisma svatého, široké vrstvy zajímají se o otázky náboženské a nehodní sluhové církve buď tím více rozhořčení. Veřejné mínění docílilo, že 1377 vrátil se papež do Říma, ale již příštího roku po jeho smrti byli zvoleni papežové dva, jeden v Římě, druhý v Avignoně, a počíná se církevní rozkol, který trvá dlouhá léta a přispívá k tomu, že se volá po reformě církve.

Hnutí se projevilo zejména v Anglii, kde působil John Wiclif, který popíral božský původ moci papežské, hlásal, že kněží nemají mítí světských statků, zahrňoval odpustky a ctní obrazů. Jeho názor vniká i na pražskou universitu, která je tehdy v čilém styku s univerzitou oxfordskou. Jíz před tím píše u nás spisy náboženské Tomáš ze Stříteho a obnovu mravů, zejména v duchovenstvu, žádají Konrád Waldhauser, Milíč z Kroměříže a Matěj z Janova. Tak připravuje se hnutí husitské.

XV. století.

Na počátku 15. stol. trval spor dvou papežů a na všech stranách sílilo volání po úpravě církevních poměrů. Sílilo i v Čechách, kde reformu církve ve hlavě i v údech požadoval zejména univ. mistr Jan Hus, kazatel kaple Betlémské, který v mnohém souhlasil s učením Wiclefovým. Ve Francii žádalo r. 1407 duchovenstvo t. zv. gallikánské svobody, aby papež neměl v nich práva obsazovatí církevní benefícia; bylo mu odpíráno také placení dosavadních dávek. Z Francie vyšel návrh, aby se všechny země zřekly obou papežů a aby nového papeže zvolil obecný koncil, který byl také svolán 1409 do Pisy. K návrhu se připojil i Václav IV., ale pražská universita, kterou ovládali cizí mistři, nechtěla se zříci dosavadního římského papeže, což přispělo k tomu, že král na podnět Husův vydal známý dekret kutnohorský, kterým získávali Češi při společném hlasování na universitě tři hlasy a cizinci měli pouze hlas jeden. Cizí mistři a studenti opustili nato Prahu, a universita znárodněla. Prohlásila se pro koncil pisanský, který se sešel a zvolil nového papeže Alexandra V. Ale dosavadní dva papežové se nevzdali a byli tak papežové tři, kteří se potírali.

Zatím dospívala v Čechách situace k vyvrcholení. Hus kázal proti nehodnému duchovenstvu stále ostřeji, až byl stížen klatbou. Přednášel tehdy nejen na universitě, ale působil i spisy psanými lidovou mluvou českou a zjednodušeným pravopisem.

Když 1412 prodávaly se v Praze odpustky ve prospěch papežova boje s neapolským králem, vystoupil Hus proti nim; byl stížen novou klatbou a na Prahu vydán interdict, záповěd bohoslužeb. Hus odešel na venkov, kázal lidu a pokračoval v psaní spisů. Byl obviněn z kacířství a vyzván Zikmundem, aby se dostavil k ospravedlnění na koncil, který byl svolán 1414 do Kostnice. Záležítost s Husem byla jen malou epizodou v historii koncilu: Hus byl odsouzen a 6. července 1415 upálen. Po něm zhylnul stejně i jeho přítel Jeroným Pražský. Koncil zasedal dlouho, ale nepodařilo se mu urovnat poměry církve; sesadil však všechny papeže a 1417 zvolil nového papeže Martina V. Ten musil slíbiti poslušnost koncilu, který se měl scházeti vždy po několika letech a být tak nejvyšší hlavou křesťanstva.

Upálení Husovo vzbudilo v Čechách obrovskou nevoli a vedlo k bouřím husitským. Papež Martin V. dal hlásati proti Čechům křížovou výpravu, ale vojenská genialita Žižkova a Prokopa Holého, jakož i nadšení „božích bojovníků“ přemohly několik vojsk křížáckých. Neuspěch křížáckých výprav pohnul koncil a papeže, že pozvali Čechy

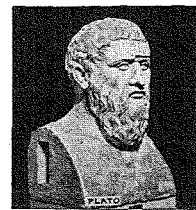
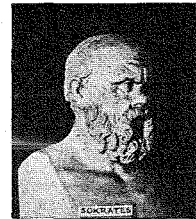
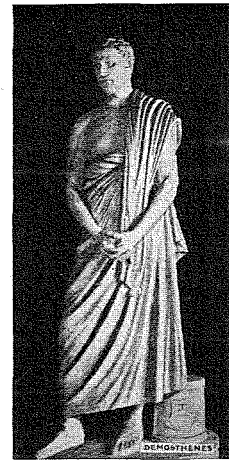
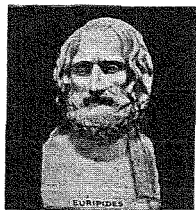
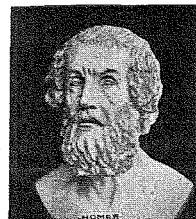
1431 na koncil do Basileje, kde Čechům kompaktně povoleno bylo přijímání pod obojí způsobou. Spor husitské strany mírně a radikální byl pak vyřízen 30. května 1434 u Lipan. Husitství, které doufalo, že získá pro opravu církve celý svět, stalo se po všech válečných úspěších pouze společností v lůně církve trpěnou, a to jen na čas.

V příští době dostal se koncil do sporu s papežem, neboť Eugen IV. se snažil zbavit se vrchního dozoru koncilu a přeložil jej na půdu italskou do Ferrary a pak do Florencie. Tam dojednána byla 1439 unie s reckou církví, a papežství, byvši takto posíleno, vítězilo znenáhla nad hnutím koncilárním. Moc papežova byla ovšem v této době již značně menší nežli dříve, zejména ve Francii, v Anglii a ve Španělsku, kde duchovenstvo ovládla moc královská; jen v Německu rozhodoval papež o obsazování církevních beneficií. Také unie s Řeky neměla dlouho velkého významu, neboť knize moskevské (do unie byla zahrnuta i církev ruskolitevská) se proti ní rozhodně postavil a v samé Byzanci část duchovenstva i lidu již neuznávaly. R. 1453 padl Cařihrad do rukou tureckých a tím unie sama stala se bezpředmětnou.

Na jak vratkých základech spočíval smír husitský s církví, bylo zřejmo za vlády Jiřího z Poděbrad, výborného vladaře, který vedl český stát k novému rozkvětu kulturnímu. V této době uplatňovalo se i v Čechách umění knižtisku, které vynalezl 1450 muhučský občan Jan Gutenberg. Za vlády Jiříkovy vznikla 1460 Jednota bratrská za vedení bratra Řehoře a v duchu spisů Petra Chelčického. Jiří Jednotu pronásledoval, aby ušel výtce kacířství, ale přes to byl papežem 1466 prohlášen za sesazena a vyhlášena proti němu křížová výprava. Zemřel, než spor mohl být vyřízen. Jeho nástupce Vladislav II. polský byl odpůrcem husitsví a trpěl je pouze z nutnosti. R. 1485 byl proveden náboženský smír v Kutné Hoře, na němž přijata zásada náboženské snášlivosti, dlouho před tím, nežli byla provedena kdekoliv jinde.

Čechy doháněly tehdy rychle, co zanedbáno bylo v kulturním směru za válek husitských; čeština stala se výhradním jazykem úřadů a jako řeč diplomatická ujímá se i v Uhrách i v Polsku. Z ciziny vniká k nám italský humanismus, který nalézá průkopníka v Bohuslavu Hasišteinském z Lobkovic a v právníku Viktorinu Kornelovi ze Všehrd. Staré zvykové právo moravské sebral tehdy Ctibor Tovačovský z Cimburka. V zemi se hodně stavělo; na hradě Pražském vytvořil Beněš Reta z Pístova Vladislavský sál a v Kutné Hoře chrám sv. Barbory, který započal Matyáš Rejsek, jenž v Praze stavěl též Prašnou bránu.

V 15. stol. vzrostlo v Itálii hnutí humanistické. Středověký scholastismus neměl smyslu pro umě-

leckou hodnotu spisů antických, které mu byly projevem pohanského ducha, ale v 15. stol., zejména působením básníka Francesca Petrarky, tvoří se nový názor na starověk jako na zlatý věk lidské vzdělanosti. Humanismus klade důraz na pokrok lidské společnosti (humanitas) a hlásá nový ideál výchovy, harmonický výcvik těla i ducha. Vedle studia latiny mnozí se i studium řečtiny, zejména spisů Platonových. Roste pochopení pro přírodu, počíná se kriticky uvažovati o věcech, které dosud nebyvaly podrobovány kritice.

Humanismus se uplatňuje zejména ve vyšších kruzích a vystřihá se zřejmého konfliktu s církví. Projevuje se též ve stavbách, které užívají prvky antických, centrálních síní a sloupů. Nový sloh renesanční zavedl Florentan Filippo Bruneschi. Florencie je v čele nového ruchu, tam tvoří mistr Lionardo da Vinci, Botticelli, ze sochařů Donatello, Verocchio. V literatuře vyniká slavný Florentan Giovanni Boccaccio. Renesanční sloh uplatňuje se i v stavbě městských domů v Benátkách, v Bologni a jinde. Z malířů této doby jsou nejznámější Perugino, Mantegna, Bellini, ale zejména Michelangelo Buonarotti a Rafael Santi, jejichž tvorba rozvíjí se v příštím století. Umění nalezlo četné mecenáše, jako byli Lorenzo Medici ve Florencii, Lodovico Sforza v Miláně a konečně římské papežové, zejména Mikuláš V., Pius II. (Eneáš Sylvius) a Julius II., který počíná stavbu velechrámu sv. Petra podle návrhu architekta Bramante. Poč. 16. stol. za Lva X. z rodu Medicí ovládl humanistický duch úplně i dvůr papežský.

XVI. století.

Humanistické hnutí, které proniklo do země severní Alp, nemělo ráz světský, jako v Itálii, ale spíše náboženský. Proniklo hlavně do kruhů učených a školských a snažilo se především o poznání původních pramenů křesťanské víry. V jeho čele stál Erasmus Rotterdamský, učence světového jména, který vydal po prvé fecké znění Písma, stavěl se proti nevzdělanosti duchovenstva a hlásal osvícenou snášlivost. Erasmus střel se brzo s přívrženci scholastiky, zejména s dominikány, s nimiž polemisoval v Německu učený Jan Reuchlin a rytíř Ulrich z Huttenu. Německo získalo tehdy vynikající místo i v dějinách umění, neboť působili tam malíři Albrecht Dürer a Hans Holbein.

R. 1517 přibíl na dveře chrámu ve Wittenberce své tehdejší Martin Luther, mistr tamější university, a od té chvíle datuje se německá reformace. Luther popíral božský původ papežství, za pramen víry považoval pouze Písmo svaté a učil, že každý věřící může být v přímém styku s Bohem,

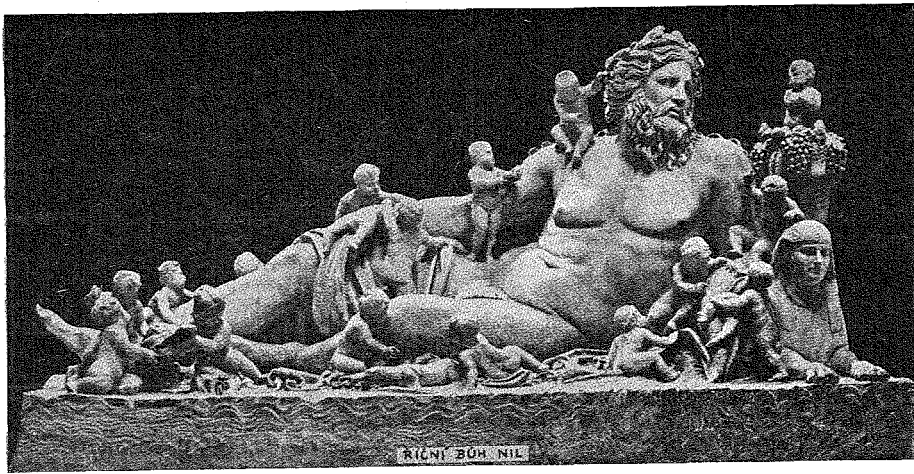
aniž potřebuje k tomu prostřednictví knězova. Vnitřní vroucnost víry jest pro křesťana více než viditelné projevy zbožnosti. Zejména se postavil Luther proti hlásání odpustků. Po boku mu stál brzo učený Filip Melancton a oba bouřili veřejně mínění. R. 1521 byl Luther předvolán před říšský sněm do Vormsu, aby se odpovídal, a když odepřel odvolati své nauky, byl nad ním vyneseno aacht. To však nezabránilo vzrůstu reformančního hnutí, rušení klášterů, zavádění kalicha. Kněží se ženili a panstvo zabíralo duchovní statky (secularisace). Celé Německo se rozdělilo na stranu katolickou a reformanční.

Reformanční hnutí projevilo se i ve Švýcarsku, kde v téže době působil Zwingli. Ten dosáhl roku 1523, že v Curychu byl zaveden nový řád církve s velmi prostou liturgií a přísnou mravoukou. Učení Zwingliho se šířilo i do Německa, kde mimo to vznikaly proudy ještě radikálnější, jako byli novokřtěnci, kteří zaváděli komunismus. Reformace urychlila i výbuch selských bouří sociálních, s kterými však Luther nesoúhlasil, neboť chtěl, aby nové církve měly oporu v moci světské.

R. 1529 vystoupila strana reformanční na sněmu ve Spýru s protestem proti rozhodnutí katolické většiny; odtud název protestanti. Na sněmu v Augspurce 1530 podali protestanti soupis svých věroučných článků, nazvaný konfessí augspurskou, a brzo nato sjednali ve Šmalkaldech obranný spolek. Hnutí se šířilo i do Dánska a Švédska. Přívrženci Zwingliho ve Švýcařích byli sice poraženi a Zwingli sám padl 1531 v bitvě u Kapela, ale 1536 vyšel v Basileji spis jiného reformátora, Jana Kalvína, který hluboce vzrušil. Kalvín zavrhol všechny zvyky duchovní, které nejsou doloženy Písmem, a prohlašoval, že chléb a víno ve svátosti oltární jsou pouze symbolem, že nejsou ani po posvěcení skutečným tělem a krví Páně. R. 1542 získal Kalvín Zenevu pro své učení. Kalvinisté rozvinuli velkou propagandu ve Francii, Skotsku, v Uhrách i v Polsku a Zeneva stala se tak druhým střediskem reformace. Je zajímavé, že v této době (1543) vyšel Koperníkův spis, v němž dokazoval pohyb země kolem slunce, který však ve veřejném vzruchu úplně zapadl.

Nové nebezpečí pro církev přihnalo se také z Anglie, kde Jindřich VIII. z osobních důvodů se rozešel se Římem a prohlásil se hlavou církve anglické. Vyznání církve anglické bylo sestaveno později a jeví se hlavně anglickou hoholou službou, zaváděním kalicha a manželstvím kněží.

Reformace v Německu činila značné pokroky, neboť Karel V. byl zabaven nebezpečím tureckým a snažil se proto dosíci s protestanty smíru, ale marně. Došlo k boji a 1547 byli protestanti poraženi v bitvě u Mühlberka, která měla osudné

následky zejména pro města v českých zemích. Hnutí reformační našlo totiž v Čechách značný ohlas a poněvadž hnutí svou nedůsledností a stálými kompromisy s církví úplně upadlo, vzmohla se v českých zemích německá reforma vedle učení Jednoty bratrské. V čele Jednoty byl tehdy biskup Jan Augusta, náchylný ke smíru s luterstvem. V Čechách byli spojenci luteránů po bitvě u Mühlerberka krutě potrestáni, v Německu rozhodl se však císař pro mírnější postup: na sklonku r. 1547 svolal do Augšpurka říšský sněm, na němž byl domluven „interim augšpurský“, který dovoloval protestantům kalich, uznával zjednodušení liturgie i kněžská manželství, uznávali naopak protestanti autoritu papežovu. Ale tím spor nebyl rozřešen a 1552 byl císař donucen uznati svobodu evangelického vyznání. R. 1555 prohlásil augšpurský sněm náboženský mír na principu teritoriálním, ze vrchnosti samy mohou určití vyznání obyvatelstva svého kraje.

Ale Řím se lehce nevzdával. Na poč. 16. stol. vznikl nový řád kapucínský, který chtěl působit mezi lidem a r. 1540 schválil papež Tovaryšstvo Ježíšovo, řád jezuitský, založený Ignaciem z Loyoly, který si umínil působiti zpovědi, kázáním a školou. R. 1563 skončil koncil tridentský, který zasedal od 1545 a formuloval přesně učení církve o svátostech. V Římě ustoupil někdejší světský duch přísnému životnímu názoru, kterému holdovali papežové Pavel IV., Pius V., Řehoř XIII. a Sixtus V., a Řím chystal se k boji s kacířstvím za podpory řádu jezuitského.

Řím nalezl pomocníka v králi španělském i francouzském. Filip II. španělský vystoupil rozhodně proti odboji v Nizozemí a 1567 vyslal tam vojevůdce Albu, jemuž papež daroval meč na potření vzpoury. Ale výprava a další spory vedly jen k rozdělení země a k tomu, že 1581 se severní provincie nizozemské odtrhly od říše španělské. Také francouzský král vystupoval přísně proti kalvinistům, zvaným hugenoty, ale dal tím podnět k občanské válce. Skončila se 1570 mírem, jímž zaručena byla částečná svoboda vyznání, již 1572 došlo však k noci Bartolomějské, v níž měla být strana hugenotů zrovnána. Vznikly nové boje a teprve 1577 obrozen náboženský mír. R. 1585 vzplanula zase občanská válka, která skončila, když na francouzský trůn vystoupil vůdce reformované strany Jindřich IV., jenž 1598 nantským ediktem zajistil hugenotům svobodu svědomí i bohoslužby.

Protireformační snažení v Německu, v Nizozemí i ve Francii nemělo tudíž značného úspěchu, ale Řím připravoval se pečlivě na boj. Bylo to

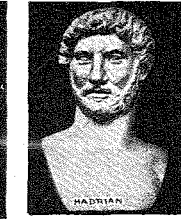
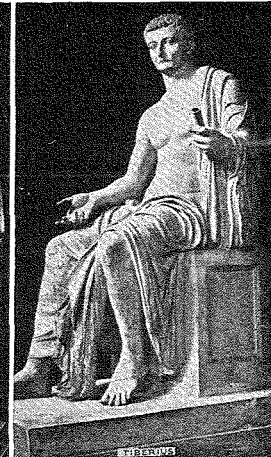
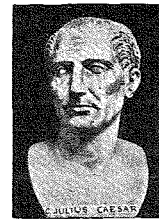
zřejmě i v našich zemích, kde 1556 se usadili jezuisté v klášteře sv. Klimenta v Praze a 1561 bylo znovu obsazeno po 140 letech pražské arcibiskupství. R. 1564 povolil papež Čechům užívati kalicha, ale to nezastavilo již rozpadu strany husitské, neboť národ byl v táboře luterském nebo bratrském. R. 1575 podali luteráni i Bratři společnou „českou konfesi“. Čechové byli tehdy ve styku s Wittenberkem i Ženevou a hodně cestovali v cizině. Svě cesty vypsal Václav Vratislav z Mitrovic a Kryštof Harant z Polzic. Jako vydavatel a spisovatel českých knih proslul Daniel Adam z Veleslavína. Jednota bratrská vydala v letech 1579/93 překlad Písma a proslulé kancionály. Ve styku s cizinou vzrůstalo národní sebevědomí. V zemi jevil se i nový ruch vědecký na universitě a v českých městech dochází k četným stavbám. Ani jezuisté však nezaháleli, zařídili své koleje v Krumlově a v Jindřichově Hradci, na Moravě v Olomouci a v Brně a získávali nové přívržence v české šlechtě. R. 1602 byly obnoveny staré mandáty proti Jednotě bratrské, což svědčilo o tom, že strana katolická zvedá hlavu.

XVII. století.

Počátkem století chystaly se obě strany náboženské kurpatnému boji. V Německu byla 1608 vytvořena protestantská Unie, 1609 katolická Liga. V českých zemích zaznamenala reformační strana úspěch: 1609 potvrdil Rudolf majestát, který zaručoval svobodu české konfesi a dával utrakvistům v ruce konsistoř i universitu. Strana Českých bratří nalezla vůdce v učeném rytíři Václavu Budovci z Budova, moravští stavové v Karlu starším ze Žerotína.

R. 1618 přiměla rozpínavost strany katolické české stavy k defenestraci mistodržitelů, která byla počátkem války třicetileté. Dne 8. listopadu 1620 došlo ke katastrofě bělohorské, 21. června 1621 k popravě vůdce českého odboje na Staroměstském náměstí a v příštích letech k násilné rekatolisaci země. Tehdy odešli z českých zemí nejvyspělejší duchové za hranice, mezi nimi i Jan Amos Komenský. Kulturní život český úplně upadl a projevoval se jen v cizině, kde psal své spisy Pavel Skála ze Zhoře a Pavel Stránský.

Třicetiletá válka skončila se 1648, když obě strany byly již vyslyšeny. Mírem vestfálským byla zaručena rovnost vyznání luterského a kalvinistického s katolictvím, uznána soukromá svoboda vyznání, bez práva na veřejnou bohoslužbu, a dovoleno se vystěhovat. Usnesení tato nevztahovala se na země české, kde katolictví bylo jedině uznávaným náboženstvím. Strašlivá válka způsobila

bil velkí kulturní úpadek u nás i v Německu, který se jevil vzrůstem pověr a víry v čarodějnice.

A přece jen byly v tomto století položeny základy k novému světovému názoru a rozvoji věd. Ještě v r. 1600 byl v Římě upálen inkvisicí Giordano Bruno, pantheista, který věřil, že vesmír je nekonečný a země jen nepatrnou jeho částí. Astronomie činí však pokroky, kterých nelze zdržet. Tycho de Brahe, hvězdář Rudolfa II., přijímá nauku o pohybu oběžnic kolem Slunce, Jan Kepler učí, že i Země je jednou z oběžnic. Galileo Galilei byl 1633 inkvisicí donucen odvolati své tvrzení, že Země se točí kolem Slunce, které později vědeckými výzkumy bylo potvrzeno.

V II. pol. 17. stol. zájem o otázky náboženské ochabuje a vzrůstá studium přírody, věd exaktních. Vznikají učené společnosti, jsou vydávány vědecké časopisy. Je to doba Angličana Bacona Verulamského, který opírá vědecká badání o pokusy, Nizozemce Kristiana Huygense, zakladatele vědecké optiky, a Angličana Isaaka Newtona, jehož objev gravitačního zákona je vrcholem vědeckého snažení 17. věku, neboť jím byla doložena mechanická zákonitost všech zjevů přírodních. Víra v zázraky je odféřena, vítězí důvěra v rozum (racionalism). Žijí filosofové Francouz René Descartes, též zakladatel analytické geometrie, Holanďan Baruch Spinoza, zakladatel filozofie směru pantheistického, Němec Gottfried Leibnitz. Mezi vzdělanci ujmá se myšlenka náboženské snášlivosti (tolerance) a vzniká mezinárodní právo, o němž první studii píše Holanďan Hugo Grotius.

V umění vznikl již v 16. stol. v Itálii nový sloh barokní, který bohatostí forem a nádhrou pomáhal církvi osmíti mysl věřícího. V 17. stol. dosahuje sice italský barok vrcholu Lorenzem Berninim a Francescem Borrominim, ale o vůdci úlohu v umění se Itálie již dělí s jinými národy. V Itálii žijí ještě Tizian, Tintoretto a Veronese, ale pak již velcí mistrí téměř mizí. Ještě jeden nový popud dává Itálii: koncem 16. stol. zrodila se tam opera a italské hudbě bude dále se podívat celý svět. V dějinách umění vystupují však noví mistři, jako Nizozemčan Pavel Rubens a Antonín van Dyck, Frans Hals a Rembrandt van Rijn. Španělsko je kulturně vysušeno, ale reprezentuje se ještě velkými malíři Diegem Velasquezem, Bartoloměm Murillem, dramatikem Calderonem a velkými barokními architekty, jako byli Alonso Cano, J. X. Donoso a zejména José Churriguera. V Anglii působí po století velký dramatik Wil. Shakespeare a po něm John Milton, autor Ztračeného ráje, z architektů Inigo Jones a Christopher Wren, stavitel londýnského chrámu sv. Pavla. Z Čechů vynikl malíř Karel Škréta a Václav Hollar.

Za Ludvíka XIV. hlásí se Francie o kulturní primát v Evropě. Paříž stává se prvním městem světa.

Již Richelieu založil 1635 Akademií francouzskou. V jeho době žijí dramatikové Pierre Corneille, Jean Racine, J. Molière, povídkář La Fontaine. Colbert snaží se povznést výtvarné umění francouzské a zakládá pro Francouze r. 1666 uměleckou akademii v Římě i v Paříži. Tehdy působí slavný architekt Charles Lebrun a Hardouin Mansart, staví se zámek versailleský. Z malířů vynikl Nicolas Poussin, ze sochařů Pierre Puget a François Girardon. Florentin J. B. Lully založil francouzskou operu. V náboženském životě se objevuje jansenismus, který klade větší důraz na vnitřní život, než vnější zbožnost. Ludvík XIV. je proti svobodě svědomí, 1685 odvolává edikt nantský a pronásleduje hugenoty, kteří prchají do ciziny, hl. do Anglie a Braniboru.

XVIII. století.

Objevy ve vědách přírodních pokračují. Švéd Karel Linné třídí vědecky rostlinstvo, Američan Benjamin Franklin, Čech Prokop Diviš a Vlach Galvani studují zjevy elektrické. James Watt sestrojuje parní kotel, bratři Montgolfierové činí první pokusy s balony. Obzory se šíří i novými objevnými cestami, které podniká zejména James Cook. To vše pomáhá vytvořiti nový názor světový a vede ke kritice došlých společenských řádů. Čím dále tím méně klade se důraz na práva historická a zdůrazňuje se práva přirozená, která má každý člověk. V Anglii tvrdí John Locke, že veškerá moc pochází z lidu, že panovník vládne pouze podle smlouvy mezi ním a lidem, který jí může zrušiti. Smělé úvahy o společenských řádech píše ve Francii Karel Montesquieu, Arouet Voltaire a Denis Diderot, hlavní z vydavatelů slavné „Encyklopaedie“.

Nové směry nalézají odezvu i v náboženských názorech. V Anglii rodí se hnutí deistů, kteří zavrhují spory dogmatické a doporučují prosté čtení nejvyšší bytosti, zdůrazňující při tom život mravní. Proti osvicenému racionalismu, který je přesvědčen, že rozum je jediným a spolehlivým vůdcem, vzniká však i reakce: Angličan David Hume zkoumá kriticky lidské rozumové schopnosti, stejně Němec Immanuel Kant a Francouz Jan Jakub Rousseau hlásí proti přílišnému rozumářství návrat k citu, k přírodě.

Myšlenky osvicenské vnikají mezi vyšší třídy společnosti. R. 1717 byla vytvořena v Anglii prvá lože zednářská a hnutí se šíří Evropou. U nás byly tehdy na vrcholu snahy protireformační, r. 1729 došlo k svatořečení Jana Nepomuckého, slavnému jako svátek celého národa. Tehdy rostla barokní Praha. Za Karla VI. působili v Praze Křištof a Kilian Dienzenhofer, malíř Václav Vavřinec Rainer, Petr Brandl, sochaři Ferdinand Brokoff a Matěj Braun, portretista Jan Kupecký.

Nové proudy jeví se v našich zemích až za vlády Marie Terezie, která byla dobrá katolická, nedovolila však, aby církev mluvila do vládních záležitostí. R. 1757 zrušil papež zákaz nauky Kopernickova. R. 1773 zrušil řád jezuitský. Školství se vymaňuje z vlivu církevního a stává se pod dozor státu. Dochází k radikálním reformám v Portugalsku, Španělsku, v Itálii. R. 1770 byla v Čechách založena Česká učená společnost, v níž působí Gelasius Dobner, Frant. Pelcl, Josef Dobrovský.

Mezi osvicené panovníky této doby patří Josef II. rakouský, Fridrich II. pruský a Kateřina II., carevna ruská. Josef II. věřil, že nevzdělaný lid potřebuje poručníka, že nutno proto vládnouti despoticky. R. 1781 zrušil osobní nevolnictví, vydal toleranční patent. Pro výchovu duchovenstva v duchu státní myšlenky zakládal generální semináře. Také pruský Fridrich II. byl pro náboženskou toleranci a přijímal ve svých zemích náboženské vyhoštěnce, zejména z Francie. Osvícenství proniklo i do Ruska, kde již na počátku století Petr Veliký se stal o zřízení praktických škol úřednických, založil akademii věd, dal podnět k vydávání novin a k pořádání společenských kulturních večerů. Carevna Kateřina II. dopisovala si s Voltaiem a hlásila se k myšlenkám osvícenským, ale k větším reformám nedošla. Osvětová úroveň předních vrstev byla však zvýšena, byly zakládány nové školy, vznikaly nové časopisy.

V 18. stol. žili v Německu spisovatelé Krištof Wieland, Friedrich Klopstock, G. E. Lessing, Joh. Gottfried Herder, Joh. W. Goethe a Friedrich Schiller. Mezi anglickými spisovateli vynikli Jonathan Swift, autor Gulliverových cest, Daniel Defoe, autor Robinsona Crusoe, básník Alexander Pope. Představiteli francouzského rokoka, které je poslední fázi směru barokního, byli malíři Watteau, Boucher a Fragonard. Z italských malířů vynikl nábožensky založený Tiepolo, z Angličanů portretisté W. Hogarth, J. Reynolds a Gainsborough. Ze sochařů nabyl světové slávy Ital Antonio Canova, z francouzských Jean Houdon. Mezi německými architekty baroka jsou nejznámější Fécher z Erlachu, působící hlavně ve Vídni, Andreas Schlüter, pracující v Berlíně, a Daniel Pöppelmann, činný v Drážďanech. Roku 1738 a 1748 byla objevena Vesuvem zasypaná města Herkulaneum a Pompeje a vykopávky vedou k novému směru stavebního umění, ke klasicismu. Zakladatelem klasické archeologie byl Němec J. J. Winckelmann. V hudbě vynikli Francouz Rameau, z Němů Krištof W. Gluck, J. S. Bach, G. F. Haendel, Frant. Jos. Haydn a Wolfgang Amadeus Mozart.

XIX. století.

Veliká revoluce francouzská řešila prakticky, o čem se dříve uvažovalo jen teoreticky. Revoluce měla i tendenci proticírkevní a dotkla se velmi citelně zájmů církve katolické, když na návrh biskupa Talleyranda byly zabaveny statky církevní, zrušeny kláštery a usneseno, že faráři a biskupové mají být voleni věřícími a přisáhati státu věrnost. S terorem rostí i směr protikřesťanský a Hebert zavedl v chrámu Notre-damském „kult rozumu“. Byl zrušen i křesťanský leto-půet a zaveden nový, počínající se dnem 22. září 1792, kdy byla zřízena francouzská republika. Měsíc v roce bylo 12 po 30 dnech a zbývajících 5 dnů bylo určeno k lidovým slavnostem; byly zrušeny i týdny a měsíc rozdělen na 3 dekadý po 10 dnech. Ale ctění Nejvyššího Rozumu netrvalo dlouho; Robespierre zavedl ctění Nejvyšší bytosti a sám se prohlásil za jejího velekněze. Po pádu teroru kult katolický ožil a r. 1794 prohlásil konvent nezávislost náboženství na státu. Brzy nato domohlo se katolictví opět primátu, když 1801 sjednal Napoleon s papežem konkordát a stát převzal povinnost vydržovat duchovní; vláde zbylo právo jmenovat biskupy. Smír s papežem trval až do roku 1809, kdy Napoleon zbral církevní stát a dal Pia VII. odvésti do Francie. V době, kdy Napoleon stál na vrchole moci,

rozvinulo se opět umění, které v době revoluční bylo zanedbáváno, zejména umění stavební. Napoleonova říše byla světoým imperiem a ve stavitelství se uplatňuje klasicismus, napodobící antiku, jak ještě dnes vidíme na chrámu sv. Magdaleny a na triumfálních obloucích v Paříži.

V literatuře měl Napoleon spíše vliv brzdicí, neboť přísnou censurou omezoval volnost projevu, což zejména zakusila paní de Staël, významná liberální spisovatelka této doby. Napoleon byl také proti vzdělávání širších vrstev lidových; stáral se jen o vyšší školství, které bylo pod dozorem státním a mělo především vychovávat úřednictvo.

Pádem Napoleonovým se situace katolické církve opět zlepšila, neboť vítězové hlásali spojenství trůnu a oltáře. Panovníci opírají se o církev, která má učiti lid čest k autoritě duchovní i světské. R. 1814 obnovou řád jezuitský. Hrůzy předešlé revoluce a vojenský duch doby Napoleonovy přispěly k zesílení náboženského ctění, které bylo podporováno i literárním hnutím romantickým, jež vidělo svůj ideál v středověku, v rytířství a okázalé zbožnosti. Básník Chateaubriand vydává spis „Duch křesťanství“, jež je oslavou katolictví, Josef de Maistre prohlašuje, že jedině za vedení církve rozřešíme stěžejní otázky života.

Tato nálada veřejnosti netrvala dlouho a nezastála také celý národ, který nezapomněl na dobré stránky revoluce a toužil po svobodě ducha. Červecnová revoluce v roce 1830 a únorová revoluce r. 1848 otřásly značně konservativním režimem Evropy. V letech padesátých dochází ještě k poslednímu vzepětí absolutismu; v Rakousku na př. je r. 1855 uzavírán s církví nový konkordát a školství dáno pod vrchní dozor církve. Ale poměry se mění brzy nato, když se počíná vláda konstituční a 1869 je postaveno školství na základnu svobodomyšlnou a podřízeno jen dozoru státnímu. V té době sešel se obecný koncil vatikánský, který 1870 prohlásil neomylnost papežovu, ale čím tento způsobil odtržení starokatoliku od církve a dal zejména v Německu podnět k tak zv. boji kulturnímu. Bismarck vypověděl řád jezuitský z Německa a snažil se uvést pruské katolické duchovenstvo v závislost na moci státu. Boj tento skončil se dohodou teprve po řadě let, zatím co probíjován byl i ve Francii, kde po roku 1879 byl zrušen řád jezuitský a byly vydány nové zákony školské.

Literatura 19. stol.

Ke kulturnímu vzestupu přispíval značně rozvoj písemnictví. V první pol. 19. stol. ovládalo evropskou literaturu hnutí romantické, v druhé pol. hnutí naturalistické a realistické, které chtělo zachycovati přírodu a život tak, jaké skutečně jsou. V posledních letech století vystupují směry moderní, symbolické, dekadentní.

Francie. V čele romantiků Viktor Hugo, Alfons Lamartine, Alfred de Vigny, Alfred de Musset, George Sandová, Alexander Dumas. Hnutí realistické zahajuje H. B. Stendhal a vedou Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Emil Zola. Zvláštní místo zaujímá Ernest Renan, dále básníci Charles Baudelaire a Paul Verlaine, Leconte de Lisle a Prudhomme Sully, z prosařů Frant. ois Coppée, Anatole France, Paul Bourget, Pierre Loti. V dramatu a v komediích vynikli Alexander Dumas ml., Emil Augier, Viktorien Sardou, Henri Becque a Jules Lemaitre.

Anglie. Hlavními spisovateli doby romantické byli Walter Scott a Jiří Byron, který svým „světobolem“ a voláním po svobodě individua způsobil rozruch po celém světě i u nás. Z básníků vynikli Percy, B. Shelley, Wil. Wordsworth, Samuel Coleridge, Robert Southey. V popředí realismu stáli Karol Dickens, William Thackeray, George Eliotová, Rudyard Kipling, mezi básníky Alfred Tennyson, Charles Swinburne, Oscar Wilde, Robert a Elizabeth Browningová. Známy je John Ruskin. Amerika. Nejvíce vynikli románpisec James F. Cooper a básník Henry Longfellow, dále Edgar

Poe a Walter Whitman, z essayistů Ralf Emerson a Henry D. Thoreau. Známy je H. Beecher-Stowe (Chýše strýčka Toma) a Lew Wallace (Ben Hur), z mladších povídkářů Bret Harte a humorista Mark Twain.

Německo. Ještě počátkem 19. stol. působil Goethe († 1832). Kolem r. 1820 ustupoval již v Německu romantismus, který měl naladění protifrancouzské, liberalismu, jež byl reprezentován především Heinrichem Heinem a Ludwigem Börnem; ti volají po sblížení svobodomyšlných duchů všech národů. V Rakousku hlásí se k liberalismu básník Nicolaus Lenau, konservativní zůstává Frant. Grillparzer. Z německých romanopisců vynikají Gustav Freytag, Gottfried Keller a Hermann Sudermann, z dramatiků Friedrich Hebbel a Gerhart Hauptmann.

Čechy. Ke snaze po krásné literatuře pojí se i snažení vědecké. R. 1818 bylo založeno České museum v Praze a Františkovské museum v Brně, r. 1830 Matice česká k vydávání vědecké literatury. V čele obrodné práce stavějí se Josef Dobrovský, Josef Jungmann, Pav. Jos. Šafařík, Jan Kollár, Frant. Palacký, Jan Ev. Purkyně. Z básníků K. J. Erben, Fr. L. Čelakovský, Jan Kollár, Karel H. Máchal. Před rokem 1850 vystupují Karel Havlíček, Božena Němcová, později Jan Neruda, Vítězslav Hálek, Jul. Zeyer, Svat. Čech, Jar. Vrchlický, Jos. V. Sládek, Adolf Heyduk, Alois Jirásek, Josef Holecěk, K. V. Rais, J. Arbes, K. M. Capek Chod, Jan Herben, F. X. Svoboda. Z žen vynikají Kar. Světlá a Eliška Krásnohorská. Z dramatiků J. K. Tyl, V. Klicpera, J. Jiří Kolar, Em. Bozděch, Lad. Stroupežnický, Al. Jirásek. U Slováků spis. Ján Hollý, Ludevít Štúr, Ján Botto, Hurban Vajanský a Pav. Hviezdoslav.

Rusko. Na počátku století vynikají Alex. Serg. Puškin, Michajil Lermontov, Nik. Gogol. Zlatý věk prožívá literatura ruská v druhé pol. století, kdy na scénu vystupují velcí realisté Ivan S. Turgenjev, Ivan Alex. Gončarov, Fedor M. Dostojevský, Lev Nik. Tolstoj, Alex. T. Pisemský, Michajil J. Saltykov. V posledních desetiletích působí Vsevolod Garšin, Vlad. Korolenko, Ant. Pavl. Čechov, Maxim Gorkij, Leonid Andrejev, Dmitrij Merežkovskij. V ukrajinské literatuře vynikl zejména Taras Ševčenko a Ivan Franko.

Polsko. Vynikli Adam Mickiewicz, Julius Slowacki, Zikmund Krasiński, Jos. Ig. Kraszewski, Adam Asnyk, Marie Konopnická, Eliza Orzeszková, Henryk Sienkiewicz, Stanislaw Wyspiański, Stan. Przybyszewski, Jan Kasprzewicz, Ondřej Niemojewski, Stefan Żeromski, Vladislav Reymont.

Jihoslované. Srbskou literaturu 19. stol. počínají Vuk Karadžić, Sima Milutinović, Branko Radičević, chorvatskou Ljudevit Gaj, Stanko Vraz, Ivan Mažuranić, Petar Preradović, slovinskou B. Kopitar. Velká jména literární u Slovinců jsou jméno France Prešeren a Jospe Stritar, u Chorvatů August Šenoa a Sandir Gjaliski, u Srbů Zmaj Jovanović a Laza Lazarović. V posledních desetiletích vedli slovinskou modernu Ivan Cankar a Oton Župančič, chorvatskou literaturu zastupoval Ivo Vojnović a Tresić Pavičić. Představitel srbské prózy byl Simo Matavujić, poesie Vojislav Iljić, Ivan Dučić a z dramatiků Branislav Nušić. Mezi bulharskými autory vynikl zejména Ivan Vazov.

Severané. Vedle ruských autorů působili v druhé pol. 19. stol. na současném myšlení nejvíce spisovatelé národů severských, Norů, Švédů a Dánů. Z dánské literatury byli to Hans Chr. Andersen, Søren Kierkegaard, Georg Brandes, J. P. Jacobsen, Herman Bang, J. Jensen. Z norské Björnsterne Björnson, Henrik Ibsen, Alexander Kielland, Arne Garborg, Knut Hamsun. Ze švédské August Strindberg, Gustav Geijerstam, Verner Heidenstam, Selma Lagerlöfová. Z finské literatury je světově znám hrdinský epos Kalevala, který do češtiny přeložil Jos. Holecěk.

Z jiných literatur byli i u nás známi Italo G. Carducci a Gabriele d'Annunzio, z Belgičanů Camille Lemonnier, Maurice Maeterlinck, Emile Verhaeren, Holanďané Multatuli, Louis Coupe-

ros, Španělové Juan Valera a Pedro A. de Alarcon, Maďaři Sandor Petöfi a Mór Jokai.

Věda a umění v 19. stol.

Věda. V 19. stol. se rozvinulo velmi odborné školství i university a techniky. Nastává vědecká specializace a tím rychlý pokrok zejména ve vědách chemických a fyzikálních. Studium elektřiny otevřelo nové obzory. Mezi předními vědeckými pracovníky stojí přírodovědec Alexander Humboldt, Robert Mayer, který vyslovil zákon o zachování energie, Herman Helmholtz, zakladatel vědecké aerologie, Charles Darwin se svou naukou vývojovou. Jiří Cuvier dal základ srovnávací anatomii a paleontologii, Čech Jan E. Purkyně přispěl k založení vědecké fyziologie, Ludvík Pasteur způsobuje převrat v biologii a zakládá bakteriologii, v níž pokračuje Robert Koch aj. Vyniká se moderní hygiena, zdokonaluje se chirurgie.

Filosofie. Úspěchy přírodních věd vzbudily v druhé pol. 19. stol. opět hnutí materialistické, které hlásali v Německu Ludvík Büchner a Max Stirner. Moderní filosofie utíká se k pessimismu, který reprezentuje Arthur Schopenhauer, nebo zabývá se představou nadčlověka, jak jí hlásá Friedrich Nietzsche. Lev Nikolajevič Tolstoj učí naopak návratu k evangeliu a k praktickému křesťanství. Značného vlivu nabývá filosofie pozitivní, která nehloubá o nadmyslnu, ale pozoruje a třídí jevy a hledá jejich zákonitost. Filosofii pozitivní zakládá August Comte, v Anglii zastupují tyto směry John Stuart Mill a Herbert Spencer. Vzniká sociologie a psychologie, o níž pracují zejména Němci Jan Herbart, Gustav Fechner a Vilém Wundt.

Historie. Z věd rozvinula se neobyčejně historie, k čemuž přispěly nálezy historických památek, soustavné vydávání pramenů a studování archivů. Filosof Frant. Hegel prohlašuje, že v dějinách lidstva je zřejma cesta člověka k svobodě, Leopold Ranke vydává dlouhou řadu historických spisů. V druhé pol. století stojí v popředí hist. vědy v Anglii Thomas Macaulay a Thomas Carlyle, u Francouzů Jules Michelet, u Němců Theodor Mommsen, u nás Frant. Palacký † 1879, V. Vlad. Tomek † 1905, Ant. Gindely † 1892, Ernest Denis † 1921. Další historiky uvádím v 20. století. V popředí filosofie je Jos. Durdík a později T. G. Masaryk, pedagogiky Gust. A. Lindner, jazykovědy Jan Gebauer.

Hudba. V hudbě vynikli skladatelé Ludwig van Beethoven, Frant. Schubert, Robert Schumann, Carl Maria von Weber, Felix Mendelssohn, Frant. Liszt, Johannes Brahms a Richard Wagner, z mladších Richard Strauss. V italské hudbě Giacomo Puccini, Gioachino Rossini, Giuseppe Verdi, ve Francii D. F. Auber, G. Meyerbeer, Louis Hector Berlioz, Ch. F. Gounod, Georges Bizet, J. Massenet, G. Charpentier, G. Saint-Saëns, z moderních skladatelů César Franck, V. d'Indy, Claude Debussy. Na českou hudbu působil nejvíce Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Karel Bendl, Zdeněk Fibich. Z polských skladatelů je znám zejména Frédéric Chopin, z ruských Glinka, Rimskij Korsakov, Rubinstein, Mussorgskij, ze severských Grieg.

Malířství. Směr klasický obracel pozornost k formám umění starověkého. V popředí stáli ve Francii Jacques Louis David a Jean Ingres. Směr romantický reprezentuje Eugene Delacroix, směr naturalistický Théodore Rousseau, Camille Corot, François Millet, Gustave Courbet. Od let sedmdesátých vítězí hnutí impresionistické, které se snaží zachytit okamžitou náladu. Jeho mistry jsou Edouard Manet, Edgar Degas, August Renoir, Claude Monet, Camille Pissarro, Eugen Carrière. Zvláštní místo zaujímá James Whistler (Američan) a symbolista Puvis de Chavannes. Nové směry ve franc. malíř. zahajují Paul Cézanne a Paul Gauguin.

V Anglii vynikli z naturalistů John Constable a William Turner. Jiní mistři jsou: Frederik Leighton, Alma Tadema, D. G. Rosetti, E. Burne Jones, G. F. Watts.

Z německých malířů vynikli Anselm Feuerbach, Hans v. Marées, Arnold Böcklin, Hans Makart, Franz Lenbach, Adolf Menzel, Wilhelm Leibl; v popředí let 90. stojí Max Klinger. Velmi vyspělé bylo také malířství ruské. V popředí V. G. Perov, Vl. Jegorovič Makovskij, Ilja Rěpin, Viktor Vasněčov (malby chrámové), Michal Nestorov, Val. Šerov, Filip Maljavin, Apol. Vasněčov, Konst. Somov, Šiškov (div. dekorace), Bilibin (ilustrace) a jini.

Jiní světově známí malíři jsou: Španěl Goya, Belgická Félicien Rops, Holanďan Josef Israels a Vincent van Gogh, Ital Giovanni Segantini.

Novou periodu českého malířství 19. věku zahajuje Josef Mánes. Po něm vynikli Jaroslav Čermák, Václav Brožík, Vojtěch Hynais, Frant. Ženíšek, J. Tulka, Luděk Marold, Alfons Mucha, Antonín Chittussi, Mikuláš Aleš, Hanuš Schwaiger, Julius Mařák, Joža Uprka, Hanuš Knüpfer, Boh. Jaronek (jini uvedeni ve 20. stol.).

Sochařství. V 19. stol. jsou předními mistry Ital Canova, Dán Thorvaldsen; ve Francii Rude, Carpeaux, Dubois, Rodin a Albert Bartholomé; v Belgii Meunier, v Norsku Singing, z Rusů Trubeckoj. Z Němců Schadow, Rauch, Begas, Adolf Hildebrand a Max Klinger. Z českých mistrů vyniká V. Levý, Josef Václav Myslbek, Boh. Schnirch, (Viz dále 20. století).

Stavitelství. V stav. umění nalézáme v 19. stol. několik směrů. S počátku století je to směr klasicistický, po něm objevuje se znova gotika, pak renesance a konečně směry nové. V popředí francouzského klasicismu stojí Charles Percier, Pierre Fontaine, v popředí novogotiky Viollet le Duc, v popředí renesance Charles Garnier. V Anglii působí August Pugin, Charles Barry. V Německu jsou klasicisti K. F. Schinkel, Leo Klenze, ke gotice se kloní Friedrich Schmidt, k renesanci Gottfried Semper. U nás je architekté gotiky Josef Mocker, renesance Josef Zitek (navrhl Nár. divadlo) a Josef Schulz. Vedle nich vynikli zejména Vojt. J. Ullmann, Ant. Barvitijs, Jos. Hlávka, Ant. Wieh, J. Koula.

Světová literatura XX. století.

Amerika. Z myslitelů se proslavili William James † 1910, z romanopisců Theodore Dreiser, Upton Sinclair, Dos Passos, Jack London, Sherwood Anderson, Sinclair Lewis, Booth Tarkington, Lloyd Dell, James Brauch Cabell, John Erskine, Ernest Hemingway, Thornton Wilder, z žen zejména Edith Whartonová a Willa Catherová. V dramatu vynikli E. O. Neill a Upton Sinclair.

Anglie. Nové literární cesty razili George Meredith † 1909, Samuel Butler † 1902, Henry James † 1916, Joseph Conrad † 1924, Thomas Hardy † 1927, Henry Haggard, z žen Humphry Wardová a Marie Corelliová. V popředí společenského moderního románu jsou Arnold Bennett † 1931, John Galsworthy, Herbert George Wells, Bernard Shaw. Z jiných významných spisovatelů je David Herbert Lawrence, Hugh Walpole, G. K. Chesterton †, Virginia Woolfová, Ir James Joyce. Nový realismus reprezentují Radclyffe Hall, Siegfried Sassoon, Richard Aldington, Robert Graves, Richard Hughes. Prosluli spis. kriminálních románů Conan Doyle † 1930 a Edgar Wallace † 1932.

Bulhaři. Nejznámějším byl Ivan M. Vazov † 1921, dále K. P. Javorov † 1915, Penčo Slavejkov † 1912, Petko Todorov † 1916, Todor Trajanov, Nikolaj Liliev, Ljudmil Stojanov, Nikolaj Rajnov.

Dánsko. V čele liter. kritik George Brandes † 1927, z romanopisců Henrik Pontoppidan, Herman Bang † 1912, Karl Gjellerup † 1919, Johannes Jørgensen, Johann V. Jensen. Z básníků v čele Martin Andersen-Nexø, Knud Hjørto, Jacob Paludan. Z mladších prosařů Jurgen Jørgensen.

Finsko. Představitelem je Juhani Aho † 1921, Johannes Limankoski † 1913, z básníků Fr. Emil Sillanpää.

Francie. Ze starších romanopisců a essayisti Maurice Barrès † 1923, Paul Bourget †, Anatole France † 1924, Marcel Schwob † 1905, Romain

Rolland, Francis Jammes, Charles Louis Philippe † 1909, Charles Péguy † 1914, Pierre Hamp a filosof Henri Bergson. Válečnými romány proslul Henri Barbusse †. Z moderních prosařů Jules Romain, z kult. kritiků Georges Dubamel, z psychol. románů Marcel Proust † 1922, André Gide, Louis Louys † 1926, Henride Régner †, z nejmladších J. Giraudoux a André Maurois. Dobrodružné romány píše Claude Farrère a Pierre Benoit. Z dramatiků vynikli Paul Claudel, Romain Rolland, François de Curel, Jules Romain, Louis Verneuil, Tristan Bernard, Marcel Pagnole, Marcel Achard.

Nizozemí. Největším moder. romanopiscem Louis Couperus † 1923, z nejmladších Arthur van Schendel. Flámská lit.: nej. fl. básník Quido Gezelle † 1899 a spis. Timmerman.

Italie. Ze starších básníků Giosue Carducci † 1903, spis. Antonio Fogazzaro † 1911, Giovanni Verga † 1922, Gabriele d'Annunzio. Z moderních dramatik Luigi Pirandello †, básník Corrado Alvaro, romanopisec Italo Svevo † 1928. Z filosofů a kritiků Benedetto Croce Giovanni Gentile.

Jugoslavijska. Na poč. stol. zemřel velký lyrik Zmaj Jovanović † 1904. Nejvýznamnějším zjevem srbsko-chor. liter. prosařů Ljubomir Babić, vedle něho Franjo Horvat-Kis a Borislav Stančić. Z dramatiků největší Ivo Vojnović, z lyriků Milan Begović. Z jiných spis. Silvio S. Kranjčević † 1908, Dragutin Domjanić, Vladimir Vidrić, Ante Tresić-Pavičić, Vladimir Nazor, Ivan Ducić a S. Pandurović. Modernisti M. Krleža a Ivo Andrić. Ze slovinských autorů nejvýznamnější prosař Ivan Cankar † 1918 a lyrik Oto Župančič.

Německo. Tvůrci duchové něm. naturalismu byli z dramatiků Gerhart Hauptmann a Frank Wedekind † 1918, z lyriků Detlev v. Liliencron † 1909, Richard Dehmel † 1920, z prosařů Thomas Mann, z filosofů Ernst Haeckel † 1919, Wilhelm Bölsche, z kritiků Hermann Bahr, Maximilian Harden. † 1927 lyrik Stefan George, † 1929 Hugo v. Hofmannsthal, † 1926 Rainer Maria Rilke, v románě Ricarda Huchová, Jakob Wassermann, Gustav Frenssen, Marie Ebner-Eschenbachová † 1916, Peter Rosegger † 1918, Stefan Zweig, Franz Werfel, Hans Franck, Heinrich Mann, Walter Molo, Bernhard Kellermann, S. Ch. Asch, Klabund, Max Brod. Válečními romány prosluli Erich Remarque, Ludvík Renn. Z dram. G. Kaiser.

Norsko. Stále tvořili starší Arne Garborg † 1921, Knut Hamsun, z mladších Hans E. Kinck † 1926, Sigrida Undsetová, Olav Duun. V popředí básníků stojí Johan Bojer, Peter Egge, Gabriel Scott, Johan Falkberget.

Polsko. Nejznámější spisovatel byl Henryk Sienkiewicz † 1916, Eliza Orzeszková † 1910, Boleslav Prus † 1912, z mladého Polska Stanislaw Przybyszewski † 1927, Waclav Sieroszewski, dramatik Stanislaw Wyspiański † 1907, Jan Kasprovicz † 1926, Zenon Przesmycki, Vladislav Reymont † 1925, Stefan Żeromski † 1925. Po svět. válce jsou v cizině známí Ferdynand Ossendowski a Juljusz Kaden-Bandrowski.

Rumunsko. Mezi spis. vynikají Titus Maiorescu † 1917, Nicola Jorga, A. Vlahtu, J. Caragiale, Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Jun Vineu, prosařtři Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Emanoil Bucuta a zejména Panait Istrati.

Rusko. Z básn. a spis. předst. válekou jsou nejznámější Fedor Sologub † 1927, Dmitrij Merežkovskij, Andrej Bělyj † 1929, Michail Kuzmin, Alexej Remizov, Ivan Bunin, Alexej Nikol. Tolstoj, Ivan Smelev, Vladimir Korolenko † 1921, Maxim Gorkij †, Leonid Andrejev †, Alex. Kuprin a Michail Arcybaev † 1927. V popředí lyriků revoluce Vladimir Majakovskij † 1930, Alexander Blok † 1921, Nikolaj Kljujev, Sergěj Jesenin † 1925, Demjan Bědnjy. Přední spisovatelé nového Ruska jsou Valerij Brusov, Alexej N. Tolstoj, Maxim Gorkij, Vikentij Veresajev, A. Serafimovič; jeho protivníky jsou emigranti Ivan Bunin, Boris Zajcev, Ivan Smelev, Němircovič-Dančenko †, Dmitrij Merežkovskij, Ivan Naživin, Ilja Ehrenbugr a Josef Kallinikov † žili v cizině, ale sympatisovali s Ruskem. Mezi nejmladšími

bolš. spis. Michail Šolochov, Fedor Panferov, Fedor Gladkov, Anna Karavajeva, Boris Pilnjak, Konstantin Fedin, L. Leonov a lyrikové B. Pasternak, N. Asejev, A. Bezymenskij.

Španělsko. Ze starších tvořil ještě José Echegaray † 1916. Největší dramatik přítomnosti je Jacinto Benavente, z lyriků Jihoameričan Rubén Darío † 1916 a Juan Ramón Jiménez, z prosařů Ramón del Valle-Inclán, Azorin, Pio Baroja, Benito Pérez Galdós † 1920 a zejména Vicente Blasco-Ibañez † 1928 a Concha Espina. Nejvýznamnější osobnostmi dneška jsou básník a myslitel Miguel de Unamuno † a filosof a básník José Ortega y Gasset.

Švédsko. August Strindberg † 1912, Ola Hansson † 1925, Gustav af Geijerstam † 1909. Novou dobu počiná Lerner v. Heidenstam. Z největších jsou Selma Lagerlöfová a Hjalmar Bergmann † 1931. Významní básníci jsou Sigfrid Siwertz, Ivan Oljelund, Per Lagerkvist, Olof Högberg.

Československá literatura a umění.

Literatura. Koncem 19. stol. stál v čele realistického básnictví Josef Sv. Machar a Petr Bezruč. Novou básnickou generaci, navazující na moderní směry impresionismu, franc. symbolismu a dekadence, tvořil Ant. Sova, Ot. Březina, Jiří Karásek ze Lvovic a K. Hlaváček. Od dekadence k nové poezii, oslavující životní klád a moder. techniku a usilující o dynamicky verš, kráceli St. K. Neumann, F. Šrámek, O. Theer. Jini básníci, jako Viktor Dyk a K. Toman, usilují o obnovu lyriky v písňové formě. V čele mladých, kteří pod vlivem sociál. prvku Neumannových a společenských proudů poválečných vytvářeli poezii sociálně tendenci, stojí Jiří Wolker a Jos. Hora. Od této soc. poesie k poetismu směřují Vítěz. Nezval, Jar. Seifert, K. Biebl, Fr. Halas; V. Závada a V. Zahradníček navazují na nábož. poezii Březinovu. — Z žen vynikli v novelách a románech Gabr. Preissová, R. Svobodová, A. M. Tilschová, Bož. Benešová, M. Majerová. Nejvýznamnější romanopisec byl Čapek-Chod, v němž vyvrcholil čes. naturalismus. Z realismu vychází řada spis., jako Fr. Šrámek, E. Vachek, Iv. Olbracht, J. Vrbra, E. Hostovský, Mil. Nohejl, k novým formám výpravným směřují mystik Jar. Durych, bratři Čapkové, Fr. Langer, Vlad. Vančura, J. Čep, Fr. Křelina. K novému realismu a ke grotesce filmové, utopistické nebo snové směřují Č. Jeřábek, L. Blatný, K. Nový, V. Krška a A. C. Nor. O válce a hrdinných činech legii psali v románových cyklech Rud. Medek a Jos. Kopta. — Z dramatiků vynikli zejména zakladatel moder. čes. dramatu Jar. Hilbert, dále Arnošt Dvořák a St. Lom, obnovitelé hist. dramatu, konečně Jiří Mahen, Fr. Langer, bratři Čapkové a Edm. Konrád, kteří usilují o moderní hru velkoměstskou, společenskou a utopistickou. — Z liter. historiků a kritiků vynikl F. X. Šalda, F. V. Krejčí, Jindř. Vodák, Albert Pražák, V. Tille, J. Karásek ze Lvovic, Ot. Fischer, Arne Novák, Fr. Sekanina, M. Rutte, Fr. Götz, A. M. Písa, B. Václavěk. — V popředí české filosofie stojí T. G. Masaryk, zdůrazňující praktickou filosofii a otázky mravní; vedle něho působil Fr. Drtina, Fr. Čáda, Fr. Krejčí, Bř. Foustka, později J. B. Kozák, K. Vorovka, Vlad. Hoppe, Tomáš Trnka. Z pedagogů vynikli Fr. Drtina, Ot. Kádner, Jos. Uehla, V. Přihoda, O. Chlup, J. Klíma. Z estetiků: O. Hostinský, O. Zich, z jazykovědců Jos. Zubatý. V popředí slovenské prosy jsou Martin Kukučín, Maróthy Soltěšová, Jégé Nádašy, v lyrice Janko Jesenský, Iv. Krasko, M. Rázus, V. Roy, Jan Smrek a E. Lukáč.

Historikové. V popředí různých oborů histor. stáli: Jar. Goll (Chelčický a Jednota Bratrská), Ant. Rezek (Dějiny Čech a Mor. nové doby), Jos. Kalousek (České státní právo), Konst. Jireček (dějiny Srubů a Bulharů), Zikm. Winter (kult. a hosp. poměry čes.), Aug. Sedláček (Hrady, zámky a tvrze čes.). Zakladatelem pomoc. věd. hist. byl Jos. Emler. O děj. právních psali Hermengild Jireček, Jaromír Čelakovský a Bohuš Rieger. V

praeistorii vynikli Jos. Lad. Píč (Starožitnosti země čes.), v děj. umění Ferd. X. Lehner, K. B. Mádl, K. Chytil. — V současné generaci hist. vynikli V. Novotný (České dějiny, Jan Hus), Jos. Peckař (Dějiny valdštejnského spiknutí), Kost. Čes. katastry, Žižka) J. V. Šimák (Čsl. kronika), Kamil Krofta (Čechy a římská kurie), Vlast. Kybal (Matěj z Janova, Jan Hus), Jan Bedř. Novák (Čes. sněmy), Rud. Urbánek (doba poděbradská), V. Chaloupecký (Staré Slovensko), V. Vojtíšek (děj. pražské). Ve všeob. děj. Jos. Susta (Děj. Evropy v XIX. stol., Světová politika), Jar. Bidlo (Děj. Slovanstva). Ve vědách pomocných G. Fridrich, v archaeologii Lub. Niederle (Slov. starožitnosti), Albin Stocký, Jos. Schránil, Em. Šimek, v děj. práva K. Kadlec a J. Kapras, v děj. mučení Vojt. Birbaum, Ant. Matějček, (Dějepis umění), Zd. Wirth (Děj. umění Prahy), v děj. hudby Zd. Nejedlý (B. Smetana, T. G. Masaryk), v děj. starověku Jos. Dobias a Vl. Groh, v děj. Orientu Bedř. Hrozný, V. Lesný a Fr. Lexa. Z mladé generace působí liter. v děj. čes. zejména F. M. Bartoš, Jar. Prokeš, Fr. Hrubý, K. Kazbunda, Ot. Odložilík, Jar. Werstadt, Jan Opocenský, v děj. všeob. J. Glücklich, J. Borovička, J. Slavík, K. Štoulkal. Mil. Paulová, Bedř. Mendl. V bibliografii Č. Zibrť.

Zeměpis a cestopis. Na vys. školách působí a svými spisy vynikli zejména V. Svambra, Viktor Dvorský, Fr. Kolářek, B. Horák, V. Dědina, Fr. Štůla, Fr. Vitásek, dále Fr. Machát, Jiří Král, Vojt. Suk. Zcestopisců jsou nejznámější E. Holub, Jos. Kořenický, E. St. Vráz, Jan Havlasa, O. Pertold, Jiří V. Daneš, K. Domin, A. Musil, A. V. Frič. Z autorů vzděl. knih Jar. Vlach, Ant. Basl.

Národohospodář. Albin Bráf, Alois Rašín, Jos. Gruber, Jan Koloušek, Cyr. Horáček, J. Pazourek, J. Drachovský, K. Engliš, Vilém Pospíšil, Jar. Preis, Vilib. Mildschuh, Jos. Macek, Fr. Hodáč.

Malířství. Starší romantické malířství ustoupilo živě barevnému malování ve volné přírodě. Tento předchod způsobil Julius Mařák a jeho škola: Ant. Slavíček, Ot. Lebeda, Fr. Kaván, Ant. Hudeček, Al. Kaivoda, Stan. Lolek, O. Blažiček. Západoevropskému a zejména franc. umění přiblížili naše malířství Max Švabinský, Jan Preisler, Vrať. Nechleba, Jakub Obrovský, nověji pak V. Špála, Emil Filla, Jan Zrzavý, Rud. Kremlíčka, Jos. Šima. Zvláštní skupinu tvořil umělci, kteří látkou i citovým pojetím navazují přímo na starší tradici českou: V. Rabas, Vlast. Rada, Vojt. Sedláček a K. Holan. V oboru grafiky, která si dobyla světového uznání, pracovali Max Švabinský, T. Fr. Šimon, J. Stretti Zamponi, K. Vik, Ant. Majer. V knižní ilustraci vynikli Ad. Kašpar, v knižní grafice razili nové cesty Zd. Braunerová, Vojt. Preisig, V. H. Brunner, Fr. Kysela, Jar. Benda, Fr. Koblíha, Slavoboj Tusar, Jos. Lada a Jos. Čapek.

Sochařství. Impressionismus v našem sochařství zastupují Stan. Sucharda, Jos. Mařatka, Lad. Saloun a Fr. Uprka. Rázovitou osobností je nábožensky založený Jar. Břelk. Návrat k plastickému stylu a k monumentální formě představují Jan Štursa, Ot. Španěl, Boh. Kafka, Lad. Kofránek, Otto Gutfreund, K. Dvořák, Joža Kubíček, K. Kotrba. V dekorativní plastice Jar. Horeje.

Architektura. Oficiální architekturu retrospektivně zastupují Jos. Fanta a Ot. Polivka. V překonávání historických sluhů a v úsilí o novou architektonickou formu vynikli: především Jan Kotěra, pak Kamil Hilbert (stavitel domu sv. Váta v Praze), Dušan Jurkovič (navazuje na stavby lidové), Joža Gočár (důsledně užívá moderních forem a moder. materiálů), Otakar Novotný, Pavel Janák, Jiří Kroha, A. Engel, Jos. Fuchs.

Skladatelé. Symf. a dram. dílo L. Janáčka a V. Nováka souvisí s písní lidovou. Pokračovatel. Ant. Dvořáka je ve svých symfoniích Jos. Suk. Nejstarší žijící český skladatel je J. B. Foerster, tvůrce mnoha oper, velkých symfonií, symf. básní, muž. sborů a spolutvůrce moderní písně. Průmysl pokračovatelem dramatické tvorby Zd. Fibicha je Ot. Ostrčil, šéf Státní opery Národ. divadla a skladatel oper i mnoha symfonií. Moderní směry v operě razí Ot. Zich a významného jména mezi

čelnými dramatiky vydobyli si i Ot. Jeremiáš a B. Martinů. Ze skladatelské školy Vítěz. Nováka vyšla řada čelných skladatelů, mezi nimiž vyniká L. Vycpálek, B. Vornáček, Jar. Křička a V. Štěpán. Posledním vynikajícím žákem Ant. Dvořáka v symfonické tvorbě je Rud. Karel. V komorní hudbě a v moderní písni vynikl K. B. Jiráček, který napsal i dvě symfonie. Z moravské půdy roste hudba Emila Axmana, autora sborů, symfonií a kantát. Tvůrcem čtvrttónové soustavy u nás je Al. Hába. Nejmladší poválečnou generaci vedou Jar. Ježek, Iša Krejčí a Fr. Bartoš. K nim se řadí starší P. Bořkovec a K. Hába. U slovácké vlny J. L. Bella.

Pěvecká sdružení. Prvním českým pěveckým spolkem v Praze byl „Hlahol“ (1861). Zakladat. našeho velkého sborového umění je Pěvecké sdružení moravských učitelů (dirigent Ferd. Vach). K němu se druzí Pěvecké sdružení pražských učitelů (dir. Method Doležil), Pěvecké sdružení českých učitelů (dir. Ant. Bednář) a Typografie (dir. V. B. Aim).

Výkonní hudebníci. Zakladatelem komorního slohu je u nás České kvarteto (K. Hoffmann, Jos. Suk, Jiří Herold, Lad. Zelenska), k němuž se čestně řadí Ševčíkovo-Lhotského kvarteto (Boh. Lhotský, K. Moravec, P. Procházka, Ant. Fingerland a jeho nást. Fr. Pour). Velkou jejich tradici přejala Ondříčková kvarteto (Jar. Pekelský, Kamil Vyskočil, Vincenc Zahradník, Bedř. Jaroš) a Pražské smyčcové kvarteto (R. Zíka, H. Berger, Vlad. Černý, M. Šádlo). Pražské dechový kvintet tvoří R. Hartl, V. Smetáček, V. Říha, O. Procházka, K. Bidlo. Nejvýznamnější pianisté jsou Jan Heřman, V. Štěpán, Ilona Štěpánová-Kurzová, Ervín Schulhof, Fírkušný, Houslisté: Fr. Ondříček, Jan Kubelík, K. Hoffmann, Jar. Kocián, V. Přihoda, St. Novák, V. Štěpánek, Evčina Brokešová, Kiti Červenková. Dirigenti: K. Kovářovic, Oskar Nedbal, L. V. Čelanský, Václav Talich, Otakar Ostrčil, Ot. Jeremiáš, K. B. Jiráček, Milan Zúna, Karel Nedbal. Nejstarší generaci českých zpěváků představují K. Strakatý a J. L. Lukes, zakladatel „Hlaholu“. Slavní zpěváci Smetanových oper byli: barytonista Jos. Lev, basista Jos. Paleček a jeho nást. K. Čech, basista Vilém Heš a tenorista Ant. Vávra, Marie Šittová-Petzlová, Betty Fibichová a Eleonora z Ehrenbergu. Z mladší generace vynikli Karel a Emil Burianové, Boh. Benoni a Ema Destinová, Z dnešních pěvců: Ot. Marák, V. Zitek, J. Konstantin, Emil

Pollert, Zd. Otava, A. Nordenová, Zd. Ziková, Jar. Novotná, Ota Horáková, Julie Nessay-Bácherová a Marta Krásová. Z domácích pěvců, působících v cizině: Pavel Ludikar a Bedřich Plaška. Zakladatelem velké české i světové houslové školy je Ot. Ševčík. V operní režii vynikl Ferd. Pujman.

Nejvýznam. orch. sdruž. je Č. Filharmonie. Pro propagaci hudby vykonal mnoho Radiojournal.

Dramatičtí umělci. Ze starší uměl. generace, která tvořila v Prozatímním divadle pražském a později v Národním, vynikli zejména bud jako nerci vysokého deklamačního stylu nebo jako představitelé realistického směru Jos. Jiří Kolar, K. Šimanovský, Fr. Kolár, Edm. Chvalcovský, Jos. Frankovský, F. F. Šamberk, Jakub Seifert, Ant. Pulda, Jos. Šmaha, Jiří Bittner, J. V. Slukov, Al. Sedláček, K. Lier, Fr. Šipek, z žen M. Ryšavá, O. Sklenářová-Malá, Jul. Šamberková, M. Bittnerová, M. Pospíšilová, Ad. Volfová. — V generaci na přechodu století a v gener. předválečné tvoří vrchol čes. umění herec, čtyřhvězdi: Edv. Vojan, M. Hübnerová, Hana Kvapilová a Jindř. Mošna. Současně s nimi tvořili: J. Vávra, R. Kafka, Rich. Schlaghamer, K. Zelenský, Jar. Hurt, R. Deyl, z žen H. Benoniová, M. Laudová a Lud. Danzerová. Z téže generace působili na mimopraž. scénách: znamenitý Vendelín Budil (Plzeň) a Jar. Pulda. — Nová poválečná generace herecká usiluje o nový vnitřní výraz zabený starého pathosu i realistické drobnomalby. Tvoří ji na Národním divadle zejména V. Vydra, Ed. Kohout, Zd. Štěpánek, Fr. Smolík, Jiří Steimar, Jar. Vojta, B. Karen, Ludv. Veverka, Sása Rašilov, H. Haas, Fr. Roland, z žen Leop. Dostálová, R. Nasková, A. Sedláčková, Mila Pačová, Eva Vrchlická, O. Scheinpflugová, Jar. Kronbaurová a zesnulá Jarm. Horáková. Ve Vinohradském divadle B. Zakopal, K. Vávra, O. Korbelář, Fr. Kovářik, Fr. Kreuzmann, J. Plachý, z žen A. Ilbová, R. Šlenrová, M. Bečvářová, M. Ptáčková. Ze scén mimopražských E. Pechová, Ant. Košnerová, Zd. Gráfová (Brno), O. Benišková a O. Borodáčová-Országová (Bratislava). — Zakladatelem moder. režie je Jar. Kvapil, který má velkou zásluhu o uvedení Shakespeara a Ibsena na naše jeviště. Nejvýbojnější osobností moder. umění režis. od začátku války byl K. H. Hilar. Vedle tohoto mohutného režijního zjevu vyniká K. Dostal a Jan Bor. Vedle nich působí jako režiséři hlavně Vojta Novák, B. Štejskal, Vikt. Šule, A. Podhorský a J.

Mezinárodní Červený kříž v historii světové. 352 str. Vyšlo 1927. Cena 50 Kč. (čl. ČsČK 30 Kč).*

Henri Dunant. Knižka o zakladateli Červeného kříže, 256 str. Vyšlo 1928. (Rozebráno).

Henri Dunant. Knižka pro mládež, 64 str. 3 Kč.*

Henri Dunant. Přednáška. Česky a německy. T. G. Masaryk. K 80. naroč. p. pres. 8 str. Vyšlo 1930 česky a slovensky. (Rozebráno).

L'oeuvre de la Croix-Rouge Tchecoslovaque. Několik statí v publikaci vydané r. 1931.*

Stručný zeměpis světa v kapsním kalendáři-atlasu Čs. Červeného kříže. 64 str.*

Řím, Paříž, Londýn, Berlín, Vídeň. Dějiny a popis měst. 200 str., 148 obr., 28 plánek. (Rozebr.)

Dějepisný atlas, 83 mapek a 12 str. popisu. Vyšlo 1936 česky a slovensky, 5 Kč.*

Evropa v obrazech, 480 pohl. Cena 10 Kč

Sto let českých dějin (1419—1526), 216 str. 9 Kč.*

Dramata bouřlivé doby (1600—1649), 152 stran, 40 vyobrazení. 10 Kč.*

Vládcové v dějinách Evropy. *Od Karla Vel. do naší doby. (800—1648.) 5 dílů po 7-50 Kč. Vydalo Stát. nakladatelství.

Vládcové nového věku. (1648—1918), 3 díly.*

* Lze obdržeti v Ústředí Čs. Červeného kříže v Praze VI., Neklanova 34.

Od autora této příručky bylo vydáno:

K 28. říjnu 1918. Běh naší historie, 28 str. Vyšlo 1918. (Rozebráno).

Naše revoluce. Obrazy ze světové války. 33 str. Vyšlo 1918. (Rozebráno).

Vůdci politikové Anglie a Francie v rámci politických dějin. 48 str. Vyšlo 1920. Cena 4 Kč.*

Představitelé literatury francouzské, anglické a německé. Životopisné črty. 80 str. Vyšlo 1920. Cena Kč 5.—. (II. vydání).*

Představitelé literatury české, ruské a polské. Životopisné črty. 80 str. Vyšlo 1920. Cena 5 Kč.*

Představitelé technické práce. Popisy nejvýznamnějších výtvarů techniky všech věků a národů. 99 str. Vyšlo 1919. (Rozebráno).

Vývoj stavebního umění v novověku. Pohledy do kulturních dějin. 116 str. Vyšlo 1920. (Rozebr.)

Pohádkové svatyně buddhismu, křesťanství a islamu. Pohledy do středověké kultury s 50 vyobrazení. 71 str. Vyšlo 1922. (Rozebráno).

Pět let práce. Knižka o práci Čsl. Červeného kříže v letech 1919/24. Vydalo Stát. nakladatelství 1925. 96 str. (Rozebráno).

Čs. Červený kříž. Knižka o desítileté práci této instituce (1919—29). 267 str. Vyšlo 1929.*

Nejstarší kulturní národové.

- 3300 Menes, sjednocení Egypta. V Mesopotamii Sumerové a Akkadové. Arabie vlastní Semitů. Turkestan kolébkou Indoevropanů.
 - 2800 Chufu, Chafra, Menkaure, pyramidy.
 - 2500 Sargon Akkadský zakládá velmoc. Amorové usazují se v Babylonii. Vzniká říše assyrská. Kanaanové přicházejí do Palestiny. Do dějin vstupuje říše Elam a kulturní národové oblasti kavkazsko-egypťské. Počátek stěhování Indoevropanů.
 - 2160 V Egyptě centrem Theby.
 - 2000 V Babylonii vládnou Chamurapi. V této době žije Abraham. Rozkvět Knossu na Krétě. Indoevropané přicházejí na Balkán, do Malé Asie a Indie.
 - 1800 Amenemhet III. vystavěl labyrint.
 - 1700 Hyksosové v Egyptě. Tamtéž Židé. Chetové usazují se v M. Asii. Říše Mitani v Mesopotamii. Kossajové v Babylonii. Vrchol kultury krétské.
 - 1550 Thutmosis I. a Hačepsu.
 - 1500 Thutmosis III. dobývá Syrie. Vrchol říše Chetů, města Chatti. V Řecku Aiolové, Achajové, Ionové. Rozkvět Myken, Tiryntu, Troje.
 - 1375/58 Amenofis IV. (Echnaton).
 - 1358/50 Tutanch-amon.
 - 1292/25 Ramses II., výboje v Syrii.
 - 1250-1210 Mojiš vede Židy z Egypta do Palest. Vrchol říše elamské. Dorové do Řecka.
 - 1200 Úpadek Elamu a říše Chetů. Assyrie po prvé velmocí.
 - 1193/83 Trojská válka.
 - 1122 V Číně první hist. dynastie Čou.
 - 1000 Egypt ztrácí Syrii a Palestinu. V Baktrii žije Zarathuštra. Feniciáné. Města Sidon, Tyros. Ustálení sidel Řeků. Počátek říše israelské. Saul.
 - 985 David sjednocuje zemi. Jerusalem.
 - 950 Šalamoun, stavba chrámu.
 - 935 Říše israelská a judská.
 - 900 Žil asi Homér.
 - 850 Assyrie po druhé velmocí.
 - 814 Založení Karthaga.
- Říše assyrská a perská.**
- 745 Assyř. Tiglatpilezar III. dobývá Syr. a Bab. V Egyptě vládnou dynastie ethiopská. V Řecku doba královád. V Itálii kultura Etrusků.
 - 776 První hry olympijské.
 - 753 Založení Říma. Řekové zakládají Tarent, Sybaris, Neapolis.
 - 735 Řekové usazují se na Sicílii.
 - 722 Sargon assyr. vyvrací říši israels.
 - 705 Senacherib, rozkvět Ninive.
 - 675 Řeky založen Byzantion.
 - 670 Panství Assyřů v Egyptě.
 - 668 Assurbanipal, kultura assyrská.
 - 655 Psamtik sáiský osvobozuje Egypt.
 - 625 Nastupuje Kyaxares medský. V Babylonii Chaldeoové. Nabopolassar.
 - 621 Drakontovy zákony.
 - 606 Pád Ninive, Šinšariškon.
 - 605 Vzrůst Babylonu, Nabukadnezar II. Necho II. dobývá Syrie a Palestinu, ale Nabukadnezar mu je odnímá.
 - 600 Karthago pádem Sicílie a Sardinie. Etruskové dobývají Říma. Řekové zakládají Massílii.

- 594 Solonovy opravy v Athenách.
- 586 Pád Jerusalema, II. zajetí židovské. Astryages medský ničí říši Elam. Žije Budha, Konfucius, Lao-Tse.
- 550 Nastupuje Kyros. Boj s lydským Kroisem egyptským Amasisem, babylonským Nabonemem. Založení říše perské.
- 530 Pythagoras zakládá v Krotoně bratrstvo.
- 525 Kambyses perský dobývá Egypta.
- 527 † v Athenách tyran Peisistratos, po něm vládnou synové Hippias a Hipparchos.
- † Polykrates, vládce ostrova Samu.
- 521 Počiná vládnouti Dareios.
- 510 Kleisthenes a jeho opravy.
- Vypuzení etrus. dynastie z Říma.

Zápas Řeků s Peršany.

- 510 Dareiovo tažení proti Skythům.
- 507 Boje Římanů s Etruský, král Persenna.
- 499 Aristagoras miletský proti Sardám.
- 493 Spolek latinský, Řím v čele.
- 492 Mardoniovo loďstvo zničeno u mysu Athosu.
- 490 Datis a Artafernes táhnou do Řecka. — Miltiades, bitva u Marathonu. — Aristoteles a Themistokles.
- 480 Výprava Xerxova. Thermopyly, Leonidas. — Vítězství Řeků u Salaminy. — Geron poráží Karthagince u Himery.
- 479 Pausanias u Plataj, Xanthippos u Mykaly.
- 477 Vznik symmachie athénské (Delos).
- 474 Řekové poráží Etrusky u Kymy.
- 471 V Římě zvoleni tribuni plebis.
- 470 Kimon poráží Peršany u Eurymedontu. — Hanno pluje k Sieře Leone. * Sokrates.
- 461 Kimon do vyhnanství. Perikles.
- 451 Decemvirové píší zákony 12 desek.
- 450 V Athenách Feidias, Myron, Anaxagoras.
- 448 Mír s Peršany, osvobození Řeků maloasijs.
- 447 V Římě rozdělení občanů do tříd. Nové úřady; quaeštíři, censoři.
- 438 Vojenští tribunové, sněm centuriátní.

Boje o hegemonii v Řecku.

- 431—404 Válka peloponéská, Kleon, Nikias.
- 429 † Perikles. † Herodot.
- 427 Aristofanes počíná tvořiti. * Plato.
- 415 Alkibiades proti Syrakusám.
- 413 Válka dekelejská.
- 410 Alkibiades vítězí u Kyzika.
- 405 Lysandros u Aigospotamů.
- 404 Hegemonie Sparty, tyrani v Athenách.
- 403 Thrasylbulos vyhání Kritia.
- 401 Kyros u Kunax, řecká anabase.
- 399 Válka Sparty s Persií. † Sokrates.
- 396 Camillus dobyl Veji.
- 394 Válka korintská, bitva u Knidu.
- 386 Mír Antalkidův s Peršany. — Gallové vítězí nad Alíii, M. Manlius.
- 384 * Aristoteles.
- 379 Theby, Epameinondas, Pelopidas.
- 371 Vítězství Theb u Leukter.
- 366 V Římě plebejové konsulů. Nové úřady: praetorové, aedilové.
- 362 Bitva u Mantineje. † Xenofon. Žijí sochaři Skopas a Praxiteles.

Říše makedonská a římská.

- 355 Filip II. proti Fokům.
- 347 † Platon.
- 346 Makedoné do svazku hellenského.
- 338 Bitva u Chaironeje. Demosthenes. — Sjezd v Korintě, sjednocení Řecka.
- 336 Smrt Filipova, nastupuje Alexandros.
- 334 Řím dobývá střední Itálie. — Alexandrovo vítězství u Graniku,

- 333 u Issu, tažení do Egypta (Alexandrie)
 331 bitva u Gaugamel.
 330 Zabit Dareios III.
 329 Alexander do Baktrie a Indie.
 327 Alexander v Pendžabu, návrat.
 326 I. válka samnitská, 304 mř.
 323 † Alexander, správcem ř. Perdikkas.
 322 † Demosthenes, † Aristoteles.
 301 Rozklad říše Alexandrov: Makedonii získává Antigonos, Egypt Ptolemaios, Syrii Seleukos.
 300 V Římě plebejové augury i pontifiky.
 — Lex Valeria de provocatione.
 298 II. válka samnitská, mř 290.
 287 Lex Hortensia, usnesení sněmu plebejského mají platnost zákona.
 284 Podrobení Etrusků a Gallů senonských.
 282 Válka s Tarentem, Pyrrhos epirský.
 280 Bitva u Herakleje.
 — Aitolický a achájský spolek v Řecku.
 279 Porážka Římanů u Ascula.
 — Keltové do Malé Asie. Vznik Galatie.
 Rozklad říše Seleukovců.
 275 Porážka Pyrrhova u Beneventa.
 272 Římané pány poloostrova.
 270 † Epikuros ze Samu.

Zápas Říma s Karthagem.

- 264 I. válka punská, Messana, Mamertini.
 — V Indii začátek vlády Asokovy.
 262 Syrakuský Hieron, dobytí Akragantu.
 — † Zenon, zakladatel stoicismu.
 260 Námořní bitva u Myl, konsul Duilius.
 256 Obsazení Korsiky, Regulus do Afriky.
 248 Vznik říše Parthů.
 241 Bitva u ostrovů Aegatských; Sicílie, Sardínie a Korsika řím. provinciemi.
 236 Hamilkar Barkas do Španěl.
 229 Hasdrubal v čele vojska karthaginského.
 222 Řím podrobuje Illyry a Gally.
 221 Hannibal ujmá se vojevůdcovství.
 219 Obléhání Sagunta. II. válka punská.
 218 Hannibal do Itálie přes Alpy.
 217 Flaminius poražen, Fabius Cunctator.
 216 Hannibal vítězí u Cannen.
 214 V Číně začínají stavěti čínskou zeď.
 212 Římané dobývají Syrakus. † Archimedes.
 211 Pád Capuy, Hasdrubal do Itálie.
 207 Jeho porážka nad Metaurem.
 204 Cornelius Scipio do Afriky.
 202 Porážka Hannibala u Zamy.
 201 Mír, Masinissa králem Numídie.

Ovládnutí celého Středomoří.

- 200 Válka s Filipem III. makedonským.
 197 Flaminius vítězí u Kynoskefal.
 196 Řecké obce prohlášeny svobodnými.
 Podrobení Gallů v sev. Itálii.
 Liciniův zákon o půdě.
 192 Válka s Antiochem III. syrským.
 190 Bitva u Magnesie, Parthové do Iranu.
 183 † Hannibal, † P. C. Scipio st.
 171 II. válka proti Perseovi macedonskému.
 168 Aemil. Paulus vítězí u Pydny. Polybios.
 167 Židovský stát pod Hasmonoevci.
 150 Útok Masinissův, III. válka punská.
 148 C. Metellus, odboj Andriskův.
 146 L. Mummius ničí spolek achájský.
 — Korint zbořen. Řecko provincií.
 — Zničení Karthaga. Corn. Scipio Aemilianus Africanus.
 139 Porážka Lusitanů, Viriathus.
 133 Porážka Keltiberů, Numantie.
 — † Attalos III. Římané získávají prov. Asii.

Války občanské.

- Tiberius Gracchus, agrární zákon.
 129 Parthové obsazují Mesopotamii.
 121 Caius Gracchus zabít.
 Oposice strany populární.
 111 Válka s Jugurthou.

- 110 Bojové v zemích českých.
 106 Marius po prvé konsulem.
 105 Cimbrové, Teutoni. Bitva u Arausia.
 102 Teutoni poraženi u Aque Sextiae.
 101 Porážka Cimbrů v sev. Itálii.
 Soustava placeného vojska.
 91 L. Drusus, vzpoura ital. spojenců.
 88 Občanské právo všem Italům.
 — Marius a Sulla, I. válka občanská.
 — Mithridates pontský proti Římu.
 85 Mír s ním v Dardaně.
 82 II. válka občanská. Marius a Cinna.
 Sulla vítězí, proskripce, reformy.
 72 Pompejus bojuje ve Španělsku.
 74 Lucullus proti Mithridatovi.
 73 Crassus proti otrokům, Spartakus.
 67 Pompejus proti pirátům.
 66 a proti Mithridatovi (ten † 63).
 Syrie provincií, Palestina poplatnou.
 63 Spiknutí Catilinovo, M. Tul. Cicero.
 60 I. triumvirát: Pompejus, Crassus, Caesar.
 58 Caesar v Gallii, Ariovistus.
 56 Caesar proti Germánům.
 55 Caesar do Británie.
 53 Vzpouza Arvernu, Vercingetorix.
 — Záhuba Crassova v boji s Parthy.
 52 Caesar vítězí u Aiesie.
 49 Caesar překročil Rubicon.
 48 Porážka Pompejova u Farsalu.
 Caesar v Egyptě, Kleopatra.
 47 Caesar poráží Farnaka u Zely.
 46 a Pompejovce u Thapsu (Afrika),
 45 zbytek jich u Mundy (Hispanie),
 44 zavražděn Cassiem a Brutem.
 43 II. triumvirát: Lepidus, Antonius, Octavianus. † M. Tullius Cicero.
 42 Porážka republikánů u Filippi.
 40 Rozdělení říše mezi triumviry.
 36 Octavianus odmíá Lepidovi Afriku.
 35 † C. Sallustius Crispus.
 31 Octavianus vítězí u Actia,
 29 vrací se do Říma. Konec republiky.

Řím monarchii.

- 29/14 Octavianus imperator = Augustus.
 Rádci: M. Vips. Arrippa, C. C. Maecenas,
 0 Mír s Parthy, postup k Dunaji.
 Syn Drusus podmaňuje Germ. až k Labi.
 8 † Q. Horatius Flaccus.
 4 př. Kr. * Ježiš Nazaretský.
 9 po Kr. Arminius a Varus v Teutobur. lese.
 Markomani, Kvádové. Ř. Marobudova.
 14/37 Tiberius, Sejanus, Capri.
 17 † P. Ovidius Naso. † T. Livius.
 19 † P. Vergilius Maro.
 27 † asi zeměpísece Strabro.
 30 Ukřižován Ježiš Nazaretský.
 37/41 Gaius Galigula.
 41/54 Tl. Claudius; Messalina, Agrippina.
 54/68 Nero; Seneka, Burrus.
 64 Požár Říma, stíhání křesťanů.
 66 Vzbouření Židů.
 69/79 Vespasianus.
 70 Pád Jerusálema.
 79/81 Titus.
 79 † C. Plinius. Výbuch Vesuvu.
 81/96 Domitianus.
 84 Zabrána sev. Británie.
 96/98 Nerva.
 98/117 Trajanus, podmanění Dacie.
 Válka s Parthy. Organizace říše.
 117/138 Hadrianus, s Parthy mř, reformy.
 Římská říše nabývá největšího rozsahu.
 120 † Cornelius Tacitus.
 125 † Plutarchos.
 132 Vzbouření Židů, Bar Kochba.
 138/161 Antonius Pius, doba míru.
 161/180 M. Aurelinus, v. s Parthy a Markomany.
 Žije zeměpísece Claudius Ptolemaios.
 180/192 M. Aurelius Commodus.
 193/211 Septimius Severus.
 211/217 M. Antoninus Caracalla, 212 obč. řím.
 222/235 Alexander Severus.

- 226 Vznik říše novoperské.
 251 Cís. Decius † v boji proti Gotům v Moesii.
 259 Cís. Valerius zajat Peršany.
 284/305 Cís. Diocletian, rozdělení říše.
 306/337 Konstantin Vel., byrokratism.
 313 Edikt milánský.
 325 Koncil v Níkei.
 326 Cařihrad středem říše.
 361 Julian Apostata proti křesťanství.
 375 Hunové do Evropy, rozklad římské říše.
 392 Theodosius císařem celé říše.
 395 Arkadius získává východ, Honorius západ.
 410 Visigotové pod Alarichem u Říma.
 429 Vandalové s Geisericem do Afriky.
 430 † Sv. Augustin.
 451 Attila v Gallii, 452 v sev. Itálii.
 476 Konec říše západofirmské.

Říše franská a byzantská.

- 476 Odovaker pánem Itálie.
 481 Chlodovech zakládá říši franskou.
 493 Založ. říše Theodoricha Ostrogotského.
 496 Chlodovech franský pokřtěn.
 527 Nastupuje císař Justinian I.
 533 Justinian hubí Vandaly v Africe.
 537 Vznikl chrám Boží Moudrosti v Cařihradě.
 544 † sv. Benedikt, první kláštery benedikt.
 555 Justinian ničí Goty v Itálii.
 568 Vpád Longobardů do Itálie.
 Do Pannonie přicházejí Avari.
 570 Narodil se v Mekce Mohamed.
 604 † Řehoř Veliký. Konec arianismu.
 Pokřtěni Anglosasů, missie u Alemanů.
 619 Rozmach říše novoperské.
 622 Mohamed jde do Mediny. Hidžra.
 626 Chosroes II. obléhá Cařihrad.
 628 Herakleios I. útočí na Peršany.
 630 Samo poráží franc. Dagoberta.
 Slované v Kórutanech a na Balkáně.
 632 † Mohamed. Kalifem Abú Bekr.
 640 Výboje proti Byzancii a Peršanům.
 661 Nastupují Arabové. Damašek centrem.
 673 Nový útok Arabů na Cařihrad.
 Arabové dobývají severní Afriky.
 679 Bulhaři podrobují dunaj. Slované.
 711 Moslimové přecházejí z Afriky do Španěl.
 714 Karlouci franskými majordomy.
 732 Karel Martell poráží Araby.
 745 Alpiští Slované pod nadvládou Bavor.
 750 Povraždění Omejovců. Nastupují Abbas.
 753 Pippin korunován papežem.
 755 † sv. Bonifác, arcib. mohučský.
 756 Abderrahman zakládá kalifát Cordov.
 771 Nastupuje Karel Veliký.
 774 Dobývá Lombardie.
 776 Karel pánem v Dalmácii.
 Marka španělská, války saské.
 791 Boje s Avary, s Dány a Slované.
 800 Korunovace Karlova v Římě.
 805 Karel táhne do Čech.
 809 † Harun Arrasíd. Moc islamu.
 813 Bulharský Krum obléhá Cařihrad.
 822 Ljudevit pannonský se podřizuje říši frans.
 826 Arabové dobyli Kréty.
 827 Útoky Saracenů na Itálii.
 829 Egbert prvním králem Anglie.
 830 Mojmir vládne na Mor., Privina na Nitran.
 833 † Kalif Mamun. Kultura islamu.
 843 Theodora obnovuje ctění obrazů.
 843 R. franská se rozděluje v 3 části.
 Vznikají dekrety pseudoisidorské.
 845 14. čes. kníže pokřtěno v Rezně.
 852 Nastupuje Boris, první křesť. král. bulhar.
 855 Rostislav získává úplnou samostatnost.
 862 Rurik zakládá říši Novgorodskou.
 863 Roztržka církve vých. a záp. (Fotius).
 — Konstantin a Method na Moravu.
 867 Slov. bratři do Říma.
 870 Mutimír v čele obnoveného státu chorvatsko-pannonského.
 871 Nastupuje Svatopluk.
 876 † Ludvík Němec, ř. východofrancká

- 878 Afričtí Arabové opanovali Sicílii
 882 Oleg zakládá říši kijevskou.
 885 † Method. Učedníci vyhnáni 888.
 886 Normané obléhají Paříž.
 Varjagové tvoří říši kijevskou.
 Vikingové objevují Island a Gronsko.
 894 † Svatopluk. Maďaři vnikají do Uher.
 901 † Alfred Veliký, král anglický.
 906 Maďaři ničí říši velkomoravskou.
 911 Normané obsazují Normandii.
 924 Symeon císařem Bulharů i Rhomaiů.
 929 † sv. Václav 28. 9.
 930 Počátky bogomilství v Bulharsku.

Říše římsko-německá.

- 936 Nastupuje Ota I.
 955 Maďaři poraženi na Lechu.
 — Zřízena marka vých. = Ostarrichy.
 962 Ota I. v Římě korunován.
 963 Vojevůdce Fokas byzant. císařem.
 966 Měšek polský přijímá křesť.
 972 Svjatoslav ruský v Bulharsku.
 973 Nastupuje Ota II. Renesance otónská.
 — Zřízeno biskupství v Praze.
 976 Babenberkové počínají vládu v marce rak.
 987 Kapetovci vstupují na trůn francouzský.
 988 Vladimír ruský pokřtěn.
 995 Ota III. v Římě.
 997 † sv. Vojtěch v Prusích.
 1000 Počátky států severských, Dánska, Norska, Švédska. Norm. plavec Leif Ericson přistal v sev. Americe.
 Štěpán upevňuje uher. stát.
 1002 † Ota III. u Říma.
 1003 Boleslav Chrabrý pánem Čech a Polska.
 1016 Knut králem angl., dán., nor.
 1018 † car Samuel v Bulharsku, Basileios II. ničí říši bulharskou.
 1028 Jaroslav Moudrý vydává rus. zákoník.
 Normané usazují se v jižní Itálii.
 1025 Morava připojena trvale k Čechům.
 1029 Slovensko k Uhrám.
 1032 Konrád II. získává korunu burgund.
 1037 † Avicenna, arab. lékař a filosof.
 1039 Břetislav táhne do Hnězda.
 Vítězství snah reformních v Římě.
 1054 Roztržka církve římské a východní. Patriarcha Kerularios.
 1055 Seldžukové se zmocňují Bagdadu.
 Vytváří se srbské království Zetské.
 1062 Zřízeno biskupství v Olomouci.
 1066 Vilém Dobývateľ pánem Anglie.
 1073 Nastupuje Hildebrand = Řehoř VII.
 1076 Demetrius Zvonimír charvat. králem.
 — Pád Jerusálema do moci Seldžuků.
 — Boj investituru. Sněm vormský.
 1077 Jindřich IV. u Canossy.
 1081 Malá Asie koristí Seldžuků.
 1084 Boj o Řím, účast Čechů.
 1085 Vratislav II. prvním čes. králem.
 — † Robert Guiscard v Kalabrii.

Doba výprav křížových.

- 1095 Koncil v Clermoutu.
 1096 První výprava křížová.
 1098 Vznik řádu cisterciáků.
 1099 Dobytí Jerusálema, státy křížácké.
 1102 Spojení Chorvatska s Uhrami.
 1113 V Kijevě nastupuje Vladimír Monomach.
 1118 Ustavení řádu johanitů a templářů.
 1120 Ustavení řádu premonstrátů.
 1122 Konkordát vormský.
 1125 † první čes. kronikář Kosmas.
 1126 Soběslav I. poráží Lothara u Chlumce.
 1130 V St. Denis u Paříže první got. chrám.
 1143 † Petr Abelard.
 1147 II. výprava křížová. Konrád III.
 — Kříž. výprava proti bulh. Slovanům.
 1150 † olom. biskup. Jindřich Zdík.
 1153 † sv. Bernard z Clairvaux.
 1155 † Arnold z Brescie.

1156 Marka rakouská vévodstvím.
 1158 Fridrich Barbarossa pokojuje Milán.
 — Vladislav II. českým králem.
 — † Ota, biskup frisinský, historik.
 1160 Manuel Komnenos nastup. v říši byzant.
 Uhry pod vlivem byzantským.
 1166 Spolek měst lombardských proti Fridr. I.
 1167 † pražský biskup Daniel.
 1169 Postaven Juditin most v Praze.
 1170 † Tomáš Becket. Vznik valdenských.
 1170 Nast. Stěpán Nemanja, zakl. srbs. státu.
 1176 Fridrich I., poražen u Legnana.
 1180 Acht proti Jindřichu Lvů.
 1182 Morava markrabstvím.
 1186 Asénovci. Obnovení říše bulharské.
 1187 Saladin dobyl Jerusalema.
 1190 III. výprava křížová. † Fridrich I.
 1192 Dohoda Rich. Lvi Srdece se Saladinem.
 1194 Jindřich VI. získává již. Itálii a Sicílii.
 1198 Založení řádu rytířů něm.
 — Přemysl Otakar I. králem.
 — Nastupuje Inocenc III.
 1200 Temudžin zakládá v Asii velmoc.
 Polsko rozdrobeno. Švédsko a Dánsko silí.
 Vzniká kníž. haličsko-vladiměřské.
 Ustavení univerzity pařížské.
 1202 Založení řádu bratří mečových.
 1203 IV. výprava křížová. Dobyví Cařihradu.
 1204 Rozdělení říše byzantské. Církevní unie.
 — Kalojan bulharský dostává od papeže ko-
 runu královskou.
 1205 Ondřej II. králem haličským a vladiměř.
 1209 Boj proti albigenkým, počátek inkvisice.
 1212 Fridrich II. Zlatá bulla sicilská.
 — Dětská výprava křížová.
 1214 Bitva u Bouvaine, Francie velmocí.
 — Džingišchan dobývá Pekín.
 1215 Magna charta. Koncil lateránský.
 1217 Stěpán Prvovenčaný králem srbským.
 1222 Ondřej II. vydává zlatou bullu.
 1226 † František z Assisi. Františkáni.
 1226 Němci rytíři dostávají Chelm.
 1227 Papež stíhá Fridricha II. klatbou.
 1228 Fridrich II. jde na V. výpravu křížovou.
 1231 Konstituce v Melfi, král. sicilské.
 1232 Velké privileje něm. knížatům.
 1234 Bl. Anežka zakládá v Praze řeholi klarisek.
 1237 Něm. rytíři se spojují s mečovými.
 1239 Fridr. I. opět v klatbě. Ghibellini a guelf.
 1240 Tataři do Ruska.
 1241 Bitva u Lehnic.
 1244 Jerusalema dobyto Turky.
 1248 VI. výprava kříž. Ludvík IX. Svatý.
 1250 † Fridrich II.
 1251 Přemysl II. získává Rakousko.
 1252 Prvé zlaté peníze ve Florencii.
 1255 Daniel Haličský králem.
 — Přemysl O. II. táhne do Prus.
 1258 Kalifátu bagdad. dobyto Tatary.
 1260 Bitva u Kressenbrunn, Přemysl získ. Štýr.
 1261 Palaiologovci, obnovení f. byzant.
 Janované upevňují moc v Levantě.
 1264 † Vincenc z Beauvais.
 1268 Popraven v Neapoli poslední Štaufovec.
 1269 Přemysl pánem Korutan a Kraňska.
 1270 VII. výprava kříž., † Ludvík IX.
 1273 Rudolf Habsburský králem římským.
 1274 † Tomáš Aquinský.
 — Unie lyonská, sjednocení církví.
 1275 Marco Polo ke Kublajovi.
 1278 Bitva na Morav. poli, 26. 8., † Přemysl II.
 1280 † Albertus Magnus.
 1282 Sicilské nešpory, Karel z Anjou.
 — † Anežka, sestra Václava I.
 1283 Václav II. vrací se do Čech.
 1290 † Závís z Falkenštejna.
 1291 Pád Akkonu. Uzavření výprav kříž.
 — Počátek švýcarské konfederace.
 1294 † Roger Bacon.
 1300 Václav II. králem polským.
 1301 Vyměnění Arpádovců v Uhrách.
 1305 Papežové usazují se v Avignoně.
 1306 Vymírání rod Přemyslovců.
 1308 V té době vzniká asi kronika Dalimilova.

Lucemburkové a Habsburkové.

1310 V Čechách nast. rod Lucemburský.
 1312 Papež ruší řád templářský.
 1314 † Filip IV. Sličný.
 1315 Vítězství Švýcarů u Morgartenu.
 1321 † Dante Alighieri.
 1322 Ludvík Bavor u Mühldorfu.
 1326 Turecké výboje v Malé Asii.
 1328 Ve Francii nastupuje rod Valois.
 — Ivan Kalita. Moskva středem Ruska.
 1337 † Giotto. † Petr Žitavský.
 1338 Prohlášení kurfiřtů proti papeži.
 1339 Počátek stoleté války anglo-franc.
 1343 Mír v Kalíši s řádem.
 1344 Arcibisk. v Praze. Arnošt z Pardubic.
 1346 † Jan Lucemburský u Kresčaku.
 — Karel zvolen králem římským.
 — Stěpán Dušan císařem Srbů a Rhomaiů.
 1348 Karel zakládá v Praze univ. a Nové město
 Černý mor v Evropě.
 1354 Turci usazují se v Evropě.
 1355 Karel korunován v Římě.
 1356 Zlatá bulla Karlova.
 1358 Bouře „Jacquerie“ ve Francii.
 1363 Filip Smělý věv. burgundským.
 1365 Karel přijímá korunu arelátskou.
 — Rudolf IV. založ. vídeň. univ.
 1370 Ludvík uherský králem polským.
 1371 † Král Vlkasín u Crnomenu.
 1374 † Milíč z Kroměříže. † Petrarka.
 1377 Stěpán Tvrdko králem Bosny.
 1378 † Karel IV. Papežské schisma.
 1380 Dimitrij Donský vítězí nad Donem.
 1381 Sociální bouře v Anglii.
 1384 † John Wilef.
 1385 Švýcaři vítězí u Sempachu.
 1386 Jagello králem polským. Unie polsko-lit.
 1389 † kníže Lazar na Kosově poli.
 1391 Založena kaple Betlemská.
 1393 Konec samostatnosti bulharské.
 1394 Jednota panská proti Václavu IV.
 — † Matěj z Janova.
 1396 Porážka křížáků u Nikopole.
 1397 Dánsko, Švédsko a Norsko uzavírá unii kal-
 marskou. Markéta dánská.
 — † Petr Parléř.
 1400 Založena univ. krakovská.
 1401 Timur Lenk do Evropy.
 — † Tomáš ze Štítného.
 1402 Bajezid poražen u Angory.
 1407 Uznání „svobod gallikánských“.
 1409 Dekret kutnohorský.
 1410 Bitva u Grunwaldu.
 1412 Hus proti odpustkům.
 1415 Upálení Mistra Jana Husi 6. července.
 1416 Upálení Jeroným Pražský.
 1417 Čtyři artikule pražské.
 1419 Počátek husit. bouří. Jan Želivský.
 1420 Bitva na Vítkově a u Vyšehradu.
 1421 Sněm čáslavský.
 1422 Porážka Zikmundova u Ném. Brodu.
 1424 † 11. 10. Žilka.
 1426 Křížáci poraženi u Ústí n. Lab.
 1427 Křížáci poraženi u Tachova.
 1431 Křížáci poraženi u Domažlic.
 — Basilejský koncil, uznání kompaktát.
 — Upálena Panna Orleánská.
 1434 Lipany. 30. 5. † Prokop Holý.
 1436 Dohoda Čechů s církví.
 1438 Pragmatická sanckce v Bourges.
 1439 Unie florentská, sjednocení církve západní
 a východní.
 1442 Rod aragonský, vládnoucí Sicílii, zmoc-
 ňuje se Neapolska.
 1444 † Vladislav III. polský u Varny.
 1448 Jiřík Poděbradský dobývá Prahu.
 1450 Gutenberg vynalezá tisk.
 1453 Ukončení války stoleté ve Francii.
 — Cařihrad padá do rukou Turků.
 1455 † Filippo Brunelleschi.
 1456 Hunyaďy vítězí nad Turky u Bělehradu.
 1457 Matyáš Korvín uher. králem.
 1458 Jiřík králem českým.

1460 Vzniká asi Jednota bratrská.
 — † asi Petr Chelčický.
 1465 Jednota zelenohorská proti Jiříkovi.
 1466 Skončen zápas Polska s Řádem.
 — Donatello.
 1469 Šňatek Ferd. Arag. s Isab. Kastilskou.
 1471 † Jiřík Poděbradský † Rokycana.
 — V Čechách nastupují Jagellovci.
 1477 † Karel Smělý u Nancy.
 — Spor o Nizozemí, počátek soupeřství Fran-
 cie s Habsburky.
 1478 Moskva podrobuje si Novgorod.
 1479 Albanie tureckou provincií.
 1480 Konec poroby tatarské v Rusku.
 1485 Náboženský mír v Kutné Hoře.
 1486 Bartol. Dias dosáhl mysu Dobré Naděje.
 1492 Kolumbus objevuje Ameriku.
 — Španělsko dobyto Granada.
 1498 Vasco da Gama dospěl do Indie.
 — Upálen Savonarola.
 1499 Švýcarské kantony slučují se v republiku.
 1500 Nové zřízení zemské v Čechách.
 1501 Regiment říšský v Německu.
 1505 „Nihiil novi“ v Polsku.
 1506 † Křištof Kolumbus. † Matyáš Rejsek.
 1508 Maximilian prohlašuje se císařem bez koru-
 novace v Římě.
 1513 † papež Julius II. Novostavba chrámu sv.
 Petra v Římě.
 1514 Počátek zápasu rusko-polského.
 1515 Dědické úmluvy vídeňské.
 — Frant. I. porazil Švýcary u Marignana.
 1516 Konkordát Frant. I. s papežem.
 1517 Smlouva Svatovláckavská. Smír šlechtý
 a měst v Čechách.

Reformace a protireformace.

— Luther přibíjí these ve Wittemberce.
 1519 † Lionardo da Vinci.
 1520 Soliman sultánem, Karel V. císařem.
 1520 Vasovci nastupují ve Švédsku.
 — † Rafael Santi.
 1521 Sněm vormský, acht nad Lutherem.
 — Nový zápas francouzsko-španělský.
 — Cortez dobývá Mexika.
 — † Viktorin Kornel ze Všehrd.
 1522 Magalhaes obeplul svět.
 — Rhodos padá do rukou Turků. Johanité od-
 cházejí na Maltu.
 1525 Saekularisace Pruska. Albrecht Hohenzollern.
 — Selské bouře, porážka sedláků u Franken-
 hausenu.
 1526 † Ludvík u Mohače.
 — Habsburkové nastupují na trůn český.
 1527 Boje o Itálii. Papež na straně francouzské.
 — Karel V. dobývá Říma.
 1529 Protestace špýrská.
 — Soliman II. obléhá Vídeň.
 1530 Sněm augšpurský, konfese augšpurská.
 1531 Jednota šmalkaldská.
 — † Zwingli u Kapella.
 1532 Mír norimberský.
 1533 Održení Anglie od Říma. Jindř. VIII.
 — † Lodovico Ariosto.
 — † Beneš z Pistova (Lounský).
 1535 Novokřtenci v Münsteru.
 — † kancléř Tomáš Moore.
 1536 Výboj jižní Ameriky. Pizarro.
 — V Basileji vystupuje Kalvin.
 1540 Založení řádu jesuitského.
 1541 Soliman vytváří pašalík budinský.
 — Jednání s protestanty v Řezně.
 1542 Ženeva středem kalvinství.
 — Oživení římské inkvisice.
 1543 † Mikuláš Koperník.
 1544 Mír v Crespy mezi Franc. a Habsb.
 1545 Koncil tridentský (do 1563).
 1546 Válka šmalkaldská.
 — † Martin Luther.
 1547 Porážka protestantů u Mühlberka.
 — Persekuce českých měst.
 1548 Pronásledování Bratří. Jan Augusta.
 — Interim augšpurský.

1552 Francie a Moric saský proti Karlu V.
 — Smlouva pasovská.
 1554 Ivan IV. Hrozný dobývá Kazaně.
 1554 Šňatek Marie Tudorovny s infantem Fili-
 pem španělským.
 1555 Náboženský mír augšpurský.
 1556 Moskva dobývá Astrachanska.
 — Abdikace Karla V. Nastupuje Filip II.
 — † Ignác Loyola.
 — Jesuité u sv. Klimenta v Praze.
 1557 Porážka franc. u St. Quentinu.
 1559 Mír fr. šp. v Cateau Cambrésis.
 1561 Znovu obsazeno arcib. v Praze.
 1562 Počátek občanské války ve Francii.
 1564 Povolání kalicha pro Čechy.
 — † Michelangelo Buonarroti.
 1565 Sdružení stavů nizozem. Gueusové.
 1567 Alba zakročuje v Nizozemí.
 1568 Popraven Egmonta a Hoorna.
 1569 Unie lublinská Litvy s Polskem.
 1570 Zdoláno povstání v Granadě.
 — Mír v St. Germain s hugenoty.
 1571 Svatá liga proti Turkům. Lepanto.
 — † Jan Blahoslav.
 1572 Noc Bartolomějská. 24. 8.
 1575 Česká konfese.
 1576 † Tizian.
 1577 Jindřich III. franc. obnovuje nábož. mír.
 1579 Unie utrechtská, odboj sever. Nizozem.
 — Započato s tiskem bible kalické.
 1580 Portugalsko v rukou Filipa II.
 — † Camoens. † Paladis.
 1581 Spolek sev. států nizozemských.
 1585 Odvolání nábož. svobod. Nová v. občanská
 ve Francii. † Karel Boromejský.
 1587 Alžběta Anglická dává popravit Marii Stu-
 artovnu.
 — První státní banka v Benátkách.
 — Lyon a Antverpy peněz. střediskem.
 1588 Nepřemožitelná armáda špan. poražena.
 — † Veronese.
 1592 † Jan Amos Komenský.
 1593 Dotištěná bible Kralická.
 — Jindřich IV. přestupuje na katol.
 1595 Pokus Rud. II. o jednotné poštov. v říši.
 1596 Unie břeštská; litevská církev pravoslavná
 přidružuje se k církvi katolické (unitáři).
 1598 Mír Francie s Filipem II. ve Vervin.
 — Jindřich IV. vydává edikt nantský.
 1599 † Veleslavin.
 1600 Rozmach Nizozemí, Amsterdam.
 — Giordano Bruno upálen.
 1601 † Tycho de Brahe.
 1602 Vých. indická Společnost nizozemská získá-
 vá Javu.
 1604 Vzpoutra Bočkajova v Uhrách.
 1605 † Boris Godunov, bouře samozvanecké.
 1606 Mír vídeň. a žitvatorocký. † Bočkaj.
 — Založení angl. osady Virginie v sev. Amer.
 1608 Matyáš proti Rudolfovi, Libeňský mír.
 — Francouzové kolonisují Kanadu.
 — Protestanté něm. tvoří Unii.
 1609 Katolíci něm. tvoří Ligu.
 — Sev. Nizozemí svobodné.
 — Rudolfův majestát. V. Budovec.
 1609 Vzpoutra šlechtý v Polsku.
 1611 Pasovský vpád, sesazení Rudolfa v Čechách.
 1613 V Rusku nastupují Romanovci.
 1614 Nizozemci založili Nový Amsterdam (po-
 zdější Nový York).
 — Úpadek obchodních domů jihoněmeckých.
 Angličané a Holanďané ovládají obchod.
 1615 Jazykový zákon v Čechách.
 — Mír vídeňský s Turky.
 1616 † Shakespeare, † Cervantes.
 1617 Korunovace Ferd. Štýr. za čes. krále.
 1618 Čes. povstání, počátek v. 30leté.
 1619 Fridrich Falcký čes. králem.
 1620 Bitva na Bílé hoře 8 list.
 1621 Staroměstské popravy 21. června.
 — Válka falcká, Tilly.
 1624 Richelieu ministrem.
 1625 Válka dánská, Valdštejn.
 1626 † Bacon Verulamský

— Valdštejn vítězí u Dessavy, Mansfeld.
 — Francie obsadila africkou Senegambii.
 1627 Obnovené zřízení zemské.
 1629 Mír s Dánskem, Valdštejn věv. meklen.
 — Restituční edikt.
 — Angl. Karel I. rozpustil parlament.
 1630 Sjezd v Řezně, Valdštejn sesazen.
 — Založen Boston, 1633 Maryland.
 — † Jan Kepler.
 1631 Gustav Adolf vítězí u Breitenfelda, Sasové v Čechách.
 1632 Gustav Adolf † u Lützen.
 1633 Galilei před inkvizicí odvolává svůj názor, že země se točí kolem slunce.
 1634 Valdštejn zavražděn v Chebu.
 — Mír Polska s říší moskevskou.
 1635 Richelieu založil Akademii franc.
 — Mír pražský s kurf. saským.
 — Francie vstupuje do války 30leté.
 — Francie obsazuje ostrovy Quadeloupe a Martinique v Malých Antillách.
 — † dramatik Lope de Vega.
 1638 † Ivan Gundulić v Dubrovniku.
 1640 Nizozemsko získává Malakku, Ceylon.
 — † Rubens.
 — † Pavel Skála ze Zhoře.
 1641 † Van Dyck.
 1642 † Galileo Galilei, † Richelieu.

Doba Ludvíka XIV.

1643 Mazarin ministrem.
 — Abel Tasman objev. Tasmanii, N. Zeeland.
 1648 Povstání Bohdana Chmelnického v Polsku.
 — Mír vestfálský, Nizozemí a Švýc. rep., vzrůst Švédska, Pruska a Francie
 1649 Karel I. popraven, independentii.
 1650 † René Descartes.
 1651 Cromwel. navigační akta, v. s. Nizoz.
 — Nizozemí založ. osadu Kapsko.
 1655 Válka švédsko-polská, Karel X.
 1657 Pavel Stránský † v Toruni.
 1658 Mír v Roeskildě s Dánskem.
 — † Oliver Cromwel.
 1659 Mír pyrenejský se Španělskem.
 1660 Mír Švédska a Polska v Olivě.
 — † Velasquez.
 1661 Ludvík XIV. ujmá se sám vlády.
 Colbert, merkantilismus. Osady v Indii.
 — † kardinál Jules Mazarin.
 1662 Angl. získává Tanger, Bombay.
 — Zal. „Royal Society“ v Londýně.
 1663 Köprili, spor o Sedmihradsko.
 1664 Montecuccoli, bitva u Sv. Gotharda.
 — Mír vašvarský.
 1666 Akademie věd v Paříži. † Fr. Hals.
 1667 Příměří andrušovské Polska s Moskvou.
 — Miltonův Ztracený ráj.
 — † Borromini.
 — Ludvíkův útok na špaň. Nizozemí.
 1668 Triplealliance, mír čáský.
 1669 † Rembrandt.
 1670 † Jan Amos Komenský.
 1672 Vpád Ludvíkův do Holandska.
 1673 Vzpoutra Tökölyho u Uhrách.
 — Vilém Oranžský v čele protifranc. koalice.
 — Angl. Karel II. vydává testaktu.
 — † Jean Bapt. Molière.
 1674 Válka Anglie s Holandskem, Nový York.
 — † Karel Skřeta.
 1675 Bitva u Fehrbellinu, Prusko mocností.
 1677 † Baruch Spinoza.
 1678 Mír v Nijmegen.
 1679 Reunie. Ludvík XIV. získává Štrasburk a Lucemburk.
 — Habeas corpus acta.
 1680 † Bernini
 1681 † Calderon
 1682 † Murillo.
 1683 Kara Mustafa před Vídní.
 1684 Svata liga proti Turkům: císař, papež, Polsko a Benátky.
 1685 Zrušení ediktu nantského.
 1687 Potlač. uher. povstání: sněm přešpurský.

1688 Boje Francouzů v Porýnsku.
 — Revoluce proti Jakubu II.
 1689 Vilém III. potvrzuje zákon o právech.
 — Veliká aliance proti Francii.
 1691 Turci v Uhrách. Ludvík Badenský u Slankamene.
 1692 Porážka franc. lodstva u La Hogue.
 1695 † Kristián Huygens, zakl. optiky.
 1696 Petr Vel. dobývá tureckého Azova.
 1697 Mír v Rijswijcku.
 — Eugen Savojský vítězí u Zenty.
 1699 Mír karlovický. † Racine
 1700 Švédský Karel XII., válka severní.
 Mír v Travendale, b. u Narvy.
 1700 Zápas o dědictví španělské.
 1701 Nová aliance, věv. z Marlborough.
 — Rákoczyho povstání v Uhrách.
 — Fridrich I. králem pruským.
 1703 Wiener Stadtbank, první girocetle.
 1704 Eugen Savojský vítězí u Hochstädtu.
 — Angličané v Gibraltaru.
 — † John Locke, demokrat. teorie.
 1706 Eugen Savojský u Turina.
 1709 Karel XII. u Poltavy, Mazepa.
 1711 Petr proti Turkům. Dobytí Finska.
 1713 Mír v Utrechtě.
 — Pragmatická sankce, Karel VI.
 1714 Mír v Rastattě.
 — V Anglii nast. rod hanoverský.
 1715 † Ludvík XIV.

XVIII. století. Doba osvícenská.

1716 Eugen Sav. vítězí u Petrovaradina.
 — † Leibnitz.
 1717 První lože zednářů.
 1718 Mír v Požarevci.
 1719 Zal. Orient. kompanie v Terstu.
 1720 Filip V. špaň. uznává mír utrechtšský.
 1721 Mír nystádtšský, Rusko císařstvím.
 — † Ant. Watteau.
 1723 Kard. Fleury ministrem; markýza Pomp.
 1727 † Isaac Newton.
 1729 Svatopečení J. Nepomuckého.
 1731 † Ferd. Brokoff.
 1733/38 Válka o nástupnictví polské.
 1735 † Petr Brandl.
 1737 V Toskáne vymřel rod Medicejský, nastupuje Frant. Lotrinský.
 1738 Vídeňský mír, August III. uznán králem pol., Stan. Leszczyński dostává Lotrinsko.
 1739 Mír bělehradský s Turky.
 1740 Fridrich II., Marie Terezie.
 1741 I. válka slezská, b. u Molvic.
 1742 Bitva u Chotusic, mír vratislavský, ztráta Slezska a Kladska.
 1744 Nový útok Fridricha II.
 1745 Mír dráždanský, ztráta Slezska.
 1748 Obecný mír v Čáchách.
 1749 Zrušení čes. a rak. kanceláře.
 1750 † Sebastian Bach.
 1752 † Killian Dienenhofer.
 1753 * Josef Dobrovský.
 1755 Boje Anglie a Francie v Americe.
 — † Karel Montesquieu.
 1756 Alliance rak. franc., Kounic.
 — Zletá válka, bitva u Lovosic.
 1757 Daun vítězí u Kolina.
 — Papež ruší zákaz nauky Koperníkovy.
 — Fridrich II. vítězí u Rossbachu.
 1759 Vypuzení jesuitů ze Španěl. Pombal.
 1760 Rusové obsazují Berlín.
 — Angličané obsazují Indii, Kanadu.
 1762 Nastupuje Katerina Veliká.
 — První vídeňské bankovky.
 1763 Mír v Hubertsburce a Paříži.
 1765 James Watt sestrojil parní stroj.
 1766 † Leszczyński, Lotrinsko připadá Francii.
 1767 Jesuité vypuzeni z Neapolska.
 1768 † J. Winckelmann, klas. archaeolog.
 1770 Válka rusko-turecká, b. Česmenská.
 — Čes. učená společnost. Dobner.
 1771 Povstání kozáků. Pugačev.
 — Ludvík XV. ruší parlamenty.

1772 První dělení Polska.
 1773 Rád jesuitský zrušen.
 — V Rak. zaveden všeobecný odvo.
 1774 Odpor Ameriky proti angl. daní.
 — Kongres ve Filadelfii. Washington.
 — Rus. tur. mír Kučuk-kajnardžký.
 1775 Marie Terezie snižuje robotu.
 1776 Prohlášení nezávislosti Unie.
 — Marie Terezie ruší právo útrpné.
 1778 Adam Smith proti fysiokratům.
 — Francie spojuje se s Uníí proti Anglii.
 — † Voltaire. † Rousseau, † Linné.
 1779 Tešínský mír; Marie Terezie získává Innskou čtvrt. † Cook.
 — Španělsko vypovídá válku Anglii.
 1781 Toleranční patent Josefa II.
 — Zrušení osobního nevolnictví.
 — Necker uveřejňuje stát. rozpočet.
 1783 Mír versailleský, Anglie uznala nezávislost Unie, Španělsko odstoupila Floridu, Francii Senegal.
 — Rusové obsazují Krym. Potěmkin.
 — Založeno Stavovské divadlo v Praze.
 1784 † Diderot, Encyklopaedisté.
 1787 Nový rak. trestní zákoník.
 — Spolek Josefa II. a Kateř. Vel.
 1788 Válka rusko-turecká.

Velká revoluce. Napoleon.

1789 Zahájení franc. stavov. shromáždění 5./5.
 — Národní shromáždění 17./6.
 1789 Útok na Bastillu 14./7. Desmoulin.
 — Národní garda. La Fayette.
 — Zrušení řádů feudálních 4./8.
 — Dvůr v Versailles do Paříže 5./10.
 1790 Ústava. Saekularisace círk. jmění.
 — † Benjamin Franklin.
 1791 Útek Ludv. XVI. do Varennes.
 — Červencový boj na poli Martově.
 — Nové zákonodárné shromážd. 1./10.
 — Leop. II. uzavírá mír švištovský s Turky.
 — Při univ. v Praze zřízena stolice češtiny.
 — † Mirabeau. † W. Mozart.
 1792 Ludvík XVI. přinucen vypovědět válku Rakousku.
 — 10./8. dobytí Tuillerií, král uvězněn.
 — Národní konvent s Dantonem.
 — Prohlášení republiky 21./9.
 — Francouzové vítězí v Belgii a Porýní.
 — Rusko-turecký mír v Jassich.
 1793 Poprava Ludvíka XVI. 21./1.
 — Koalice proti Francii. Carnot odráží útok.
 — Výbor veřejného blaha. Jakobini.
 — Cordayová vraždí Marata.
 — Popravu girondistů.
 — II. dělení Polska.
 1794 Hebert a Danton popraven.
 — Robespierre popraven.
 — Povstání Kościuszko.
 1795 III. dělení Polska.
 — Holandsko mění se v republiku batavskou.
 — Mír Francie s Pruskem v Basleji.
 — Nová ústava, Rada 500, direktorium.
 1796 Bonaparte vítězí v sev. Itálii.
 — Republika ligurská a cisalpinská.
 — Jenner objevuje očkování.
 1797 Mír v Campo Formio.
 — Anglie zabírá franc. kolonie a hol. Kapsko i Ceylon. Pitt ml. v čele angl. vlády.
 1798 Republika helvetská a římská.
 — Napoleon do Egypta.
 — Nelson vítězí u Abukiru.
 — Napoleon do Syrie k Akkonu.
 — † Frant. Palacký 14./6.
 1799 Republika parthenoposká (Neapol).
 — Suvorov a Karel u Curychu.
 — Návrat Napoleonův. Státní převrat.
 — Napoleon konsem na 10 let.
 1800 Napoleon vítězí u Marenga, Moreau v Bavořích.
 1801 Mír s Rakouskem v Lunevillu.
 — Konkordát s Piem VII. Napoleon vydává Code civil.

1802 Mír amienský s Anglii.
 — Napoleon doživotním konsulem.
 1803 Saekularisace v Německu. † Herder.
 — Napoleon prezidentem rep. italské.
 — Koloniální plány, válka s Anglii.
 1804 Napoleon císařem franc. † Kant.
 — Frant. II. přijímá titul cis. rak.
 1805 Napoleon připojuje Janov k Francii.
 — Republika italská se mění v král.
 — Koalice rus. angl. rak. švéd. dán.
 — Bitva u Trafalgaru. † Nelson.
 — Kapitulační Macka v Ulmu.
 — Bitva u Slavkova 2./12.
 — Mír v Prešpurce. † Schiller.
 1806 Spolek rýnský a konec říše něm.
 — Prusové poraženi u Jeny a Auerstädtu.
 — Kontinentální systém.
 1807 Rusové poraženi u Friedlantu.
 — Mír tyžský. Zřízení velkovév. varšavského.
 — Bernadotte korunním princem švéd.
 — Angličané prepádli Kodan.
 — Portugalský král zbaven trůnu.
 1808 Sesazení španělských Bourbonů.
 — Rusko dobývá na Švédsku Finska.
 1809 Cír. stát a Toskána k Francii.
 — Válka s Rakouskem. Ondřej Hofer.
 — Bitva u Aspern a Wagramu.
 — Mír vídeňský. Provincie illyrské.
 1810 Štátek Napoleonův s Marií Louisou.
 — Holandsko připojeno k Francii.
 — Drobná válka národní ve Španělsku.
 — Začátek odboje špaň. osad.
 1812 Tažení do Ruska, bitva u Borodina.
 — Rus. tur. mír bukurčestský.
 — Požár Moskvy, zkáza fr. armády.
 — Ve Špaň. liberální ústava.
 1813 Spolek prusko-ruský.
 — Jednání v Praze. Metternich.
 — Bitva u Lipska. † Klopstock.
 1814 Sesazení Napoleona. Elba.
 — Čtyřspolek chaumontský.
 — Obnovení řádu jesuitského.
 — Kongres vídeňský. Talleyrand.
 1815 Návrat Napoleonův. Waterloo 18./6.
 — Druhý mír pařížský.
 — Dokončení vídeň. kongresu.
 — Založení velkého Nizozemí. Švýcary ne-
 utralisovány.
 — Spolek 39 něm. suverenních států.

Reakce a další revoluce.

1815 Svata aliance. Obnovení čtyřspolku.
 — Alexander dává Polsku ústavu.
 1817 Hanka „nalezi“ rukopis Královédvorský.
 — Hnutí na universitách. Wartburk.
 — Miloš Obrenovič knížetem Srbů.
 1818 Založ. České museum v Praze.
 1819 Vítězný odboj již. Ameriky. S. Bolivar.
 — První angl. parník přeplul oceán.
 — Karlovarská reakční ustanovení.
 1820 Schůze něm. států ve Vídni.
 — Vítězství ústavních snah ve Špaň.
 — Revoluce a ústava v Neapolsku.
 — Opavský kongres velmocí.
 1821 Lublaňský kongres velmocí.
 — Řecké obrození, Alex. Ypsilanti.
 — † Napoleon na sv. Heleně 5./5.
 1822 Brazílie prohlášena císařstvím.
 — V Piemontu revoluce, Silvio Pellico.
 — Vraždění Řeků, hnutí filhellenské.
 1823 Francouzská intervence ve Špaň.
 — Monroeova doktrína.
 1824 † Jiří Byron v Řecku.
 — † první koňská dráha Linec—Budějovice.
 1825 Vzpoutra děkabristů 26./12.
 — Jiří Canning protí intervencím.
 — První železnice, J. Stephenson.
 1826 Rusko chrání knížetství podunajská.
 — Josef Ressel sestrojil lodní sroub.
 1827 B. navarinská, † J. Canning, † Beethoven.
 1829 Mír drinopolský. Řecko samostatné.
 — Irové do parlamentu, D. O. Connell.
 — † Josef Dobrovský 6./1.

1830 Založ. Česká Matice.
 — Výprava franc. do Alžiru.
 — Polignac, čtvero ordonancí 26./7.
 — Pařížská červencová revoluce 27./7.
 — Ludvík Filip Orleánský fr. králem.
 — Revoluce belgická v srpnu.
 — Svýcarské kantony pro demokracii.
 — Listopadové povstání polské, Lelewel.
 1831 Pád Varšavy, Paskěvič.
 — Konference londýn., nezávislost Belgie.
 — Revoluce v Itálii.
 — † Frant. Hegel.
 1832 Volební reforma v Anglii.
 — Organický statut polský, reakce.
 — Egypt. Mehmed Ali před Cařihradem.
 — Rusko chrání Turecko. † Goethe.
 1833 Kodifikace rus. zákonů, Speranskij.
 — Občanská válka ve Španělsku, Isabella.
 — Otročtví zrušeno v angl. osadách.
 — Založen Lloyd v Terstu.
 1834 Čtyřspolek proti Donu Carlosovi.
 — Ústava portug., rod Sasko-Koburský.
 1835 Samospráva osad australských.
 1836 Ferd. V. korunován v Praze.
 — Svobodný stát oranžský.
 — † Karel X. v Gorici, † K. H. Mácha.
 1837 † Puškin.
 1839 Socialism, Louis Blanc.
 — Egypt. Mehmed Ali zabil M. Asii.
 — Hattišerif Mahmuda II., reformy.
 1840 Kanada dostává parlament.
 — Velmoci zaručují Turecku celistvost.
 1841 Smlouva o Dardanely a Bospor.
 1842 Smlouva Anglie s Čínou.
 — V Srbsku Alexander Karadžić.
 1846 Anglie pro svobodu obchod. R. Peel.
 — Rakousko zabralo republ. krakov.
 — Počátek vítěz. války Unie s Mexikem.
 1847 Pokoření odboje v Alžiru.
 — Občan. válka ve Švýcarsku, Sonderbund.
 — † Josef Jungmann, † Mendelssohn,
 1848 Unorová revoluce pařížská 23./2.
 — Cavaignac potlačuje radikál. živly.
 — Ludv. Napoleon presid., † Chateaubriand.
 — Demokratická ústava švýc.
 — Revoluce sicil. a neapolská.
 — Revoluce milánská a benátská.
 — Břežnová revoluce v Německu.
 — Custozza, Radecký proti Carlu Albertovi.
 — V Římě republika, Mazzini.
 — Hnutí v Uhrách, Ludvík Košut.
 — Schůze svatovávčácká 11./3.
 — Pád Metternichův 13./3.
 — Slib ústavy 15./3., Pillersdorf.
 — Kabinetní list Čechům 8./4.
 — Slovanský sjezd v Praze 2./6.
 — Svatodušní bouře v Praze 12./6.
 — Útěk dvora do Inšpruku 17./3.
 — Parlament frankfurtský, 18./5.
 — Ústavodárný sněm. vídeň. 22./7.
 — Zrušení poddanství 7./9.
 — Prohlášení uher. státu. J. Jelačić.
 — Revoluce ve Vídni 6./10.
 — Říšský sněm v Kroměříži 22./11.
 — Nastoupení Frant. Josefa 2./12.
 1849 Kroměřížský sněm rozpuštěn 7./3.
 — Ústava oktrojována 4./IV.
 — Konec frankfurt. parlamentu 31./5.
 — Porážka Uhrů u Világóse. † Chopin.
 — Radecký u Novary, K. Albert odstoupuje
 — Pád řím. republiky, J. Garibaldi.
 1850 † Balzac, * T. G. Masaryk 7./3.
 1851 Státní převrat ve Francii 2./12.
 — Obnovení něm. buntu pod Rak.
 — V atlant. oceánu položen první kabel.
 — V Londýně pořádána I. svět. výstava.
 — Danilo I. knížetem Černé Hory.
 — † Schwarzenberg, Bachův absolutismus.
 1852 Napoleon III. císařem franc. 2./12.
 — Založení Transvaalské republ.
 — Cavour v čele sardin. ministerstva.
 1852 † Gogol, † Čelakovský, † Kollár.
 1853 Car Mikuláš obsazuje kníž. podunajská.
 — Bitva u Sinope, Rusko ničí tur. loďstvo.

1854 Krymská válka. Sevastopol.
 1855 V Rak. konkordát s církví katol.
 1856 Mír pařížský; Multansko a Valašsko získá-
 vají samosprávu.
 — Rovnoprávnost křesťanů v Turecku.
 — † Havlíček, † Štúr, † Tyl, † Heine.
 1857 Indická vzpoura proti Anglii.
 — Válka Fran. a Angl. s Čínou. † A. Comte.
 1858 Kompagnie ind. zrušena, mistokrál.
 — Anglie a Rusko souperí v Asii.

Boj o národní státy.

1859 Válka lombardská; Magento, Solferino.
 — Příměří ve Villafranca, mír Curyšský, Viktor
 Emanuel získává Lombardii.
 — Sjednocení Multanska a Valaška. V čele
 Alex. Cuza.
 — † Alex. Humboldt, † Th. Macaulay.
 1860 Viktor Emanuel získává Modenu, Parmu,
 Toskánu a Romagnu; Francii postupuje Sa-
 vojsko a Nizzu.
 — Franc. a Angl. v Pekinu.
 — Garibaldi obsazuje Sicílii a Neapolsko.
 — Rozmnožená říš. rada. Goluchowski.
 — Diplom říjnový. † Schopenhauer.
 1861 Viktor Emanuel ital. králem.
 — Počátek amer. války mezi Severem a Jihem.
 — Zrušení nevolnictví v Rusku.
 — Unorová ústava. Schmerling.
 — † P. J. Safarik.
 1862 Čes. pasivní opozice do 1879.
 — Tyrš a Fügner založili Sokol. Založena Ma-
 tice Slovenská.
 — Bismark v čele Pruska.
 — Francie získává Kočičinu.
 — † Božena Němcová.
 1863 Povstání v Polsku, potlačeno 1864.
 — Khediv Ismail ovládl Sudan.
 1864 Maximilian Rak, mexický císařem.
 — Válka dánská o Šlesvik, Holštýn.
 — Dojednána ženevská konvence Červ. kříže.
 1865 Japonsko otevřeno evrop. vlivům.
 — Marx zakl. v Londýně mezinár. organ. děl.
 — Skončila válka Severu proti Jihu.
 — † Abraham Lincoln. † Palmerston.
 1866 Válka prusko-rak. Hradec Král. 3./7.
 — Custozza 24./6., Tegetthof u Visu.
 — Příměří Mikulovské, mír v Praze.
 — Benátsko dáno Itálii. Spolek severoněm.
 — První podmoř. kabel Evropa-Amerika.
 — Švéd. Nobel vynalezl dynamit.
 1867 Maximilian zastřelen. Juárez.
 — Garibaldi na Řím, b. u Mentana.
 — Vyrovnání s Uhry, prosincová ústava.
 — Ismail paša khedivem.
 — V Anglii voleb. oprava. Gladstone.
 — Unie kupuje Aljašku od Rusů.
 — Siemens sestrojil první dynamo.
 1868 Čechové opouštějí sněmy. Deklarace.
 — Položen základní kámen k Národ. divadlu.
 — Revol. ve Španěl. Bourboni vyhnaní.
 1869 Dokončení suez. průplavu. Lesseps.
 — První kolej dráhy napříč Spoj. státy.
 — † fyziolog Jan Sv. Purkyně.
 1870 Koncil vatikán. Neomylnost papežova.
 — Válka franc.-něm. Sedan 2./9. † Dickens.
 — Republika v Paříži 4./9. Gambetta.
 — † Erben.
 1871 Kapitulace Paříže, císař něm. 18./1.
 — Paříž. Kommuna 18./3. Mír frankfurt.
 — Fundamentálky. † Mánes.
 — Císař. reskript z 12. září.
 1872 Zřízení opět bulhar. exarchát.
 1873 Francie splácí vál. náhradu. Thiers.
 — V Rak. přímé volby do říš. rady.
 1874 Franc. protektorát nad Annamem.
 — † franc. hist. Michelet, † Hálek.
 1875 Definitiv. republ. ústava francouzská.
 — Maticе Sloven. rozpuštěna. Útisk Slováků.
 — Povstání v Bosně a v Hercegovině.
 — V Německu založena soc. demokracie, Las-
 sal, Bebel.
 1876 Bulharské povstání. † Fr. Palacký 26./5.

1876 Edison sestrojuje telefon.
 1877 Válka rusko-tur. Pád Plevna.
 — Viktorie císařovnou indickou.
 1878 Mír v San Stefano. Kongres berlínský.
 — Založen světový spolek poštovní.
 1879 Rak. obsazuje Bosnu a Herceg.
 — Spolek rakousko-německý.
 — Taafe. Čechové do říšské rady.
 — Edison sestrojil první elektr. žárovku.
 1880 Stremayer. jaz. nařízení. † Sladkovský.
 1881 Franc. protekt. v Tunisu. J. Ferry.
 — Rusko získává Zakaspiecko. † Dostojevský.
 — Alexander II. zabit nihilisty 13./3.
 — Rumunsko královstvím. † Disraeli.
 — Počal se stavětí průplav panamský.
 — Nár. divadlo poprvé otevřeno. Jeho požár.
 1882 Universita pražská rozdělena na čes. a něm.
 — Srbsko králov. Vzpouza Arabiho v Egyptě.
 — † Emerson, † Darwin.
 — Angličané obsazují Egypt.
 1883 Trojspolek Něm., Rak., Itálie.
 — Národní divadlo opět otevřeno.
 1883 † Turgeněv, † R. Wagner, † Marx.
 1884 Uznána nezávislost burských republik.
 — Konfer. berlínská. Svob. stát. konžský.
 — † Bedřich Smetana 12./5., † Mir. Tyrš.
 1885 Válka srbsko-bulh. Slivnice.
 — Paříž. Chartum. Mahdism. Gordon.
 1886 Spojení Vých. Rumelie s Bulharskem.
 — Gladstone pro Iry. † Liszt. † Ranke.
 — Rukopisný spor, Masaryk, Goll, Gebauer
 1887 Dohoda Anglie s Ruskem o střední Asii.
 1888 Nastupuje Vilém II. něm.
 — Brazílie republikou. V Japonsku konstituce.
 1890 Založen Čes. akademie. Hlávka.
 — Bismark propuštěn.
 1891 Punktace, pád Staročechů.
 — Jubilejní výstava praž. † Jan Neruda.
 — Dohoda rusko-franc. Dráha sibiřská.
 1893 Proces „Omladiny“.
 — † Cajkovský. † Hip. Taine.
 1894 Válka čínsko-japonská. † Helmholtz.
 1895 Francie na Madagaskaru, kolonie u Nigeru.
 1896 Roentgen objevil paprsky X.
 — Erytrea. Italoové poraženi Habešany.
 1897 Badaňeho jazyk. nařízení a volební reforma
 (5. kurie). † J. Grégr.
 — Válka řecko-tur. Kréta samosprávnou.
 — Počátek bezdrátové telegrafie. Marconi.
 1898 Spor Angl. a Franc. o Fašodu. † Gladstone.
 — Válka španělsko-americká.
 — Gautschova jazyková nařízení.
 1899 Dohoda angl.-franc. o afr. koloniích.
 — Burská válka. Krüger. † Kar. Světla.
 — Mírová konfer. v Haagu. Rozhodčí soud.
 1900 Povstání boxerů, zákrok velmocí v Číně.
 — † Fibich, † Ruskin, † Nietzsche.
 1901 Marconi vysílá přes Atlant. oceán první ra-
 dio-telefon. zpráva. † Brožík. † Zeyer.
 1902 Mír s Bury. † Emil Zola.
 1903 † F. Lad. Rieger. † Spencer.
 1904 † Dvořák, † Stanley.
 — Útok Japonců na Port Arthur.
 1905 Mír Portsmouthský. Korea Japonsku.
 — Ústavní manifest říjnový v Rusku.
 — Norsko se otdrholo od Švédska.
 1906 Konference v Algeirasu. Maroko pod do-
 zorem evrop. velmocí.
 — † H. Ibsen.
 1907 Všeob. právo hlasovací v Rakousku.
 — † Hana Kvapilová.
 1908 Rak. anexe Bosny a Herceg.
 — Mladoturci, Turecká konstituce.
 — Bulharsko královstvím.
 — Slovanský sjezd v Praze. † Sv. Čech.
 1909 Peary objevil severní točnu.
 1910 Nikola I. černohorským králem.
 — † Henri Dunant, zaklad. organizace Červ.
 křížů. † Gustav Moynier, první předs. Mezi-
 nár. komitétu Červ. křížů v Ženevě, † Flo-
 rence Nightingaleová, zaklad. moder. ošetř.
 1911 Franc. protektorát v Marokku.
 — Amundsen dostihl jižní točny.
 1912 Itálie obsazuje Tripolis.

1912 Všesokolský slet v Praze za účasti slov. nár.
 — V Číně republika.
 — Spolek balkánských států proti Turecku.
 — Bitvy u Kumanova a Lozengradu.
 — † Björnson, † Jar. Vrchlický. † Aleš
 Scott dostihl jižní točny. †
 — Rekové dobyli Soluně.
 1913 Bulhaři dobyli Drinopolu.
 — Londýnská konf., Albanie knížetstvím.
 — Bulhaři od Srbů poraženi, mír bukurešťský.
 — Napětí v Rak., Wied albánským knížetem.
 — † Mikuláš Aleš.
 1914 Otevřen panamský průplav. † Frant. Fer-
 dinand v Sarajevě 28./6.
 — Rak.-uher. ultimatum Srbsku 23./7.
 — Vyhlášení mobilisace 26./7.

Světová válka.

— 28./7. Rak. vypovídá válku Srbsku.
 — 1./8. Německo vypovídá válku Rusku.
 — 2./8. Němci obsazeno Lucembursko.
 — 3./8. Přerušeni styků s Francií.
 — 4./8. Němci napadli Belgii.
 — 4./8. Anglie vypovídá válku Německu.
 — 5./8. Rakousko vypovídá válku Rusku.
 — 11./8. Anglie a Francie protirakousku.
 — Padá Lutych, Gent, Namur. Rusové do
 vých. Prus.
 — 20./8. Čestí dobrovolníci vstupují do cizin.
 legie franc.
 — 24./8. Japonci u Kiau Čau.
 — 26./8. V Kyjevu založena Česká družina.
 — 29./8. Hindenburg u Tannenberka.
 — 3./9. Rusové obsazují Lvov.
 — 7./9. Klotáč zatčen.
 — 10./9. Porážka Němců na Marně. Joffre.
 — 9./10. Padly Antverpy.
 — 29./10. Turecko po bok Německa.
 — Rusové až ke Krakovu.
 — 15./12. Rak. vyhnáni ze Srbska.
 — 18./12. Ujal se Masaryk v Itálii revol. akce.
 1915 9./2. Počátek bojů o Dardanely.
 — 22./3. Pád Přemyšlu.
 — 1./5. Průlom u Gorlice, Tarnova.
 — 7./5. Něm. torpedují angl. Lusitanii.
 — 21./5. Zatčen Kramář a Scheiner.
 1915 23./5. Itálie vypovídá válku.
 — 6./7. Masaryk prohláší v Ženevě boj Rak.
 — 12./7. Zatčen Dr. Rašin.
 — 5./8. Pád Varšavy.
 — 1./9. Beněs prchá do ciziny k Masarykovi.
 — 15./9. Ustup Rusů k čáře Riga, Pinsk.
 — 14./10. Bulharsko přistupuje k centr. mocn.
 — Ústup Srbů Albanií k Adrii.
 — 14./11. Protirak. projev Čes. zahranič. ko-
 mitétu.
 — 23./11. Sokol rozpuštěn.
 1916 9./1. Rak. obsazuje Černou Horu. Angličané
 opouštějí Dardanely.
 — Ustavení Českoslov. národní rady v Paříži
 jako střediska odboje.
 — 24./1. V Anglii všeob. branná povinnost.
 — 3./2. Briand přijal Masaryka a jeho program
 rozčlenění Rakouska.
 — 21./2. — 15./12. Boj o Verdun.
 — 9./3. Portugalsko do války proti Něm.
 — 18./4. Rusové obsadili Trapezunt.
 — 23./4. Boj Angličanů s Turky u Katie (Egypt)
 — 29./4. Angl. nezdar v Mesopotamii.
 — 31./5. Porážka něm. loďstva u Skagerraku.
 — Velké bitvy na Soči (březen, srpen—říjen).
 — 3./6. Kramář a Rašin odsouzeni na smrt.
 — 4./6. Rusové (Brusilov) do Haliče.
 — 1./7. — 26./11. Boje na Somnē. Blokáda Ně-
 mecka.
 — 27./8. Útok Rumunska na Uhry.
 — 21./10. Adler zastřel. něm. před. Stürgkha.
 — 18./11. Český Svaz poslancek a Nár. výbor.
 — 21./11. † Fr. Josef.
 — 6./12. Mackensen dobývá Bukurešti.
 — 12./12. Německo nabízí mír.
 — 22./12. Car slibuje Čechům svobodu.
 — 23./12. Wilson o malých národěch.

1917 9./1. Nota Dohody o poválečných cfech, v nich mluví se o osvobození Čechoslováků.
 — 17./1. Ustaven čs. dobrov. sbor v Itálii.
 — 31./1. vyhlášení války ponorkové.
 — 11./3. Anglie dobývá Bagdadu. Boje u Soluně.
 — 12./3. Ruská revoluce.
 — 15./3. Car Mikuláš vzdává se trůnu.
 — 24./3. Zatímní vláda rus. potvrzuje formaci čsl. vojska.
 — 6./4. Unie sev.-amer. vypovídá válku Německu, později Brazílie, Siam, Čína.
 — 16./5. Masaryk přijel do Ruska.
 — 19./5. projev čes. spisovatelů.
 — 30./5. Zahájení parlamentu. České prohlášení pro národ. stát v rámci Rakouska.
 — 13./6. Smlouva Francie s Čsl. Nár. Radou o vyslání 300.000 zajatců do Francie.
 1917 29./6. Recko s Dohodou, Venizejos.
 — 2./7. Karel dává amnestii.
 — 2./7. Vítězství Čechů u Zborova.
 — 17./8. Prvá dohoda s Francií o naší armádě.
 — 9./10. Samostatný čsl. armádní sbor v Rusku.
 — 24./10. Ústup Italů k Piavě.
 — 7./11. Bolšev. převrat (Rjnová revoluce).
 — 7./12. Příměří Ruska s centrál. mocnostmi.
 — 9./12. Dobytí Jerusalema Angličany.
 — 19./12. Francie vydává dekret o utvoření samost. čsl. armády.
 1918 6./1. Projev čs. posl. pro samost. český stát.
 — 8./1. Wilsonův mírový program.
 — 6./2. Rumunsko uzavírá příměří.
 — 7./2. Čsl. vojska na Rusi prohlášena za část franc. armády.
 — 18./2. Němci okupují Ukrajinu.
 — 3./3. Mir Německa s Ruskem v Brestu Lit.
 — 7./3. Masaryk přes Sibiř do Ameriky. Jeho politika neutrality v Rusku.
 — 8./13. — 3. Čechové bojují u Bachmače.
 — 21./3. Německá ofensíva na Marne.
 — 28./3. Foch generalissimem armád Dohody.
 — 8./4. Kongres potlačených národů v Římě.
 — 13./4. Manifest. přísaha v Praze.
 — 14./4. Clemenceau o rak. nabídce separ. míru přednesené Šestem Bourbonským. Černin podává demisi.
 — 21./4. Itálie povoluje čes. voj. sbory.
 — 14./5. Bolšev. pokus odzbrojit Čechy.
 — 16./5. Jubileum založ. Národ. divadla.
 — 22./5. Angl. zahr. min. Lord Robert Cecil uznává právo čsl. národa na samostatnost.
 — 23./5. Sjezd v Čeljabinsku, usneseno vynuřiti si průchod Sibiří zbraní.
 — 25./5. První boj čs. legií se sověty.
 — 29./5. obsazena Penza, 7./6. Omsk, 8./6. Samara.
 — 30./5. Pitsburská dohoda o postavení Slovenska v čsl. státě.
 — 15. — 23./6. Nezdár rak. útoku na Piavě.
 — 29./6. Česká vlajka nad Vladivostokem
 — 29./6. Uznání Čsl. Nár. Rady Francií.
 — 17./7. Car zavražděn v Jekatěrinburku.
 — 18./7. Počátek Fochovy ofensivy.
 — Čechové dobývají 11./7. Irkutsk, 22./7. Simbirsk, 25./7. Jekatěrinburk, 6./8. Kazaň. Boje v Povolží. 2./8. Japonsko vydává deklaraci o voj. intervenci ve prospěch Čechoslováků.
 — 9./8. Anglie uznává čs. Nár. Radu paříž.
 — 3./9. Unie uznává Nár. Radu čsl. vládou.
 — 3./9. Smlouva Nár. rady čs. s Anglií.
 — 9./9. Uznání čs. Nár. rady Japonskem.
 1918 11./9. Lloyd George mluví o neocenitelné službě Čechoslováků.
 — 15./9. Průlom bulh. fronty.
 — 18./9. Turci v Syrii poraženi.
 — 20./9. Němci vyklízejí Lille, Bruggy.
 — 21./9. Čechové na Dosso Alto.
 — 28./9. Kapitulační Bulharska. — Smlouva čsl. Nár. rady s Francií o utvoření čsl. státu. Karel žádá Wilsona o mír.
 — 29./9. Nár. výbor a Svaz čs. posl. odmítají jednat s Vidní o čes. budoucnosti.
 — 4./10. Prošba Němců o příměří.
 — 7./10. Zatím. všeruská vláda uznává čs. Nár. radu za vládu čs. státu.

1918 14./10. Ustavení vlády čes. státu v Paříži.
 — 15./10. Francie uznává zatím. vládu čsl. (Masaryk, Beneš, Štefánik).
 — 16./10. Karlův manifest, Rak. spolkem národ. států. Uhry zřikají se dualismu, Poláci podřizují se vládě varšavské.
 — 18./10. Prohlášení čes. nezávislosti zatímní vládou čs. v Paříži (t. zv. washingtonská deklarace). Wilson odkazuje Karla na čes. vládu v Paříži jako představ. čes. státu.
 — 19./10. Nár. výbor pražský odmítá Karlův manifest.
 — 21./10. Čs. brigáda ve Francii se vyznamenává v boji u Terronu a Vouziers. — Itálie uznává zatím. vládu ČSR.
 — 25./10. Čechové na poradě do Ženevy. Rozvrat rak. armády na Piavě.

Doba poválečná.

1918 28./10. Andrassy uznává právo Čechů a Jihoslovánů. Převrat v Praze. Nár. výbor v Praze chápá se vlády.
 — 29./10. Převrat proveden na Moravě.
 — 30./10. Nár. rada sloven. v Turč. sv. Martině pro jednotu českoslov.
 — 31./10. Revoluce v Pešti. Tisza zavraž. Zajetí celé rak. armády.
 — 3./11. Vzpouira vojska v Kielu.
 — 3./11. Sjednání příměří s Němci.
 — 7./11. Kapitulační Uher.
 — 10./11. Vilém přebá do Holandska.
 — 11./11. Kapitulační německá.
 — 12./11. Vyhlášení republ. rak.
 — 14./11. První schůze Národ. shromáždění ČSR. Habsburkové sesazeni, prvním prezidentem T. G. Masaryk. První vláda: min. předs. Dr. Kramář, min. zvrh. Dr. Beneš, min. války M. Štefánik.
 — 16./11. Vyhlášení republ. maďarské.
 1918 18./11. Nár. rada uher. Rusům v Pittsburgu pro připojení autonomní Podk. Rusi k ČSR.
 — 20./11. Národní shromážd. uherských Rum. pro spojení s Rumunskem.
 — 24./11. Nár. rada Chorvatů, Srbů a Slovinců pro spojení se Srbskem.
 — 10./12. Parlament ruší šlechtické tituly.
 — 19./12. Zákon č. 91 o škod. době pracovní.
 — 21./12. Přijezd Masarykův do Prahy.
 — 16./12. obsazuje naše vojsko Liberec.
 — 18./12. Opavu, 29./12. Košice, 2./1. 1919 Bratislavu.
 18./1. Počátek paříž. mir. jednání.
 — 28./1. Zákon č. 50 o zřízení univ. v Brně.
 — 25./2. Zákon č. 84 o kolkování bankovek a daní z majetku.
 — 21. 3. Maď. komunist. vláda Bely Kuna.
 — 16./4. Zákon č. 215 o pozemkové reformě.
 — 4./5. Smrt Štefánikova.
 — Vpád Maďarů na Slovensko.
 — 15./6. První volby do obcí v ČSR.
 — 27./6. Zák. č. 375 o zřízení univ. v Bratislavě.
 — 28./6. Mir versailleský s Něm.
 — 8./7. Vláda Tusarova do 26./5. 1920.
 — Osvobození Slovenska, Pellé.
 — 11./8. Německo prohlášeno republikou. Prvním pres. Bedřich Ebert (do 1925).
 — 10./9. Mir Saint-Germainský s Rakouskem.
 — 18./10. Denikinova buržka v Rusku.
 — 27./11. Mir Dohody s Bulharskem v Neuilly.
 1920 7./2. Kolčák zastřelen.
 — 16./2. Ustavena Společnost Národů. Nepozváno Něm., Rak., Rus., Tur., Bulhar. Nezástoupny Spojené státy.
 — 29./2. Usnesena ústava ČSR, zákon č. 121.
 — 18./4. Prvé volby do parlamentu, koalice soc. dem. a agrár. (rudozelená).
 — 26./5. II. vláda Tusarova do 15./9. 1920.
 — 27./5. Masaryk zvolen opět prezidentem.
 — Návrat legií ze Sibiře † Vojan
 — Těšínsko rozděleno.
 — Válka polsko-ruská. Rusové před Varšavou.
 — 4./6. Mir trianonský s Maďarskem.
 — 28./7. Rozdělení Těšínska.

1920 6./8. Rusové před Varšavou, Pilsudský vítězí 15./8. ny
 — 10./8. Vytyče hranice ČSR.
 — 10./8. Mir sevřeský s Tureckem.
 — 14./8. Ustavení Malé dohody.
 — 15./9. Úřed. vláda Černého do 25./9. 21.
 — 12./11. Smlouva rapalská mezi Itálií a Jugoslavií. Rjeka samostatnou
 — 14./11. Porážka Wrangelova. Evakuace Sevastopolu.
 1921 5./1. † Arnošt Denis.
 — Německo stanoveny reparace na 220 miliard zlatých marek.
 — 18./3. Mir řížský polsko-ruský.
 — Obchodní smlouva Anglie a Ruska.
 — Pokus Karlův o návrat do Uher.
 — Mobilisace v ČSR. † Hviezdoslav.
 — Ustavení komunistů v ČSR.
 — 25./9. Vláda Benešova do 6./10. 1922.
 — 25./10. Mobilisace ČSR.
 — 12./11. zahájena konference o námořním odzbrojení ve Washingtoně.
 1922 † Karel Rak. 1./4. † J. V. Myslbek.
 — 5./6. Světová hospodář. konference v Janově, Němci i Rusové účastni.
 — Boje Řeků s Turky. Mustafa Kemal pres. Irsko prohlášeno samostatným.
 — 4./10. dojednán „Ženevský protokol“ o zabraňování konfliktů mezistátních.
 — 7./10. I. vláda Švehlova do 14./11. 25.
 1923 26./1. Francie okupuje Ruhrské území.
 — Katastrof. pád měny v Německu.
 — 18./2. zemřel Al. Rašín.
 — 13./5. umírá pi. Ch. G. Masaryková.
 1924 † Lenin 21./1.
 — 22./1. V Anglii po prvé Macdonaldova vláda dělnické strany.
 — 25./1. Spojen. smlouva ČSR. s Francií.
 — † Wilson 3./2.
 — 12./3. Spor o Javorinu urovnán.
 — 13./3. První parlamentní volby na Podkarpatské Rusi.
 — 9./4. Zvolen výbor znaleců pro finanční provedení versail. smlouvy.
 — 11./6. Schůze rady Spol. národů za předsetnictví Dr. Beneše.
 — 15./7. Londýnská reparační konference za předs. Macdonaldova.
 — 16./8. Přijat reparační plán Dawesův.
 — 2./10. „Ženevský protokol“ přijat ve Společnosti národů.
 1925 Boje s Abd-el-Krimem v Maroku.
 — V Syrii povstání Drusův proti Francií.
 — Nepokoje v Persii, zvolen šach.
 — 26./4. Hindenburg zvolen něm. pres.
 — 16./10. Locarnský pakt o přátelství národů Němce zastupuje Stresemann.
 — Nové parlamentní volby v ČSR.
 — 9./12. Druhá vláda Švehlova do 18./3. 26.
 1926 Generální stávka v Anglii.
 — Abd-el-Krim v Maroku poražen.
 — 18./3. II. úřed. vláda Černého do 12./10. 26.
 — 10./5. počala se vláda Pilsudského v Polsku.
 1926 V Itálii rozpuštěny strany nefašistické Mussolini v čele vlády.
 — V červenci VIII. všesokolský slet.
 — 12./10. Třetí vláda Švehlova do 1./2. 29 (obč. koalice), čes. Němci po prvé ve vládě.
 — 19./10. Zahájení Britské říš. konf. v Londýně, počátek konfederace říše.
 1927 4./5. V Ženevě konference o svět. hospodář.
 — 11./5. Lindbergh přeletěl první aeroplánem atlantický oceán z Ameriky do Evropy.
 — 27./5. T. G. Masaryk zvolen po třetí prezidentem.
 — 14./7. Senát ČSR. přijímá předlohu o správní reformě.
 — 4./8. Odzbrojovací konference námořních mocností v Ženevě.
 — 19./9. Svaz národů řeší spor rumunsko-uherský.
 1928 28./1. Modus vivendi s Vatikánem.
 — V Rusku ujímá se vlády Stalin.

1928 20./7. ČSR se připojuje ke Kelloggovu paktu proti válkám.
 — Ant. Sova † 16./8.
 — 19./8. Prodloužení smluv mezi ČSR. a SHS. na dalších 7 let.
 — 21./8. zákon o sociálním pojištění.
 1929 Alexander rozpouští jugosl. skupštinu.
 — 22./1. Trocký odchází do vyhnanství.
 — 1./2. Švehla podává demisi, Udžral v čele vlády.
 — 11./2. Smír papeže s ital. vládou. Itálie uznává papežský stát.
 — 4./3. Hoover prezidentem Spoj. států.
 — † Jos. Holeček 6./3. † Otokar Březina 25./3.
 — 25./9. Parlament rozpouští čsl. sněmovnu.
 — 27./10. Parlamentní volby v ČSR.
 — 7./12. Udžral tvoří novou vládu.
 1930 Reparační konference v Haagu.
 — † Alois Jirásek 12./3.
 — 14./5. Smlouva ČSR. s Bulharskem.
 — 3./6. Sněmovna ČSR. přijímá haagské a pařížské úmluvy o reparacích.
 — Úspěchy hitlerovců ve volbách v Něm.
 — Úspěch soc.-dem. ve volbách v Rakousku.
 — Revoluce v Brazílii.
 — Gandhiho kampaň neposlušnosti v Indii.
 — 25./11. Výměna listin o přátelství mezi zeměmi Malé dohody.
 — 1./12. Druhé sčítání lidu v ČSR.
 1931 V dubnu plán cílní unie rak.-něm. Mezinárodní soudní dvůr v Haagu ji nepřipouští a 3. září prohlašují v Ženevě zást. Něm. a Rak., že od projektu ustupují.
 — Briandův plán panevropské unie.
 1931 14./4. Revoluce ve Španělsku. Alfons XIII. přinucen abdikovat a odjetí. Prohlášení španělské republiky.
 — 13./5. Paul Doumer zvolen franc. pres.
 — Viktor Dyk † 14./5.
 — 27./5. Prof. Piccard vznáší se do stratosféry 16.000 m vysoko.
 — Hooverovo moratorium.
 — 6./7. Finanční obtíže Německa, Rakouska, Maďarska, Anglie a Spoj. států. Anglie ruší svůj zlatý standard měny. Macdonald opouští dělnickou stranu.
 — Konference v Londýně jedná s Gandhim o všech indických.
 — † M. Hübnierová 5./8.
 — 27./9. Volby do obcí v ČSR.
 — Říjen. Japonsko obsazuje Mukden. Konflikt s Čínou. Japonsko odmítá kompetenci Společnosti národů, Čína se domáhá jejího zásahu.
 — Zástupci Francie opět po 35 letech hosty Německa.
 — † Antal Stašek 9./10.
 — 15./10. Ve Španělsku odluka církve a státu, rád jesuitský zrušen.
 — † Tomáš Edison 18./10.
 — 19./10. Povstání Řeků na Kypru.
 — 27./10. Vítězství konservativců v Anglii. Macdonald zůstává min. předs.
 — 8./11. Volby v Jugoslavií.
 1932 3./1. Kampaň neposlušnosti v Indii obnovena, Gandhí začten.
 — 11./1. † JUDr. Jos. Schejner, starosta ČslOS.
 — 28./1. Japonci útočí na Šanghai.
 — 2./2. zákrok Anglie a Spoj. států v Tokiu.
 — 2./2. v Ženevě zahájena konference pro odzbrojení za účasti 60 států.
 — 5./2. Japonci obsadili Charbin.
 — 18./2. Mandžusko prohlášeno nezávis. stát.
 — 7./3. † Aristide Briand. 22./3. † G. Habrman.
 — Nové hnutí v Irsku proti Anglii (De Valera předsedou státu).
 — 10./4. V Německu pres. opět Hindenburg.
 — 5./5. V Šanghaii podepsána čínsko-japonská dohoda o míru.
 — 6./5. Zavražděn franc. pres. Doumer.
 — 10./5. Zvolen nový franc. pres. A. Lebrun.
 — 3./7. I. hlavní den IX. všesokolského sletu.
 — 12./7. † Tomáš Baťa.

- 1932 14./7. † prof. V. Novotný
 — 27./7. Vojenská diktatura v Prusku.
 — 23./7. Odzbrojovací konference v Ženevě
 přijala resoluci zpravodaje Dr. Beneše.
 — 31./7. Volby do říš. sněmu v Německu. Hit-
 lerovci obdrželi 37 % všech hlasů.
 — 15./8. Konec Olympiady v Los Angeles.
 — 6./9. Zahájení konference ve Strése u Lago
 Maggiore o hosp. problémech střední Evropy.
 — 12./9. Náhle rozpuštěn říš. něm. sněmu,
 když jednal o neudělení vlády Pápenově.
 — 30./10. Odstoupení Udržalovo, jmenování
 vlády Malypetrovy.
 — 6./11. Nové volby do něm. říš. sněmu. Hit-
 ler ztratil 2 mil. hlasů a soc. dem. 3/4 mil.
 Získali něm. nac. a komunisté.
 — 9./11. Presidentské volby v U. S. A. De-
 mokrat Roosevelt získal 472 hlasů volitelů,
 republ. Hoover jen 59.
 — 2./12. Schleicher říšským kancléřem v Ně-
 mecku.
 — 14./12. Při jednání o splátce váleč. dluhu
 Spoj. státům odstoupil ve Francii Herriot.
 — 18./12. Paul Boncour sestavil novou vládu
 levicových stran.
 — 19./12. Ustavení Stálé rady Malé dohody.
 — 20./12. Paul Boncour v čele fr. vlády.
 — 27./12. Utvoření Mezinár. Unie pomoci.
 1933 4./1. Japonci dobyli Šanhajvanu, brány
 Mandžuska. Parník Atlantique v plame-
 nech.
 — 5./1. † Calvin Coolidge, býv. amer. pres.
 — 9./1. Pokus o komunist. povstání ve Špan.
 — 10./1. Stalin oslavuje pětiletku.
 — 11./1. Boje o velkou čínskou zeď.
 — 22./1. Přepadení židovských kasáren.
 — 26./1. Anglie a Francie zakročíj proti pa-
 šování zbraní do Rakouska a Maďarska.
 — 30./1. Hitler kancléřem, Papen mistokancel.
 — 31./1. Nastupuje fr. vláda Daladierova.
 † John Galsworthy, angl. romanopisec.
 — v USA. 17 mil. nezaměstnaných, v ČSR
 865.477 nezaměstnaných.
 — 6./2. Pruská vláda rozpuštěna.
 — 15./2. Velký finanční ořev v Americe.
 — 16./2. Pakt Malé Dohody podepsán. Atentát
 na pres. Roosevelta a star. Čermáka.
 — 17./2. Hitlerův režim v pruské Akademii.
 — 18./2. 10. výročí Rašínovy smrti.
 — 21./2. Zahájena bitva o Džehol.
 — 24./2. Spol. národů odsuzuje japonský útok
 na Mandžusko. Japonci vystupují ze Spo-
 lečnosti národů.
 — 27./2. Požár říšského sněmu v Německu.
 — 4./3. Japonci obsadili Džehol.
 — 5./3. Volby v Německu, Hitler 43 %, Papen
 a Hugenberg 8 %, soc. dem. 18 %, komu-
 nisté 12 %, centrum 11 % hlasů.
 1933 7./3. 83. výročí narození presidenta.
 — 12./3. Katastrof. zemětřesení v Kalifornii.
 — 17./3. Německo zakázalo platy do ČSR.
 — 21./3. Mussoliniho plán dohody 4 velmocí.
 Zahájení něm. říš. sněmu v Postupimi.
 Sněmovny ČSR schválily půjčku práce.
 — 23./3. Něm. parlament přijímá 441:94
 hlasy zmocňovací zákon pro Hitlera.
 — 27./3. Malá Dohoda proti diktátře velmocí.
 — 31./3. Válka proti židům v Německu.
 — 3./4. Britská letadla přeletěla ve výši 10.675
 m Mount Everest.
 — 11./4. Papen, Goering a Dollfuss v Římě.
 — 14./4. † Josef Tůma, předs. Dorostu ČsČK.
 — 15./4. Ant. Švehla šedesátníkem.
 — Sensační moskevský proces angl. inženýrů.
 — 16./4. Velikonoční Mir ČsČK.
 — 9./5. Dr. Ign. Mošiček po druhém pol. pres.
 — 10./5. Německo páli knihy. Konfiskace jmění
 soc. dem. strany. Válka Paraguay a Bolívií.
 — 12./5. Japonský postup na Pejpin.
 — 16./5. Říšský komisar něm. vykázán z Rak.
 Pres. Roosevelt vydal poselství pro od-
 zbrojení národů.
 — 18./5. Min. sprav. Dr. Meisner vyvrací
 Hitlerova tvrzení o útlaku Němců v ČSR.
 1933 22./5. Nový plán Mussoliniho pro velmocí.
 — 23./5. Porady 4dohody a USA o odzbrojení.
 Mír mezi Peru a Kolumbií.
 — 25./5. Čína sjednává s Japonskem příměří.
 — 15. výročí bojů legií se Sověty.
 — 30./5. Ratifikace paktu Malé Dohody v Praze.
 — 6./6. Dollfuss prohlašuje neodvislost Rak.
 — 7./6. Zmocňovací zákon v ČSR. Atentát na
 Venezela, nepokoje v Recku.
 — 12./6. Zahájení svět. hosp. konf. v Londýně.
 — 15./6. Placení dluhů Americe, Francie od-
 mítá roční splátku.
 — 21./6. Stahhelm včlen do nár. soc. strany.
 — 26./6. † arch. Kamil Hilbert, stav. sv. Víta.
 — 1./7. Půjčka práce dosáhla 2.004 mil. Kč.
 — 4./7. Umluva o neútočení mezi SSSR a
 Malou dohodou.
 — 6./7. Něm. centrum se rozešlo. V Německu
 dovolena jediné strana nár. soc.
 — 10./7. Povodně na Podk. Rusi. Výlok.
 — 15./7. Pakt 4 velmocí v Římě podepsán.
 — 20./7. Konkordát mezi Něm. a Sv. Stolicí.
 — 25./7. Roosevelt proti nezaměstnanosti.
 — 27./7. Konec londýn. hosp. konference.
 — 29./7. Zemědělské předlohy a reforma gent-
 ského systému schváleny v ČSR.
 — 7./8. Zákrok velmocí v Berlíně pro Rakou-
 sko, Německo zákrok odmítá.
 — 12.—15./8. Pribinovy slavnosti v Nitře.
 — 15./8. Revoluce na Kubě, Machado odstoupil.
 — 20./8. Dollfuss opět v Římě. Mussolini pro-
 hlazuje nezávislost Rakouska.
 — 22./8. Zahájení 18. sionist. kongr. v Praze.
 — 31./8. V Mar. Lázních zabit prof. Lessing.
 — 1./9. Sjezd Hitlerovy strany v Norimberku.
 — 6./9. Nový převrat na Kubě.
 — 7./9. † Edward Grey, angl. státník.
 — 11./9. Papež. nuncijs Ciriaci žaluje Hlin-
 kovi na Prahu. (Odvolaán 23./10.)
 — 19./9 Boris u Alexandra. Předzvěst sblížení
 jugoslávsko-bulharského.
 — 21./9. V Lipsku zahájen žhářský proces
 s Lübhem, Torglerem, Dimitrovem a j.
 — 24./9. Sinajská konference Malé Dohody.
 — 27./9. Konflikt mezi Moskvou a Berlínem.
 — 3./10. Pohřeb Švece a Vašátka v Praze.
 Nezdařený hakenkr. atentát na Dollfusse.
 Rozpuštění nár. soc. strany v Rakousku.
 V ČSR zakázána strana hakenkrajc. a něm.
 nacionální. Král Alexandr hostem krále
 Borise.
 — 11./10. Velmocí proti zbrojení Německa.
 — 14./10. Německo vystupuje ze spol. národů.
 — 27./10. Sarrautova vláda ve Francii.
 — 28./10 15. výročí osvobození.
 — 29./10. † Paul Painlevé, býv. fr. min. předs.
 — 8./11. Zabit afgánský král Mohamed Nadir
 Šah, nastupuje syn Mohamed Zahir.
 — 11./11. Stanné právo v Rakousku.
 — 12./11. Volby v Německu, 92 % pro Hitlera.
 — 15./11. Německo-polské prohlášení o ne-
 útočení.
 — 18./11. — 50. výročí otevření Nár. divadla.
 — 27./11. Chautempsův přechodný kabinet.
 — 4./12. Stanné právo ve Španělsku.
 — 5./12. Zrušení prohibice ve Spoj. Státech.
 — 9./12. Bělehrad vítá bulharského krále.
 — 10./12. Beneš a Titulescu na Slovensku, od-
 mítnutí každé revise hranic.
 — 12./12. † Antonín Švehla.
 — 21./12. Malypetr šedesátníkem.
 — 22./12. † Josef Uehla, velký pedagog.
 — 23./12. Lübbe odsouzen k smrti.
 — 23./12. Želez. neštěstí v Lagny na trati
 Paříž—Strassburk, 200 mrtvých, 300 raněn.
 — 29./12. Rumun. min. předs. Duca zavražděn.
 1934 4./1. Důlní katastrofa v Oseku u Duchcovva.
 — Ve Francii propukla aféra Staviského.
 — 17./1. Pražská konference hospodářské rady
 Malé Dohody.
 — 18./1. † v Pisku O. Ševčík, housl. pedagog.
 — 20./1. Zahájena akce Demokracie Dětem.
 — 22./1. Záhřebské porady Malé Dohody.
 — 23./1. Bouře v Paříži ve věci Staviského.
 1934 25./1. Rak. vláda žádá velmocí o zákrok
 proti nár. soc. propagandě.
 — 26./1. Počátek odklonu Polska od ČSR.
 — 29./1. Daladier v čele fr. vlády.
 — 1./2. 15 let práce Čs. Červeného kříže.
 — 2./2. Manifestace Doifus. sedláků ve Vídni.
 — 7./2. Krvavé demonstrace v Paříži, Daladier
 odstoupil, Doumergue sestavuje kabinet.
 — 9./2. Podepsání balkán. paktu v Athénách.
 — 10.—16./2. Občanská válka v Rakousku,
 socialistické mandáty zrušeny.
 — 14./2. Vláda Malypetrova bez nár. dem.
 — 18./2. Tragická smrt belg. krále Alberta I.,
 novým králem Leopold III.
 — 16./2. Snížení zlaté měny v ČSR (devalvace).
 — 7./3. 84. nar. pres. Němci pro demokracii.
 — 14./3. Dollfuss u Mussoliniho.
 — 17./3. Ital. rak. uher. dohoda podepsána.
 — 1./4. Velikonoční Mir Červeného kříže.
 — 13./4. Letci zachraňují Čeljuskince.
 — 26./4. Louis Barthou v Praze.
 — 28./4. Hudební festival v Praze.
 — 2.—6./5. Dr. Beneš na Podkarp. Rusi.
 — 6./5. 15. výročí smrti Štefaníkovy.
 — 10./5. Rumunský svátek sjednocení.
 — 16./5. Diktatura v Lotyšsku.
 — 19./5. Diktatura v Bulharsku.
 — 24./5. Čtvrtá volba pres. ve Vlad. sále.
 † filosof Fr. Frant. Krejčí.
 — 30./5. 500 let od bitvy u Lipán.
 † univ. prof. V. Birnbaum.
 — 2./6. † Jindř. Vaníček, náčelník ČsOS.
 — 9./6. Uznání sovět. Ruská Malou Dohodou.
 — 10./6. Footballové utkání ČSR: Itálie
 v Římě o mistr. světa.
 — 14./6. Hitler a Mussolini v Benátkách.
 — 25./6. † Alois Kalvoda.
 — 30./6. Postřelení vůdce úder. spiknutí v Něm.
 — 1./7. Den žactva III. děl. Olympiady.
 — † malíř A. Kašpar, prof. V. F. Suk.
 — 2./7. Beneš v parlamentě o poměru k Rusku.
 — 5.—8./7. Hlavní dny III. děl. Olympiady.
 — 9./7. Barthou jedná v Londýně o Východním
 paktu. Souhlasil s ním SSSR, balt. státy, ČSR.
 — 10./7. † Ph. Dr. Otakar Zich, prof. estetiky.
 — 11./7. Dollfuss přejímá několik ministerstev.
 — 18./7. Nástupní audience sovět. vyslance.
 — 19./7. Generální stávka v San Francisku.
 — 25./7. Dollfuss zavražděn. Schuschnigg no-
 vým kancléřem.
 — 27./7. † Marsál Lyautey.
 — 29./7. Siamský král Pradžadhipok v Praze
 — 1./8. † pres. Hindenburg. (Pohřeb 7./8.)

Rok 1934.

† Pietro Gaspari, papež. dipl. (19. 11.). Indie získává ústavu (21. 11.). Jugoslavia podává v Ženevě obžalobu Maďarska ve věci marseil. atentátu. (22. 11.). † Fil. J. Berthelot, fr. státník (22. 11.). Vražda Kirovova v Leningradě (1. 12.). Římská fr. něm. dohoda o Sársku (3. 12.). Doznaní Ernsto-vo o zapálení sněmu (4. 12.). Ženeva jedná o vylá- stání mezinár. armády do Sársku po dobu plebis- citu (5. 12.). Rada Spol. národů dává satisfakci Jugoslavii. Maďarsko odsouzeno jako spolupa- chatel útoku na krále Alexandra (10. 12.).

Rok 1935.

Plebisčit v Sársku vyzněl pro Německo (13. 1.). Německo zavádí všeob. brannou povinnost (16. 3.). Pres. J. Pilsudský zemřel (12. 5.), zvolen Moscicki. Itálie se připravuje k válce s Habeš. Dr. Beneš zvolen předsedou XVI. shromáždění Společnosti národů (9. 9.). Válečné operace v Habeši zahájeny (3. 10.). Pád Aduy (5. 10.). Rada Společnosti národů označuje Itálii za útočnicka (6. 10.). Při volbách v Anglii získávají konservativní strany 11½ mil. hlasů, strany dělnická a liberální 10 mil. (15. 11.). Proti Itálii se uplatňují sankce (18. 11.). Pět provincií severní Číny vytyčeno pod vlivem Japonska autonomní federaci (18. 11.). Anthony Eden zvolen angl. ministrem zahraničí (22. 12.). Anglie vysílá své loďstvo do Středomoří, hrozí konflikt s Itálií.

Rok 1936.

Zemřel angl. král Jiří V., novým králem Eduard VIII. (21. 1.). Ve Francii odstoupila vláda Lava- lova, min. předsedou Sarraut (22. 1.). Masarykova oslava na Sorbonně (10. 2.). Vojenský puč v Ja- ponsku (26. 2.). Německo obsadilo demilitarizo- vané pásmo v Porýní (7. 3.). V Paříži zemřel řecký státník E. Venizelos (18. 3.). Německo schvaluje Hitlerovu politiku 99% hlasy (29. 3.). Rakousko zavedlo brannou povinnost (1. 4.). Nėgušova ar- máda v Habeši poražena, Itálové táhnou k Dessii (1. 4.). Ve španělských volbách vítězí strany levi- cové, prezident Zamora odstoupil, na jeho místo Azaña (8. 4.). V Palestině nepokoje (21. 4.). Volby ve Francii vedou k vítězství lidové fronty, v čele vlády Leon Blum (26. 4.). Zemřel egyptský král Fuad, nastupuje jeho syn Faruk (28. 4.). Nėguš opouští Habeš (2. 5.). Itálové obsazují Addis Abe- bu (5. 5.). Král Viktor Emanuel prohlásil habeš- ským císařem (10. 5.). V Rakousku nová vláda bez Starhemberga (14. 5.). Schuschnigg v Římě (2. 6.). Ciano zahr. min. ital. (9. 6.). Francouzská sně- movna přijímá zákon o 40 hod. pracovním týdně (12. 6.). Zemřel angl. spis. G. K. Chesterton (15. 6.) rus. spis. Maxim Gorkij (18. 6.). V Montreux a za- hájena konference o mořských úžinách (22. 6.). Nėguš hájí v Ženevě nezávislost Habeše (30. 6.).

Shromáždění Společnosti národů uslovuje vyprá- ní, aby sankce proti Itálii byly zrušeny (5. 7.). Předseda gđanského senátu Greiser žádá uvolnění Gđanska od Společnosti národů (7. 7.). Zemřel J. V. Čičerin, první zahr. min. SSSR. (7. 7.). Do- hoda Rakouska s Německem (11. 7.). Čtyři sta let od úmrtí Erasma Rotterdamského (12. 7.). Válka Severu proti Jihu v Číně (13. 7.). Pokus o aten- tát na Eduarda VIII. (16. 7.). Španělské Maroko zachváčeno vojen. revolucí (18. 7.). Turci obsazu- jí Dardanely (20. 7.). Jižní Španělsko v moci re- volucionářů (20. 7.). Počátek olympijských her v Berlíně (2. 8.). Zemřel Louis Blériot, první konstruktor letadel (2. 8.). V Řecku rozpuštěn parla- ment a zavedena diktatura (5. 8.). V Rusku od- souzení Zinovjev, Kamenjev a 14 druhů na smrt (24. 8.). Podepsána dohoda anglo-egyptská (26. 8.). Rekonstrukce rumun. vlády Tatarescovy bez Ti- tulesca, zahr. min. Antonescu. Předsedou mad- ridské vlády Largo Caballero (4. 9.). Dobyty Irun (4. 9.). Goebbels mluví v Norimberku proti Moskvě (10. 9.). Zemřel poslední pres. řecké republiky dr. Alexander Zaimis (15. 9.). Boje o Toledský Alcazar (19. 9.). Titulescu onemocněl (22. 9.). Francie sni-

žuje hodnotu franku (29. 9.). Následuje deval- vacie ve Švýcarsku, v Holandsku, Itálii a Řecku. Zemřel Julius Gömbös, maď. min. předs. (7. 10.). Belgický král Leopold oznamuje neutralitu Bel- gie (15. 10.). Hrabě Ciano u Hitlera, Německo uznalo italské císařství habešské (24. 10.). Portu- galsko přerušilo styky s Madridem (24. 10.). Mad- ridská vláda usnází se o samostatnosti baskického území. Mussolini mluví v Miláně o nutnosti re- vise hranic (1. 11.). Roosevelt zvolen znovu presi- dentem U. S. A. (3. 11.). Ve Vídni se sešli zástupci Itálie, Rakouska a Maďarska (10. 11.). Ministr Nečas předsedou Ženevského úřadu práce (12. 11.). Útoky na Madrid (17. 11.). Německo a Itálie uznávají Frankovu vládu (18. 11.). Francouzský min. Salengro spáchal sebevraždu (17. 11.). No- belova cena míru přičtena něm. mír. spis. Ossietz- kému (24. 11.). Horthy v Římě (24. 11.). Německo sjednalo s Japonskem pakt proti bolševismu (25. 11.). Manifestace Malé Dohody v Bukurešti, v Bě- lehradě a v Praze (12. 12.). V Rusku schválena Stalinova ústava (5. 12.). Dramatik Luigi Piran- dello zemřel (10. 12.). Král Eduard VIII. se vzdal trůnu pro pi. Simpsonovou (11. 12.). Generál Čan- sueljan zajal min. předs. Čankajška (13. 12.)

Rok 1937.

Leden: V Římě podepsána anglo-italská dohoda o Středomoří (2.). Holandská princezna Juliana se vdává za prince z Lippe-Biesterfeldu (7.). Ně- mecký tisk obviňuje Československo, že zřizuje sovětská letiště, Anglie odsuzuje veřejně tyto útoky (15.). Göring přijel do Říma a jedná o paktu čtyř podle osy Řím-Berlín, Mussolini prohlašuje, že demokracie „dohopodí“ (18.). V popředí lednového zasedání Rady Společnosti národů je spor turecko-francouzský o Alexandretský san- džak a otázka Gđanská (21.). Povádně řek Ohio a Mississippi připravily ¾ mil. lidí o přístřeší (22.). Francie se dohodla s Tureckem o sandžaku (24.). Jugoslavie podepsala s Bulharskem pakt věčného přátelství (24.). Anglie a Francie usilují o zabra- něnání intervencí ve Španělsku, Itálie a Německo odpovídají společně s výhradami (25.). V SSSR nový proces s Trockisty, 13 z nich odsouzeno k smrti, i Radek (30.). Kancléř Hitler odvolává ve schůzi něm. říš. sněmu podpis Německa na versailleské smlouvě a mluví o vrácení kolonií a o frontě proti bolševismu (30.).

Únor. Itálie a Turecko se dohodly o úžinách (3.). Špaň. povstanci obsadili Malagu (8.). Svět vzpo- míná Puškinovy smrti před 100 lety (10.). Ve Španělsku se bojuje o cestu Madrid-Valencie (13.). Ve Finsku zvolen prezidentem Kallio (15.).

Březen. Francouzský parlament mluví o nedo- tknutelnosti ČSR, v anglické sněmovně se pro- hláší zájem Anglie na poměrech ve střední Evropě (3.). V Pešti zmařen nastupující puč (6.). Francouzská půjčka na obranu státu skončila s velkým úspěchem (9.). V Clichy ve Francii vznikly krvavé bouře (16.). Zemřel angl. státník Austen Chamberlain (17.). V Tyleru v Texasu došlo ve škole k výbuchu svítiplynu, jímž bylo pohřbeno 460 dětí (17.). Schuschnigg jedná v Pešt. (19.). Italské pomocné sbory byly poraženy u Guai dalajary (19.). Vládní generál Miaja počíná ofen- sivu (21.). Belg. král Leopold v Londýně (22.). V Bělehradě sešli se zahraniční ministři Malé Do- hody (31.).

Duben. Prezident Beneš navštívil oficiálně Běle- hrad (5.). V Belgii zvítězil min. předs. van Zeeland proti rexistovi Degrellovi (11.). Španělské povstanci blokují Bilbao (12.). V Bělehradě jedná Stojadi- novič s tur. min. zahr. Rudži Arasem (13.). Bý- valý vůdce Labour-Party Lansbury jedná s Hitle- rem o svolání světové mírové konference (19.). „Bramborový Jones“ prorazil blokádu Bilbao (19.). Počíná kontrola Španělska, řízená neinter- venčním výborem v Londýně (20.). Schuschnigg se schází s Mussolinim v Benátkách a hájí samo- statnost Rakouska (23.). Anglie a Francie zbavují Belgie locarnských závazků a slibují jí další ochra- nu (24.). Polský min. Beck navštívil Bukurešť k dohodě polsko-rumunských hosp. a kult. styků

Rok 1935.

Prezident T. G. Masaryk se dožil 85. let (7. 3.). Zemřel šéf činohry Nár. divadla K. H. Hilár (6. 3.). Ministr Eden navštívil Prahu (4. 4.). ČSR. a SSSR. podepsaly smlouvu o vzájemné pomoci (15. 5.). Volby do parlamentu (19. 5.). Nová vláda Malypetrova s Machnikem, Nečasem a Najmanem (4. 6.). Zemřel hudební skladatel Josef Suk (1. 6.). Zemřel posl. Lev Winter (29. 8.). Hodža se stal předsedou vlády (5. 11.). Prezident Osvoboditel odstoupil (14. 12.), druhým prezidentem republiky zvolen 430 hlasy ze 450 dr. E. Beneš (18. 12.).

Rok 1936.

Změna ve vládě: Na místo min. financí dra Trapla nastupuje J. Kalfus (18. 3.). Zemřel člen Českého kvarteta Karel Hofman (20. 2.). a prof. tech. dr. Jul. Stoklasa (4. 4.). Přšlo sto let od vy- dání Máchova „Máje“ (23. 4.). Zemřel zakladatel něm. aktivismu Fr. Křepek (28. 4.). Byl schválen zákon o obraně státu (30. 4.). Zemřel spisovatel Jar. Hilbert (10. 5.). a slovenský skladatel J. L. Bella (25. 5.). Nėstěží v Rakvici (26. 5.). Prvá oslava narozenin druhého prezidenta republiky (28. 5.). Vyhlášena půjčka na obranu státu (30. 5.). Zemřela Kristyna Morfová (1. 6.). Prezident Čsl. republiky a princ Pavel v Bukurešti (7. 6.). Zájezd prezidenta na Moravu (13. 6.). Zemřel František Staněk (19. 6.).

Něm. křesť. sociálové vstupují do vlády mi- nistrem Er. Zajčkem (2. 7.). Zemřel dějepisec Boh. Navrátil (2. 7.) a liter. histor. prof. Jan Ja- kubec (5. 7.). ČSR. ruší sankce proti Itálii (10. 7.). Na půjčku obrany státu bylo upsáno 2½ miliardy (12. 7.). Zemřel univ. prof. JUDr. Dobroslav Krej- čí (24. 7.). V Polabí počínají dosud největší čl. manévry (20. 8.). Podepsán modus vivendi s Va- tikánem (31. 8.). Bratislavská konference Malé Dohody (8. 9.). Tři sta let od vydání Tránovského Kancionálu (28. 9.). Druhá devalvace čl. koruny (9. 10.). Zemřel herec V. Zakopal (8. 10.). Uveřej- něn státní vyrovnaný rozpočet na rok 1937 na 1¼ miliardy Kč (16. 10.). Zahraniční výbor schva- luje expozé zahr. min. dr. K. Krofky, že nebude změněn náš zahraniční politice (22. 10.). Návště- va krále Carola a prince Michala v ČSR (27. 10.). Úmrtí spis. Jana Herbena (24. 12.).

Rok 1937.

Leden. Zemřel historik prof. Josef Pekař (23.). Únor. Vláda se dohodla s aktivistickými Němci o řešení menšinových otázek (20.). Zemřela Renáta Tyršová (23.). Březen. Prezident Beneš v Brně přijal doktor. diplom oboru vys. škol. brněnských (16.). Min. předs. D. Tatarescu v Praze (22.). Duben. Zemřel Fr. X. Šalda a posl. Dr. Frant. Lukavský (4.). Prezident Beneš navštívil oficiálně Bělehrad (5.). Zemřel prof. Josef Mařatka (20.). Prezident Beneš promován na Komenského univ. v Bratislavě (21.). Pražským předsedou zvolen po Dr. Baxovi Dr. Petr Zenzl (24.). Parlament rokuje o novém občanském zákoníku. Květen. První máj ve znamení spolupráce (1.). Prezident na českém jihu (8.). Min. předs. Hodža na korunovaci v Londýně (12.). Vzpomínáme květnového manifestu čes. spisovatelů z r. 1917 (16.). Sjezd strany soc. dem. a jubil. sjezd nár. soc. v Praze (17.). V ministerské radě schváleny osnovy o podkarpatoruské autonomii (21.). Říšský sjezd agrární mládeže a hospodářská výstava v Praze (23.). Zemřel Dr. Karel Kramář (26.), po- hřeb konal se v Pantheonu Nár. musea (29.). Červen. Posl. sněmovna schválila zřízení Štefá- níkovy techniky v Košicích (8.). Porady min. předs. Malé Dohody v Bukurešti (14.). Ve sně- movně podán zákon o branné výchově (15.).

(Uzavřeno 20. června 1937.)

PŘEHLED PANOVNÍKŮ

Anglie.	Francie.
<i>Krdl. anglosaští.</i>	<i>Karlovcí.</i>
Egbert 827/36	Karel Veliký 768/14
Ethelwulf 836/57	Ludvík Pobožný 814/40
Ethelbert 857/66	Boje o trůn 840/43
Ethelred 866/71	Karel Holý 843/77
	Karel Tlustý 881/87
Alfred Veliký 871/01	Odo Pařížský 887/98
Edvard I. 901/25	Karel Pitomý 898/23
Ethelstan 925/40	Rudolf Burgund. 923/36
Edmund 940/46	Ludvík IV. 936/54
Edred 946/55	Lothar IV. 954/86
Edvin 955/59	Ludvík V. 986/87
Edgar 959/75	
Edvard II. 975/78	<i>Kapetovci.</i>
Athelred II. 978/16	Hugo Kapet. 987/96
<i>Rod dánský.</i>	Robert I. Svätý 996/31
Knut Vel. 1016/35	Jindřich I. 1031/60
Harald I. 1035/39	
Hardiknut 1039/42	
<i>Rod anglosaský.</i>	Filip I. 1060/08
Edv. III. Vyzn. 1042/66	
Harald II. 1066	
<i>Rod normanský.</i>	
Vilém Dobývát. 1066/87	
Vilém II. Ryš. 1087/00	
Jindřich I. 1100/35	Ludvík VI. 1108/37
Štěpán z Blois 1135/54	Ludvík VII. 1137/80
<i>Plantageneti.</i>	
Jindřich II. 1154/89	Filip II. August 1180/23
Richard Lví Srdce 1189/99	
Jan Bezemek 1199/16	Ludvík VIII. 1223/26
Jindřich III. 1216/72	Ludvík IX. 1226/70
Eduard I. 1272/07	Filip III. Smělý 1270/85
	Filip IV. 1285/14
Eduard II. 1307/27	Ludvík X. 1314/16
Eduard III. 1327/77	Filip V. 1316/22
	Karel IV. 1322/28
	<i>Valois.</i>
Richard II. 1377/99	Filip VI. 1328/50
	Jan II. Dobrý 1350/64
	Karel V. Moudrý 1364/80
<i>Lankasterští.</i>	Karel VI. 1380/22
Jindřich IV. 1399/13	Karel VII. 1422/61
Jindřich V. 1413/22	Ludvík XI. 1461/83
Jindřich VI. 1422/61	
<i>Yorští.</i>	
Eduard IV. 1461/83	
Eduard V. 1483	
Richard III. 1483/85	Karel VIII. 1483/98
<i>Tudorovci.</i>	<i>Orleanští.</i>
Jindřich VII. 1485/09	
Jindřich VIII. 1509/47	Ludvík XII. 1498/15
	Frant. I. 1515/47
Eduard VI. 1547/53	Jindřich II. 1547/59
Marie Tudor. 1553/58	Frant. II. 1559/60
Alžběta 1558/03	Karel IX. 1560/74
	Jindřich III. 1574/86

Německo.	Čechy.
	<i>Ř. velkomoravská.</i>
	Mojmír I. 784/6
	Rastislav 846/70
<i>Karlovcí.</i>	Svatopluk 871/94
Ludvík Němec 843/76	Mojmír II. 894/06
Karel Tlustý 876/87	
Arnulf 887/99	<i>Přemyslovci.</i>
Ludvík Dítě 899/11	
Konrad I. 911/18	Bořivoj asi do 894
	Spytihněv I. asi do 905
	Vratislav I. 905/21
<i>Rod saský.</i>	Václav Svätý 924/29
Jindřich I. 919/36	Boleslav I. 929/67
Ota I. Veliký 936/73	Boleslav II. 967/99
Ota II. 973/83	Boleslav III. 999/1002
Ota III. 983/1002	Vladivoj 1002/03
Jindřich II. 1002/24	Boleslav III. 1003
	Jaromír 1003
	Boleslav Chrab. 1003/04
<i>Rod francký.</i>	Jaromír 1004/12
Konrad II. 1024/39	Oldřich 1012/34
Jindřich III. 1039/56	Jindřich IV. 1056/06
Jindřich IV. 1056/06	Břetislav I. 1034/55
	Spytihněv II. 1055/61
Rud. Šváb.* 1077/80	Vratislav II. 1061/92
Heřman Luc.* 1081/88	Konrad Brněnský 1092
	Břetislav II. 1092/00
Jindřich V. 1106/25	Bořivoj II. 1101/07
	Svatopluk 1107/09
Lothar Saský 1125/37	Vladislav I. 1109/25
<i>Hohenštaufové.</i>	Soběslav I. 1125/40
Konrad III. 1138/52	Vladislav II. (L) 1140/73
Fridrich I. Bar- barosa 1152/90	Soběslav II. 1173/78
Jindřich VI. 1190/97	Bedřich 1178/89
Filip Švábický 1198/08	Konrad Ota 1188/91
Ota IV. Brunš.* 1198/15	Jindřich Bret. 1192/97
	Vlad. Jindřich 1197
Fridrich II. 1212/50	Přemysl O. I. 1197/30
Jindřich Raspe* 1246/47	Václav I. 1230/53
Vilém Holand.* 1247/56	Přemysl O. II. 1253/78
Konrad IV. Sv. 1250/54	
Alfons Kastil.* 1257/73	Václav II. 1278 (83)05
Richard Corn.* 1257/72	
Rudolf Habsb. 1273/91	Václav III. 1305/06
Adolf Nassav. 1291/98	Rudolf Habsb. 1306/07
Albrecht I. rak. 1298/08	Jindřich Korut. 1307/10
Jindřich VII. luc. 1308/13	<i>Lucemburkové.</i>
Ludvík Bavor. 1314/47	Jan Lucemburk 1310/46
Fridrich Šlič.R.* 1314/30	Karel I. 1346/78
Václav IV. Čes. 1378/10	Václav IV. 1378/19
Ruprecht Falc.* 1400/10	
Jošt Moravský 1410/11	Války husit. 1419/36
Zikmund 1411/37	Zikmund 1436/37
<i>Habsburkové.</i>	
Albrecht II. 1438/39	Albrecht II. 1437/39
Fridrich III. 1440/93	Interregnum 1439/53
Maximilian I. 1493/19	Ladislav Pohr. 1453/57
	Jiří Poděbrad. 1458/71
Karel V. 1519/56	<i>Jagellovci.</i>
	Vladislav II. 1471/16
	Ludvík 1516/26
Ferdinand I. 1556/64	<i>Habsburkové.</i>
Maximilian II. 1564/76	Ferdinand I. 1526/64
Rudolf II. 1576/12	Maximilian I. 1564/76
	Rudolf II. 1576/11

VĚTŠÍCH STÁTŮ EVROPSKÝCH

Uhry.	Polsko.
<i>Arpádovci.</i>	<i>Piastovci.</i>
Arpád † 907	Měšek I. 960/92
Gejza 972/97	
Štěpán I. Svätý 997/38	Boleslav Chrabrý 992/25
	Měšek II. 1025/34
Petr 1038/46	Zmatky 1034/40
Ondřej I. 1046/61	Kazimír Obnov. 1040/58
Bela I. 1061/63	Boleslav Smělý 1057/80
Salomon 1063/74	
Gejza I. 1074/77	Vladislav Heř- man 1080/02
Ladislav Sv. 1077/95	
Koloman I. 1095/14	Boleslav Křivo- ústý 1102/39
Štěpán II. 1114/31	Vladislav II. 1139/59
Bela II. 1131/41	Boleslav Kade- favý 1145/73
Gejza II. 1141/61	Měšek III. Starý 1173/77
Štěpán III. 1161/73	
Ladislav II.* 1161/62	Kazimír Spra- vedlivý 1177/94
Štěpán IV.* 1162/64	Měšek Starý 1194/02
Bela III. 1173/96	
Emerich 1196/04	
Ladislav III. 1204/05	Vladislav III. 1202/06
Ondřej II. 1205/35	Lešek Bílý 1206/27
Bela IV. 1235/70	Boleslav Styd. 1227/79
Štěpán V. 1270/72	(Poručníci = Konrad Mazovský a Jindř. Bradatý)
Ladislav IV. 1272/90	Lešek Černý 1279/88
Ondřej III. 1290/01	Boje o trůn. 1288/00
	Přemysl Velk. 1295/96
Ladislav V. Čes. (Václav III.) 1301/04	Václav Český 1300/05
Bezvládí 1304/08	Vlad. I. Lokýtek 1306/33
<i>Anjouovci.</i>	Kazimír III. Veliký 1333/70
Karel Robert 1308/42	<i>Anjouovci.</i>
Ludvík I. Veliký 1342/82	Ludvík Uher. 1370/82
Marie 1382/87	Hedvika 1384/86
Zikmund Lu- cemburský 1387/37	<i>Jagellovci.</i>
	Vladislav II. 1386/34
Albrecht Rak. 1437/39	
Vladislav Pol. 1440/44	Vladislav III. 1434/44
Interregnum 1444/53	Kazimír IV. 1445/92
Ladislav VI. Po- hrobek 1453/57	
Matyáš Korvín. 1458/90	Jan Albrecht 1492/01
Vladislav II. Čes. 1490/16	
Ludvík II. 1516/26	Alexander I. 1501/06
<i>Habsburkové.</i>	Zikmund I. 1506/48
Ferdinand I. 1526/64	Zikm. II. Ang. 1548/72
Jan Žapoiský* 1526/40	
Maximilian II. 1564/76	
Rudolf 1576/08	Jindř. Valois 1573/74
	Štěpán Báthory 1575/86

Rusko.	Byzanc.
<i>Rurikovci.</i>	Nikefor I. 802/11
<i>Říše kijevská.</i>	Michal III. 842/67
Rurik 862/79	<i>Dyn. makedon.</i>
Oleg 879/12	Basileios I. 867/86
	Lev VI. 886/11
	Alexander 886/12
Igor 912/45	Konst. VII. Porfyrogen. 912/59
Olga 945/57	Roman I. La- kapanos 920/44
Svjatoslav 957/72	Roman II. 959/63
Jaropluk 972/80	Nikeforos Fokas 963/69
Vladimír Vel. 980/15	Jan I. Cimiskes 969/76
	Basileios II. 976/25
Svatopluk 1015/19	Konstant. VIII. 1025/28
Jaroslav	Roman III. 1028/34
Moudrý 1019/54	Michael IV. 1034/41
Izjaslav 1054/73	Konst. IX. Mon. 1042/54
Svjatoslav 1073/76	Theodora 1054/56
Izjaslav 1076/78	Michal VI. 1056/57
Vsevolod 1078/93	<i>Kommenovci.</i>
	Isák I. 1057/59
Svatopluk II. 1093/13	Konstantin X. 1059/67
	Roman IV. 1067/71
VI. Monomach 1113/25	Alexios I. Kom. 1081/18
Mstislav 1125/32	Roman Komnenos. 1118/43
Jaropluk 1132/39	Manuel I. 1143/80
Vsevolod II. Olg. 1139/46	Konst. IX. Mon. 1180/83
Izjaslav 1146/54	Alexios II. 1180/83
Václav Mon. 1150/54	Andronikos 1183/85
Jiří Dolgoruký. 1155/57	<i>Angelovci.</i>
Rostislav 1159/68	Isák II. 1185/95
Ondřej Bogolj. 1169/74	Alexios III. 1195/03
Vsevolod Jurjev. 1176/12	Isák II. 1203/04
	Alexios IV. 1203/04
Jiří II. Vsevolod 1212/38	<i>Cisár. latinské.</i>
Jarosl. II. Vsev. 1238/46	Baldun I. 1204/05
Spory o trůn 1246/52	Jindřich I. 1206/16
Alexandr Něv. 1252/63	Petr Courtenay 1216/19
Jaroslav 1263/71	Robert Namur. 1219/28
Vasilij 1271/76	Jan Briennský 1228/37
Navl. Tatarů 1237/1481	Baldun II. 1237/61
	<i>Palaiologovci.</i>
Říše moskevská.	Michail VIII. 1261/82
Jiří Danielovič 1319/25	Andronikos II. 1282/28
Ivan I. Kalita 1328/41	Andronikos III. 1328/41
Simeon Hrdý 1341/53	Jan Kantaku- zen* 1341/55
Dimitrij Don. 1363/89	Jan V. Palaiolog 1341/91
Vasilij I. 1389/25	
<i>(Knížata Litvy.)</i>	
Gedymin 1315/41	
Olgard 1341/77	Manuel Palai- olog 1391/25
Kejstut † 1382	
Jagello 1377/92	
Vitold Litev. 1390/30	Jan VIII. 1425/48
Kazimír pol. 1440/92	Konstantin XI. 1448/53
<i>Pokrač. Rurikovci.</i>	Pád Cařihradu. 1453
Vasilij Temný 1425/62	<i>Turecko.</i>
Ivan III. 1462/05	Mohamed II. 1451/81
Konec poroby tatar. 1481	Bajazid II. 1481/12
Vasilij III. 1505/33	
Ivan IV. Hroz- ný 1533/84	Selim I. 1512/20
Feodor I. 1584/98	Solimán II. 1520/66
Boris Godunov 1598/05	Selim II. 1566/74
	Murat III. 1574/95
	Muhamed III. 1595/03

Anglie.	Francie.	Německo.	Čechy.	Uhry.	Polsko.	Rusko.	Byzanc.
<i>Stuartovci.</i> Jakub I. 1603/25 Karel I. 1625/49 Republika 1649/60 Karel II. 1660/85 Jakub II. 1685/88 Vilém III. 1688/82	<i>Bourboni.</i> Jindřich IV. 1589/10 Ludvík XIII. 1610/43 Ludvík XIV. 1643/15 Ludvík XV. 1715/74 Ludvík XVI. 1774/92 Republika 1792/04 Napoleon I. 1804/14 Ludvík XVIII. 1814/24 Karel X. 1824/30 Lud. Filip Orł. 1830/48 II. republika. 1848/52 Napoleon III. 1852/70 III. republika od . 1870	Matyáš 1612/19 Ferdinand II. 1619/37 Ferdinand III. 1637/57 Leopold I. 1657/05 Josef I. 1705/11 Karel VI. 1711/40 Interregnum . . . 1740/42 Karel VII. Bav. 1742/45 Frant. I. Lotrin. 1745/65 Josef II. 1765/90 Leopold II. 1790/92 František II. 1792/06 Něm. Bund 1815/66 Sev. něm. Bund 1866/70 Německé císař. od 1871 Vilém I. 1871/88 Fridrich III. 1888 Vilém II. 1888/18	Matyáš 1611/19 Bedřich Falcký*1619/20 Ferdinand II. 1619/37 Ferdinand III. 1637/57 Leopold I. 1657/05 Josef I. 1705/11 Karel II. 1711/40 M. Terezie 1740/80 Karel III. Bav.*1741/43 Josef II. 1780/90 Leopold II. 1790/92 František 1792/35 Ferdinand V. 1835/48 Frant. Jos. I. 1848/16 Karel 1916/18 Prohl. republ. 1918	Matyáš II. 1608/19 Ferdinand II. 1619/37 Ferdinand III. 1637/57 Leopold I. 1658/05 Josef I. 1705/11 Karel VI. 1711/40 M. Terezie 1740/80 Josef II. 1780/90 Leopold II. 1790/92 František I. 1792/35 Ferdinand V. 1835/48 Frant. Jos. I. 1848/16 Karel 1916/18 Republika 1918/19 „Správa“ král. od 1919	<i>Vasovci.</i> Zikmund III. 1587/32 Vladislav IV. 1632/48 Jan II. Kaz. 1648/68 Michal Višňov. 1669/73 Jan III. Soběški 1673/96 August II. Sas. 1697/06 Stan. Leščínski* 1704/10 August II. Sas. 1710/33 August III. Sas. 1740/33 Stanislav Po- niatovski 1764/95 I. Dělení Polska 1772 II. Dělení 1793 III. Dělení 1795 V. věv. varšavské 1807/15 Král. kongre- sově 1815/32 Povstání listop. 1830 Republ. Kra- kovská 1815/46 Lednové povst. 1863 Karel 1916/18 Republika 1918/19 „Správa“ král. od 1919	<i>Bouře samozvan. 1605/12</i> <i>Romanovci.</i> Michal 1613/45 Alexej 1645/76 Feodor III. 1676/82 Zofie 1682/89 Ivan V. 1689/96 Petr I. Veliký . . . 1689/25 Kateřina I. 1725/27 Petr II. 1727/30 Anna Ivan. 1730/40 Ivan VI. 1740/41 Alžběta Petr. 1741/62 Petr III. 1762 Kateřina II. 1762/96 Pavel I. 1796/01 Alexander I. 1801/25 Mikuláš I. 1825/55 Alexander II. 1855/81 Alexander III. 1881/94 Mikuláš II. 1894/17 Prohláš. republ. 1917 Vláda sovět. od 1917	Ahmed I. 1603/17 Mustafa I. 1617/18 Osman II. 1618/22 Murat IV. 1623/40 Ibrahim 1640/48 Muhamed IV. 1648/87 Soliman II. 1687/91 Ahmed II. 1691/95 Mustafa II. 1695/03 Ahmed III. 1703/30 Mahmud I. 1730/54 Osman III. 1754/57 Mustafa III. 1757/74 Abdul Hamid I. 1774/89 Selin III. 1789/07 Mustafa IV. 1807/08 Mahmud II. 1808/39 Abdul Medžid. 1839/61 Abdul Aziz 1861/76 Abdul Hamid II. 1876/09 Mohamed V. 1909/18 Mohamed VI. 1918/22 Abdul-Medžid, ses. 1923
Eduard VII. 1901/10 Jiří V. od 1910	Jiří IV. 1820/30 Vilém IV. 1830/37 Viktorie 1837/01	Prohl. republ. 1918	Prohl. republ. 1918	Karel 1916/18 Republika 1918/19 „Správa“ král. od 1919	Karel 1916/18 Republika 1918/19 „Správa“ král. od 1919	Prohláš. republ. 1918	Prohláš. republ. 1918
Portugalsko.	Španělsko.	Neapolsko.	Nizozemí.	Rakousy.	Branibory.	Dánsko.	Švédsko.
<i>Rod Burgundský.</i> Jindřich I. 1095/12 Alfons I. 1112/85 Sancho I. 1185/11 Alfons II. 1211/23 Sancho II. 1223/45 Alfons III. 1245/79 Dionys 1279/25 Alfons IV. 1325/57 Petr I. 1367/67 Ferdinand I. 1367/83 Jan I. Vel. 1385/33 Eduard 1433/38 Alfons V. 1438/81 Jan II. 1481/95 Emanuel Vel. 1495/21 Jan III. 1521/57 Sebastian 1557/78 Jindřich K. 1578/80 <i>Španěl. Habsburkové.</i> Filip II. 1580/98 Filip III. 1598/21 Filip IV. 1621/40 <i>Rod Braganza.</i> Jan IV. 1641/56 Alfons VI. 1656/83 Petr II. 1683/06 Jan V. 1706/50 Josef Eman. 1750/77 Maria (Petr). 1777/16 Jan (VI) reg. 1792/16 Franc. panství. 1807/09 Angl. panství. 1809/20 Jan VI. 1816/26 Donna Maria II. 1826/53 Don Miguel* . . . 1828/34 Petr V. 1853/61 Ludvík 1861/89 Karel I. 1889/08 Manuel II. 1908/10 <i>Republika od r. 1910.</i> <i>Pokrač. Španělska.</i> Josef Bonap. 1808/14 Ferdinand IV. 1814/33 Občan. války . . . 1833/45 Isabella I. 1845/68 Amadeus Savojs 1870/73 Republika 1873 Alfons XII. 1874/85 Alfons XIII. 1886/31 Prohláš. republ. 1931	<i>Král. Kastilie.</i> Sancho III. Vel. 1000/35 Ferdinand Vel. 1035/65 Alfons VI. 1065/09 Alfons VII. 1134/57 Alfons VIII. 1158/14 Ferd. III. Svatý 1214/52 Alfons X. M. 1252/84 Sancho IV. 1284/93 Ferdinand IV. 1295/12 Alfons XI. 1312/50 Petr Ukruťný . . . 1350/69 Jindřich II. 1369/79 Jan I. 1379/90 Jindřich III. 1390/06 Jan II. 1406/54 Jindřich IV. 1454/74 Isabella 1474/04 Johanna Šil. 1504/17 Filip Šliř. reg. 1504/06 Ferd. Arag. reg. 1506/16 <i>Král. Aragonie.</i> Sancho 1035/96 Petr I. 1096/04 Alfons I. 1104/34 Alfons II. 1162/96 Petr II. 1196/13 Jakub I. 1213/76 Petr III. 1276/85 Alfons III. 1285/91 Jakub II. 1291/27 Alfons IV. 1327/36 Petr IV. 1336/87 Jan I. 1387/95 Martin 1395/10 Ferdinand I. 1410/16 Alfons V. 1416/58 Jan II. 1458/79 Ferd. II. Katol. 1479/16 <i>Kr. špan. Habsburkové.</i> Karel I. (cis. V.) 1517/56 Filip II. 1556/98 Filip III. 1598/21 Filip IV. 1621/65 Karel V. 1665/00 V. o dědictví 1700/13 <i>Bourboni.</i> Filip V. Anjou. 1713/46 Ferdinand VI. 1746/59 Karel III. 1759/88 Karel IV. 1788/08	<i>Normané.</i> Robert Guisk. 1059/85 Roger 1085/01 Roger II. král. 1101/54 Vilém I. 1154/66 Vilém II. 1166/89 Tankred 1189/94 <i>Hohenštaufové.</i> Jindřich (VI.). 1194/97 Fridrich (II.). 1197/50 Konrád (IV.). 1250/54 Manfred 1254/66 <i>Rod Anjou.</i> Karel I. 1266/85 Karel II. 1285/09 Robert 1309/43 Johanna I. 1343/82 Karel Dračský . . . 1382/86 Ladislav 1386/14 Johanna II. 1414/35 <i>Belgie.</i> Alfons V. 1435/58 Ferdinand I. 1438/94 Alfons II. 1495 Ferdinand II. 1495/96 Fridrich II. 1496/01 Boje o trůn 1501/06 Ferdinand III. 1506/16 <i>Špan. Habsburkové.</i> Karel I. (V.). 1517/56 Filip (II.). 1556/98 Filip (III.). 1598/21 Filip (IV.). 1621/65 Karel II. 1665/00 <i>Rak. Habsburkové.</i> Karel (VI.). 1713/33 <i>Španěl. Bourboni.</i> Karel III. 1733/59 Ferdinand IV. 1759/06 (Jos. Bonaparte) 1806/08 (Murat 1808/14) Ferdinand IV. 1815/25 František I. 1825/30 Ferdinand V. 1830/59 František II. 1859/61	<i>Republika.</i> Vilém Oranž. 1581/84 Moric 1587/1625 Bedř. Jindř. 1623/47 Vilém II. 1647/50 Jan de Witt 1653/72 Vilém III. 1674/1702 Vilém IV. 1747/51 Vilém V. 1751/95 Batavská rep. 1795 Kud. Bonaparte . . . 1806 L. Francií 1810 <i>Království.</i> Vilém I. 1813/40 Vilém II. 1840/47 Vilém III. 1849/90 Vilemina. od 1890 <i>Belgie.</i> Leopold I. 1831/65 Leopold II. 1865/1909 Albrecht I. 1909/34 Leopold III. od 1934 <i>Král. Sardinské.</i> Viktor Amad. II. 1675/30 Karel Em. III. 1730/73 Viktor Am. III. 1773/96 Karel Em. IV. 1796/02 Viktor Em. I. 1802/21 Karel Felix 1821/31 Karel Albert 1831/49 <i>Kr. italské (od 1861).</i> Viktor Em. II. 1849/78 Humbert 1878/00 Viktor Em. III. od 1900	<i>Babenberské.</i> <i>Markrabství.</i> Leopold I. 976/94 Jindřich I. 994/18 Adalbert I. 1018/56 Arnošt I. 1056/75 Leopold II. 1075/96 Leop. III. Sv. 1096/36 Leopold IV. 1136/41 <i>Vévodství (od r. 1156)</i> Jindř. II. Jas. 1141/77 Leopold V. 1177/94 Fridr. I. Kat. 1194/98 Leopold VI. 1198/30 Fridr. II. Boj. 1230/46 Vladislav Čes. 1246/47 Heřm. Bäden. 1247/50 Přemysl O. 1250/76 <i>Habsburkové.</i> Rudolf I. 1276/82 Albrecht I. 1283/08 Leopold I. 1308/30 Albrecht II. 1330/58 Rudolf IV. 1358/65 Albrecht III. 1365/95 Albrecht IV. 1395/04 Albrecht V. 1404/39 Ladislav Pohr. 1439/57 Fridrich V. 1457/93 Maximilian I. 1493/19 Ferdinand I. 1519/64 Maximilian II. 1564/76 Rudolf (II.). 1576/12 Matyáš 1612/19 Ferdinand II. 1619/37 Ferdinand III. 1637/57 Leopold I. 1657/05 Josef I. 1705/11 Karel (VI.). 1711/40 Marie Terezie . . . 1740/80 Josef II. 1780/90 Leopold II. 1790/92 František (II.). 1792/35 Ferdinand V. 1835/48 Frant. Jos. I. 1848/16 Karel VII. 1916/18 Vládepa ubl. od 1918	<i>Askánští.</i> Albrecht Med. 1157/70 Oto I. 1170/84 Oto II. 1184/05 Albrecht II. 1205/20 Jan I. a Oto III. 1220/66 Jejich potomci do 1304. Valdemar 1304/19 Jindřich 1319/20 <i>Wittelsbachové.</i> Ludvík Starší . . . 1324/50 Ludvík Říman . . . 1350/65 Oto Lenivý 1365/73 <i>Lucemburkové.</i> Václav (Karel). 1373/78 Zikmund 1378/88 Jošt Morav. 1388/11 <i>Hohenzollerové.</i> Fridrich I. 1411/40 Fridrich II. 1440/70 Albrecht Achil . . . 1470/86 Jan (Cicero) 1486/99 Joachim I. 1499/35 Joachim II. 1535/71 Jan Jiří 1571/98 Joach. Fridr. 1598/08 Jan Sigmund, 1608/19 (Od 1618 věv. pruský.) Jiří Vilém 1619/40 Fridrich Vilém, 1640/88 veliký kurf. 1640/88 Fridrich III. 1688/01 <i>Král. Pruské.</i> Fridr. I. (III.). 1701/13 Fridr. Vil. I. 1713/40 Fridr. II. Vel. 1740/86 Fridrich Vil. II. 1786/97 Fridr. Vil. III. 1797/40 Fridr. Vil. IV. 1840/61 Vilém I. 1861/88 Od 1871 císař. něm. Fridrich III. 1888 Vilém II. 1888/18 Vláda republ. od 1918	<i>Gorm Starý 850/36</i> Harald Blat. 936/85 Sven I. 985/14 Knut II. 1014/35 Hardiknut III. 1035/42 Magnus Nor. 1042/47 <i>Estritovci.</i> Sven II. 1047/76 Harald IV. 1076/80 Knut II. Svatý . . . 1080/86 Valdemar I. Vel. 1157/82 Knut VI. 1182/02 Valdemar II. 1202/41 Erich V. 1259/86 Erich VI. 1286/15 Křištof II. 1315/26 Valdemar III. 1326/30 Křištof II. opět . . . 1330/32 Boje o trůn 1332/40 Valdemar IV. 1340/75 Olaf IV. 1375/87 Markéta 1387/12 Unie Kalmar. 1397/1523 Erich Pomoř. 1412/39 Křištof III. 1439/48 Kristian I. 1448/81 Jan I. 1481/13 Kristian II. 1513/23 <i>Šlesvik-Holštýnski.</i> Fridrich I. 1523/33 Kristian III. 1533/59 Fridrich II. 1559/88 Kristian IV. 1588/48 Fridrich III. 1648/70 Kristian V. 1670/99 Fridrich IV. 1699/30 Kristian VI. 1730/46 Fridrich V. 1746/66 Kristian VII. 1766/08 Fridrich VI. 1808/39 Kristian VIII. 1839/48 Fridrich VII. 1848/63 Kristian IX. 1863/06 Fridrich VIII. 1906/12 Kristian X. od 1912 <i>Pokrač. Švédsko</i> Oskar 1844/59 Karel XV. 1859/72 Oskar II. 1872/07 Gustav V. od r. 1907	Stenkil 1060/66 Ingo II. 1118/30 Sverker 1135/55 Karel 1155/68 Erich* 1155/60 Knu 1168/95 Erich 1222/50 <i>Folkungové.</i> Valdemar I. 1250/79 Magnus I. 1279/90 Boje o trůn 1290/18 Magnus II. 1319/65 Albrecht II. 1364/89 Markéta 1387/12 Erich 1412/39 Křištof (III.). 1439/48 Karel VIII. 1448/71 Sturové správci. 1471/20 Krist. II. Dán. 1520/21 <i>Vasovci.</i> Gustav Vasa. 1523/60 (1521/23 správce.) Erich XIV. 1560/68 Jan III. 1568/92 Zigmund 1592/04 Karel IX. 1604/11 Gust. Adolf II. 1611/32 Kristina 1632/54 <i>Falc-Zweibrückenští.</i> Karel X. G. 1654/60 Karel XI. 1660/97 Karel XII. 1697/18 Ulrika El. 1718/20 Fridr. Hes.-Kas. 1720/51 <i>Holštýn - Gottorpští:</i> Adolf Fridrich 1751/71 Gustav III. 1771/92 Gustav IV. 1792/09 Karel XIII. 1809/18 Karel XIV. (Bernadote). 1818/44

Papežové.

Petr	67	Hormisdas	514/523
Linus	67/79	Jan I.	523/526
Anakletus	79/90	Felix III. (IV)	526/530
Klement I.	90/99	Bonifác II.	530/532
Evarist	99/107	Jan II.	533/535
Alexandr I.	107/116	Agapet I.	535/536
Sixtus I.	116/125	Silverius	536/537
Telesphorus	125/136	Vigilius	537/555
Hyginus	136/140	Pelagius I.	556/561
Pius I.	140/154	Jan III.	561/574
Anicetus	154/165	Benedikt I.	575/579
Soter	166/174	Pelagius II.	579/590
Eleutherus	174/189	Řehoř I.	590/604
Viktor I.	189/198	Sabinianus	604/606
Zephyrinus	198/217	Bonifác III.	607
Kalistus	217/222	Bonifác IV.	608/615
Urban I.	222/230	Deusdedit	615/618
Pontianus	230/235	Bonifác V.	619/625
Anterus	235/236	Honorius I.	625/638
Fabianus	236/250	Severinus	640
Kornelius	251/253	Jan IV.	640/642
Lucius I.	253/254	Theodor I.	642/649
Štěpán I.	254/257	Martin I.	649/653
Sixtus II.	257/258	Eugen I.	654/657
Dionysius	259/268	Vitalian	657/672
Felix I.	269/274	Adeodatus	672/676
Eutychianus	275/283	Donus	676/678
Kajus	283/296	Agatho	678/681
Marcellinus	296/304	Lev II.	682/683
Marcellus	307/309	Benedikt II.	684/685
Eusebius	310	Jan V.	685/686
Miltiades	311/314	Konon	686/687
Silvestr I.	314/335	Sergius	687/701
Markus	336	Jan VI.	701/705
Julius I.	337/352	Jan VII.	705/707
Liberius	352/366	Sisinnius	708
Damasus I.	366/384	Konstantin	708/715
Siricius	384/399	Řehoř II.	715/731
Anastasius I.	399/401	Řehoř III.	731/741
Inocenc I.	402/417	Zachariáš	741/752
Zosimus	417/418	Štěpán II.	752/757
Bonifác I.	418/422	Pavel I.	757/767
Celestin I.	422/432	Konstantin II.	767/768
Sixtus III.	432/440	Štěpán III.	768/772
Lev I.	440/461	Hadrian I.	772/795
Hilarus	461/468	Lev III.	795/816
Simplicius	468/483	Mikuláš I.	858/67
Felix II. (III)	483/492	Hadrian II.	867/72
Gelasus I.	492/496	Jan VIII.	872/82
Anastasius II.	496/498	Štěpán V. (VI)	885/91
Symmachus	498/514	Jan X.	914/28
Jan XIII.	965/72	Jan XII.	955/64
Benedikt VII.	974/83	Řehoř XII.	1406/11
Bonifác VII.	974/85	Alexander V.*	1409/10
Jan XV.	985/96	Jan XXIII.*	1410/15
Silvestr II.	999/03	Martin V.	1417/31
Kliment II.	1046/47	Eugen IV.	1431/47
Damasus II.	1048	Mikuláš V.	1447/55
Lev IX.	1048/54	Kalixt III.	1455/58
Viktor II.	1054/57	Pius II.	1458/64
Štěpán IX. (X)	1057/85	Pavel II.	1464/71
Mikuláš II.	1059/61	Sixtus IV.	1471/84
Alexander II.	1061/73	Inocenc VIII.	1484/92
Řehoř VII.	1073/85	Alexander VI.	1492/03
Viktor III.	1086/87	Julius II.	1503/13
Urban II.	1088/99	Lev X.	1513/21
Kalixt II.	1119/24	Kliment VII.	1523/34
Honorius II.	1124/30	Pavel III.	1534/49
Inocenc II.	1130/43	Julius III.	1550/55
Anaklet II.*	1130/38	Pavel IV.	1555/59
Eugen III.	1145/53	Pius IV.	1559/65
Hadrian IV.	1154/59	Pius V.	1565/72
Alexandr III.	1159/81	Řehoř XIII.	1572/85
Viktor IV.*	1159/64	Sixtus V.	1585/90
Paschal III.*	1164/68	Pavel V.	1605/21
Kalixt III.*	1168/78	Řehoř XV.	1621/23
Inocenc III.	1198/16	Urban VIII.	1623/44
Honorius III.	1216/27	Inocenc X.	1644/55
Řehoř IX.	1227/41	Alexander VII.	1655/67
		Inocenc XI.	1676/89

Innocenc IV.	1243/54	Innoc. XII.	1691/00
Řehoř X.	1271/76	Kliment XI.	1700/21
Bonifác VIII.	1294/03	Bened. XIII.	1724/30
		Kliment XII.	1730/40
		Bened. XIV.	1740/58
		Kliment XIII.	1774/99
		Kliment XIV.	1758/69
		Pius VI.	1769/74
		Pius VII.	1800/23
		Lev XII.	1823/29
		Pius VIII.	1829/30
		Řehoř XVI.	1831/46
		Pius IX.	1846/78
		Lev XIII.	1878/03
		Pius X.	1903/14
		Bened. XV.	1914/22
		Pius XI.	od 1922

Srbsko. Bulharsko.

Panství Byzance	880	Krum	805/14
Mutimir	+ 891	Amortag	814/37
Petr Gojniković	891/17	Malomir	837/45
Pavel Kranović	917/23	Presjan	845/52
Nadvláda bulh.	923/31	Boris I.	852/88
Česlav	931/50	Vladimir	888/93
Nadvláda bulh.	989/18	Symeon	893/27
Panství Byzan.	1018/40	Petr	927/68
Štěpán Vojislav	1040/50	Boris II.	969/71
Michael král	1050/81	Nadvl. Byzance	
Bodin	1081/01	Samuel	976/14
Panství Byzan.	1118/43	Radomir	1014/15
		Jan Vladislav	1015/18

Nemanjići. Asěnovci.

Štěp. Nemanja	1171/96	Petr a Asěn I.	1186/96
Štěpán Prvo-		Kalojan	1196/07
věncaný	1196/27	Boril	1207/18
Radoslav	1227/34	Jan Asěn II.	1218/41
Vladislav	1233/43	Kaliman I.	1241/46
Štěpán Uroš I.	1243/76	Michal II.	1246/56
Štěp. Dragutin	1276/82	Kaliman II.	1256/57
Uroš II. Milutin	1282/21	Konst. Asěn	1257/77
Štěpán Uroš III.	1321/31	Ivajlo	1277/79
Štěpán Dušan S.	1331/55	Jan Asěn III.	1279/80
Štěpán Uroš V.	1355/71		
		Nadvl. Byzance	
Vukašin	1367/71	Theodor Sveti-	1290/21
Lazar	1371/89	Jiří Tertjerij II.	1321/23
Štěpán Kotrom.	1322/53	Michal III.	1323/30
Štěpán Tvrtko		Jan Štěpán	1330/31
bosenský	1357/91	Jan Alexander	1331/71
Štěp. Lazarević	1389/27	Jan Šišman	1371/93
Jiří Branković	1427/56	Panství turecké	
Panství tur.	1459/1827		

Nové Srbsko. Nové Bulharsko.

Jiří Karadordě	1804/13	Alexander Ba-	1879/86
Miloš Obren. I.	1814/39	tenberk	
Michal O. III.	1840/42	Ferdinand Ko-	1887/18
Alex. Karad.	1842/58	burk	
Miloš Obren. I.	1858/60	Boris III.	od 1918
Michal O. III.	1860/68		
Milan Obren.	1868/89		
Alexander II.	1889/03		
Petr Karad.	1903/21		

Rumunsko.

Kniže Cusa	1861/66
Carol I.	1866/1 914
Království	od 1887
Ferdinand I.	1914/21
Michael	1927/30
Carol II.	od 1930

Od 1918 Jugoslavijska.
Alexander I. Sj. 1921/34
Petr II. od 1934

Četli jste spisy Dr. Ing. O. Dorazila „Sto let českých dějin“ (1419—1526), „Dramata bouřlivé doby“ (1600—1648) a knihy „Vládcové nové doby“
* znamená protikrálové a protipapežové.

ROD PŘEMYSLOVCŮ A LUCEMBURKŮ

1. Bořivoj + 894, m. Ludmila ze Pšova.			
2. Spytihněv + 905	3. Vratislav I. + 921, m. Drahomír,		
4. Václav + 929	5. Boleslav I. + 967,	Spytihněv a 4 sestry,	
Dobrava, m. Měšek I. 6. Boleslav II. + 999, Strachkvas-Kristian, Mlada abatyše s. Boleslav Chrabrý			
Václav + mlád.	7. Boleslav III. (Vladivoj pol. 1002/3.) (7* Boleslav Chrabrý 1003/4).	8. Jaromír	9. Oldřich + 1033, 10. s. Břetislav I. + 1055, m. Judita.
11. Spytihněv II.	12. Vratislav II.	13. Konrád I. Brněn. 1092	Ota I. Olom. Jaromír biskup, král 1085
Oldřich Litold, 16. Svatopluk Ota II. Černý, s. Vratislav s. Konrád II. s. Václav Jindř. s. Ota III. s. Spytihněv 22. s. Konrád Ota s. Vlad. Olom. br. Svatopluk, 1188/91. br. Eřet. Břecl.			
14. Břetislav II. s. Břetislav	15. Bořivoj II. s. Spyt. a Lupold.	17. Vladislav I.	18. Soběslav I. + 1140.
19. Vladislav II. 2 m. Judita	Jindřich, s. Jindřich Břet.	Děpold vymřeli 1241.	20. Soběslav II. Vladislav 23. Václav br. Oldřich, 1891/2
21. Bedřich arcib. solnohr.	Vojtěch 1 m. Adlěta Mš. 2 m. Konstancie Uher.	26. Přemysl I. 1197, 1 m. Adlěta Mš. 2 m. Konstancie Uher.	25. Vladislav III. Jindř. 1197
Vratislav br. Vladislav	Markéta m. Valdemar Dán.	27. Václav I. m. Kunhuta Štauf.	Anežka abatyše m. Jindř. Vrat. m. Bern. Korut. Judita, m. Bern. Korut.
Vladislav m. Getruda Rak.	28. Přemysl II. 1 m. Markéta Rak. 2 m. Kunhuta Halič.	Božena m. Ota Branibor.	Anežka m. Jindř. Míšeň. Oldřich, vén. korut. Filip, patr. aquilej.
Kunhuta	Anežka	29. Václav II. 1 m. Guta, dc. Rud. Habsb. 2 m. Eliška Rejčka, provd. za 31. 2 m. Rud. Habsb.	Mikuláš, vév. opavský z Anežky Kuenringů.
30. Václav III. + 1306 m Viola Těšin.	Anna Eliška	32. m. Jindř. Korut.	33. m. Jan Lucemb. m Bol. Lehnic. m Jindř. Javorsk.
Markéta m Jindř. m Jan II. fr.	Judita m Jan II. fr.	34. Karel I. (IV.) 1 m Blanka fr., 2 m Anna Falcká, 3 m Anna Svidnická 4 m Eliška Pomofan.	Jan Jindřich m Markéta Maultasch Václav Luc. + 138
Kateřina 1 m Rudolf IV. Rak. 2 m Ota Branib.	35. Václav IV. 1 m Johana Bav. 2 m Žofie Bavor.	36. Zikmund + 1437. 1 m Marie Uherská dc Alžběta Luc. 2 m Barбора Celjská dc Alžběta	Jan Zhořelecký dc Alžběta Luc. m Richard II angl. Marketa, m Jan Hohenzollern
		37. m Albrecht II. Habs. + 1457 38. s Ladislav Pohrobek	

Vysvětlivky: m = manžel nebo manželka, s = syn, br = bratr. Označení se vztahuje na osobu hořejší. Pod vodorovnou čarou jsou vždy děti děti čárka. Tučně jsou vytištěna jména vládnoucích panovníků. Číslo znamená, jak po sobě následovali.

ROD HABSBURSKÝ (LOTRINSKÝ)

1. Rudolf Habsburský + 1291.			
2. Albrecht I. rak. a štyr. † 1308 m Alžběta, dc Menharda Korut.	Rudolf II. Šváb. m Anežka, dc Přemysla II	sestry: Mathilda, Anežka, Klementina, Hedvika, m Ota Branib., Guta, m Václav II. čes.	
Rudolf, král čes. † 1307 1 m Blanca, dc Fil. IV. fr. 2 m Eliška, vdova po Václ. II.	3. Fridrich Slič. bratři Jindřich a Ota.	4. Leop. II.	5. Albrecht II. Moudrý
6. Rudolf IV. Fridrich III. m Kateřina, = dc Karla IV.	7. Albrecht III. Rak. 8. Albrecht IV. 9. Albrecht V (II.) m Alžběta, dc Zikmunda	Leopold III. Štyr. Korut. Kraň. Tyr.	Leopold IV. Arnošt Fridrich VI.
Alžběta, m Kaz. IV. pol.	10. Ladislav Pohrobek	11. Fridrich V. (III.) 12. s Maximilian I. m Marie Burgundská	Albrecht IV.
Jan Albrecht, kr. pol. br. Alexander, „ „ br. Zikmund, „ „	Vladislav II. Jag. král čes. od 1471 „ uher. od 1490	Filip Sličný, m Johana Šil., děd. Arag., Navary, Neapole, Sardinie	Marketa 1 m Jan, inf. šp. 2 m Filibert Savojs.
Ludvík II. čes. a uher. m Marie Rakouská	Anna Jagel. Větev rakouská.	13. Ferdinand I. Větev španělská.	1. Karel V. (I.) Marie m Ludvík II. &
14. Maxmilian II. Ferd. Tyr. m Filipina Wels.	Karel Štyr. m Marie Bav.	2. s Filip II.	
15. Rudolf II 16. Matyáš Arnošt Albrecht br. Maxmil. br. Václav	3. s Filip III. Don Carlos		
17. Ferdinand II. Leopold V. biskup pas. Zikm. III. pol.	Anna m Ludv. XIII. mejs. Ferd. III. franc.	4. Filip IV. Anna Marie Anna	
18. Ferdinand III. m Marie Anna	Leopold Vilém, bisk. pasov. a štrasb.	Marie Ter. m Ludvík XIV. fr.	Markéta Ter. m čis. Leop. I.
Ferd. IV.	19. Leopold I. Marie Eleonora m Markéta Ter. 1 m Michal Višn. pol. 2 m Alžběta Parmská = dc Filipa IV. šp. 2 m Karel Lotrin.	s Ludvík	5. Karel II. + 1700
Marie Antonie	20. Josef I. 21. Karel VI. m Max. E. Bav. dc Marie Amalie 22. Marie Terezie. s Karel Albert dc Marie Josefa m Frant. I. Štep. Lotr. m. M. A. dc Jos. I. m. Fried. Aug. pol.	1. Filip V. Bourbon. 2. Ferdinand VI. 3. Karel III.	Špaň. Bourboni.
23. Josef II. 24. Leopold II. ses. Marie Amalie, Marie Antonie, Marie Karolina, Ferd. Karel	5. Ferd. VII Don Carlos Frant. I. neap. m Marie Krist.	4. Karel IV. Ferd. IV. neap.	
25. Frant. II. Ferd. tosk. Karel Jan br. Josef br. Rainer	6. Isabela II. Marie Louisa s Ferd. V. 1813/68 m s Ludv. Fil. Orl.	7. Alfons XII. s Frant. II. 1 m Marie Mercedes + 1861 2 m Marie Krist. rak.	
Marie Louisa 26. Ferd. I. (V.) Frant. Karel m Napoleon I. m dc Vikt. Em. m Zofie, dc s. vév. Zakupský Max. bav.	Marie Merc. Marie Ter. 8. Alfons XIII.		
27. Frant. Jos. I. Maxmilian Karel Ludvík m Alžběta Bav. m Charl. Belg. 2 m Marie Sic.			
Gisela Rudolf Marie Valerie m Leop. Bav. m Štep. Belg. m Fr. Salv. Tosk.	Frant. Ferd. Ota Ferdinand Markéta m Zofie Chotk. m Marie Jos. sas.		
28. Karel VII. Maxmilian m Zita Bourb.			
Frant., Jos., Ota, Adléta, Robert, Karel			

RODY KRÁLŮ FRANCIE

Karlovec			
Pipin, kr. ital. a j. nástupci	2. Ludvík Pobožný	Karel + 811.	
Lothar I. cis. s Ludvík II. a j. nást. v Ital. a s Karel a j. nást. v Burg.	3. Karel Holý fr. 4. Ludvík II.	Ludvík Němec:	Gisela:
	5. Ludvík III. 7. Karel Pit.	5. Karel TI. Karloman s Arnulf s Ludvík Dítě	Judita Hedvika s Konrád fr. m Ota Sas. s Konrád I. s Jindř. II.
	Gisela 8. Ludvík IV.		
	9. Lothar IV. Karel Lotr. 10. s Ludvík V. s Ota Lotr.		Ota I. Jindř. Bav. s Ota II. s Jindř. Sv. s Ota III. s Jindř. II.
Kapetovci			
1. Hugo Kapet + 996	3. s Jindř. I.	5. s Ludvík VI.	7. s Filip II. August
2. s Robert I. Sv.	4. s Filip I.	6. s Ludvík VII.	8. s Ludvík VIII. + 1226
	9. s Ludvík IX. Sv. + 1270	Karel zakl. rodu z Anjou, kr. neapol.	
	10. s Filip III. Smělý	Robert, m Beatrice Bourbonská, zakladatel rodu Bourbonů.	
	11. Filip IV. + 1314	Karel, zakl. rodu z Valois 15. s Filip VI.	
	12. Ludvík X. Isabella m Eduard II. angl. s Eduard III. angl.	13. Filip V. 14. Karel IV. + 1328	16. s Jan II. Dobrý m Jitka dc Jana Luc.
	17. Karel V. Moudrý	Ludvík z Anjou	Filip Smělý burg. s Jan Nebojácný s Filip Dobrý s Karel Smělý dc Marie, m cis. Max. I.
	18. Karel VI.	Ludvík	
	19. Karel VII. Kateřina 20. Ludvík XI m Jindř. V. angl. 21. s Karel VIII. s Jindř. VI.	Karel Jan s Karel	22. s Ludvík XII. de Klaudia 23. Frant. I. Markéta m Jindř. navar. Karel Bourbon
	m Anna Bretoň.	24. Jindř. II. s m Kateř. Med.	dc Jana Antonín Ludv. Condé br. Karel kard.
	25. Frant. II. Alžběta. 26. Karel IX. 27. Jindřich III. Frant. Markéta m Marie Stuart. m Filip II. šp. z Alenconu	28. Jindřich IV. + 1610 2 m Marie Medici.	
	29. Ludvík XIII. Isabella, m Anna, dc Fil. III. Šp. m Filip IV. Šp.	Gaston + 1660	Jindřiška Marie m Karel I. angl.
	30. Ludvík XIV. + 1715 m Marie Th., dc Fil. IV. Šp. s. Ludvík Dauphin + 1711		Filip, rod orleánský m Alžb. Kar. Falcká s Filip Orleánský, regent s Ludvík 1752 s Ludvík Filip + 1785 s Ludvík Filip Egalité
	Ludvík Dauphin Filip V., kr. špaň. 31. Ludvík XV. zakl. bourb. větve m Marie Leszczyńska ve Špan. a Neapol. s Ludvík Dauphin.		
	32. Ludvík XVI. m Marie Antoinetta s Ludvík XVII. + 1795	Ludvík z Angoulemu	34. Karel X. Karel z Berry + 1820 s Jindř. hr. Chambord + 1883, posl. Bourbon.
	35. s Ludvík Filip I. , 5 synů a řada vnuků, posl. Ludvík Filip + 1926.		

PANOVNICKÉ RODY V ANGLII

Rod anglosaský od 827, poslední Edvard III. Vyznavač a Harald II. + 1060.

Rod normandský. 1. Vilém Dobyvatel.

Vilém, vév. norm.	2. Vilém II.	3. Jindřich I.	Adéla, m. Štěpán z Blois 4. Štěpán z Blois 1135/54.
Vilém, vév. norm.	Mathilda 1 m císař Jindřich V. 2 m hr. z Anjou (Plantageneti) 5. s. Jindřich II. m. Eleonora, děd. Aquit. a Poitou		
Mathilda m. Jindř. Lev. Bav. a Sas.	6. Richard Lvi srdce 1189/1199	Bohumír bretoň. s Arthur	7. Jan Bezzemek + 1216
8. Jindřich III.	Eleonora, m. Šimon Montfortský	Richard Cornwallský hr. něm. + 1272	
9. Eduard I.			
10. Eduard II, m. Isabella, dc. Fil. IV. fr.			
11. Eduard III. + 1377	Lankasterští (Červená růže)	Yoršti (Bílá růže)	
Eduard „Černý princ“	Lionel, v. z Clarence m. Blanca z Lankast. rod. Mortimer	Jan Blanca z Lankast.	Edmond vév. z Yorku
12. r. Richard II. m. Anna Čes.	13. Jindř. IV. 14. s Jindř. V. m. Kateř. Fr. 15. s. Jindřich VI. m. Mark. Anjou s. Eduard	Jan Somerset Jan Somerset Markéta m. Ed. Tudor Tudorovci	Tomáš Buckingham vév. z Gloucesteru.
	19. Jindř. VII.	Alžběta	17. Eduard V. Richard
Arthur m. Kat. Arag.	20. Jindř. VIII. 1. Kateř. Arag. s. m. Anna Boleyn.	Markéta m. Jakub IV. Stuart. král. skot.	Marie. 1 m. Ludvík XII. 2 m. Karel II. Suffolk
21. Eduard VI. + 1553	22. Marie Tud. m. Filip II. Šp. + 1603	Jakub V. skot. m. Marie Guise de Marie Stuart. 1 m. Frant. II. fr. 2 „ Darnley 3 „ Bothwell 24. s. Jakub VI. (I):	Markéta m. Max. Stuart. Jindř. Darnley
Alžběta m. Fridrich Falcký, kr. čes.		Františka m. Jindř. Gray de Jana Grayová m. G. Dudley	
	25. Karel I. m. Marie Jindř. fr.		
Karel Ludvík, kurf. falcký.	Žofie m. Arnošt hannov. 30. s. Jiří I. kr. angl. 31. s. Jiří II. s. Fridr. Ludvík 32. s. Jiří III.	Marie m. Vlém II. Oranž. s. Vilém III. „	26. Karel II. Marie 29. Anna m. Jiří dán. s. Vilém
			27. Jakub II. Jakub III.
		Karel Eduard praetendent	Jindř. Kard. posl. Stuart.
33. Jiří IV. m. Karolina Brunš.	34. Vilém IV. v. Clarence	Eduard z Kentu 35. dc. Viktorie + 1901 m. Albert Sas. Kob.	Arnošt kr. hannov. s. Jiří V. hannov. br. v. Cumberlan br. v. Sussex.
36. Eduard VII. m. Alex. dánská	Alfred	Arthur	a 5dc. nejstarší Viktorie m. Fridrich I. císař něm.
37. s. Jiří V. m. Mary			
38. s. Eduard VIII.	39. Jiří VI. m. Alžběta	vév. z Kentu	vév. z Gloucesteru
	dc. Alžběta a Margareta Rosa.		

ARPÁDOVCI A ANJOU V UHRÁCH - JAGELLOVCI A VAZOVCI V POLSKU

A. 1. Gejza + 997	Arpádovci		
2. s Štěpán I. Svatý 3. jeho synovec Petr			
B 4. Ondřej I. a 5. bratr Bela I.			
6. s Salomon,			
7 s Gejza I.	8. Ladislav I. synovec	9. Koloman I.;	
C. 10. Štěpán II., 11. Béla II., 12. Gejza II.			
13. s Štěpán III. (proti Lad. II. a Štěpán IV.), 14. Bela III.		17. Ondřej II.	
D. 15. Emerich			
16. Lad. III.,			
18. Bela IV. + 1270	Koloman Haličský m Salomena dc Leška pol.	Štěpán m Thom. Mauroceni šlecht. benátská	
19. Štěpán V. m Alžběta Kumán.	Anna m kn. kijevský dc Kunhuta 1 m Přemysl II. 2 m Závís z Falkenšt.	Alžběta m Jindř. Bav. s Ota Bavor. protikrál 1305/7.	
20. Ladislav IV. 1272/90	Marie m Karel II. Anjou.	Judita m Závís z Falkenšt.	21. Ondřej III. 1290/1301 posl. Arpádovec
Karel Martel + 1295 m Klementina, dc Rud. Habsb.		Robert, kr. neapol.	22. Ladislav V. = Václav III. čes.
23. s Karel Robert I. m Alžběta, dc Vlad. Lokietka		Anjouovci.	
24. s Ludvík Vel. kr. uher. a pol. + 1382			Ondřej, král neapol.
Hedvika, král pol. 1. m Vladislav II. Jagello	Jagellovci		25. Marie král. uher. 26. m císař Zikmund dc Alžběta
2. Vlad. III. Varnenčík	3. Kazimír IV. Vel.,		27. m Albrecht II. II. 1437/9 28. Vladislav Pol. 1440-44 29. s Lad. Pohrobek 1453/57.
Vlad. II. 4. Jan Albrecht, 5. Alexander, 6. Zikmund I.			
Isabela m Jan Zápolský	7. Zikm. II. August 8. Jindř. z Valois	Anna m Štěpán Báthory	Kateřina m Jan Vasa II.
		Vasovci: 10. s Zikmund III.	
	11. Vladislav IV.	12. Jan Kazimír + 1668.	
ROMANOVCI NA RUSI			
	1. Michal 1613/45		
	2. s Alexej Michajlovič		
4. Žofie	3. Feodor II.	5. Ivan V.	6. Petr Veliký 7. 2 m Kateřina I.
Kateřina m vév. mekl. zvěř. dc Anna Leopoldovna m v. brunšvícký	9. Anna IV. m vév. kuronský	Alexej 8. s Petr II.	Anna m v. holštýn. 12. s Petr III. 13. m Kateřina II. 14. s Pavel I.
10. s Ivan VI.		15. Alexander I.	Konstantin pol. 16. Mikuláš I.
17. Alexander II. m Marie Hessen-Darmst.	Konstantin	Mikuláš	Michal
Mikuláš + 1865	18. Alexander III. m Marie Dánská	Vladimír	Alexej Sergěj Pavel
	19. Mikuláš II. m Alexandra Hes.	Michal	
Olga, Tatjana, Marie, Anastasie, Alexej. zavraždění v červenci 1918			

Měli byste si určitě přečísti zajímavé knížky:

DĚJEPISNÝ ATLAS,

který je doplňkem této Historické příručky. Obsahuje 83 mapek a 12 stran poznámek k dějinám starověku, středověku, novověku i k politice kolonisační. Cena 5 Kč.

EVROPA V OBRAZECH.

Knížka je jedinečná svého druhu, obsahuje 480 obrázků z různých zemí evropských a 7 plánů největších měst. Cena 10 Kč.

STO LET ČESKÝCH DĚJIN,

jednající o nejvýznamnějších událostech a osobách doby husitské, poděbradské a jagellovské. Knížka má 216 stran, 11 vyobrazení a stojí v tuhé vazbě 9 Kč.

DRAMATA BOUŘLIVÉ DOBY,

popisující události a hlavní osobnosti evropských dějin v letech 1600 až 1648, tedy v době bělohorské a ve třicetileté válce. Knížka má 147 stran, 40 vyobrazení. Cena vázaného výtisku 10 Kč.

VLÁDCOVÉ NOVÉHO VĚKU,

I. až III. díl, každý o 230 stránkách a 60 obrázcích. V I. díle se mluví o době od 1648 do 1725, v II. díle o vládcích 18. století, v III. o panovnících 19. století až do naší doby. Cena každého dílu vázaného v plátně Kč 20. (II. díl vyjde v říjnu 1937, III. v únoru 1938.)

Knížky napsal Ph. Dr. Ing. O. Dorazil.

Při objednávkách škol sleva. Dostanete je u

Ústředí Čs. Červeného kříže, Praha VI., Neklanova 34.

